Lietuvos TSR Valstybinės Centrinės Bibliotekos

Rankraščių skyrius

Signatūra F29–14/2 Rankraščių fondas Jasinskio Z.

Kalba .... Data 1938.XII.18 – 1940.VIII.14 Medžiaga ....

Lapų skaičius (nuo 173 Formatas iki 613)

Kilmė ....

Ypatybės autogr. su įrašais, intarpais palaidi lapai

Autorius Jasinskis Zenonas

Pavadinimas Dienoraštis. Atskiri nuotykiai ir įspūdžiai iš mano gyvenimo.

Turinys D.2. (tęsinys), sąs. 2.

Priedai, intarpai: Jasinskienė-Gimutė C. Laiškeliai Z. Jasinskiui. 1938–1939. 12 lšk., 12 lap. Atsiminimai. – Studentų uoskuriosios, organ. Z. Jasinskio, „Kaunas–Kelionė" įspūdžiai „Kronika". Lap. 257–306. Kronaitė S. [Z. Jasinskio atsiprašymas]. Lap. 489

Aprašytojo parašas ir data 1981.1.13

Pastabos

Įrišta 1982 m.

174

tam tikru atžvilgiu „in Verlegenheit". Šį kartą Leo nebemingo, kad Berlynas turėtų mintį galutinai prijungti, nors neatrodė iš jo plačių ~~at~~ išvedžiojimų, kad tai būtų negalima. Man Leo stengėsi išdėstyti Klaipėdos vokiečių požiūrį („Standpunkt"), kurį „Großlitaueriai" nesupranta.

Šiandien (XII. 19) turėjau daug susitikimų. Iki 11½ val. intensyviai rašiau mašinėle pasauliniojo fakulteto posėdžio protokolą (XII. 14). Ciliutei atėjo lankyti Dr. J. Griniaus simpatija Miliušytė, kuri nori įgyti ir Ciliutės palankumo, nekalbant apie tai, kad su Griniaus sesuo Florentina (Onutė) Griniūtė yra labai susidraugavusi. Moterims Ponas Dievas davė gudrų protą iki vedybų, kad jos galėtų sau prisivilioti vyrą, taip, kaip gamtoje gyviams yra suteiktos įvairios puolimo ir gynimosi ypatybės. Tai natūralu ir suprantama. Miliušytė gudriai ir drąsiai atakuoja, o atrodo, kad ji tuo atakavimu mano švogerį paims į savo tinklą.

Fakultete kalbėjaus ilgokai su Maceina. Jis, pasirodo, daug žino. Jis man pasakojo, kad kontaktas valdemarininkų su kitomis grupėmis yra senai užmegztas. Dar prieš Uoleikas pas jį buvęs jo klasės draugas valdemarininkas. Maceina jau padėjęs užmegzti santykius su kairiaisiais. Žodžiu, pradžioje visa iniciatyva iš Maceinos

išėjusi, nors jis dabar jau nieko nebeveikiąs. Maceina sakė, kad čia aktyviausias daug pagadinęs Gediminas Galvanauskas, kuris anot Viliamo gkabinasi prie kiekvienos kylančios pūslės. Galvanauskas turėjęs reikalų su kairiaisiais. Ką jis yra ten nuveikęs, man neaišku. Atrodo, kad visa iniciatyva iš pat pradžių buvo klaipėdiškių rankose, kurios jie Kaunui ilgai neužleido. Maceina išvedžiojo, kad voldemarininkai, kurių daugelis yra atleistų iš kariuomenės karininkų, turi su aktyviaisiais karininkais ryšių. Todėl voldemarininkai, kurie yra aktyvistai be turinio ir aiškaus plano, galį duoti šarvuočių, giklių, o tai tokiais atvejais svarbu. Mudviem bekalbant atėjo prof. St. Šalkauskis. (Pas jį namuose esą taip šalta (14° C.), kad jis atėjo į f-to profesorijumą susišildyti ir ketino čia ateiti dirbti). Atėjo vėliau Grinius, prof. Dovydaitis. Dr. Maceina išrodinėjo, kad voldemarininkai norėjo su katalikais dėtis. Jie, pasirodo, prašė parašyti tautinę programą. Katalikai galį tautininkais -voldemarininkais pasinaudoti. Aš ėmiau dėstyti tada, kad Voldemaras, kaip žmogus be pusiausvyros, būtų didelė nelaimė. Jis yra tik ardytojas. Jis išsprogdintų ir patį atsistatų priešingai. Jau 1926 m. eksperimentais tai parodė, nors sako esąs Voldemaras po 4-rių metų kalėjimo pasikeitęs, kad juo negalima pasitikėti. Voldemarininkų tarpe, - aš kalbėjau - be grupelės idealistų, yra ne maža senojo

tipo vilkus, politinius chuliganus, bemokslius žmones, kurie yra gaudūs pinigus ir gali veikti „vilkus" meto-dais: sumušti, provokuoti etc. Aš norėčiau, kad katalikai veiktų vieni, leistų sau kokį „Žygį", formuotų savo visuomenės nuomonę. Įsiterpė Grinius. Jis paaiškino, kad tas „Žygio" str. prieš Smetoną, kaip jam vienas liaudininkas, negalėdamas išduoti paslapties, garantavo, nėra liaudininko ar voldemarininko, bet krikščionio demokrato rašytas. Dėl šito įžeidimo („Smetona dezertyravęs 1919 m. ...") „Žygio" Nr. 1-mo 1-ji laida buvo konfiskuota. Grinius sakėsi nujaučiąs, kas yra tą str. rašęs. Mes su Šalkauskiu spėjome, kad jis yra tas, kuris norėjo pas save kviestis Voldemarą į dvarą, būtent Karvelio. Ar tai tiesa?. Šalkauskis irgi nuodinėjo prieš santykius su voldemarininkais. Šalkauskis mano, kad Voldemaras yra paranoikas. Jis klausęs apie tai Blažio, bet Blažys Voldemaro asmeniškai nepažįstąs, todėl nieko tikro jam nepasakęs. Šalkauskis pasakojo, kokie nekarcingi buvo ministerių kabineto posėdžiai Voldemarui valdant. Visi ministeriai turėjo nešti atsakomybę, bet faktiškai ~~atsakė~~ valdė vienas Voldemaras. Dar daug dalinomės mintimis tais aktualiais klausimais, kuriais dabar visi diskutuoja, kalba, svarsto. Visiems rūpi tie klausimai, ir daugelius ne vien iš įgimto smalsumo, bet „šuns balsas į dangų nelina!"

Iš Liet. Encikl. redakcijos su Japoka nuėjau į „XX A." redakciją. Ten J. Būtėnas man sutartu su mirkoėjimu įteikė „Žygio" Nr. 1 2-rą leidimą. Iš A. Paulinco gavau Klaipėdos studentų rezoliucijas ir išceuruotą pasikalbėjimą su Bistru (viską žr. prieduose). Redaktoriaus (vyr.) kambary Skrupskeliui ant greitųjų išdėsčiau per Pr. Dielininkaitį gautą Aleksandravičiaus mintį.

Nupirkęs Ciliutei „Pieno Centre" Ovomaltino grįžau namon. Nebuvau dar baigęs skaityti „Žygio", atėjo technikas, buv. T. f. f-to stud. Ivanauskas. Jis kalbėjęs su Kuraičiu, kitaip sakant, jis Kuraitis jau yra užsukęs, kad pasikalbėtų su Smetoniene, kad toji spaustų Leoną paleisti Dielininkaitį. Ilgai viedu kalbėjova. Jis galvojo, kad būtų geriausia, jei pati Dielininkaitienė skambintų į Ukmergį Smetonienei. Ivanauskas pasakojo apie Smetoną savo asmeniškus įspūdžius. Aš jam išdrožiau, kad jis nėra joks vadas, bet paprastas eilinis žmogus, nepasižymi raštų originalumu. Ką jis, turėdamas tokią didelę valdžią, yra per 12-ką metų originalaus padaręs? Ivanauskas man pritarė ir įrodinėjo, kad jam Smetona joks autoritetas. Gana aštriai jis taip pat pasisakė prieš Skvireckį (arkiv.). Lietuvos katalikams arkiv. Skvireckas pridaręs tik labai daug skriaudų. Vis grįžo mūdviejų kalbos prie Smetonos ir naujausių įvykių. Iš manęs Ivanauskas nuėjo pas Dielininkaitienę.

Greitai atėjo Leonardas Mariliauskas, mano geras pažįstamas iš Rygos pasiuntinybės, su kuriuo buvau susitaręs, netikėtai susitikęs mieste, kad atlankys. Jam padovanojau „Žygį", nors pats dėjau pastangų jau susirasti 1 egz. į mano archyvą. Ir jis reiškė savo originaliu būdu gana pesimistiškas mintis. (Iš Ivanausko kalbos buvo išėję, kad Smetona net galįs atsistatydinti. Juk jo neniekėjo po priesaikos neolituanai net pasveikinti, nors buvo gavę iš Leono savo eisenai leidimą. Vietoj to jie nutraukė apžiūrėti parodos. Jasiukevičius pasakojo, kad at-kai juos už šitą žygį pasveikinę, rodos, raštu.) Mariliauskas pastebėjo, kad į Smetonos vietą ar nėra pagaliau ant greitųjų ko pastatyti. Vienas krikščionis apie A. Stulginskį gana nepalankiai atsiliepęs. Mariliauskas reiškė labai gerą nuomonę apie Urbšį. Girdi, visa Užs. R. M-ja sudžiūgusi. Jis esąs griežtas žmogus, tačiau visi tarnautojai jo paskyrimu, anot Mariliausko, džiaugiasi. Girdi, visi dabar Lozoraičio adresu leidžia nedraugiškų žodžių. Anot Mariliausko: Lozoraitis niekada nebuvo lietuvis ir lietuvių kultūros ne nesuvirškino. Visai kitoks žmogus yra Urbšys. Jis (Mariliauskas) gana aštriai pasisakė prieš Šaulį. Šaulys, tiesa, turįs Luganoje pasistatęs savo vilą. Savo vilą turįs Mentone Savickis. Mariliausko nuomone, iš daugiau mūsų ponų turį savo vilas užsienyje.

tik apie jas niekas neberašas, tuo tarpu pirma buvę, kai jis darmasis buvo, labai daug dėl tų vilų iš-kanjama. Maziliauskas pareiškė: „Šaulys yra Lietuvos pareeliatorius." Jam tas vardas, kurį Jalkauskis davė: „senas baldas, sibaritas ir tinginys", labai tinka. Iš Maziliausko paprastai galima išgirsti daug įvairių įdomių dalykų, bet šį kartą jis buvo pas mane gana trumpai, todėl mudu šokinėjova nuo vienos temos prie kitos, vis galutinių išvadų sau nepadarydami. Ir jis reiškė gana opozicionieriškas mintis. Maziliauskas seka spaudą ir viską skaito. Minėjo mano straipsnį apie visiems kultūrinę mūsų propagandą. Girdi, po tuo mano straipsniu galįs pasirašyti, bet daugelis jį klausę, kokia ar manęs pasiuntinybę: apie vienos sostinės mūsų pasiuntinybės tarnautoją plinta nesmagūs gandai... Jam pasakiau nusiraminimui, kad nematytų Rygos, jog tai Roma.

Sakėsi Maziliauskas važinėjęs po provinciją trumpai. Buvęs Luokėje. Įspūdis toks: ir prie žemės prismeigti žmonės turį šaukti valio.

Maziliauskui išėjus ir aš greit išėjau į „XX A." Kino bilietą atidaviau eiti Kuprėiūnui, o pats, iš Būteno kito egz. „Ryto" nebegavęs, nuėjau su kun. Barausku, kuris visada duosniai visiems fundija, vakarienės į „Pieno centrą". Barauskas vakar svečiuose buvęs karte su Ūsoriu. Kurija esanti labai nepatenkinta pasaul. katalikais, kam jie Kuriją puola. Girdi, Grinius smarkiai

atakuojąs. Gerai dar, kad jo arcivyskupas iš Fakulteto neatleidžia sakęs Usorius. Čia mudu su Barausku nutarėva, tur būt, turima galvoje Griniaus raštas į Romą prieš Šv. Kazimiero vyresniąją ir arcivyskupą. Arcivyskupui dėl to buvo daug nemalonumų. Gal dabar Bričys iš Romos parveš naują vyresniosios širinkimą, o tos isteriškos Angelės Braškaitės atstatymą. Šią vabarą, kiek tekdavo per Grinių, Giliutę, jos Mamą nugirsti, ten buvo be galo daug kosės, tiesiog neblernotinų dalykų. Usoris pasisakęs ir prieš Ezetą: girdi puola Kurijos turtingumą, o pats yra pirmos rūšies materialistas.

Barauskas man aiškino, kad arcivysp. ir jo esąs nepatenkintas, ypač po jo strp. „Tiesos Kelio" Nr. 11. Barausko nesiseka kurialams įtraukti į savo sferas. Jis yra savo veikime ir samprotavimuose drąsus, ryžtingas ir nepriklausomas. Aštriai Barauskas puolė arciv. Skvirecką, panašiai kaip Ivanauskas, laikydamas jį mūsų katalikų nelaime. „Aš esu dabar labai blogos nuomonės apie arcivyskupą", pareiškė man susimąstęs Barauskas. Jis aiškino, kad norima jį (Barauską) nuo spaudos Biuro pareigų atstatyti (arcivyskupo mintis). Sunku yra jaunesniems kunigams su seniais bonvivanais. Barauskas kalbėjo, kad Usoriui labai patinkančios mergaitės ir jis, ir kiti, norėdami patenkinti savo nebe emocinius, bet seksualinius polinkius, terkina studentes. Ką jis turėjo galvoje? Atviras, tiesus, duosnus, širdingas, gal perdaug nervuotas, Barauskas,

yra tačiau labai pozityvi jėga.
(Papildymai: šiandien fakultete Maceina su tikru mu pasakojo, kad Raštikis, kaip jam žinąs Griškevičius pasakojo, nėra formaliai internuotas. Jam esą tiktai pristatyti kariniukai. Be jų Raštikis negalįs pasijudinti. Nuostabu buvę kariniukams, kad šių metų „karo žaislams" vadovavęs jau, kaip visada anksčiau būdavo, ne pats Raštikis)
Grįždamas namon užsukau pas Dieliniukaitienę. Sušvarguusi po operacijos (gimdė su narkoze darytą pusiau operacija), dabar susirūpinusi dėl vaiko, kuris gimęs 2 savaitės anksčiau. Pasirodo, labai silpni dukrytės viduriukai. Dieliniukaitienė mano, kad ji net galinti mirti. Nepakenčianti Dieliniukaitienė didelio Pr. D. nerūpestingumo, kuris jai dabar sukelia tiek daug rūpesčio. „Jis šiandien skambino iš Vilkaviškio, kad jam sekasi gerai ir puikiai jaučiasi. Jam gerai, o man..." buvo Dieliniukaitienės kartus nusiskundimas. Aš ją raminau ir dėsčiau, kad dalį jaukios – šeimyninės laimės šiuo atveju reikia paaukoti visuomenės labui. Siūlau jai „XX A." kolektyvo finansinę pagalbą, bet ji atsisakė pridėdama, kad tas klausimas jos nekamuojąs. Su jos seserimi (Maišiūte) ir ja sutarėme, kad Dieliniukaitienei skambinti Smetonienei būtų labai nepatogu. (Ivanauskas pasirodo buvęs ir išdėstęs). Pagaliau – pareiškė Dieliniukai-

tienė - ji negalėtų kalbėti, nes imtų prie triūbelės (telefono) verkti. Išsiaiškinome, kad daug geriau bus, jei kalbės, pav., kurios nors organizacijos vardu, kad ir „Vaidilutės" (Naujosios) redaktorė Bieliackienė. Daviau Maižiūtei paskaityti Klaipėdos studentų rezoliucijas, ir jos, kaip ir daugelio kitų, prašiau mano istoriškai kolekcijai duoti gaunamų atsišaukimų ir kt. medžiagos.

Namuose grįžęs radau Ciliutę Mamą. Man nesant buvusi krizė buvo jau praėjusi. Ji vėl ėmė, kaip vakar vakare geriau jaustis. Aš skaitinėjau gautus žurnalus, bet vis rimtai nesiimu užbaigti savo „Medžių kulto". Pasiadėjau Daugirdaitei-Sruogienei skaityti per istorijos mokytojų dienas „Lietuvos istorinės geografijos problemos ir uždaviniai." (Šiandien buvau, besivaikščiodamas su Šapoka mieste, sutikęs Janulaitį. Tas mane senai „urkioja", kad parašyčiau apie Dancigo archyvą. Kalbėjome ir apie Klaipėdą. Janulaitis gana neigiamai atsiliepė apie Kaune anksčiau buvusią Klaipėdiškių delegaciją, kurioje dalyvavo ir Vanagaitis, anot jo „žulikas". Tiesa, Mariliauskas prastai išrodinėjo: žadėjo duoti Klaipėdiečiams kelis šimtus vietų Didž. Lietuvoje, žadėjo priimti juos į Karo mokyklą, daryti leitenantais. Šitokiu būdu mes daug labiau būtume juos surišę. O dabar? Tiesiog keičė Mariliauskas mūsų politiką Klaipėdos atžvilgiu. (9 val. 40 m. – 11 v. 45 vakaro). 250

21 gruodžio (trečiadienis). Vakar rytą (XII. 20) tik iki 10 val. tebuvau namie. Atsiėmiau mokestį už telefoną ir ėjau į Liet. Banką. Liet. Encikl. redakcijoje Vaclovas Biržiška man jau kelintą kartą iš eilės įrodinėjo, kad Valančius nebuvo toks patriotas, kokiu jį Stakauskas savo „Tiesos Kely" paskelbtame darbe padarė.

Atlikęs visus reikalus f-te nuėjau 13 val. vėl į „XX A." redakc., kur nunešiau savo str., „Ne stovinėjimas, bet veikimas", pasirašiau J. Patirgas. Čia susirinkome į „XX A." kolektyvo posėdį. J. Grinius, kuriam visada iniciatyvos netrūksta, buvo paruošęs pajūrio klausimu anketos projektą. Jį apsvarstęs Prunskis pareiškė norįs nuo vasaros pereiti į spaudos biurą (kat.). Kandidatu į vyr. red. atrodo, bus Skrupskelis. Pasakė jiedu abu informacijų apie padėtį. Prunskis buvęs iškviestas pas Šleževičių. Ten buvę Mackevičius ir kt. (Skrupskelis sudraudė neminėti toliau pavardes). Prunskis tiesiog stebisi, kaip kairieji pasidarė mandagūs katalikams. Šleževičius sakęs, kad, girdi, nedaiš-kiu, ko mes iki šiol pykomės etc., žadėjęs duoti „XX A." pasikalbėjimą.

Skrupskelis minėjo, kad Pakštas, Karvelis ir Stulginskis (rodos,) yra išvažiavę į Klaipėdą.

Ži šen jie (XII. 21 ar 22) grįžta. Toda bus aiškiau. Antypiai veikiąs konsolidacijos reikalu P. Gusčas. Jis buvęs ir daug dėstęs pas Mironą. Mironas visada išsilaukusas. Esąs projektas pasikviesti po du atstovu iš kiekvienos grupės (valst. liaud., vol. demarininkų ir katalikų). Bet gali tai tik gudrus manevras. Šiandien 12 val. turime susirinkti į „XX A." (kolektyvas) informacijoms.

Po pietų pas mane buvo atėjęs A. Petraikis. Jis dėstė savo platų sumanymą duoti knygą liaudžiai. Dabar leidžiamas „Naujų. Testa-m.", kuris kainuos vos 75 cnt. A. Petraikis bendrai turi daug iniciatyvos. Jam besant atėjo Kuraitis. Jis man sumokėjo honorarą (160 Lt. už mano 39 psl. str. „Krikščionybė ir keliai Lietuvon", 1938 m. Nr. 5). Minėjo, kad Šiaulių gimn. kapelionas kun. Lapis (Lapė) mokiniams klasėje papasakojęs tokią anekdotą: Musolinis, Hitleris ir Smetona pateko į dangų. Visi panorėjo dar trumpai atgal sugrįžti. Musolinis sakęs: „Aš noriu atimti Korsiką!" „Tai atliks Čiano" atsakęs šv. Petras. Hitleris pareiškęs: „Aš dar vieno žydelio neiškrapščiau iš Miuncheno". „Tai padarys Goeringas atsakęs šv. Petras. Ir Smetona norėjęs

185

dar kartą į žemę grįžti ir sakęs: „Aš dar noriu apšaudyti vieną III-čios eilės gimnaziją, ar bent vietą." Keli mokiniai (trys), kurie tą anekdotą klasėje girdėjo, parašė direktoriui Kartanui raštą, o šis Ministerijai, kuri savo keliu paprašė arcivyskupo jį atšaukti.

Abu su Kuraičiu buvova vienos nuomonės, kad tai nevykęs ir netikęs kapeliono elgesys. Anekdotus galima pasakoti tik privačiai, ypač tokios rūšies. Dabar norima kun. Lapį įkelti į KUC, bet bloga jam, anot Kuraičio, rekomendacija.

Kuraitis irgi žino apie komitetą, į Klaipėdą išvažiavimą, jo veiklą etc. Abu mudu tarėva, kad klaida būtų Voldemarą statyti priekyje. Jis Pr. Diel. sudiaudęs nuo važiavimo Klaipėdon etc. Bet tas veikęs ir be Kuraičio žinios.

Vakare vėlai (9 v. 30 m.) atėjo Starkauskas su oikos pienu Ciliukei. Jis buvo patenkintas, kad jo „pacientas" gerai laikosi. 11 v. 45 m. dieną.

Šiandien 12 val. nuėjau į „XX A." redakciją. Mano str. apibrauktas ir šiek tiek iš(cenzūruo)tas. Čia sužinojau, kad suimtas Karvelis dar vakar vakare, kai jis grįžo iš Klaipėdos geležinkelio stotyje.

22 gruodžio (ketvirtadienis). Pakštas davė, vakar (XII.21) telefonu į užsg. dep-tą pakviestas, tokį pareiškimą: Jūs, be abejo, norite žinoti, su kuo, kur ir ką kalbėjau politikos klausimais. Aš bendrai nenorėčiau pasakoti apie techniškąją pusę. Bet iš principo: apie politiką sutinku pasikalbėti tik su atsakomingais politikais. ~~Kvotą~~ Vedė vokietis Lemberg. Buvo užrašyta: Per kvotą Pakštas atsisakė ką nors pareikšti. Apie savo kelionę į Klaipėdą ir bendrai politikos klausimais sutinka pasikalbėti su atsakomingais politikais. Po to Pakštas pasirašė. Paskui jis pareiškė Lembergui. Aš esu 1914-18 m. rinkdamas Amerikoje aukas, įmūrijęs į Lietuvos pamatus 7 mil. litų. Per 20 m. tie pinigai atnešė daug nuošimčių, ir jis turįs teisę, tie nuošimčiai galį jam padaryti protekciją kalbėtis su atsakomingais politikais.

Valdininkas Lemberg ~~ap~~ teisinosi, kad jis valdininkas, kad tokia jo pareiga. Pakštas: apgailestauju, kad Tamsta sau nepasirinkai lengvesnės tarnybos. Visa tai girdėjau iš Pakšto vakar „XX A." redakcijoje 12 val. pasirašinėdamas sveikinimus mūsų bendradarbiams.

Vakar po pietų, baigus man egzaminuoti iš Lietuvos istorijos stud. Vasiliauską, atėjo

vėl pas savo „pacientą" – Ciliutę Stakauskas. Buvo kalbėta tik jos sveikatos ir dietos reikalais. Stakauskas politikoje dabar nežino nieko naujo.

Apie 6 val. atėjo URS. Reikal. M-rio Urbšio žmona – p. M. Urbšienė aplankyti mano žmonos. Mudu su ja ilgai, iki pat 7½ val. kalbėjova apie politiką. Urbšienė su dideliu nusivylimu pasakojo, kaip dirbama ministerių kabinete. Girdi, aš dabar matau tai iš arti. Jokio produktingumo. Posėdžiaujama ir posėdžiaujama. Jos vyras neprieinas prie pozityvaus darbo. Jis kiaurą dieną turįs posėdžiauti. Vakar „XX A." ir laikraščius (užs.) pasakė, kad Urbšys važiuosiąs į Berlyną, ir jį priimsiąs pats Hitleris. Urbšienė sakė apie savo vyro kelionę nieko nežinanti. Matyt, jis dar nevažiuos. Su nusivylimu ir labai karčiais žodžiais mudu abu kalbėjova apie Smetoną. Ji laiko Smetonos sutikimą būti perrinktu didele Lietuvos ir jo nelaime. Šiaip jis būtų į istoriją garbingiau nuėjęs. Aš jai sakiau, jei dabar cenzūruose Mazaryno akvarelai dausomi, tai ateis laikas, kad mes visi Smetonos paveikslus sudeginsime ir sudaužysime. Koks tai pasikeitimas! Iš smilkymo spaudžiama apie valstybingumą ir t.t. Pasirodo, iš Urbšienė žinanti apie pasitarimus, kurie turi įvykti XII. 22. Urbšienė minėjo, kad iš tų pasitarimų nieko nebus. Tautininkai nelinkę į

toaį susitarimą, jie tik manevruoja. Jas sanęs vienas aukštas pareigūnas, kad tik pačiu kraštutiniausiu atveju, jei jau būtų aišku, kad galutinai Klaipėdos netenkama, tada tik sutiktų jie įsileisti kitų grupių žmonių nešti atsakomybei. Kalbėjova su Urbšiene daug apie Klaipėdą. Ji pastebėjo: vistiek, ar mūsų politika būtų buvusi vienokia ar kitokia, ar būtume mažai ar daug klaidų daryę, būtų atėjęs, po dabartinio Vokietijos sustiprėjimo, dabartinis Klaipėdos stovis.

Su Urbšiene kartu išėjęs nuėjau į „Žaibo" pastogės kambariuką, kur nuo 8 val. turėjo vykti pasitarimas. Aš atvykau tik 8 v. 5 m. Ten radau: Pakštą, Urmaną, Yla, Bagdonavičių, Grinių, Mantvydą, Matulionį, Ambrazevičių, Skrupskelį.

Buvo aptariama, kaip laikytis ir ko reikalauti, jei vyktų per gruodžio XII. 22 18 val. derybos. Nusistatyta daug reikalavimų nekelti ir jie turį būti bendri. Kol kas Stulginskis, kuris nuvažiavo iš Klaipėdos į savo dvarą, nekviečiamas. Į tą pasitarimą išrinkti Pakštas ir Skrupskelis ir kandidatu Matulionis. Pakštas pastebėjo, kad dabar kiekvienas kiekvienu metu gali pradingti, kaip „dingo" Karvelis, todėl kandidatas reikalingas. Grinius pasiūlė derybų pradžioje, kurioje dalyvau-

čiar pab Mironas pareikalauti, kad būtų paleisti suimtieji. Kaip galinčios vykti derybos kai žmonės suimami. Aš painformavau girdėtą žinią iš Urbšienės, kad Mironas gudravoja ir visai nemano, bent šiuo momentu, paimti kitų grupių. Paruštas iškėlė reikalą rūpintis suimtaisiais, globoti juos. Pasirodo, suimtasis Ivanauskas, kalėjime peršaldytas, sunkiai susirgęs plaučių uždegimu. Kadangi trys komiteto asmens (P. Karvelis, Bistras, Dieliuinkaitis, visi trys daktarai) yra suimti, išrinkta papildomai į komitetą Urmanas, Grinius, Katilius (jo nebuvo). Kaliniais rūpintis pavesta kun. Barauskui.

Paruštas pasakojo apie Klaipėdą. Klaipėda esanti lyg slėptuvė nuo nuodingųjų dujų visiems asfiksuotiems – užnuodytiems, t.y. šaudomiems. Jis pasakojo apie tai, kad Lenkystė policija, centro labai spaudžiama atsisakiusi įregistruoti „Lietuvos aktyvistų sąjungą“. Bet policija patarusi šitaip elgtis – kreiptis į teismą. Būsią bandymų tokią sąjungą įregistruoti ir Kaune.

Po posėdžio: Grinius, Ambrazevičius, Ka..., Barauskas ir aš nuėjome į Lobyną vakarieniauti. Ambrazevičius įrodinėjo, kad tokiu metu gal reikėtų griebtis teroro ir streiko. Ši Ambrazevičiaus

190 (12 ½ val. prieš p.)

tokius žodžius girdėti buvo nuostabu. Jis sakė, kad švelniom priemonėm nebegalima. Ambrazevičius išvedžiojo: net krikščioniško požiūriu esą negalima būtų ką nors pakęsti, nes švelnumu dabar nieko nebegalima. Aš pastebėjau, kad ir Šv. Tomas leidžia prieš tyronus vartoti fizinę jėgą. Yla kiek prieštaravo. Man irgi buvo neįprasta iš mūsų švelnaus Jeoro girdėti, kad, jei policija priešinsis, reikėtų į ją šaudyti. Yla siūlė grasinamuosius laiškus Smetonai, bet paaiškėjus, kad jis jų negauna, tai sau tas siūlymas ir pasiliko. Žinoma, niekas iš mūsų nemanė visų tų einant į Lobyną (triese) pareikštų samprotavimų tuoj vykdyti. Pasirodo, kaip Yla sakė, Smetonienė jai asmeniškai adresuotus laiškus gaunanti.

Per vakarienę, kuri tęsėsi iki 11 val. daug informavomės apie Kuriją, kunigus, politiką, bet ypatingai ką nors reikšmingo nebuvo pasakyta.

Aš jau kelis kartus (tris) buvau skambinęs Saug. Dep. direktoriui Povilaičiui dėl savo kalbos. Šiandien laukiau, kada jis mane pasikvies, bet nesulaukęs išėjau į un-tą. Buvau pas plk. Steponaitį. Ir tas apie dabartinę mūsų politiką ir režimą neigiamai atsiliepė. Esą labai mažai karininkų, kurie esą šito režimo šalininkai. Ir Steponaitis atsiliepė neigiamai apie voldemarininkus. Un-te gavau honoraro už savo dar nebaigtą rašyti str.: „Medžio kultas..."

417 Lt. 25 ant. Bronius Jocys man pasakojo apie tai, kad esą voldemarininkų pasiryžusių daryti teroro aktus. Bet aš jam pareiškiau: Lietuva buvo didvyrių žemė praeity, bet ne dabar. Aš jam pastebėjau: jei kas dabar nudėtų Smetoną, jis būtų padarytas šventuoju. Pav., jei 1929. V. 6 būtų žuvęs Voldemaras, šiandien būtų jis garbinamas šalia Vytauto, o dabar jis ~~yra~~ buvo tada po kelių mėnesių iš valdžios atstatytas. Jocys man teigė, kad atsirasią žmonių, kurie vykdysią terorą, nes esą kitokių priemonių nebeturį. Jis sakė, kad teigimas, būk atsišaukimas buvęs spausdinti pav-kų rotatoriumi, esanti tikrai provokacija, nes, nieko neveikus, pav-kų mašinėlė ir rotatorius buvę grąžinta.

Apie 1 val. nuėjau pas Povilaitį į Saug. Dep-tą ir išbuvau visą valandą. Jis man žadėjo duoti satisfakciją, papildomai duoti mano kalbos atitaisymą. Pasirodo, daugiau kaip pusę mano kalbos yra ne mano, bet gyd. Meškausko. Aš, turėdamas progos, daug mokiau, kaip galima taip nesąžiningai užrašinėti. Povilaitis turėjo daug teisinti savo valdininką Jabaną. Paskui mudviejų kalba nukrypo prie politikos. Povilaitis teigė, kad voldemarininkai broliaujasi su vokiečiais. Net Suvalkijoje platinami atsišaukimai esą išversti vokiškai. Girdi, tai negerai. Jis sakė: jei Voldemaras ateitų į valdžią, greitai jis

apsisistytų savais žmonėmis, ir katalikai liktų
atstumti. Eiti išvien su Voldemaru jis laikė ne-
gudriu manevru. Aš jam pritariau. Aš pastebėjau:
Klaipėda dabar lyg kokia slėptuvė. „Taip," pareiškė
Povilaitis, „ten mano valdžia dabar nebesiekia."
Jeigu tik man duotų 24 val. ten veikti, aš sutvar-
kyčiau". „Ar tai išeitų valstybei į gerą, aš
nežinau," jis pridėjo. Aš jam įrodinėjau, kad
reikia suprasti ir įeiti į padėtį tų žmonių,
kurie bruzda. Kadangi vyriausybė yra sustyrusi,
ir sustingusi, jie yra stumiami pavojinga kryp-
timi ir antpanaudojami antivalstybiškai; o
man kiekvienas judąs žmogus atrodo pozity-
vus. Kas rusų laikais judėjo, tuos mes gerbia-
me. Tokie žmonės tėvynės labui bruzdėtų ir
okupacijoje. Yra įstaiga, kuri tokius žmones gau-
do, bet nėra, kuri to bruzdėjimo priežastis
tvarkytų. Aš neeidamas dėl kiekvieno atskirai,
bendrai gyniau reikalą ir suverčiau to bruz-
dėjimo kaltę vyriausybės nerangumui.

Aš patariau uždaryti tautininkų partiją,
nes ji viena tik trukdo konsolidaciją, dar
pasilikusi iš seimų laikų pagal seną kurpalį.
„Stokite jūs vienas kitas į tautininkus,"
Povilaitis dar man pareiškė. „Jau per vėlu",
aš jam atsakiau. Povilaitis leidosi įtikinė-
jamas ir kalbamas. Jis sakėsi žinąs daug
žinių dėl veikimo su voldemarininkais.
Aš klausiau, kodėl Karvelis taip smarkiai

pričiuptas. „Jis tame veikime aktyviai dalyvavo, jis čia daug veikė" pastebėjo Povilaitis. Aš jam dar daug kalbėjau, kad pas mus ir vidaus politikoje nieko neveikiama. Latviai yra žymiai daugiau padarę, o pas mus daug suglebimo, tingėjimo. nei valdininkų tarn. įstatymo, nei administracinio teismo, nėra Lituanistikos Instituto, etc. Povilaitis man pritarė.

Ar per mano išvedžiojimus veikė jo diktafonas, aš abejoju, bet jis suprato, kad aš esu didžiau opozicijonierius.

Per pietus atėjo, kaip kelios dienos, pas mus dr. Grinius. Jis žadėjo Škirpsrelį įspėti, kad jie prieš pradėdami su vakarų pasikalbėjimus iš Gužo, gautų garantijų, jog jų vėliau nesuims. Grinius mano čia gali būti irgi provokacija. Po pasikalbėjimo gali juos vėliau pačiupti. Aš jam pareiškiau abejonę. „Per gerai dar manai apie žmones" atsakė Grinius.

Aš jau susidariau įspūdį, kad iš tų pasikalbėjimų nieko gero nebus. Tautininkai visiek eis savo linkme. Toks pat įspūdis buvo ir pas Povilaitį. Šiuo metu tautininkai, anot Griniaus, paaukuotų ir Klaipėdą, kad tik čia galėtų išsilaikyti. Susidarė ypatinga padėtis: Klaipėdoje saugu ir galima laisvai veikti.

Pietų metu buvo atėjęs Starauskas pas savo pacientę. Pas Mironą jis nebuvęs. „Jam dabar nelengva", pastebėjo Starauskas. 5 val. 30 m. vakaro

381

23 gruodžio (penktadienis). Vakar vakare išėjau į miestą, išnešiau savo dienoraščio lapus ir 2 egz. „Žygio", kurį gavau iš dr. J. Griniaus. „XX A." redakcijoje nieko naujo nesužinojau. Šiandien (23.XII) gatvėje mane adv. Balnūnas paklausė, ar nesuimtas Packštas, nes sklinda tokie gandai. Aš paneigiau. Iš kitur gi, „XX A." redakcijoje paaiškėjo, kad Packštas yra laisvas.

Vak. (5 v. p.p.) pas mane Mirono deklaracijos išklausyti atėjo Kuraitis. Toji deklaracija buvo labai skysta, be jokių aiškių linijų. Atrodė, kad tik Mironas suklijavo krūvon iš įvairių ministerijų gautus planus. Jokios aiškios perspektyvos į ateitį. Užsienio politikoje paminėjo, kad į Berlyną pranešta: sutinkama siųsti ~~atstovą~~ vyriausybės atstovą sartis, bet, atrodo, Berlynas užimtas. Iš Mirono kalbos buvo matyti, kad ir Lietuvoje norima organizuoti Ozoną, organizacijas remti tautinei vyriausybei. Į tai mano dėmesį atkreipė Kuraitis, kuris iš kur kitur tai girdėjęs. Bus organizuojamas „obozas" tautinei vyriausybei remti. Apie konsolidaciją mūsiška prasme negali būti kalbos.

Kuraitis man minėjo savo pasikalbėjimą su Mironu. Mironas sakęs, kad Bistrui ir Dielininkaičiui nebūsią jokių pasekmių.

un-te. Apie Kielą Mironas pasakęs: jaunas žmogus, galįs pabūti toje stovykloje. Šiaip Mironas buvęs labai užimtas: Sakalauskas tuo metu prašęs jo vietos, lankęsis buv. Kauno gubernatorius Veriovkinas su vaikalais (jau labai susenęs). Mironas Kuraičiui pasakojo, kaip jis Dancige, Karaliaučiuje, Kretingoje su lenkais (jų tarpe su Tiškevičium) vedęs derybas su lenkais 1938 m. pradžioje. Dr. Šaulys du kartu buvęs pas Pilsudskį, Stašinskis buvęs kartą pas Pilsudskį, bet tas nė kalbėti nenorėjęs. Jau anksčiau man apie tai, iš Mirono girdėjęs, buvo pasakojęs Stakauskas. Kad Šaulys yra du kartu buvęs pas Pilsudskį rašė ir lenkų laikraščiai.

Burzio, kaip Kuraitis sakė, dėl Bažn. ir valstybės santykių esąs buvęs pas Mironą. Burzio Kuraičiui po sekretu esąs pasakęs: dar padėti tik preliminarai, mažai kas padaryta ir tos derybos gali dar labai toli užsitęsti. Burzio gavęs įspūdį, kad tas tempas bus be galo lėtas. Kuraičio nuomone jis (Burzio) puikiai orientuojasi dalykuose, greitai pagauna esmę.

Kuraitis man protarpiais užsiminė apie ruoštą perversmą. Karvelis ir kiti tikėję, kad XII.10, kai tik studentai pradės riaušes, pasigirs trimito balsas ir išeis kariuomenė, kuri nuvers valdžią. Su voldemarininkais buvę daug kalbėta ir sutarta, bet pačių veiklių jų tarpe buvo daug šnipų, kurie denuncijavo. Šnipai pasi-

stengė būti pačiais veikliaisiais. Iš pačių voldemarininkų taipo bus atėjęs išdavimas. Be abejo, čia nebuvo galima tikslai apskaičiuoti, tačiau mūsų studentai tas riaušes, labai nustebo, kai nesulaukė to trimito balso. Karvelis gi buvęs pas Musteikį (kr.ap.m.) ir pataręs, kai kilo riaušės ir pasirodys kariuomenei, nesiimti priemonių jos malšinti. Kuraitis tai girdėjęs iš Vailokaičio. Kaž ką panašaus anksčiau girdėjau ir aš: būk Musteikis daug prisidėjęs, kad Karvelis būtų išsiųstas į priver. darbo stovyklą. Dabar aišku, kodėl taip jis žiauriai griebtas!

Kuraitis pasakojo, kaip iš Klaipėdos atvažiavęs „Gintaro" pirmininkas Prapuolenis kalbėjęsis su

Kauno stud. at-kų pirm. Jasinkevičiumi, kurį girdėjęs Žieliminkaitis. Prapuolenis ~~labai~~ karštai puolęs ir atakavęs, o Jasinkevičius vis pamažu sakęs: „Palauk, drauge!"

Vakare 7½ val. atėjo Stakauskas ir išbuvo dvi valandi. Klausėmės operos „Carmen" ir muzikos (per radio). Stakauskas vis grįžo prie tos pačios temos, prie Valančiaus, nes Vacl. Biržiška jau keliems atskirų studentams pasakoja, kad Stakauskas Valančių labai neistoriškai atvaizdavęs. Stakauskas, daug kas su raeija, man įrodinėjo savo nuolat kartojamais ir daug kartų iš jo girdėtais argumentais, Vacl. Biržiškos tendencingumą ir šališkumą to didelio vyskupo atžvilgiu. Aš pritariau. 10 v. ~~30~~ 45 min. vakaro.

25 gruodžio (sekmadienis, I-ji Kalėdų šventėių diena). Vakar, kaip ir visą savaitę, Griniai pas mus valgė pietus, o vakar vakare Kūčias. Grinius minėjo, kad Karvelienė, dėl savo vyro žiauraus likimo, buvusi nuėjusi pas patį Mironą. Mironas nieko negalįs padaryti. O Leimonas su Paukštu buvo pas Teisingumo ministerį Gudanską, bet tas sakęs, kad šis dalykas ne jo ministerijos kompetencijoje. Atrodo, kad Karvelis ištremtas akmenų skaldyti tik iš keršto tai keršto. Rodos, savo pirštus pridėjo prie to ir Musteikis.

Vakar vakare 10½ val., neėjos į Bernelių mišias, nes Ciliutės nervai vėl blogi, nuėjau miegoti. Šiandien 9 val. ryto buvau Mišiose. Nors dvasiškai prisirengiau prie Kalėdų ((vakar ryto, XII. 24) buvau Žaliakalny pas nepaprastamą kunigėlį išpažinties), taciau išoriniai kaž kaip trūksta tos Kalėdiškos nuotaikos. Ciliutė serga ir vis dar turi lovoje gulėti. Aš teparašiau vos 4-ris sveikinimus: keliais dienas anksčiau į namus, Florentinai, kun. St. Praškui ir Dr. Dielininkaičiui (į Žaliosios vlsč., Juškų km., Vilk. apskr.).

Šiandien buvo atėję Leo su žmona. Jiedu labai vykusiai paramino mano Ciliutę. Su Dr. Leo, kuris laug žino

apie Klaipėdos kraštą, vėl daug kalbėjau apie mūsų politiką ten ir su Vokietija. Dr. Leo vėl išvedžiojo, kad Klaipėdos Statuto Klaipėdiš-kiams nebepakanka, nes jis tiek daug kartų buvo laužomas.

Jiems išeinant man paskambino Liza Babilienė pranešdama, kad šiandien 10 val. yra miręs kun. St. Preikštas. Aš pasakiau Griniuvienei ir pavedžiau pasakyti Ciliutei, o pab, kaip buvome sutarę, išlydėjau Leo šeimą. Greit grįžęs sužinojau, kad Ciliutei jos Mama šią tiek pasakiusi, kad Preikštui bloga. Bet ir Ciliutė daug prakė-jo.

Grinienė suskambino telefonu kun. Usoriui ir kitur ir sužinojo, kad Kurija duotų palaidojimą kasti. Nebus, nes Griniams mokėti, kada yra ir broliai ir seserys, būtų nepatogu, ypač Mamaitė nenori. Visą popietę apie kun. Preikštą ir laidotuves prakalbėjome. 4½ val. p.p.

Vakare buvau nuėjęs pas savo šei-mininkus, kuriedu abu greit atėjo re-vizituoti. Rimkienė daug Ciliutei aiš-kino apie nervus, o aš ilgai kalbėjau su Rimkumi apie Klaipėdą. Jis pasa-kojo, kaip Žemės Ūkio M-jos šaulių būrio susirinkime Šaulių vadas plk.

Zaladzius labai feldfebeliškai valbėjęs apie 199
mūsų politikos reikalus. Girdi, kai tiktai kur
nugirstat, kas apie politiką valba, ~~~~ ar
ją zaleidžia, pridavokite policijai. Visus
tuos reikia su šaknimis išrauti. Rimkus
palygino Zaldžiaus tokią politiką su Jono
IV opričnikais. Aš pasakiau, kad ši tokia
Krugloduravų politika mus ir veda į
nelaimes Klaipėdoje etc.

Aš Rimkui papasakojau apie Čarneckio
telegramą. Atvažiuodamas Lietuvon jis
davęs telegramą su parašu: „Volde-
maras Čarneckis." Saugumo policija
apsiautė tiesiog kamus, kur turėjo kartu
sustoti Voldemaras su Čarneckiu. Bet
juokas! Niekas neatėjo į galvą, kad
Čarneckio vardas Voldemaras. 8½ v.v.

Šiandien šiąnakt 9½ v.v. antrą kartą pa-
vaikščioti sutikau Parčių. Jis pasakojo, kad
buvęs pas Gudauską (Teis. M-ris) prašyti,
kad Karvelį atiduotų teismui. Apie atsa-
kymą jau rašiau. Parčio žodžiais čia
kaltas Musteikis. Jis jo paėmęs garbės žo-
dį, kad nieko nesakys, Karvelis kai ką
jam stipraus pašnekėjęs. Paskui Musteikis
galvojęs savaitę, gailėjęs šio savo žodžio, ap-
gailestavęs, kad tuoj Karvelio neareštavęs.
Vėliau Gudauskas pareiškęs,

kad Karvelis vistiek būtų nusidėjęs. Kadangi labai greit atsisveikinome, daugiau iš Pakšto nepatyriau. Kadangi turiu globoti savo nervų sukrėtimu sergančią žmoną, einu tuoj gulti.
9 val. 50 m.

30 gruodžio (penktadienis). Per Kalėdų šventes ir dabar visą savaitę globoju savo žmoną. Jai, aiškiai atrodo, yra sukrėsti nervai, smarkiai muša širdis. 28. XII buvau atsivietęs Geršteiną (gydytoją). Per tas keletą dienas nieko nenuveikiau. Kartais ir naktimis mažai teko miegoti, nes reikėdavo šiltus kompresus dėti, duoti vaistų Cilintei etc. Dienos metu, kai jos mamos nebūdavo, turėdavau kartu su ja būti viename kambaryje. Kasdien ateina savo „paciento" lankyti Stakauskas ir kas antra-trečia diena atneša ožkos pieno.

Vakar 12 val. turėjau un-te susitikimą su mano kalbą užrašiusiu susirinkimų valdininku Šabanu. Jis aiškinosi, kad užrašinėjęs tamsoje ant kelio pasidėjęs atskiras frazes, todėl į tuščią lapelio vietą galėjo įrašyti ne mano ~~skirta~~ kalbą, kuri man buvo priskirta. Visą valandą mudu aiškinomės.

Vakare atėjo Ivanauskas, buvęs T. T. f-to studentas. Jis pasakojo apie savo naują pasikalbėjimą su Rusteika. Rusteika buvęs pas Prezidentą išsaugęs:

16 lapkričio (trečiadienis)

(Matusas) apie girtuokliavimą. Beveik, per šventę „Kraft d. Freude" B. Gribl. buvo be galo įsigėręs. Skvėjęs, SA-Mann prilaikomas.

Sendžiaugių pobūvis.

Aš išdrožiau po Idlhausbio pasakaitos savo mintis. Toje tariamoje nacionalsocialistų barbarijoje yra taciau planas, sistema, valia. Pas mus lūkuriavimas, delsimas. Kovoja su bolševizmu (Nach mit den Bolschewismus) O jiedu yra visados blogi sąjungininkai. Naciai žino, ko jie nori, o mes nežinome, ko mes norime. Mes norėjome visko ir rytų ir vakarų pusėje ir kol mes esame pavienė, mes žinome, nes kaip Frid. II Silezijos karuose, wer alles defendieren will ... (Frid. II).

Mums reikia taip pat sistemos ir plano. Toje „barbarijoj" atsakomingi žmonės negirtuokliauja taip, kaip pas girtuokliaujantį žmonės eidami pareigas, užimdami aukštas vietas etc. Grinius minėjo, kad Saug. d-to landa pasimokytumei, to aš nežinau, bet vien karo dienų neužtenka ir jos neturės (tiek karų žiniomis, kiek jam siekiama).

202

Gyvosios dvasios (Talk.) nibivositys būtų galimos ne iš teisės viršaus, bet iš širdis likusios, t. y. reikia susiorganizuoti dvasiningai, imti uždavinius vykdyti ne visus iš karto, bet paeiliui (plg. justitia – metodas)

Po savo kalbos tuoj išėjau ir nerinau, nes jalk. abaici ir kartu liau oalbojo –

jis turi laikytis ir nepasitraukti. Laikytis iki paskutiniosios garbingai. Kaip jie tą garbingumą supranta, neaišku. Rusteika patarė Prezidentui nesitraukti, anot Ivanausko, iš savisaugos. Jie bijo, kad atėjus voldemarininkams ar Voldemarui galėtų būti blogai. Ir Prezidentas nesąs linkęs pasitraukti daugiau dėl savisaugos. Apie jokią grupių konsolidaciją daugiau negali nė kalbos būti. Dabar „L. Aidas" kasdien besišiepdamas demagogiškai įrodinėja, kad tautininkai jau yra konsolidavę.

Šiandien priešpiet buvau Spaudos ir Šv. skyriuje. Gavau pasikalbėti su plk. Steponaičiu. Jis man papasakojo kun. Lapio anekdoto naują variantą: Smetona norėjęs grįžti iš dangaus, kad jį dar kartą išrinktų Prezidentu.

Steponaitis minėjo, kad važinėjimai mūsų valdžios atstovui į Berlyną galėtų būti ir pavojingi. Šusningo važinėjimas jam blogai baigėsi. Kad panašiai neišeitų Urbšiui! Steponaitis pamatuotai pastebėjo, kad pas mus ministeriai todėl ilgai nesitraukia, kad jie neturėtų vėliau iš ko gyventi. Steponaitis minėjo dar vieną dalyką: proporcingai imant mūsų kariuomenėj 1934 m. buvo apvalyta 100 su viršum kari-

ninkų. Tai yra didesnis nuošimtis negu paskutiniųjų valymai Sovietuose.

Steponaitis minėjo, kad jis nė kiek nesigailės Karvelio. Dar studentaudamas (Belgijoje) šis gijęs jau daug. Tas žmogus buvo „perdaug gabus". Savo darbininkus dvare ir „Inkare" labai spaudžiąs, išnaudojąs. Jis pats dabar supranta, fizinį darbą bedirbdamas, darbininko padėtį. Karvelio nebenorį ir krikščionys ir iš derybų eliminavę, bet jis vaikščiodavęs pas ministerius asmeniškai ir kalbėdavęs. Aš Steponaičiui sakiau, kad toji stovykla ne inteligentui skirta. O ar nebuvo žiauriai pasielgta su Klesčiausku (nušaudytas), kaip nesugyvenamas atstatytas Ladyga, degraduotas ir kalinamas Kubilius.

12 val. perdaviau vn-te Šabanui savo kalbos turinį, kurią buvau pasakęs. Raudonu rašalu padariau pastabas dėl Saug. Departamento santraukos, kur mano kalba labai iškraipyta. Pas mus atėjo Pakštas. Jis minėjo man, kad Karvelis ne medžius kerta, bet akmenis skaldo pašiūrėje. Matyti, kaip Pakštas sakė, tai daroma iš didelio asmeniško keršto. Vėliau, pasiėmęs honorarą iš Liet. Encikl. admin., „XX A." radau vilnietį kun. Purėną, kuriam pažadėjau rytoj duoti 1 „Žygio" egz., kurio jis niekaip negalįs gauti. Man

kun. Pukėnas minėjo, kad vilniečiai buvo labai pasipiktinę dėl ~~vilniečių~~ Mirono deklaracijos, kur apie santykius su lenkais, nebent dėl vidaus politikos interesų, taip parašyta. Vilniečiai norėję atsiųsti protestą.

Pukėnas minėjo, kad jų visuomeninis gyvenimas visai sulikviduotas.

Pietums pas mus buvo Dr. J. Grinius. Aš jam šį tą iš dienos įspūdžių papasanojau. Pavakarėje atėjo Stakauskas. 6½ v. v.

31 gruodžio (šeštadienis). Šiandien priešpiet susitikau su kun. Pukėnu ir daviau vieną „Žygio" Nr. Paskui mudu susitikova su Viliamu. Jis vėl darė priekaištų ir katalikams ir tautininkams. „XX A." redakcijoje skaičiau, berods, iš Karvelio brolio dukros gautą priv. darbo stovyklos aprašymą. Įspūdis baisus! Visai ne toks, kaip buvo anksčiau „XX A." rašyta. Pasirodo, Karvelis ūkio darbus atlieka: veža malkas, šiaudus. Iki šiol dirba be pirštinių, nes trumpinių neturėjo, o pirštuotų neleidžia.

Pietus valgiau Central. viešbutyje, kur buvo vilniečių „Varpo" chorui priėmimas. Praėjo tas priėmimas (at-kų ir pav-nų organizuotas) gana įspūdingai. Ugningai kalbėjo Pacitas, nuoširdžiai abatas kun. Pukėnas.

Tiesa, šiandien mokėdamas galvoje Čečiauskui federacijos solidarumo mokestį (10.-).

labai nustebau išgirdęs, kad būk Padalskis nelaimingai vedęs, netekęs mokslinio pasiryžimo, energijos, nebegalįs rašyti habilitacijos. Jis prašė to niekam nesakyti, o jau Čepkauskas paslaptį taip gyrė Padalskio žmoną, gyrė ją ir Ambrazevičius (jo mokinė). Iš Viliamo sužinojau, kad Padalskienė savo vyro visiškai nemylinti. Tai pasakojanti savo draugėms. Kartą sakiusi: jei iš jo gaučiau vaiką, aš jam galvą nusukčiau. Aš labai stebėjausi tokiu šeimyniniu nepasisekimu. Viliamas man sakė: „Tau pasisekė, nors Tu žmonai nesi idealus vyras. Ji prisitaikė, o Tu perdaug įsimerkęs į mokslą". Aš tai paneigiau trumpai, o paskui, pamatęs kolegą, Jonas su juo nuėjau.

Vakare išklausiau Mirono (19.15) per radio pasakytą kalbą. Ji buvo iš tiesų menka ir skysta. Mironas gal moka kieti gaspadoriškai veikti, bet kalbų sakyti jis visai nenegeba.

Stoviu naujų metų angoje. Juos sutiksiu namie. Šiais (1938) m. padariau, tiesa, daug. Daug parašiau atskirų darbelių, bet vieno didesnio darbo nesimato. Ir dabar dar iš tų smulkių darbelių negaliu išsikapanoti. O jau 1939 m. turėčiau parašyti savo Prekybos istorijos II d. Tai rimčiausias linkėjimas man sau. Ar pasiseks tai padaryti? Mūsų gyvenimo sąlygos dabar tokios moksliniam darbui nepalankios. Duok

Dieve, kad man pasisekatų sėkmingai atlikti nors pusę to darbo. Kas turiu prieš tai para-šyti, berods, 6-tą straipsnių-straipsnelių. Jei bus sveikatos (dabar ypač jaučiuosi sveikas) ir jei mano šeimyninį gyvenimą Apvaizda toliau laimingai tvarkys (žmona jau sveiksta), pasistengsiu šiuos pilnus 1939 me-tus produktingiau ir geriau sunaudoti negu praėjusius. 20 v. 15 m.

1939 m.

Sausio mėnuo.

1 sausio (sekmadienis). Vakar vakare naujus metus nesulaukiau. 10 min. prieš 12-tą atgu-liau ir tuoj užmigau. Šiandien iki pietų pro-tarpiais rašiau: Medžių kultas, kurio vis nie-kaip negaliu užbaigti.

Pietums atėjo Jonas Grinius. Jis pasakojo, kad Germanas esąs išvažiavęs tartis su Vol-demaru. Grinius tai laiko gudriu tautininkų manevru katalikams įgąsdinti. Bet, gal būt, tautininkai norės tik vieni konsoliduoti savo tarpe ir pradėti daug aštresnį režimą. Man vakar minėjo ir Vileišis: girdi Mačiulka ir Matulevičius (abu voldemarininkai) ateisią kaip gen. sekretoriai. Tautininkai pradėsią

daug griežtesnį ir kietesnį valdymą. Apie tokias tendencijas girdėjo ir J. Grinius. Abudu ilgai ir visaip svarstėva tą klausimą, bet supratova, kad iš to katalikams nieko gera.

Apie „Žygį" jis man pasakojo tokį dalyką: Vienas iš leidėjų Jakštas buvęs šnipas. Jis viską išdavinėjęs (todėl siuntos pagaunamos) ir pats pabėgęs. Berods, Karvelis ten yra finansavęs, todėl per Jakštą viską sužinoję, taip smarkiai griebė tautin. valdžia Karvelį.

Grinius man aiškino, kad katalikai yra kaltę visaip. 1926 m. jie bendradarbiavo su tautininkais, kol juos išstūmė, 1928-31 buvo aštri kova. At-kų klausimas būtų buvęs laimėtas, jei būtų aštriai atsistojęs arkivyskupas, 1931 m. atvykęs Arata pasakė „pacifice" etc. Aš Griniui įrodinėjau, kad katalikų perspektyvos yra gana prastos. Dėl daugelko kaltas tik arkivyskupas. 20 val.

8 sausio (sekmadienis). Jau ilgokai vėl neberašiau savo dienoraščio. Paskutiniu laiku vėl rimtai buvo susirgusi Ciliukė. Jos nervų ir širdies liga buvo pasiekusi rimčiausią fazę. Praeitą antradienio rytą buvo tiesiog priepuolis ir jos auklė, kuri kelias savaites pas mus miegojo, jau manė, kad ji mirs. Tuo metu pas mane buvo Dr. Puzinas, kuriam buvau davęs peržiūrėti savo paskaitos „Lietuvos istorinės geografijos

1939.I.5. 209

Leonti,

Atleisk, kad tokia Tau
nepuiki [illegible]. Bet jis iš šir-
dies visada linki Tau
labai, labai gero. Už viską
Tau labai dėkoju. Jau-
čiuosi labai išvargusi ir
negaliu Tau daugiau
parašyti. Tave taip la-
bai, labai mylinti [illegible]

Leonuti, 210

Nepyk, kad negalėjau ateiti
pietų. Šiandien tokia bloga nuotaika,
kad negaliu nei vieno žmogaus ma-
tyti. Ir dabar, jei galėčiau, kur nors
pradingčiau, kad tik iš tai ma-
nęs niekas nesurastų. Bet kur.
Juk vistiek turim laukti galo, o be
laisvės nesuprantamas būtų gy-
venimas. Jei gali, šiandien nesibarki ir
~~manes~~ nieko man nesakyk, aš ir

be tā esm labai nelaimīnga. Taj
jau tur būt reikia. Man viskas
vistich!

Jūsu Čilve

211

Leugti,

Kadangi miegutis neina, tai nutariau parašyti Tau kelis žodžius.
Daug vargo turėjau kol suradau vokų į kurį įdėčiau senų laikraštį iš šių laikutį. Šiuo momentu esu labai nelaiminga. Vėl buvo eimusi smaukti širdutę skaudėti. Dabar jaučiuos truputį geriau, tai iš norių Tau pasiguosti. Tu toks stiprus. Tu viską gali dirbti, visus Tau gera...
6 aš tokia vienišа per dienų dr-

nas... Ir vis tegi išduoti kank[illegible]
Taip sunku kentėti: kad nors [illegible]
galėčiau tikėtis, kad bus geriau-
o taip norėčiau būti sveika, dirb[illegible]
ir Tave mylėti. O dabar? Kas [illegible]
bar? Bet ne tokio Tu laukdav[illegible]
mano laiško, ne tokį ir norėjau [illegible]
parašyti, bet kitokį gal para[illegible]
kitą kartą. Dabar bučiuoju T[illegible]
akutes ir prašau nepykti už pri-
gavimą...

Tavo Celiute

problemos ir uždaviniai" dalį. Pusiaug išleidęs tiesiai pamačiau, kad Ciliutė buvo beveik agonijoje. Brolis Jonas buvo nuvežęs iš Austrijos atvykusį žydą gydytoją Kratz. Paskambinau Dr. Kronzonui. Abu jiedu po pietų apžiūrėjo Ciliutę 1½ val. Kratz gana rimtai žiūrėjo. Jų vizitas, tiesa, kainavo 50 Lt. Kadangi Dr. Geršteinas, kuris anksčiau buvo namie žiūrėjęs (16:-) buvo sakęs esant reikalingą kardiogramą (EKD), nutarėme ją padaryti. Trečiadienį negalėjau, nes prieš pietus 10-12 val. skaičiau savo paskaitą. Jos klausėsi Janulaitis, Jonynas, Urbšienė etc. ir daugybė mokytojų (60-70). Kadangi un-te aš pripratęs prie labai menkos auditorijos, tai buvo smagu skaityti. Rodos, man pasisekė. Po paskaitos Šapokai pradėjus skaityti, tuoj išėjau. Paskui prie „XX A." vėl sutikau Urbšienę. Ji mano paskaitą pagyrė. Įspūdis liūdnas: nes matome, kaip mūsų akivaizdoje, nuo senų laikų pradėjus, iš po mūsų kojų slysta žemė. Urbšienė sakė: jos vyras apie jo kelionę į Berlyną nieko dar nežinąs. Kai jis pasakęs, kad turįs pas Hitlerį vazinoti: Chwalkowsky, Csaky ir Urbšys, pasakęs: „Trys vasalai!"

Ketvirtadienį padarėva su Ciliute pas Geršteiną nuotraukas: cardiogramą ir rentgenogramą. Paskui ją į namus vėl pervežęs, nuėjau į istorijos mokytojų konferenciją. Ten

213

Andriulytė per diskusijas pareiškė, kad visos skaitytos paskaitos, išskyrus Z. Ivinskio referatą, buvusios neaktualios. Dėl istorijos metodikos dalyvavau ir aš diskusijose.

Vakare su Ciliuk dėl buvau pas Geriking. Organiškų ydų neranda. Tik nervai! Visai ahodo gana nepavojinga!

Cardiogramą ir rentgenogramą penktadienį nunešiau Kronzoniui, kad 18 (6 v.v.) pasikalbėtų su Dr. Kratz. Aprašytai neradęs organiškų ydų širdyje, tik nežymi mitralstenose. Visa kita dideli nervingumas.

Vakare 12 val. buvome susirinkę „greitoji komisija." Nutarta Dielininkaičio ir Bisko reikalu (pastarasis, rodos, jau paleidžia) eiti pas Mironą (eina J. Grinius), pas Musteikį eina Kuraitis ir aš. Pasirodo, jei jiedu nesusitaikys, jiedviem nuo 1939.I.1 nemoka algos. Kuraitis sakė, kad Karvelis buvęs nubaustas už tai, kad sakęs Musteikiui nieko nedaryti ir prašęs to pokalbio niekam nesakyti, o paskui apie tai mieste kalbėjęs painformavęs. Musteikiui nebeliko kito kelio! Arba jis, arba Karvelis (taip mano Kuraitis). Kuraitis pasakojo, kad „Varpo" choras (vilniečių) buvęs Klaipėdoje, ypač stud. Brazaitienio, labai karštai pasveikintas: prarado valdžia jus, nidarė VVS, o dabar praranda Klaipėdą. Jis taip stipriai ir griaudžiai kalbėjęs,

kad vilniečiai ir dalyviai verkę.

Šiandien (I.8, sekm.) buvau po pietų pas Kuraitį. Jis matė Pr. Dielininkaičio reikale neseniai dar ir pas Povilaitį, Saug. dep. Tačiau Kuraitis nieko ypatinga nepapasakojo. Aš jiedviem su Vytautu Valiukevičiu, geriant kavą, sakiau ir bandžiau įrodyti, kad 1939 metais karo nebūsią, nors Džibutį prancūzai turės italams atiduoti ir įsileisti į Suezą. Kuraitis ne visai tikėjo, kad šie metai ramiai praeitų. Iš visų indikacijų, kaip Kuraitis sakė, galima nustatyti, kad yra išėjęs „Žygio" Nr. 2, kuris vadinasi „Bendras Žygis." Kaune, rodos, jo niekas neturi.

Išeinant mane V. Valiukevičius palydėjo iki Ukmergės plento. Jis man patvirtino, kad tarp Padalskio ir jo žmonos nėsą „entuziazmo." Sakėsi esąs surištas paslaptim, o aš jam pačiam patariau daugiau nepasakoti. Jo žmona išvažiuosianti 2-jam metams į Prancūziją. Valiukevičius minėjo, kad apie Dielininkaitį su Kuraičiu niekada nekalbąs, nes tas į Pr. Diel. atrodo lyg įsimylėjęs. Visa, ką Pr. D. padaro Kuraičiui atrodo gera, o aš dar šiandien Kuraičiui peikiau Pr. D. važiavimą pas Bistrą, apie kurį Brunsas vos nepasakė. Užtad ant Brunskio pyko jis labai, o Pr. D. tą „kvailystę" dovanojo.

Vakare (7v.) man pasiskambino iš Dielininkaitienės Kuraitis, kad norįs jau padaryti „revizitą". Atėjęs paaiškino, kad buvęs pas Vailionaitį Juozą (kun.). Paaiškėjo, kad Mironas jau per Naujus Metus, ir tai sakęs polit. polic. virš. Borkevičiui, norėjęs Bistrą ir Dielininkaitį paleisti. Tam priešinęsi stipriai ~~Miron~~ Leonas. Tad pas Musteikį reikėsią sakyti kad spaustų Leoną ypač. Iš Vailionaičio Kuraitis girdėjęs: vienas taut. apylinkės vadas (provincijoje) Vailionaičiui pats pasakojo — kad pas juos nebuvę kam į suvažiavimą išrinkti. Susirinkę jie vos keli, o kitus, kurie sąrašuose figuruoja, bijoję ir kviesti etc. Ir tokia „puiki" partija, kuri, būdama mažuma, valdo mus! Vailionaitis šiandien girdėjęs 4v. p.p. per radio iš Maskvos, kad už 14 dienų, kai tik susirinksiąs Klaipėdos seimelis, būsiąs paskelbtas „Anschluss'as", o jei bandys priešintis mūsų valdžia, įeisianti kariuomenė. Klaipėdos seimelis, jei pats tai nutarsiąs, Berlynas nesipriešinsiąs tokiam nutarimui. Kuraitis sakė, kad ir Zechlin pareiškęs, jog yra galimas Anschlussas. 20v. 45 min.

9 sausio (pirmadienis). Šiandien rytą buvau pas Dr. Starkauską archyve. Gavau iš jo Lietuvių Tarybos protok. 1 knygą (mano rašomam į „Židinį" straipsniui:

„Vasario 16 d. aktas ir 1918 m. politika). Išeidamas sutikau Marę Pietkūnaitę. Ji, pasirodo, jau pusė metų, Janės Pietkūnaitės prašymu, yra priimta į archyvą laisvai samdoma tarnautoja. Mes (Grinskiai) su Pietkūnaitėmis (dėl tam tikrų priežasčių) lyg ir nebepažįstami. Bet aš nukėliau kepurę, ir ji pasisveikino. Gavęs iš Stankausko ką tik parvilktą ožkos pieną Ciliutei, išėjau namon. Skambino Kurvaitis iš Šova (pik.). Ši jau tarėva dėl mano pastatytos naminukams.

Paskui nuėjau į Saug. Dep-tą pas Dr. Mešnauską. Jis man davė „Jomsburg" 1937. Minėjo, kad Karvelio gumos „Inkaro" darbininkai pasiuntę esą Dimitravos stovyklos virš-kui raštą: girdi Karveliui teduok tik duonos ir silkės, nes jis mums sakydavo, kad to pakanka. Darbininkai tame rašte (ar telegramoje) patarią kietai laikyti Karvelį ir versti jį dirbti, kas jis suprastų labiau darbininkus, nes ir savo kumečius ir fabriko darbininkus labai spaudęs ir išnaudojęs. Su Dr. Mešnausku daug nekalbėjau, tik klausiau, kokiu būdu reikėtų vaduoti Dr. Dielininkaitį. Paskui nuėjau pas Saug. Dep. V-ką Povilaitį. Pas jį vėl išbuvau 1 valandą. Jis parodė man mano kalbos atitaisymą: Dr. Z. Grinskis atitaiso savo kalbą.

Ilgame biuletenyje (ant 3-4 psl. mašinėle) paduotas senasis tekstas, o pačiam tas, kurį aš esu įteikęs. Dėl Dr. Dielininkaičio Povilaitis pareiškė: „Nėra dar vilties, kad Dielininkaitis būtų paleistas. Aš irgi nestoviu už jo paleidimą." Kiek aiškiai jo pareiš., Povilaitis nieko nedarysias, kad būtų paleistas. Jis pasakė, kad šiandien jau paleidžiamas Bistras. Bet irgi, Povilaičio nuomone be reikalo paleidžiamas, t.y. per anksti. Dėl Dielininkaičio Povilaitis atsakė: „aš kaip sąžiningas valdininkas negaliu sutikti. Dėkite mano vietoj kitą, jei kitaip bus!" Mano įrodinėjimai, kad jam nemokama už pasakas, šeima neturės iš ko gyventi etc. nieko nepadėjo.

Su Povilaičiu daug kalbėjau apie politiką. Jam įrodžiau, kad katalikai nuo 1926-38 yra daug daugiau lankstumo parodę negu tautininkai. Jam paminėjau: tik tautininkų partija yra seno šablono ir vienintelė išlikusi. Jis sakėsi tą pat sakinį radęs „Bendrame Žygyje" ir abejojo (bent juokais), ar tas straipsnis ne mano rašytas. Man Povilaitis įrodinėjo, kad jokia provokacija nėra tas atsišaukimas, apie kurį buvo rašyta, kad jis spausdintas pav-ių rotatoriumi. Bendrai, sakė Povilaitis jo įstaiga jokiom provokacijom nesiimanti. Tas valdininkas, 280

kuris užsiimtų provokacija, turėj išlėkti iš vir- 218
tos. Girdi, Leimonas buvęs pas jį į bet, kai
Povilaitis jam pasiūlė įrodyti, nebuvo kaip, [?]
tai atsidūrė, Povilaičiui Leimonas atsisakė.
Pas Povilaitį viskas buvę tyrinėta. Povil. sako:
„Aš jau tarnavęs iki-sa metų, bet kr. dem.
laikais buvę tokie metodai, kurių aš kaip
vir-kas negalėčiau vartoti.

Jis man pasakojo, kad kun. Klikna,
kuris kritikė demokr. peikęs per pamokslus,
buvęs siunčiamas į stovyklą. Bet jis nenu-
važiavęs: 1) nebuvę pasakyta nuo kada,
2) nebuvę pasakyta kiek 3) nežinąs,
kur Varniai. Nebuvę, kaip Povil. aiškino-
si, ne provokacijos Suval. sukilime. Dar
laiką jis man aiškino: laikr-čiuose rašyti
ne slapyvardžiais. Kam tas?

Žiūrėdamas, matydamas ant stalo „B.
Žygį" (jį mačiau ant stalo ir pas Dr.
Meškauską), paprašiau man duoti.
Povil. man davė „Bendrą Žygį" ir
dar pats 1-jį „Ž." nr. ir norėjo įrodyti,
kad tikrai jis spausdintas Schmidto
spaustuvėje. Tad „B. Ž." meluojąs.

17 v. 30 m.

11 Sausio (trečiadienis). Vakar prabėgo diena
be žymėtinų įvykių. Tiesa, buvau nuėjęs pas
gen. Musteikį, Krašto Aps. M-rį. Jis pasakojo
Dzelzkalnaičio reikalu kalbėtis su Leonu, o 281

dėl nemokamo atlyginimo ir su Tonkūnu. Buvau per pasikalbėjimą labai nuoširdus ir geras. „Bet ar aš ką galiu? Bandžiau dėl Karvelio (jo giminių prašomas), bet nepasisekė" sakė man Musteikis. Prašė dažniau pas jį užeiti. Paskui, baigęs audiencijos, nuėjau pas plk. Toug. Tas yra visada išsiblaškęs. Jo kambaryje triusė prie seifo karininkai, nes jis pametęs jo raktus. Sovai pasiadėjau sausio mėn.-gale Kauno įgulai skaityti paskaitą. Mudu abu gana opozicioniškai kalbėjova.

Vakare buvau su žmona pas Dielininkaitienę. Ten radau Dovydaitį. Šis pasakojo: savo ūkį, į kurį jis dabar tiek daug sielos ir pinigų įdeda, atiduosiąs mirdamas ateitininkams. Kaune jo name būsiąs ateitininkų bendrabutis, o ūkis jiems duosiąs išlaikymą. Visa tas pavesias ne vaikams, bet Fondui. Prašė Dovydaitis manęs apie tai niekam nesakyti, ypač, kad nesužinotų jo žmona. Aš užgyriau ir sveikinau tokį jo idealistišką sumanymą. Dovydaitis man pasakojo, kad ocoliniukai-stipendininkai neruopestingai moka. Net Šapokienė 100 litų vieną mėnesį nenorėjusi duoti.

Šiandien atsiėmiau iš Čepėno jam paskolintą „B. žygį". Čepėnui jis padaręs labai gerą įspūdį. Čepėnas sakė, kad karininkiene bruzdanti. Jis pažįstąs porą karininkų voldemarininkų, kurie du išsireiškę: „Smetona supuvėlis!" Pietų metu mudu su Griniumi,

kuris dabar vis pas mus atkina pietų, pasipasakojava naujenybes, sensacijas. Tų sensacijų paprastai aš turiu daug daugiau negu jis.

Vakar aš jam papasakojau, ką buvau užvakaryščiai girdėjęs iš Babiliaus. Atleistiems Klaipėdos Instituto studentams visuomenė sudėjo daug pinigų etc. Tiesa, vakar Miliušytė, kuri lankė mano žmoną, iš Maižiūtės sakė, kad, rodos, studentai vėl ruošiasi streikuoti, daryti žygių.

Šiandien vakare buvau pasitikti iš išeimimo grįžtančio Bistro. Dalyvavome daug! Grįžtant namon kalbėjaus su Venckumi S. J. Jis sakė, kad šiandien grįžęs Kipas S. J. iš pasakojęs: Musolinis „nusivaręs nuo koto"; gyvena su kokia tai prancūze, ištvirkauja. Visą politiką veda Ciano ir Starace. Popiežius dirba be saiko ir, rodos, negys. Vokiečių įtaka didelė Čekoslovakijoj, ji plečiasi Rumunijoj ir Jugoslavijoje. Goebelsas esąs užsimodydas (Valgius) ir, jei mirtų, norėtų susitaikyti su Bažnyčia.

Prieš tai buvau pas Stodą. Jis sakė: pavasarį kilsiąs karas. Aš jam įrodinėjau, kad karo dar nebus. Dar porą metų konfliktai bus taikiai likviduojami. 20 Y/20.

12 sausio (Ketvirtadienis). Šiandien po pirmos (pietumis) paskambino Kuraitis ir kvietė tuoj atsi eiti į KVC. Nenoromis išėjau. Užbėgau į Ūkio

Banką. Man priskaityta už 1938 metus — ~~196~~ 221 litai nuošimčių (už ca. 8000 litų). KVC centre radau Kuraitį, Leimoną ir Pankauską. Abu paskutinieji buvo ką tik grįžę iš Mirono. Jiedu apyplaciai pasakojo apie savo 1½ val. trukusią audienciją. Mironas sutinka duoti lengvatų ypač kultūrinėje srityje (pav., pavasarininkų pusval. (radio); gal būt, nubraukti ateitininkų namų skolas — tuo reikalu žadėjo kalbėtis su Indrišiūnu, etc.), tačiau politinėje srityje, atrodo, apie jokius kompromisus negalvojama. Daug jie kalbėjo apie moksleivius at-kus. Mironas nesutinka tame punkte nusileisti, nebent būtų aiškiai įrodyta, kad moksleiviai at-kai yra kult.-religinė organizacija, arba paaiškėtų, kad iš jų tarpo atsiranda ir neolituanų. Aš įsiterpiau ir pasakiau: Katalikai vis dar nemano, kad jie yra pralaimėję. Jeigu viską reikalausime ir viską ginsime, nieko negausime ir nieko neapginsime. Gal būt, jau reikėtų mūsų moksleivių at-kų ~~vadovybei~~ centrui formaliai atsisakyti. Mes darome lygiai tokią pat klaidą, kaip Valdžia su Vilniumi. Pankauskas minėjo: Mironas pareiškęs, kad jam labai skaudu, jog ~~T.~~ Filos. f-to reikalai nesutvarkyti. Jis labai apgailestaująs, tačiau, atrodo, kol nėra susitarta su Vatikanu, nieko nedarys.

Einant namon Kuraitis pasakojo

savo įspūdžius iš Telšių. Ten esąs labai paplitęs „B. žygis", kuris ir Kuraičiui labai patinka. Dielininkaičio reikalu nelaiško. Mironas yra Kuraičiui ir KVC delegatams pasiadėjęs.

Per pietus pas mus Grinius pasakojo girdėjęs iš Bortkevičienės: Dar 1936 m. Zubovas buvęs pas Pilsudskį, ir gavęs iš jo vizitinę, perėjęs kiaurai sieną. Tūbelis sutikęs tuo klausimu, bet už 2-jų sav., kai Zubovas vėl nuėjo pas Tūbelį, paaiškėjo, kad Smetona aiškiai priešinasi. Anot Bortkevičienės Smetonas taktika: visiškai pynus laukti, laukti, o paskui, kai jau nebegalima, viską mesti ir atsisakyti. Tada lenkai žadėję 20 valsčių Švenčionių ir Seinų srityje ir 200 (ar 20) milijonų zlotų kompensatos. Tuo reikalu derybas vedęs ir Klimas Paryžiuje. Bet kai tas pasiūlymas atėjo į Ministerių kabinetą, tai tik vienas Lozoraitis balsavęs už, visi kiti prieš. 1938 m. sausio mėn. buvo vestos derybos, vadinėjo Mironas. Viskas buvo sutarta, santykiai turėjo būti užmegzti, bet kad Smetona nebūtų nutrauktas nuo sosto buvo rastas ultimatumas, kuris pakėlė Lenkijos prestižą.

Aš Griniui papasakojau Bistro prašymo turinį: „Kadangi jau keičiuosi valstybės įstatymams nenusikaltęs, prašau panaikinti likusiąją bausmės dalį".

Šį vakarą, eidamas Žurnalistų Draugijos posėdin, užėjau pas Strods ir užnešiau pasiskaityti „Bendrą žygį", kurio didesnė siunta į Kauną dar nėra atėjusi. Žurn. Susirinkime buvo paskirstyta pareigomis per balių: aš apsiėmiau 9½–11 būti su P. Ruseckiu prie kontrolės. Vakare mūsų aplankyti atėjo Ch. Stakausnkas, atnešė ožkos pieno ir visą laiką kalbėjo tik apie savo atsakymą Biržiškai dėl Valančiaus lietuviškumo. Šį vakarą suskaičiau visus savo pinigus. Bankuose ir taup. kasoje yra iš viso 15.446 litai. Tai didžiausia suma, kurios kada nors esu turėjęs. 21 val. 45 m.

16 sausio (pirmadienis). Laikas man neleidžia užregistruoti daug svarbių kasdieniniame gyvenime nugirstamų dalykų, kurie vėliau gali būti labai reikšmingi, kaip istorinė medžiaga. Praeitą penktadienį, pav., per pietus Dr. Grinius pasakojo, kad girdėjęs, būk buvęs į Kauną atvažiavęs Klaipėdos gubernatorius Gailius. Jis Smetonai sakęs, kad Klaipėdoje esą be galo sunku valdyti, kol lietuviai sutarę nesutaria. Smetona pasiadėjęs tartis ir derėtis su Klaipėdos lietuviais. Tai jis pavedęs vienam asmeniui. Šeštadienį nuo 11 val. iki 2 val. (pietų) buvau Intelektualinio Bendradarbiavimo Komisijos posėdyje Užs. Reikalų Ministerijoje, kur atstovavau T.T. f-tą. Ten po Jonyno pranešimo išdrožiau aiškią ir griežtą kalbą, kad iki šiol

istorijos srityje nieko nebuvo padaryta ir apskritai neišeita iš projektų, pasiūlymų ir sumanymų srities. Paskiau domėtis labiau Vokietijos ir kitų prūsų vadovėliais. Po mano kalbos kilo ilgos diskusijos. Jira minėjo, kad aš bagatelizavęs Jonyno kalbą. Aš jam atsakiau. Roemeris teisinosi, kad čia komisijos dalykas etc. Dar vėliau kalbėjau dėl un-tų bendradarbiavimo ir pasiūliau išplėsti tą bendradarbiavimą ir su Vokietija. Moraliai reikia rasti modus vivendi. Nuo Lenkijos susilaikiau. Mano kalbos sudomino keliasdešimt dalyvių. Vad. Biržiška sakė supratęs, kodėl aš taip kalbėjau, o Purėnas sakė, kad aš gerai padaręs.

L.K.M.
Po pietų buvau pas prof. Šalkauskį Akademijos valdybos posėdyje. Po jo nuėjau pas K. Jablonskį ir parsinešiau savo str. į „Židinį" („Vasario 16 d. aktas ir Lietuvos būklė 1918 m.") įdomių vok. laikr. iškarpų ir vok. spausdintą „Liet. Aidą" ir „Tėv. Sargą". Jablonskis man minėjo, kad dabar, kaip valstybės Tarybos narys gaunąs 1500 litų algos į rankas. Jis sakė, kad esą priimti nauji polic. etatai, kuriais 120 policininkų pastatyta ant Klaipėdos ir Didžiosios Lietuvos sienos „Bendram Žygiui" gaudyti.

Vakare buvau žurnalistų sąjungos balinėje 9½–13 val. Nuo 9½– iki 11 val. pardavinėjau bilietus. Pardaviau 104 bil.

à 10 lt. (1040.-) ir 26 žurn. bilietus à 5 lt. (130.-). Ti viso ui 1170 litų. Baliuje, savo pareigas atlikęs, neturėjau ko veikti ir išėjau po menkos programos namon.

Sekmadienis (I. 15) praėjo be žymesnių įvykių. Grinius neatėjo pietų. Ėjo į dieną teatro operetę, be abejo, ne vienas – su Miliušyte, su kuria jis dabar, jo Mamai pas mus gyvenant, turi daug laisvės flirtuoti.

Šiandien jau egzaminavova su Penkausku 3 studentus (Stepulaitį, Bružą, Ulvydą) iš lenkų ir rusų kalbų, o paskui reikėjo dalyvauti vok. k. egzaminuose, bet Gretas pavadavo. Buvau „N. Rom." klubo diskusijose. Kalbėta kultūriniais klausimais de omnibus rebus. Į galą ir aš pasakiau keletą žodžių.

Grįžtant namon dek. V. Lašas aiškino, kad iš susidariusios Klaipėdos padėties, parduodami Lietuvai Voldemarą, o vėliau Neumanną, ar gudresnį už jį, vokiečiai gali siekti visos Lietuvos tolimesnio Anschlusso. Grįžus namon Ciliutė pasakojo, kad ji girdėjusi iš mūsų gyventojos Polujanskaitės buk šiandien streikuoja kelių f-tų studentai ir buvusi jų delegacija pas prezidentą.

Bažnyčios ir valstybės santykiai dabar yra sustoję. Derybos sustojo. Bruzgio yra kantingesnis už Arakt., jis reikalauji mokslininkus

at-kų. Grįžęs iš Telšių Kuraitis buvo 22.6 Dielininkaičio reikalais pas Leoną Giedraitį. Įteikė jau Pr. D. ir prašymą (t.y. pareiškimą) paleisti. Leonas be kitko pasakęs: Jurinskis labai karštas. Kuraitis mane ėmęs girti, kad aš esąs geriausias istorikas etc. Atrodo, Dielininkaitį greit paleis. 11 ½ v. vakaro

22 sausio (sekmadienis). Vakar vakare buvau pas prof. St. Šalkauskį. Jis skaitė mums (Pakštui, Ambrazevičiui ir man) savo strp. apie lietuvius, jų būdą, kurį jis yra paruošęs vienam užsienio kolektyviam leidiniui. Aš daviau daugiausiai pastabų, nes strp. išėjo perdaug istoriškas. Be to, jis perdaug abstraktus ir iš dalies ne į temą. Grįžau Laisvės Alėja 12 val. nakties namon. Matėsi gatvėje labai daug stoviniuojančių gatvės mergų, kurios yra užplūdusios iš Vytauto prospekto į Laisvės Alėją. Atsiguliau tik ~~12~~ 1 val. nakty. Vakar jau baigiau rašyti savo strp. į „Židinį" apie II.16 aktą. Smetona mano strp., jeigu jis nebus išcenzūruotas, išėjo gana „ein kleiner Mann." Vasario 16 d. akto formulė yra kairiųjų (4-rių Tarybos narių) patiekta.

Šiandien popietų pas mus atėjo Tėvas Vencius. Vakare aš išėjau pas Pakštą. Ten Savan. p-nas Gušas davė paskaityti vokiškai rašytą, iš Latvijos gautą, su „DBKIB" inicialais pasirašytą raštą, apie tai kad Hitleris norįs padidinti Pabaltijo valstybes Sovietų sąskaiton. Girdi Lietuva galėtų baltarusius

(parašyta „Die Juden") sudoroti, nes[227] turinti jau 10.000 baigusių aukštąjį mokslą ir 3000 karininkų. Kaip su Vilniaus problema, nieko nepasakyta. Raštas neaiškus! Gal jis, kaip gu. tas spėja, iš A. Rozenbergo biuro.

Šiomis dienomis Kuraitis sakė, kad jau syt, poryt bus paleistas Dr. Dielininkaitis. Jis jo išlaisvinimui yra daug pasidarbavęs. Kun. Prunskis buvo pas Mironą suvaržytos spaudos reikalais. Atrodo, kad taip suniveliuoti ir suvaržyti mūsų spauda rankų yra pridėjęs ir pats Mironas.

Daug reiškiama nepasitenkinimo dėl noro susipolitikuoti Šiaulių sąjunga. Dabar tautininkų pusėje dalyvaus tik Šaladžius. Kaip jis išdiskino, jis (Šal.) pats to labai norįs. 100.0.

Mano „Bendrasis žygis" eina iš rankų į rankas. Buvau įdavęs skaityti Kuprionei (miškininkui), dabar skaito f-to dekanas Malakauskis. Visi skaičiusieji reiškia jo turiniu pasitenkinimą. Vakar prof. Jalkauskis pasakė, jau perskaitęs anksčiau „B. ž.": „Ką reiškia paskaityti laisvai spausdintą žodį. Žmogus tuojau kitaip pasijunti." Ji tikrų jis visi skaičiusieji nusiteikia „B. žygio" ideologijos linkme. Ir jame gerų straipsnių. „B. žygį" perskaitęs tuojau kitaip nusiteiki, sakė man ne vienas kn-te. Mūsų f-te ir apskritai studentai daug jo yra gavę. Sako, kurtai 290

(mūsų rūmai) - gavę 500 egz. Grinius ir kiti pasakojo, kad Konrado kavinėje „B. T." buvęs išplatintas savotišku būdu. Kažkieno padėtas 50 - 100 egz. siuntinys - krūvelė išeinamoje vietoje. Vienas, kitas, trečias nuėję į išeinamąją vietą jį prie progos pasiėmę. Paskui, kai buvę imta apie tai kavinėje plačiai kalbėti, susidarę didelė eilė. Taip jis buvo išsiimbliotas. Visi, kas tik stojo į eilę, gavo išeinam. vietoje numerį. Kai atvykusi, kas kam pranešus, kriminalinė policija, beradusi tik numerių. Ji čiupusi tuoj Konrado kavinės šeimininką. Tas atsakęs: aš nieko nežinau, ir aš stojau į eilę ir pasiėmiau tik vieną numerį. Panašiu būdu buvęs „B. Tygis" išplatintas padėjus jo pundelį Pasvaly prie pieninės, kur jį ūkininkai galėjo pasiimti. Kai pienininkas paskambino policijai, ta liepusi jį pas save paimti. Tas atsakęs: Tokiu atveju Jūs manysite, kad aš pats jį platinu, jeigu atvykę pas mane rasite. Grinius per pietus prieš porą dienų pasakojo (jis visdas pas mus valgo, nes jo mama pas mus gyvena), kad nelaimingu būdu, nesant at-mę namuose žmogui kam su prekėmis dėžės priimti, viena dėžė (1000 egz.) patekusi į kaimyninę apmušalų krautuvę, kuri tuoj paskambinusi kriminalinei policijai. Apskritai daug kas yra jau „B. T." pasnaitęs.

Tiesa, tokiu būdu menčia vyriausybės prestižas. Bet kol mūsų spauda taip suvaržyta (Vilniaus lietuviai turi daugiau laisvės rašyti!) nėra kitų priemonių. „B. Žygis" visur labai uoliai graibstomas ir skaitomas. Pasakojo vakar sakė, kad Ž. Ūkio Min-jos susirenka valdininkai po penkis, ir per valandą perskaito, vėl duoda kitai grupei. Šitaip jis eina iš rankų į rankas.

Užvakar man einant į namus su Griniumi, sustabdė jį Bistras. Nenorėjau klausytis, bet supratau, kad jiedu kalbėjosi „B. Žygio" reikalais. Jam trūksta straipsnių. Iš Kauno turi būti kas nors nusiųsta. Turi būti taip pat organizuojama finansinė pagalba. Aš Griniui „B. Ž." reikalui įdaviau trisdešimt (30) litų. Deja daugiau paaukoti negalėjau, nes Cilildės gydymui esu išleidęs ca. 300 litų. Be to, paskutiniu išleidau daug labdarybei. Daviau šv. Vincentui à Paulo (kaip rėmėjas) - 12 lt., moksleivių at-kų vakarui (jis eina, žinoma, Pavasario Vyrų d-jos vardu) - 5 lt., Amžinajai ~~[illegible]~~ benediktinių adoracijai - 12 lt.

Atrodo, kad tautininkai nė nemano trauktis. Jie ir negalvoja priimti kitų grupės. Bet „B. Ž.", kurio pasirodys, rodos, vėl kitas numeris, jiems negali būti malonus.

(Dv. 45m. vakaras)

27 Sausio (penktadienis). Gyvenimas nebeatnešia didelių sensacijų. Kuraitis sako, tiesa, kad aną vakar Mikleška (kun.) buvęs pas Leoną. Šiomis dienomis žadėta Dielininkaitį paleisti. Pirmiau girdi nesprendas klausimas, kad jis nebūtų išspręstas neigiamai. Šiandien Malakauskis sudėtom su Šalkauskiu pasakojo, kad vakar Senate buvę svarstytas studentų organiz. ir abituvybių raštas. Jame pasisakoma dėl Blažio. Senatas, kur buvę griežtų balsų, nutarė pasinaudoti atsakomingesniais pasirašiusiais. Atrodo, studentai truputį nerimsta. Yra studentų proklamacijų. Jų vieną gavau iš prof. Vaal. Biržiškos.

Šį vakarą (8 val.) skaičiau Karininkų Ramovės salėje paskaitą Kauno įgulos karininkams: „Mūsų praeities šlovingiai ir jų įtaka dabarčiai". Buvo daug pulkininkų generolų. Atrodo, kad paskaita visiems patiko. Po paskaitos, ar kuris man nelauktai sumokėjo 50 litų, kalbėjaus ilgai su plk. Šova ir jo draugais. Gėrėme su [illegible] alų. 10 v.v.

Vasario mėnuo.

5 vasario (sekmadienis). Darbas ir visokios pareigos vėl ilgai neleido fiksuoti reikšmingų dalykų. Savo paskaitą, kurią karininkams skaičiau, ant rytojaus daviau Pranui Čepėnui paskaityti. Perskaitęs jis manęs su nusistebėjimu klausė, ar aš

taip išdrįsau svaityti apie ocinią, apie jo „atstovėlius" ir jų ašaras, be jokio protesto. Čepėnas nustebo, kai aš jam pasakiau, kad aš visa, perskaičiau, kas buvo parašyta. Sausio 31d. turėjome fakulteto posėdį. Po posėdžio kalbėjome apie „B. Žygį" ir aktyvistų grupę. Grinius man, Keiniui ir Kuraičiui pareiškė, kad jau esą kauniškiai gana nepatenkinti klaipėdiškių veikimu. Paskutinieji nepaiso direktyvų ir eina savo keliu. Griniaus žodžiais, tas frontas stipriai braškąs.

Aš šią visą savaitę sėdėjau „XX Amžio" redakcijoje ir atlikau iš eilės savo darbo dalį. Pirmadienį (I.30) vakare klausiau Hitlerio kalbos, apie kurią paskui parašiau iki 12½ v. nakties straipsnį antradienio numeriui vedamąjį (pasirašiau J. Patirgas). Mokslo srityje šią savaitę nieko reikšmingo negalėjau nuveikti. Ketvirtadienį (II.2) pas Šalkauskį turėjo būti L.K.M. Akademijos posėdis. Mūsų posėdžio pradžia supuolė su kalėdojančiu Mieleška. Gėrėme medų su Skrupskeliu bendrai kavą. Mieleška pasakojo, kad Dielininkaičiui vis nenorėta dovanoti už tą posakį, kurį jis pasakė VDU tarnautojui iš „XX A.", kai „XX A." buvo stipriai braukomas: „Aš jūs lojaliai įspėju... Krašte ten nėra taip ramu, kaip p. Prezid. kalbėjo vakar... Patariu

nesauvaliauti..." Šitoks „grūmojimas" buvo gana rimtas argumentas Dieliu. ilgiau laikyti ištrėmime. Mielejka sako, kad, akoda, Basin. ir valstybė padarysią taikq. Aš tuo labai abejojau, nes yra pačių tautininkų tarpe rimtų priešingų jėgų. Abejojo greitu pasisekimu tos taikos ir Skrupskelis. Mielejka ir Skrupsk. pasakojo, tautininkai negalį suprasti, taip pat ir URM-as, iš kur atsiradę naujį punktai dėl moksleivių ateitininkų. Jau anksčiau kitaip dalykas stovėjęs, kai Skvireckas derybas vedęs. ~~Mielej~~ Aš abejo, Kuraitis pasikalbėjo Bucevičiui, kuris, sako, dabar gana puikiai orientuojasi. Mielejkos žodžiais, anuo metu, kai prieš porą metų ėjo derybos, Skvireckas ir Brata norėję, savo kiekvienas laurus tos taikos, nuskinti. Toji konkurencija buvusi matyti.

Per Y. K. M. Ar. posėdį Šalkauskis minėjo, kad aš esu išrinktas, šalia Pakšto, Reinio ir Ambrazevičiaus, nariu mokslininku.

Penktadienį ~~po~~ (II. 3) per pietus susinojau, kad jau Dieliuinkaitis tą vakarą (7.49) grįžta traukiniu. Po pietų, žinoma, ir pats nuėjo ir Kuraitis, nes jo interesas buvo, kad labai daug susirinktų statistų pasitikti. Anksčiau baigęs paskaitas, nuvažiavau stotin ant perono dar nieko nesradau. Tada

gyvai prisiminiau 1933 m. vidurvasario istoriją, kai Pr. Dielin. aš pasitikau tik vienas, nes Kuraitis buvo išvažiavęs jo pasitikti į pačią Karlų Rūdą. Atvykusiam Leimonui ir Pankauskui vėl tą istoriją papasakojau. Pankauskas sakėsi ne kartą ~~žygių daro~~ Kuraičiui priminęs, kad reikia daryti žygių ne vien dėl Pr. Dielininkaičio išlaisvinimo, kad yra ir kitų išlaisvintinų. Bet Kuraitis apie pastangas dėl kitų nieko girdėti nenorėdavęs.

Kai Pr. D. išlipo iš traukinio, su visais pasibučiavo. Man ta ceremonija priminė -, kai kunigas duoda relikviją su žodžiais „Pax tecum!" Atrodė, lyg ir Pranas D. dalijasi kokią savo relikviją, už kurią mes turime būti dėkingi. Dielin. su Kuraičiu nuėjo pirmyn į priekį. Kiti visi atsiliko. Aš mačiau, kaip paskui su ironišku šypsniu, po to pasibučiavimo —, nuėjo į miestą iš stoties Šempyskelis, ~~Grinius~~, Pankauskas, Leimonas, kai mes su kitais laipėmės netoli nuo Kuraičio užsakyto autom.-taxi. Mane Kuraitis pašaukė; aš įlipau. Buvo dar Jasinkevičius

Vincas ir Vytautas Valiukevičius. Žinoma, ir Kuraitis. Įspūdis buvo toks, kad nebuvo žmonių, kas važiuotų taxi. Pas Bieliukaičius buvau priverstas valgyti vakarienę, nes dar buvo dvi laisvos vietos. Per vakarienę V. Valiukevičius pasakojo, kad Kauno voldemarininkai nesutarią su Klaipėdos voldemarininkais (Sliesoraičiu). Nekantringesni norį Voldemarą matyti priekyje, užs. reik. ministeriu, muitų uniją su Vokietija, kuri ilgai dar būsianti galinga. Kauno voldemarininkai (Mačiulis, Matulevičius) mano kitaip. Tai vienas pavojus. Kitas pavojus: valst. liaudininkai esą labai nepatenkinti voldemarininkais. Kauniškiai valst. liaud. vis vien stovį opozicijoje jiems, negalį dovanoti Pajaujo. Voldemarininkai gi norį dirbti tik su krikščionimis. Trečias pavojus – vokiečiams Klaipėdoje nebepatinka „B. Žygio" demokratiški šūkiai. Piktinamasi vokiečių tarpe, kam toks Voldemar. Sliesoraitis nusiuntė anglų parlamentarams padėką. Naumanas pasakęs: aktyvistų judėjimas kaip margas veršis. Gal būt, „Bendras Ž." nebebūsiąs leista platinti Klaipėdoje ir K. Valiukevičiaus išvedžiojimas, kuris, atrodo, iš voldemarininkų yra daug girdėjęs, papildė Jasinkevičius. Įspūdis: aktyvistų frontas braška ir, rodos, „B. Žygio" 3-čio Nr. nebeišeis.

1939. I. 31. 235

Pupuli,

Mažoji jau eina gulti,
jau be penkių minučių dešimt.
Manau, kad ir Tu neužilgo
pareisi. Jau labai Tavęs
pasiilgau. Man taip sunku
vienai, be Tavęs.
Labanakt esu vištuvėje.

Bučiuoju Pilytė

236

Žemuti,

Nutariau neskambinti ir Tau netrukdyti baliavoti. Juk reikia duoti laisvę.

Aš einu ne kaip nusiteikusi miegoti. Tau be 15 min. [illegible]inta. Taigi, kol persirengsiu ir atsigulsiu, bus 10. Tu dar skaniai valgysi ir politiškai rodysi savo šovinistinius pasisekimus!

Bučiuoju!

Citute

1939.II.2.

Aš daviau suprasti, kad visas Katalikų susidėjimas su Voldemaru, Jaliu., kuris šį režimą sukūrė ir įkūnijo, buvo didelė klaida dabar. Čia buvo baksnyta ir į Did. Br. politiką, kuris mano nuomone yra didelis politikas, tik savęs reklamatorius, režisierius, ne blogas kalbėtojas. Kuraičiui nebuvo malonu tai klausyti, kai aš giriau V. Čalinkevičiaus išmintį.

Išėjęs po sočios vakarienės, iš namų nuėjau į archyvą lankyti Starkausko, kuris serga gripu. Jau kelintą kartą jį atlankau, nunešu „Arcanol", buterbrodų, apelsinų. Penktadienio vakare (II.3) jis, kuriais mano vizitais sujaudintas, man davė gerą Tarybos protokolų egzempliorių.

Ketvirtadienio (II.2) vakare buvau pas Leo svečiuose. Ten Domela (vok. gim. mok.) pasirodė kaip didelis nacis ir su direkt. bank. Hofmann reiškė abu baisiai lėkštas mintis tautybės ir kt. klausimais. Aš narsiai gyniausi.

Šeštadienio (II.4) vakare per Istorininkų susirinkimą pas Janulaitį daug kalbėjau po Jonyno paskaitos. Urbšienė sakė, kad tarp Bažnyčios ir vyriausybės, atrodo, būsią susitaikyta.

Šiandien abu su Ciliute sergava gripu. Buvo atėjusi Šerkšnienė ir vėl sumindėjusi

savo vyru Pasirodo, Jankūnienei, kuri taip naśiai rūpoja ar savo buitį, vanar priparinta drūovos pradžia. Atėjo manęs klausti patarimo. Žadėjau jos neseidomi vyrui, kuris ją taip skaubina, parašyti laišką. Ji dar ateis ar poros dienų. Paskui atėjo Prypimantas, kurį mes Liet. Encikl. red. su Vacl. Biržiška, Purinu, Jonoba nuvakar taip apdalbėjome. Ko jis pas mane buvo, neaišku. Gal ką nori sužinoti apie Lit. Institutą, kuriame jis nori būti bibliotekininku. O gal jis ten nuręčiamas istorijos skyriaus nariu, kaip pareiškė nesenai negirdėjęs Purinas. Prypimantui rodžiau keletą naujų knygų, bet labai saugojau, kad jis nieko neišsineštų, be mano padovanotų poros atspaudų iš LE. Vėliau atėjo Kuprionis pasiskolinti „B. Žygio" 2 Nr., kurį aš esu prieš 6 dienas gavęs iš Klaipėdiškio Vasiliausko. Mano egzempl. vėl eina per rankų rankas. Gavęs laisvų numerių „Žygio" 1 Nr., iš „B. Ž." Nr. 1 „užfundijau" K. Jablonskiui. Kuprionis man minėjo, kad esą norima antįoristus à la Štaugas etc. atleisti iš vietų ir smarkiai griebti. Pirmasis 5 Nr. valdžiai darė įspūdį. Ji išsigandusi laukė, kokia bus Štaugo kraštė. Dabar jį aptiprato. Kurią tai dieną (praeitos sav.) Ruginis

aiškino, kad Štaupas todėl neatleidžiamas, kad banininkui Tubeliui patinka šis „B.T.", kuris 239 galima skaityti Mironui etc. co, iš dalies tiems, kuriais Tubelienė ir jos vyras nepakurstinti. Todėl iki šiol Štaupas dirbo klaip. Liet. Banko skyriuje. Dabar, atrodo, vyriausybė jau to judėjimo visai nebebijo. Bet su vokiečiais prasmaišiunių. Skerpos dar nepriėmė Hitleris, ir jis dar jam savo akredencialų neįteikė. 18 u 45 m.

6 vasario (pirmadienis). Šiandien dar iš gripo negaluojant nepasidarbiau, o Ciliutė dar labai rimtai serga. Vėl jos smarkiai puolė ant širdies, daro pauzas, labai skauda širdį. Aš vis jai sakau, kad praeis. Šiandien jai tikrai sunki diena. Vakar jau du kartu skambinova Geršteinui, šiandien skambinau vėl, du kartu kalbėjova su Dielininkaitiene ir H. Prieš piet buvau, kaip visada f-te, paskui Liet. Enciklopedijoje; paskui su Šapoka kalbėjova apie Prapuolanį, kuris, pasirodo, ir jam vakar padaręs vizitą. Matyti, jis abiems norėjo priminti ar nebūtų galimybė jam patekti į ~~L.K.M. Akademijos~~ Lituan. Instituto bibliotekorius. Paskui buvau visuoti savo atsargos karių knygutės. Po pietų 5½ val. nuėjau, Kuraičio kviečiamas pas jį į daug. sumaištą Dielininkaičio garbei. Joje buvo Kuraitis, Dielininkaitis, Valiukevičius, Leimonas, Pankauskas ir pavėlavęs atėjo Paršėtas, kuris čia praleido savo paskaitą un-te. Apie jos neskaitymą pranešiau sargui, kad

paskelbtus, jog Paršitas neskaito savo pasbaitos, nors jau buvo praėję visas pusvalandis nuo to laiko, kai turėjo pradėti pasbaitą. Daug per kavą Paršitas pasakojo apie Šventosios uostą. Jis tensiūlęs nupirkti 20 ha žemės, iš kurios vėliau būtų gauta 2 milijoniški pinigai. Dielininkaitis pastebėjo: Paršito tragedija yra ta, kad jo projektai nėra vykdomi dėl to, kad jie yra pasiūlomi per anksti dar nepribrendusiems, t. y. jis pramato tiek toly, kad jo projektu netiki.
Mes bevein ištisas dvi valandas klausėmės, protarpiais iš paklausdami, kaip mums Paršitas dėstė šį bei tą!

Kai Kuraitis išėjo į T. F. f-to Teologijos skyriaus posėdį, mes, - jau Kuraičio +saliono - likome vieni, ir greit perėjome prie politikos. Iš Paršito kalbos atrodė, kad tarp Kauno ir Klaipėdos voldemarininkų yra nesutarimų, tačiau Klaipėdiškiai leidžia savo organą, kuriam mes iš dalies pritariame, bet jeigu mes kauniečiai jį leistume, jis būtų kitoks. Tarp valstiečių liaudininkų ir katalikų yra ir toliau kontaktas. Neatrodo, kad frontas tuoj galėtų griūti. Perėjome kalbėti apie tai, kad lenkų ultimatumas buvo suverišuotas. Paršito žiniomis lenkų kariuomenė net kulkų neturėjusi, tik tiek, kiek kareivių šoviniuose. Paskui Paršitas smarkiai atakavo nesmoniškai didelį mūsų kariuomenės biudžetą, ir aš jam visu šimtu procentų pritariau. Kariuomenei esanti - tai naujoviška mūsų bajorija. Kur daug generolų, ten kraštas turi būti

labai biednas. Daug generolų Pietų Amerikoj, Balka-
nuose, užtad ten daug revoliucijų, žmonės skurdžios.
Visi mes toms Pacsito mintims pritarėme, bet ~~aiš~~
aišku, kad kariškiai neišdrįs dabar sumažinti
kariškiams algų, nes kariuomenės dabar niekas
negali paliesti. Jai dabar geriausi laikai! Kas drįs
judinti kariuomenę, tas nesėdės valdžios balne
dabar.

Besikalbėjant aš papasakojau iš D. Vasiliaus-
ko girdėtą dalyką, kad prel. Al. Grigaitis dalyvau-
jąs kartais A. Panemunėje vaišėse ir taip sakąs:
„Mieli parapijonys! Argi čia vaišysite! Argi palik-
site mane be malkų?" Efektas tokio kreipimosi
esąs didelis. Dielininkaitis mane papildė, kad
Šv. Naumiestyje jis daug turto (sklypus, na-
mus, pianiną) prisipirkęs ir skelbdavęs, kad
jis perkąs parapijai etc.

Man buvo įdomu iš Kuraičio girdėti, kad
Kudirkai, ~~Orie~~ Orentai Suvalkijoje esą 1812 m.
armijos likučių ainiai, su esančios prancū-
ziškos pavardės. O apie Papečkį sakė, kad jo
motinos pamestas buvęs rastas po pečium
ir taip buvęs pavadintas Papečkiu. Taip Pa-
pečkys apie save pasakojąs. Tie dalykai, patvir-
tino ir Dielininkaitis esą tikri, ir juos patik-
rinti esą lengva. (Kuraičio pastaba: pas mus
neturtingiausiai gyvena tie kraštai, kur buvo
seniausios sodybos!

8 vasario (trečiadienis). Ir man prisėjo atsigulti į lovą dėl gripo. Tai, tur būt, dėl pirmadienio išėjimo į miestą, ypač dėl Karvos Dielininkaičio garbei. Vakar Kuraitis skambino telefonu ir, tur būt, atsiminė mano žodžius, kada aš pirmadienį jau pareiškiau negalįs ateiti dėl gripo. O vakar jam turėjau pasakyti, kad buvo 38,7 karščio. Dabar jau vėl esu sveikas, bet Ciliutė vis dar smarkiai sloguoja.

Vakar vakare buvo atėjęs lankyti Stakauskas, bet jis nieko ypatinga nepapasakojo. Šiandien buvo atėjęs Ambrazevičius, Kuprionis. Paskutinysis atnešė iš manęs pasiskolintą „B. Žygį". Kuprionis labai sveikai galvoja ir orientuojasi. Jis skundėsi, kodėl dabar niekur aktyvistai nesuranda kokio viršininko, kodėl katalikai nesiryžta [illegible] iš tos susmirdusios atmosferos.

Šiandieninės „Lietuvos Žinios" smarkiai puola Pakarklio str. Šalį ir mane (žr. priedą). Vakar susiskambinova su Šaliu. Pakarklis, pasirodo, veda kampaniją prieš mudu, kad neįpatentina į Institutą, o ten turėtų patekti, žinoma, Prysmantas. Šalis man telefonu pasakojo: per bažnytinio meno parodos atidarymą VDU viršininkas Vileišis Purėnui girdinėjęs, kad Šalio ir Ivinskio vokiškąją įtaką būtinai reikią atsverti Prysmanto paaukštinimu. Dabar jau apie tai kalbą ir ministeriai. Mironas, atrodo, irgi gali sutikti. Jis pasakęs:

Jei bus, tik neprileiskit jo prie pinigų! Štai kokios mūsų „mokslininkui" kvalifikacijos [243] ir kokių dabar pabaiga nepriklausomoje Lietuvoje.

Be to, Pakarklis ėmęs majorą ~~Šarauską~~ Ještakauską terorizuoti, kad iš muziejaus (karo) būtų atkabinti Šalio žemėlapiai. Grąžinęs spauda. Maj. Šarauskas paskiriąs komisiją: Jonyną, Janulaitį, Šapoką. Šalys reikalavęs dar kalbininko (Skardžiaus), archeologo (Puzino), istoriko (Ivinskio). Tik Puzinas ~~Šarauskui~~ Ještakauskui buvęs nepriimtinas, nes gen. Nagius su juo turįs sąskaitas ir jas galįs paveikti sprendimą. Toji komisija dar galutinai nesudaryta. Prasideda Pakarklio ir co ofenzyva. Neišlaidydamas Ještakauskui duoti žodžio tylėti kol grįš (už 1½ mėn.) Nagius, Pakarklis jau šiandien užsiminė ir žemėlapius.

Straipsnis yra prieš mudu su Šaliu aiškiai nukreiptas, duot Štakausko– vokiečių akyse man puiki reklama, net neužtarnauta, atidaras kelias į jų archyvus.

Jei Pryšmantas būtų paskirtas į Institutą, nei Šalys, nei Štakauskas, ir žinoma, aš nesutiktume jame dirbti.

10 v. 50 m. vak.

9 vasario (ketvirtadienis). Šįryt man Salys tuo pačiu reikalu skambino keliskart. 11 val. buvome susirinkę Hum. m. f-to meno istorijos seminare: prof. Mykl. Biržiška, Salys, Svardžius ir aš. Organizavo Salys. Svardžius išdėstė, kad Pryšmanto paskyrimas į Institutą, kurį, rodos, remia ir pats Masiliūnas, esanti tik tolimesnė grandinė nevykusių dalykų, kurie jau Instituto reikalu padaryti. Mudu su Saliu teigėva, kadangi Pryšmantas yra reikalingas vasiečiuninkams atsverti (Masiliūno žodžiai), tai mudu tokiu atveju negalėtume įeiti. Biržiška sakėsi šiandien 13½ val. einąs pas Resp. Prezidentą Smetoną ir tada prie progos bendrai užminėsiąs ir šį dalyką, o poryt sieksiąs sueiti Masiliūną. Iš viso matyti, kad tie ponai, kurie organizuoja Institutą, jau nuo pradžios nori jo vardą (kaip mokslo įstaigos) suprofanuoti. Rodos, vienas iš svarbiausių dalykų – nušmatyta iš užsienio archyvų medžiagos sirinkimas. O ar tokie Pakarkliai ir Pryšmantai galės į valstiečių archyvus patekti.

Šiandien buvo jau sveikas, bet Ciliutės sveikata labai pablogėjo. Buvau atkvietęs dr. Juozą Meškauską. Pas Ciliutę rado sausą pleuritą. Šį vakarą jai Kurmauskienė statė bankas. Po to ji pasijuto labai blogai. Smarkiai skauda jai šoną, vis diegia. Vargšei vis nesiseka iš ligų išeiti. Mudu su jos Marija, kuri vėl jau pas mus trečią naktį nakvoja – abu triūsiava. Nuo XII pradžios iki šios dienos išleidau 613.90 jos gydymui ir vaistams. Duok

1. Alkočiūnui 30.– 24b 30.– | Nuo ~~Ik.~~ XII. 2.
2. Vaičiūnui 15.– 15.–
3. Gerštei nui 16.–
31.– .... 49.– | Neraščia Markovičiaus
4. Kratz - Kronronas 50.–
5. Veržilas 6.–
6. Vaistai ... 14.00
" (Phil.) 11.00
" 5.00
" 4.00
" ..... 10.00 44.– | 150.– 194.–
7. Ovomaltine 10.–
8. Zubrienė 10.–
9. Mazarai
10. Adatos 9.00 21.–
" žlaid. 12.00
1939. I. 5. 385.00

Perkelta 385.–

11. Ivvomall. 10.–
12. Nasarišk 105.–
13. Vaistai 3.90.
" 60.00
14. Kitos išl. 40.–
15. Mėsmaurr. 10.– (II. 10.

613.90

245

Mylimas Pupuli,

Žodžiu Tau nepajėgiu pa-
sakyti, nes jaudinuos. Iš-
verkti negaliu – pažadėjau
šiandien neverkti. Taigi,
parašysiu dėl ko aš taip
smarkiai jaudinuos.
Tu žinai, aš taip noriu
būti šeima nors ke-
lius metus kad mudu
galėtume turėti nors
vieną sūnų ar dukrelę.
Dėl to aš daug kenčiu

ir tas taip veikia
mano nervus. Juk mūsų
visi pažįstami jau
tuo gali dasiuptis. Suvokiu
gal Tau mane suprasti
bet taip yra. Taip,
ne vien dėl išvaizdos
esu nelaiminga ir
vargšė.

Tavo
Magdė

1939. II. 14.

Dieve, kad tu pasveiktum. Pinigų ne gaila! Ši 2.47 jos Mama mudu vis apsibarava. Ji labai mėgsta mane smulkmenose komandyti, o aš tokių dalykų nepakenčiu.

11 v. 15 m. vak.

21 vasario (antradienis). Vėl darbų darbai neleido rašyti savo dienoraščio. O juk būtų buvę šis tas užfiksuoti. Prieš keletą dienų buvo atėjęs dr. Stakauskas, ką tik iš Mirono grįžęs, pas kurį buvo praleidęs, išskyrus keletą valandų, visą vasario 16 dieną. Tą patį vakarą Mirono automobiliu iki manęs atvežtas, jis užėjo jau 10½ v.v. pas mane. Stakauskas man daug įrodinėjo, kad katalikams reikia būtinai taikytis ir imti, ką jiems duoda. Mirono padėtis ir šiaip esanti gana sunki; jis būtinai norįs susitaikyti, bet jam nuostabu, kad iškeliami tokie lokalinio pobūdžio dalykai. Pav. Kaišiadorių maža vyskupija nori mažosios seminarijos. Jos Mironas jai negalįs duoti, nes ji neturėsianti sau auklėtinių. Valdžia galinti duoti keliolika stipendijų jų klierikams, bet ne mažąją seminariją. Panevėžiui tokia mažoji seminarija galinti būti duota. Mironas piktinasi, kad reikalaujama tokių dalykų, kaip Studentų Bažnyčiai zakristijono etato ir dėl tokių dalykų nenusileidžiama. Daug man pasakojo apie Mirono gerus norus Stakauskas ir vis sakė, kad reikia katalikams imti, ką duoda. O dėl moksleivių

ateitininkų Mironas nenori nė kalbėtis. Aš Stakausko užsidegimą ir katalikų politikos smerkimą apraminau.

Šiomis dienomis gana aktyvus vėl yra P. Pakarklis. Vasario 14 d. „Liet. Žiniose" mano buvo jam paaiškinimas dėl dipl. darbo (Mišiukevičiaus). Už poros dienų jį bibliotekoje nepuolamai sutikau. Jis yra fanatiškai išėjęs iš pusiausviros, ir jam mokslinė tiesa vargu berūpi. Kas taip aklai ir aistringai ginasi kokio nors dalyko, tam priešingos pusės, kad ir kaipkokie argumentai nedarys jokio įspūdžio. Salys buvo pageidavęs ir pratęsęs į tą jo žemėlapių komisiją: Skardžių, Puziną ir mane. Pakarklis pareikalavęs, kad manęs nebūtų. Tą komisiją sudarys: Stakauskas, Jonynas, Janulaitis, Šapoka ir Skardžius. Visi keturi pirmieji nėra su šitais, Salio žemėlapyje liečiamais klausimais, nė trupučiuko specialiau apsipažinę. Rodos, dar į komisiją įeis Matusas. Berods, kaip Salys šiandien sakė, kar. vadas Raštikis pastebėjęs, jog manęs negalima kviesti į komisiją, kadangi aš esu puolamas.

Aš bijau, kad rytoj 10 val. tie komisijos nariai sau ir Lietuvos istorijos mokslui

nepastatytos gėdos paminklo.

Vakar (II.20) Vat. Mousl. ir M. Nėgėjis suvažiavo istorijos sekcijoje laikiau paskaitą (1 val. 40 min.). Diskusijos buvo gana gyvos (Šapoka, Švogždys-Milčinas, Šimaitis, Lipnickas, Kučinskas). Šiandien buvo Kučinsko, Totoraičio ir Žagrakalio referatai. Po jų ai daug po vienuoliką kalbėjau.

Šiandien man ypatinga diena. Pasaulėžiūriame plenumo posėdyje gavau narionobelininko diplomą, kurį, plačiau apie mane ir mano darbus pakalbėjęs, įteikė J. E. vysk. Bučys ir Šalkauskis. Vysk. Bučys susmaidiavo mano 41 mokslo darbą. Nuotaika buvo gana iškilminga ir jauki. Po iškilmių mane daug kas sveikino. Ambrazevičius, kuris vakar taip pat puikią paskaitą laikė, į diplomo įteikimą neatvyko. Kuklus žmogus ir didelis idealistas, nors ir suvalkietis.

90.15 m. vak.

Šitas mane pakėlimas į narius nobelininkus yra man dar neužpelnytas, bet man jau vakar po mano paskaitos atrodė per diskusijas, kurios anot Jakšto buvusios labai geros (mano geraiktsaugta), man atrodė, kad aš

jau bręsta į tikrus mokslininkus. O gal man taip tik atrodė.

Vakar gavau iš Baltic and Scandinavian Countries jų pask. sąsiuvinį, kur yra ilgas mano straipsnis apie Liet. krikštą.

Šiandien, sako, yra 16 kleistas darbininkų lapelis, kuriame jie puola tautininkų valdžią ir gina savo reikalus. Sąryšyje su tuo buvo tardytas šiandien Dovydaitis. 9v. 25 min.

24 vasario (penktadienis). Užvakar buvo atėjęs pas mane Salys ir Stakauskas. Stakauskas mudu vis ragina parašyti prieš puolikus str. Jis jį paleisiąs savo vardu. Davę man minčių, jiedu išėjo, o aš tą patį vakarą parašiau tokio straipsnio projektą: „Praeitis priklauso mokslui o ne politikai." Nunešęs savo 5 psl. (in folio) darbą Saliui, grįžęs radau kun. Šuginta. Tas daug pasakojo apie savo išgyventą šešerių metų laiką São Paulo. Labai neigiamai jis iš moralinės pusės atsiliepė apie Dr. Mačiulį, ten buvusį konsulą. Tas užsiėmęs juodomis biržos aferomis (keisdamas milreisus), be to, esąs labai patvirkęs ir tt. Neigiamai necharakterizavo ir vėlesnį konsulą Gaučį.

Vakar rytą (II. 23) vėl pas mane atėjo Salys ir Stakauskas. Bendrai perskaitėme tą straipsnio projektą. Salys buvo pataisęs kalbą ir dar kai

Lenuti;   1939. III. 1.   251

Ir vėl užėjo liūdnos mintys.
Visokiais būdais noriu jas nusikratyti,
bet negaliu. Prieš pietus stengiaus
užmigti, bet negalėjau. Labai laukiu
Tavęs parvažiuojant. Tu nors trum-
pam laikui išblaškysi mano
juodas mintis. Gailiuos, kad nega-
liu gražiom ir skaidriom mintim
pasitikti Tave. Mano tolimos
būdavos dienos, vis sergu ir sergu.
O taip norėčiau būti sveika!
Vosti[illegible]   Tavo [illegible]

Jau po dvejų, o Tu vis dar ne-
ti, o aš skaičiau minutes iš m-
niau, kad Tu jau greit būsi
namie. O dabar? Ar ilgai a-
reiks laukti? Gal dar kokia-
20 minučių. Jau po dvejų 10 m-
taip f

(Adam) Nadarinskij ien 347[54] 232

" Nadarynskij " 348[48]

Lenuti, (Dar rodis. Jau lygiai 10 v. v. Biržuos)

252

Vakare nedarė pauzių. Taigi, diena buvo laiminga. Jau pusę dešimtos, šiuo laiku mieguočiai. Jei nebus mūsų kambary žmonių ir Tavęs nepašauksiu tai pas mus sulenščiuk. Tada saldaus miegučio!

1939.II.28. Tavo Mažiukas!

ką, bet labai nedaug pridėjęs. Starcauskas dar kai ką taisė, pritaikindamas savo stiliui. Tokiu būdu parašytas strp. ėjo „Lietuvos Aido"jo vardu. 80.15m.ryt

27 vasario (pirmadienis). Šiandien turėjau nemalonumų. Antanui Bruziui egzaminuoti komisija (Salys, Grinius, Ambrazevičius) atsisakė egzaminuoti jį. Pasirodė, jis – jau pažįstamas man simuliantas iš vokiečių kalbos egzaminų – norėjo laikyti diplominius, kai dar trūko keletos egzaminų. Su juo turėjau, žinoma, ne labai jaukų pasikalbėjimą, o dėl to reikėjo barti vėliau ir ant Jocio, kuris yra gana apsileidęs. Šiandien per pietus man paskambino Jonynas ir pranešė, kad aš esu paskirtas į Institutą. Vakar aš padėjau Jonynui sustatyti Masiliūnui kalbos planą apie istoriją.
Vakare, man esant kine, buvusi atėjusi Valė Kurmauskaitė ir pasakojusi, kad esą tokių gandų: Monikos kavinėje esąs užmuštas, kuris ligoninėje miręs, vienas karininkas. Užmušę žydeliai. Bet Smetona, kuriam, rodos, žydai ar šienyje nupirkę dvarą, esąs labai prožydiškas. Esą norima šį užmušimo faktą nutylėti, esą paskelbta, kad tas karininkas mirė savo mirtimi.

Aš tokiems gandams nepatikėjau, bet faktas lieka faktu, kad žydais labai

apsileidome.
Karmausbaitė pasanojusi: iš Lietuvos išvažiuoja žydai ir išveža milžiniškas litų sumas iš Lietuvos, todėl užsienyje litą ir galima pirkti už 20 liet. centų. 10 val. 25 m. vak.

Kovo mėnuo

1 kovo (trečiadienis). Kai kurią dieną atėjęs D. Vasiliauskas pastebėjo, kad mes nebūtume Klaipėdos vokiečiams bylos kėlę, jei anglai ir prancūzai nebūtų patarę, nes tai jie matė puikią medžiagą propagandai. O mums iš to! Tada buvusi padaryta didelė klaida.
Šiandien A. Palionis paaiškino apie tos tariamą karininko užmušimą. Šapoka, kuris kalbėjosi su tos pat dalies (Prienų) karininku, atėjusiu, rodos, pas jo žmoną danų taisyti, papildė. Vaizdas toks: buvęs išgydytas nuo alkolio karininkas, kuris nepaklausęs rimto įspėjimo negerti ir pasigėręs. Jis buvęs tada Marijoje. Kitas karininkas ten, kaip ten yra dainai, patriukšmavęs. Tas alkolikas buvęs nuvežtas į miesto ligoninę ir ten miręs; o gandas pradėjo eiti, būk tas, kuris triukšmavo, buvęs kavinėje mirtinai sužeistas.
Kisinas ir kiti sakėsi girdėję, kad Smetonai esą Ilgovskių nupirktas dvaras Palestinoje.

		83.90
II.25.	Gutmanas	10.-
" "	Vaistai (L.K.)	3.75.
		97.45
		613.90
	Iš viso	721.35

1939. III. 1.

Pensuota iš I kasė. (II.12) II K.

613.90.

10.- Dr. Gutmano vizitas II.12.
5.50. Bengué balz. II.11
4.80. Vaistai
6.60 Apelsinai (Flor.)
20.00 Masažistė.
10.00 Mėsmaudokas II.15.

60.90

60.90
II.17. Gutmanas . . . 10.00
" " Pasiflorinas . . . 11.00
" " Vaistai 2.00

83.90

Jau ne nuo šiandien girdėti, kad važinėjanti į užsienį žydai labai graibsto dolerius. Vienas doleris juod. rinkoje įmanomas už 12 litų (tikrasis kursas - 5.90), o angliškas svaras už 100 litų. Palionis sako, kad, girdi, būsiąs nuvertintas litas. Mat, dabar reikią daryti 30 milijonų mokėjimą Škodos fabrikams. Mudu su Šapoka suabejojome, ar galėtų dabar būtų tikslinga nuvertinti litą.

Buvo atėjęs pas mane popiet ats. plk. Petruitis. Jis pasiskolino „Savanorių žygių" I t. Turįs užsakymą rašyti mokykloms apie nepriklausomybės kovas. Gabus žmogus, bet, rodos, virtęs visiškai nebepataisomu chronišku alkoholiku.

Jis teisingai minėjo, kad Lietuvos įkūrimo prisidėję ir anglai, kurie prie Rygos padėjo kovą su bolševikais. Petruitis buvęs siuntin-tas karo metu vienam pulkininkui, paskui [illegible], rodos, generolui.

Pavakary buvo atėję į svečius pas mus kun. St. Yla ir kun. A. Grauslys.

Dabar turiu parašyti strp. apie „1382-84 m. Lietuvos santykius su Ordinu".

Ciliutė jau sveiksta. Vėl turėjau daug kartų kviestis Gutmaną, Meškauską ir kt. Daktarus. Iki šiol išleista 721 lt. 35 cnt. Po gripo ėjo pleuritas, po pleurito angina, širdies mušimai, pauzos... Ir dabar dar ji nėra stipri. Pauzų dar daug yra!

9 v. 20 min vakaro

Kovo 13 d. (pirmadienis). Darbai vėl neleido prieiti prie dienoraščio, nors buvo įymėtinų dalykų. Kovo 4 (Šv. Kaz.) ir kovo 5 d. (sekm.) buvau parvažiavęs į namus aplankyti mamos. Išvažiavau penktadienio vakare. Stotyje pasitiko Janė. Parvežiau dovanų, aplankiau Vladą ir jo žmoną. Dvi dienas prabuvau namie. Iš Bronės ir Vlado gavau po 1 egz. „B. Žygio" Nr. 3-4 ir keletą „B. Ž." Nr. 2. Mes Kaune buvome susidarę įspūdį iš to, kas „L. Aide" rašoma, kad „Žygis" nebeeis, bet, pasirodo, eina.

Kovo 6 d. buvo Lituanist. Instituto atidarymas. Išskyrus Masiliūno kalbą, kitos buvo gana banalios. Kovo 9 d. buvome visi Lit. Instituto nariai pas Prezidentą kavai. Aš gavau tokį įspūdį: Prezidentas geras žmogelis, romantikas, istorijos mėgėjas, bet ne valstybininkas-politikas.

Kovo 12 d. (sekm.) skaičiau su dideliu pasisekimu viešą paskaitą, kuri buvo organizuota V. D. Un-to salėje korp. „Justitia". Kalbėjau 65 min. Po manosios ėjo labai silpna (Dr. J. Jankto sodžiai) Dr. Dielininkaičio paskaita.

Daugelis mane dabar sutikusieji klausia, ar aš atsakysiu Pakarkliui, kuris III. 9 „L. Ž." vėl prieš mane parašė. Bet aš ne nemanau rašyti. Galima polemizuoti, kai kritika yra rimta ir eina iš esmės. O šiaip su Pakarkliu ginčytis, gaila laiko.

Žmona vis dar iš ligos nepasitaiso. Jau gali 1258 314
šiek tiek pavaikščioti, bet jai daro širdis pavojaus. Šiandien vežiau ją pas Dr. Gumenickienę. Darė vieno danties Rentg. nuotrauką. 17 val.

21 kovo (antradienis). Kas galėjo tikėti, kad per tokį trumpą laiką įvyks tiek daug netikėtų dalykų. Visą pasaulį sujudino Čekoslovakijos užgrobimas. Nė Berlynas nemanė, kad taip smarkiai bus reaguota.

Tie politiniai įvykiai ir pas mus daro savo įtakos. Studentai išleido proklamaciją, norima kelti triukšmo, tik susilaikoma dėl perdaug didelio pavojaus. Bet vistiek tautininkų valdžia su savo VDV ir kitais organais visai nerodo noro [illegible] į vienybę. Tokiu momentu, pav., radiofonas VDV žinias iš „XX A." (ten jos pateikta prievarta) skaito kaip „XX A." informaciją. Šitoki ir kitoki smulkmeniški dalykai parodo, kaip norima išsaugoti savo partiškus interesus. Visai nesimato jokios plačios linijos.

Vakar ir šiandien dr. Skupeikis buvo pas Raštikį ir gen. Musteikį. Abu jiedu geri žmonės, ir Skupeikio nuomonė sutapo su jųdviejų nuomone, bet vienas iš jų pamokslininkas, o antrasis „geras labai žmogus, bet blogas muzikantas."

Parvažiavo šiandien Urbšys iš Berlyno.

Jau sklinda visokių gandų apie Lietuvai pateiktą ultimatumą. D. Paulinkonis girdėjęs iš ~~prof.~~ ~~Daugo~~ Lankaičio: Urbšiui Babyne buvo pateikti aiškūs ekonominiai reikalavimai à la Rumunijai. Tuoj Klaipėdos prijungimas! Urbšys iš Berlyno pranešęs telefonu, kad šiandien 14 val. būtų sušauktas ministerių kabineto posėdis. „Daugiau, sakė, telefonu negaliu pasakyti." Tuoj jis buvo nutrauktas nebaigęs pokalbio. Prie Lietuvos sienos vokiečiai turi vieną korpusą (=3 div.) kariuomenės.

Kalbėjau ir aš su Urbšiene telefonu. Ji pasakė: Visa kelionė puiki, jei nebūtų įspūdžio sugadinęs Berlynas. „Mūsų kaimyno apetitai dideli." Daugiau ji nieko nepasakė, bet kalbėjo prislėgtu balsu.

Prie Urbšio į Ministerija tuoj prisistatė Zechlinas. Kiek jiedu kalbėjo, dar niekas Ministerijoj nežinojo (taip kalbėjo iš U.R.M. grįžęs Kupčiūnas), tačiau Zechlinas, rodos, išėjęs patenkintas. Kupčiūnas sakė, kad į ministerių kabinetą suvažiavęs Smetona ir Raštikis. Šiandien 18 val. seimo posėdis.

Bus perdaug didelių dalykų nelaukiu. Vokietija gali tik Lietuvą surišti ekonomiškai. 13 v. 45 m.

Kovo 26 d. (sekmadienis). Kas galėjo tikėti, kad mus vokiečiai su tokiu brutalumu ir greitumu, dar prieš III. 25 dienos posėdį iš Klaipėdos išmes. Jau praeitą antradienį (III. 21) ėjo gandai. Vakare jau buvo vyriausybės nusistatyta Klaipėdą atiduoti

vokiečiams, tačiau visai apie tai nekalbėjo mūsų radijo. Net Urbšio grįžimas buvo nutylėtas. Kokios „glupumas!" O ant rytojaus rytmetį, kai kiti radiofonai jau buvo davę žinių apie sutikimą perleisti Klaipėdą, mūsų radiofonas skaitė Tautos Vado minties. Per kelias dienas girdėjau daug gandų. Gaila, kad visa tai neužrašinėjau. Mudu su Šeliu ypač palaikėva ryšius. Ką jis žinodavo, man pranešdavo; o ką aš išgirsdavau, jam skambinau. Kadangi šią savaitę, išvažiavus kun. Prunskiui į Niką, turėjau ypač pietų vienas pats sėdėti redakcijoje („XX A."), tai turėjau progos per redakcijos narius, ypač P. Kuprėjūną ir J. Būtėną, surinkti daug žinių, gandų, sensacijų. O tų gandų be galo daug! Tai atsiranda ypač dėl to, kad mūsų radio nieko plačiau neinformuoja, VDV braukė nekalčiausius dalykus. Pav. vakar „XX A." kronikos psl. liko tuščia vieta, kur turėjo būti žinutė: Skalickų lankėsi užsienių reikalų ministerijoje ir išvažiuoja į Ameriką. Čia pridedu keletą dalykų, kurie yra tik maža dalelė viso to, kas dabar išbraukiama.

Urbšienė iš dviejų atvejų pasakojo, kad tiesiog sistematiškai, sovietiškais metodais jos vyras iš III.21 į III.22 buvo varginamas, kamuojamas, jam nebuvo duodama užmigti! Iš karčių buvusio Zechlinas.

Dėl kiekvieno žodžio turėjo būti tariamasi. Keli projektai, kaip turi mūsų vyriausybė pareikšti savo sutikimą, buvo pasiųsti į krepšį, nes Zechlinas cenzūravo.

Žvairgaitas ir nukamuotas Urbšys, būtinai reikalaujant, tą pačią dieną lėktuvu buvo išgabentas į Berlyną. Derybonis buvo sudarytos labai nepalankios aplinkybės.

Didelio nusiminimo vilnis vėl eina. Rodos, buvo laukiama, kad bus pertvarkytas ministerių kabinetas, tačiau vargu tai įvyks. Tautininkai sutiktų, lyg gėdai figos lapelį (pridengti), paimti sau katalikams priimtiną žmogų, bet tai būtų tik lopymas. Kabinetas yra padaręs nutarimą praplėsti ministerių kabinetą, bet iš to dar nieko nesidaro.

Krašte yra daug nepasitenkinimo. Suvalkijoje vėl neramumai. Žmonės negali užmiršti sušaudytųjų ūkininkų. Rodos, gali būti net atentatų. Šiandien jau, rodos, tikra, kad nebus jokio ministerių kabineto pertvarkymo.

Praeitą savaitę buvo atvažiavęs žymus reformacijos istorikas prof. St. Kot. Jis laikė penktadienį (III.24) paskaitą. Po paskaitos kalbėjau ir aš. Prieš tai ketvirtadienį mes septyni (Römeris, Janulaitis, ~~Jonynas~~, Ivinskis, Jablonskis, M. Biržiška, Vcl. Biržiška, Jakubėnas) suruošėme jam Metropolyje vaišes.

Jis (Kot) buvo pas mane užėjęs į "XX A." visai prieppuolamai.

Šiandien, su vakar atvariavusia Brone (seserimi), kurią aš vadinu "pabėgėle iš Klaipėdos" ir Pauliu (dabar esančiu čia plytininkų kursuose) buvau nuėjęs dienos metu į Petrulio "Prieš srovę."

Ciliute dabar vis neliutas mėnuo tebeserga. Dabar istorija su dantimi.

18 val. 30 min.

Kovo 28 d. (antradienis). Vėl Ministerių kabineto krizė. Nuo pernai įvykusio ultimatumo (III.19) jau, rodos, bus ketvirtas ministerių kabinetas. Taip mūsų kabinetai greit nesikeisdavo nė aštriausio parlamentarizmo laikais.

Vėl visoki gandai ir spėliojimai. Iki šiol dar nežinomas naujo ministerių kabineto sąstatas. Minimi iš katalikų Bistras, Starkus. Mieste ėjo gandai būk vidaus reikalų ministeriu būsiąs Dielininkaitis.

Žmonės dabar taip įprato gaudyti sensacijas. Vakar vakare man M-rių kabineto reikalu skambino Alminauskis, du kartu Dovydaitis, Malakauskis, Jonynas, šiandien vėl Dovydaitis, Purinas etc. ir visi vis teiraujasi, ar aš neturįs kokių nors žinių.

Gyvename labai netikrą momentą ir nieko nežinome, kas bus toliau. Šiuo metu ir darbui atmosfera labai nepalanki.

11 val. diena

Kovo 29 (trečiadienis). Pagaliau turime naują vyriausybę ir naujus joje žmones. Ji katalikų gradu: Bizauskas ir Bistras. Užvakar naktį kapituliavo ne tik Madridas, bet kapituliavo pagaliau po 12-kos metų ir tautininkai. Šį-ryt neolituanų filisteris Burinas (šiaip rimtas žmogus) man pasakė: tautininkai nebeišlaikė ir pasidavė.
Kaip bus toliau? Juk labai reikšminga, ar galima bus taip, po 12-kos metų totalistinio režimo, sukti nauja kryptimi. Gal šitas kabinetas tik pereinamasis? Gal bus paleistas ir seimas? 10v. 15m. ryto

Balandžio mėnuo.

Balandžio 2 d. (sekmadienis). Gyvename neaiškų momentą. Niekas dar negali pasakyti, kaip toliau seksis šiai vyriausybei, nes tautininkai (partija) vėl pradėjo labai smarkiai kelti galvas. O Tūbelio pastatymas partijos priekyje nieko gera nežada. Jau užvakar pasklydo gandai – o gandų dabar nepaprastai daug –, kad šita vyriausybė būsianti atstatyta, o patriotinis frontas būsiąs uždraustas. Per pasaulines savaitės dienas Dielininkaitis ir Skrupskelis daugiausiai trūse informuodami ir informuodamiesi, palaikydami kontaktą.

Naujoji vyriausybė eina klaidinga linkme. Ji nori viską išsaugoti seną, senus dalykus suderinti su naujenybėm.
Šiandien pas prof. Pakštą buvome susirinkę: Pakštas, Leimonas, Grinius, Urmanas, Lūšys, Skrupskelis, Pankauskas, Valiukevičius, Mantvydas, aš, Yla, Barauskas, Ambrazevičius; vėliau atėjo Dielininkaitis, o pradžioje buvo min. Bizauskas. Iš jo kalbos buvo matyti, kad vyriausybė yra be plano. Ji nori eiti ta suderinimo linkme. Dėl VDU, dėl patriotinio fronto neaiškios sąvokos. Iš Bizausko referavimo atrodė, kad patriotinis frontas norima padaryti šauliais remėjais. Jis patarė gen. Skučui susidomėti Saugumo departamentu, nes ten sėdi vokietukai. Bizauskui Mašalaitis pasakė, kad Saugumo departamentas veda savarankišką politiką. (Turėjau laimės (!) eidamas pas Pakštą susitikti su to Dep. direktoriumi Povilaičiu, kuris mane palydėjo nuo Pakšto buto iki Skrupskelio. Gavau kažkokį neaiškų įspūdį. Gal tas žmogus kam nors dar tarnauja!).
Saug. dep-to žiniomis smarkiai veikią voldemarininkai. Tautininkai juos dabar nori laimėti ir išnaudoti sau dabartinę padėtį. Bizauskas nusiskėtė, kad Norkaitis iš Klaipėdos grįžęs gana nusiminęs. Jam vienas padorus

vokietis, kurio pavardės Norkaitis niekam negalėjęs pasakyti, davęs žinių, kad vokiečiai jį vien Klaipėda nesitenkins. Neumanas, esą, yra irgi davęs neaiškių aliuzijų. Kas valdo Klaipėdos kraštą, turi turėti ir Hinterlandą. Akivaizdoje tokio pavojaus vyriausybė nesanti nusistačiusi ryžtingai eiti prieš tautininkus. Bizausko nuomone dabar reikia šio to išsižadėti ir paaukoti tai vienybei. Vokiečių pavojus mums esąs didelis, todėl reikia vieningai eiti ir perdaug nestatyti kol kas savo atskirų reikalavimų. Todėl neturi būti plyšio tarp Seimo, vyriausybės ir Prezidento. Vyriausybė ir savo deklaraciją skaitysianti seime, nors jis, Lozoraičio žodžiais, „Nichts Komma Null".

Bizauskas dar informavo apie savo pasikalbėjimus su Černium, Skuču. Mes jam sakėme: Reikia, kad vyriausybė pasakytų žodį į tautą, reikia, kad būtų sudrausminta VDV (tikras faktas, kad Kemežys, pasisakęs už senąją vyriausybę, dviejų karininkų buvo sumuštas ir uždarytas į išeinamąją). Bizauskas iki antradienio bus Rygoje, o Bistras dar vis serga. Katalikų ministerių padėtis negera.

Bizauskui išėjus, daug kalbėjome visi likusieji. Vokiečių pavojus gana didelis. Alenskai kontrolasistentas iš Suvalkijos atnešė pačias blogiausias žinias. Daugelis ūkininkų yra vokiečiams palankūs. Pasieniuose, taug. dep-tui nedraudžiant, veikia vokiečių agentai, kuro

Mylimas Vieri, 266

Jau labai seniai Tau besa-
šiau laiškučių. Tu žinai, pa-
rėjęs dažnai randavai kele-
tą žodžių parašyta. Išgirdo
iš Tau besiklausyti mano
dejonių, nustojau ir rašy-
ti, nes vis tas pats kiek-
vienam gręsu. Ir šį kartą
norėčiau Tau pasiguosti,
pasiskųsti. Bet ar tai ką
padės? Žinau, jei Tu galė-
tum, padėtum. Kai Tu esi
namie vis ne taip sunku.
Vis geriau. Šiandien tokia
nepaprastai ilga diena. Taip
laukiu Tavęs pareinant.
Einu ir einu apie langus.
Žiūriu ir laukiu. Širdelė to-
kia nerami, o be to vidu-
riai sleklauso. Dar pusva-
landis, bet jis ilgiausias,
nes taip įtemptai visą lai-
ką laukiau... Ir vėl aš
kad ir nenorėdama
skundžiuos ir guodžiuos Tau.
Bet kam gi kitam galiu
čia, žemėje guostis?
Varti!
Tavo Mažoji.

Jei dar ilgai neparašysi, tai ir šitos puses nematys.
Ši dvieju kantrioji laukia, o dabar jau ir atarilis krinta... Jau 10 mėn. po 2-jų.
Kaip sunku laukti ir nesulaukti. Jau nėra nei kantrybės taip laukti ir nesulaukti. Tu nežinai ką reiškia laukti...

Algytė.

Dar pirkis ilgai šnibždėtis praeiti. Jau ir galva apsisukio besisvajojant.
Einu gulti Tavęs nesulaukusi. IV. 2 C.

verbavimus už Anschlussą. Vokiečių taktika – Wühl-arbeit. Prof. Kot man pasakojo, kad net Olzos srityje, kurią lenkai laimėjo, vokiečiai organizavo slaptą, panaudodami nepatenkintus čekus kaip įrankį, įvairius atentatus, sprogdinimus. Barauskas sakė, kad vokiečių agentai veikia ir Žemaičiuose. Urmanas, sąryšyje su Klaipėdos krašto netekimu, labai blogai nuvaizdavo mūsų ekonomiką. Daug informuotasi ir šnekėta, daugiausiai be plano.

Posėdžiui baigiantis iš turimų informacijų susidarė tokia nuotaika, kad vokiečiai tikrai greit užims Lietuvą. Prof. Pakštas jau konkrečiai siūlė susirūpinti Amerikoje iškėlimu vertingesnių dalykų, ten žemės nupirkimu, sudarymu sąlygų mūsų keliems šimtams inteligentų.

Vakarop nuėjau į Patriotinio fronto susirinkimą, kuris buvo Zanavykų-Darbininkų gatvėj pradžios mokykloje. Po plk. Zaskevičiaus ir Savanorio Liepinaičio kalbų, išėjo, kaip vėliau sužinojau, agr. Žukauskas, kuris kalbėjo, kad reikia tuoj sušaukti demokratinį seimą, uždaryti tautininkų partiją, paleisti politinius kalinius etc. „Galiorka" ir daug salėje jau po kiekvieno rezoliucijos punkto karštai plojo. Pasidarė labai įkaitusi atmosfera, su replikomis. Prieš tokias rezoliucijas nevykusiai pasisakė Liepinaitis, pirmininkas nesiorientavo. Todėl, komunistai naudojosi padėtimi.

Tada išėjau aš ir, anot kitų, gelbėdamas situaciją sudariau vėl nuotaiką. Mano kalba: ne laikas dabar vyriausybei diktuoti, o mes ją turime remti. Revoliuciją mes galime parašyti gal ir geresnių ir šitas, bet, jei mes gyvensime nuotaikomis ir kiekvienas pagal savo sentimentus kursime revoliucijas, patriotinis frontas žlugs. „Mes norime ~~labai~~ laimėti centą, o pralaimėsime šimtą litų!" Grįžtant namon dalijausi įspūdžiais su Ant. Jerkšinu, Žilioniu, dr. Koncevičium, dr. Paukšteliu, Lūžiu, kuris buvo nuo katalikų fronto susirink. prezidijume. Daug kas mano mintims pritarė.

Susirinkime tikrai buvo susidariusi biauri nuotaika. Pas žmones dabar daug elektros. Koks mūsų rytojus? Kas mūsų laukia? Taip viskas neaišku, kad praeina entuziazmas ir mobilizavimo darbui.

9 val. 20 m. vakaro.

Balandžio 4 d. (antradienis). Vakar dar buvo abejonių ir spėliojimų, o šiandien jau aišku, kad patriotinis frontas yra uždarytas. Šiandien nebebuvo leista išspausdinti jo įstatai. Visuomenėje yra nusivylimo. Teisingai sakė sekmadienį Biržauskas, kad tautininkai yra perfidiškiausia lietuvių partija. Jie ir dabar, tokio pavojaus momentu, žiūri ir saugoja tik savo kromelį. Tautininkai yra reali kliūtis į konsolidaciją. Aš sekmadienį ir vakar dėsčiau,

kad mūsų ministeriams reikia „tatkräftig [269]
zugreifen", reikia veikti: išdoryti tautininkų par-
tiją, reformuoti VDV. O dabar? Dabar nesi-
mato nieko gero. Ir krikščionis ir liaudininkų
ministerius man šiandien Vaitiekūnas, Šapo-
ka ir Čepėnas įvadino lepšiais. Nebuvo negali-
ma nepritarti.

Politikoje daug neaiškumo. Kaip baigsis
lenkų ir vokiečių įtempimas? Ar vokiečiai
nepanorės eiti ten, kur mažesnis pasipriešinimas,
būtent Lietuvon. Rusų radio jau skelbia, kad,
neįveikę lenkų, vokiečiai užimsią Lietuvą ir
Latviją. Taip mokslui nepalanki atmosfera. 9½ v. vakar.

Balandžio 16 d. (sekmadienis). Naujoji mūsų vy-
riausybė tūpčioja vietoje ir nieko dar nekeičia. Tiesa,
sulikvidavo VDV, bet šiaip ji elgiasi pagal anų
kunigaikščių privilegijų principą: „my stariny
nie rušajem, a noviny nievvodim." Šiandien pa-
vakarėj buvo atėjęs Kuprionis. Jis, tiesiog su
dideliu susiminimu nerado atsakymo, kodėl taip
delsiama ir nieko nedaroma. ~~22~~ 22 val. (10 v. v.)

Balandžio 23 d. (sekmadienis). Daug girdėti
visuomenėje nusiskundimų ir priekaištų, kad
vyriausybė neišnaudoja patogaus psichologiškai
momento ir neryžtingai veikia.
Šiandien prieš pietus buvau pas prof. Kuraitį.

mudu su jo brolio Linksmakalnyje pasivaikš-
čioti. Jis man davė keletą minčių, kurias aš pasi-
žymėjau ir įpyniau į šį vakarą į savo pasakaitą,
kurią skaitysiu Ukmergės Kat. visuomenei rytoj
vakare.

Po pietų buvo pas prof. Šalkauskį L.K.M. Aka-
demijos narių mokslininkų susirinkimas. Buvo-
me tik 8. Gavome savo naujai perspausdintus
diplomus.

Vakare (7 v.v.) gyšiome kartu Dovydaitis ir
Ereta, kuriedu abu dabar turi ūkius. Eretas ir
mane ragino pirkti ūkį. 22 v. 35 m.

Balandžio mėn. 29 d. (šeštadienis) Su Ciliutės
sveikata vėl smarkiai šlubuoja. Turiu vėl daug
rūpesčių namie. Šiandien buvau pasikvietęs su
dr. Gutmanu, kuris vivakar buvo jos apžiūrėti, dar
vokietį-pabėgėlį dr. Lublin. Už vizitą sumokėjau
dr. Lublin-30, Gutmanui 10. Per šią žiemą jau,
rodos, tūkstantis litų išsibaigė vien Ciliutei gydy-
mui, o vis dar reikalai negerėja. Ji dažnai jau-
dinasi, verkia, kalba apie mirtį. Aš vis dar
tikiu, kad jos širdis pasitaisys.

4 val. buvau žurnalistų pasitarbėjime ir
ten gyniau žurnalistų visuomenininkų teises.
K. Barauskui pasiadėjau bendradarbiauti „Mūsų
laikraštyje“. Mokės ir honorarą. 23 v. 15 m
(11.15 v.)

Gegužės mėnuo.

Gegužės mėn. 7 (sekmadienis). Kai kur padėjau savo dienoraščio psl. 325-326, todėl ten nebaigęs (kol surasiu), rašau toliau. Paskutiniu laiku dėl įvairių posėdžių fakulteto reikalais, rūpinimosi Ciliutės sveikata (ji jau pastaruoju gerėja!), esu gerokai išmuštas iš mokslo vagos. Turiu rašyti straipsnio tąsą į „Soter" apie lietuvių medžių kultą, turiu išleisti apie prancūzų revoliucijos reiškinius „Židinini", yra dar visokių kitų darbų, o neeina į priekį.

Balandžio 30 d. buvo L. K. M. Akademijos visuotinas susirinkimas, ir aš buvau vėl perrinktas sekretoriumi (tas pareigas einu nuo 1937. V. 9 (anksčiau, nuo 1935. XII. 5 buvau valdybos laisvu nariu).

Šiandien priešpiet buvau pas prof. Kuraitį. Vyt. Valiukevičius pasakojo, kad provincija labiausiai apsivylusi, kad niekas nesikeičia valdžios linijoje ir ji neveikiasi. Iš Tautininkų partijos taip pat masiniai nebėga, kaip buvo tikėtasi.

Po pietų 17 val. - 19 1/2 val. buvau pas prof. Pakštą. Ten buvo prof. Šalkauskis, dr. Urmanas, dr. Skrupskelis ir dr. Dielininkaitis. Gėrėme vengriško tokajaus ir prancūziško šampano, kurį prieš 12-ką metų Pakštas buvo maloniai žmonai, nes ji ėjo lažybų (ir jas pralaimėjo!), nes manė tikrai, kad Šalkauskis neapsives.

Daug buvo kalbėta Lietuvos vidaus ir užsienio klausimais. Dielininkaitis sakė, kad tauti-

Jesuti,

Norėčiau Tau parašyti laišką. Bet galiu tik mažai sakyti, o be to ir sūnelis sirgo... Tėvo mama, Marcelė taip pat ne[illegible] [illegible], o Tu tik iš kelių laiškų [illegible] tegirdi.... Taip vieniu, bes ne-kas iš tai nebars ir niekas nematys... O kai atsimenu Tavo oficialų toną ir noriu grįžti tik prie daiktų, tai taip liūdna darosi ir noriu kuo greičiausia išeiti iš šio pasaulio. Juk argi aš kalta, kad sergu ir argi aš maniau sėsdama savo likimą su Tavuoju, kad aš vis sirgsiu ir Tau dėl to bus nemalonu. Juk pats atsimeni taip vaikščiojau nuo vieno dak-taro pas kitą ir vis teiravaus apie sveikatą. Ir niekas nieko pavojingo nesurado. O jei dabar taip yra, tai argi mano mei-lė ir prisirišimas prie Tavęs nevertė jokios gilesnės užuojau-tos, o mano kančia ir liga tik oficialumo ir šaltos užuojau-tos! Parėjo Marcelė po pamaldų

bet liepiau jai išeiti.... [illegible] ir [illegible] [illegible] galės - - -

Tave mylinti
Ažytė

1939.V.12.

Didžiai Gerbiamoji,

Ir vėl „Šatrija" drįsta kreiptis į Jus šiuo nemalonium reikalu.

Šiais metais „Šatrijos" branduolį sudaro jaunesnieji nariai, kurių yra apie 20, kurių dauguma ne tik negali nario mokesčių sumokėti, bet ir patys pašalpos reikalingi. O čia artinasi metinė „Šatrijos" šventė. Be to, visos korporacijos aukoja Ginklų Fondui. Tad „Šatrijos" piniginė padėtis labai menka.

Nerasdami kitokios išeities, kreipiamės į savo vyresniuosius, prašydami ir šį kartą paremti mus savo auka, kad galėtume padengti būtiniausias šių metų išlaidas. Prašome neatsakyti mūsų įgaliotiems asmenims, kurie netrukus pas Jus atsilankys.

Iš anksto nuoširdžiai dėkojame.

V.D.U. Stud. Atkų Meno Dr-ja
„Šatrija"

[illegible] / [illegible]
Pirmininkas / Iždininkė.

Kaune,
1939.V.3.

1939. 2075 Cil. gydymas. II

1. Danties nuotrauka . . . 8.00
2. Veribas (III.9) . 3.00
3. Gutmanas (III.15) 10.00
4. Vaistai (III.16) 4.38.
5. Kamp. spiritas 4.00
6. Masažistė (x2) 10.00
7. Meškauskas 8.00
8. Meškauskas (IV.20) 8.00
9. Vaistai (IV.26.) 3.85.
10. Gutmanas (IV.28) 10.00
11. Vaistai (spiritas kamparas du kartu 1.40.

70.63

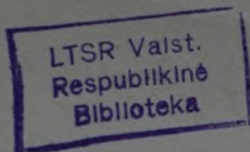
12. Vaistai (IV.29) – Vero-digen . . . . 70.63 / 3.70.

13 Gutmanas } (IV.29.) 10.00
Dr. Lublin 30.00

14. Gutmanas (IV.30) 10.00

15. Vaistai (Sedormid, 6.00
Acidol-Pepsin) 2.00
(IV.30)

132.33

276

1939. V. 2

Leonute,

Sulėdama naujai
Vaistų gėriau, Vakarienė
virtuvėje ant stalo.

Bučiuoju
Tėvas [illegible]

ninkai siekia krikščionis ir liaudininkus supjudyti, pasiūlyti valstiečiams labai daug, o paskui Bistrą išvaryti, prieš kurį dabar krypsdas svarbiausia jų pyktis dabar.
Škirpaitelis pasakojo apie atvykusį Ribbentropo kanceliarijos narį dr. Kleist, su kuriuo teko daug kalbėtis. Jis pilnai įsitikinęs, kad vokiečiai karą laimėtų. Ko jis čia atvažiavo? Atrodo, žinių rinkti, nors niekur nesusimeta. Vokiečių yra, tur būt, interesas palaikyti tautininkus, nes jie yra smarkiau antivokiški, negu valstiečiai ir katalikai.
Pakštas mums dėstė, pasiėmęs atlasą, planus, kaip Karaliaučius bus po karo Lietuvai prijungtas, o Rytprūsiai pasidalyti. Ir daugiau dar panašių fantazijų buvo prikalbėta.
21.v.30.(9½ v.v.)
Šalkauskis reiškė labai daug baimės, kad karo atveju Lietuva labai nepasiruošusi, Kaunas visai neapsaugotas ir t.t. Pakštas kalbėjo apie transporto sunkumus (daug tipų automobilių). Aš paneigiau įspūdį, kad mūsų kariuomenė silpnai ginklųsi. Vėjo kalbomis išvadinau aš, kad Šalkauskiui kai kas daner, būk karo atveju, kareiviai (mūsų) sukodami vokiečių jėgą, šaudytų savo karininkus ir neeitų kautis. Per didelė baimė. Neg ginklųsimės. Aš visiems sakau, kad aš eičiau ir smarkiai šaudyčiau.
10v.v.

Gegužės mėn. 11 d. (ketvirtadienis). Vėl turiu daugybę darbų, kurių niekaip nepajėgiu laiku atlikti ir baigti. Ciliutės sveikata taisosi labai pamažu. Širdis pagerėjo, pauzių nebėra, pulsas geresnis, temperatūra krito, bet vistiek jėgos silpnos. Vos gali lovoje pasijudinti. Šiandien vakare vėl buvau atsikvietęs Dr. Gutmaną su tuo žydiškos kilmės profesoriumi Dr. Lublin. Visas judviejų vizitas kainavo 40 litų (vienam Dr. Lublin – 30 litų).
Šiuo metu yra daug nepasitenkinimo valdžios neryžtingumu. Tautininkai vis labiau kelia galvas. Neaišku, kokias formas ta hermoafroditiška vyriausybė išeis. Ar nebus tik perdėm militariška diktatūra. 10½ v.

Gegužės mėn. 14 d. (sekmadienis). Ciliutės sveikata jau rodėsi lyg taisėsi, bet štai ji vėl – nežinia kur persišaldė ir susirgo angina. Šią naktį blogai miegojo. 5 val. ryto karštis buvo 38,5.
Vakar vakarop buvau Grajausko iš Ukmergės atvežtų ženklų pasiimti „XX A." (Ciliutė dabar didelė filatelistė!) ir paskui užėjau į „Židinį" pas Dr. Skrupskelį. Jis man kai ką iš politikos pasakė: Visi dalykai stovį dabar lyg ant peilio ašmens, ir nežinia, kas ant jos turės pasispausti, ar Prezidentas, ar Ministeriai, ar konstitucinė krizė, ar Ministerių Kabineto krizė. Jau prieš keletą dienų taip buvę, kad Černius visą naktį nemiegojęs ir nežinojęs, ar rytoj bebus tas ministerių

kabinetas. Pirmasis jėgų bandymas su nepap-
rasto meto įstatymu buvo Smetonos laimėtas.
Padėtis aštri. Juk tautininkai, prieš sudarant
šį Ministerių Kabinetą, buvo suformavę savą-
jį, vien tautininkišką. Tik Arbūzų ir dar ke-
nas neonfikę. O dviejų savo įmonių turėjimas
dabar dar nereiškia padėties viešpačiais.
Kai aš Skrupskeliui sakiau, kad niekas neorga-
nizuoja visuomenės, jis man įrodinėjo, kad
dabar dar negalima organizuoti visuomenės,
nes reikia išsiaiškinti, ar konstitucinė krizė
ar Ministerių Kabineto krizė.
Vakar buvo užėjęs pas mane Justas Paršna,
buvęs VDU savo laiku organizacinės dalies
direktorius XVI-je kategorijoje. Jis nori patekti
į Lituanistikos Instituto reikalų vedėjus
(XIV kategorija). Aš jam daviau suprasti,
kad dar klausimas neaiškus, ar tas etatas
dabar bus realizuotas. Todėl vertėtų jam
pirma pakalbėti su Masiliūnu. O jis la-
bai norėjo, kad aš pakalbėčiau su Biržiu.
Darė aliuzijų, kad, girdi, Masiliūnas dabar
nieko nereiškiąs. Justas Paršna savo laiku
„Vaire" labai negražius ir demagogiškus
straipsnius rašinėjo apie didįjį pavasari-
ninkų kongresą, Ivano disertaciją ir tt.,
todėl jo remti aš neturiu jokio noro.

Nors man buvo kilę abejonių, ar neatsitiktų žmogui gera padaryti. Bet man jis geriau pažįstas. Petreikis Antanas asistentai vakare šnekučiavo, kad Justas Karuža yra nesimpatiškas tipas, kelias atvažiavęs ir pasiūlė tos vietos Mantvydą, o aš nuo savęs pagalvojau apie Šuriedelį, Karengą Povilą.

Justas Karuža pas mane ilgai buvo ir daug pasakojo apie buvusį VDU šefą, Vincą Vileišį. Apie jo paskyrimą esančios dvi versijos: viena, kad Mieleškos prašęs Mirono, su kuriuo gerai sugyvena ir kuris reikalus (piniginius), kad duotų Vincui Vileišiui kokią gerą vietą, nes Vileišis yra vedęs žmoną, kuri atėjo už jo su Mieleškos dukterimi dabar, rodos, devynerių metų mergaite. Kita Vileišio paskyrimo versija yra tokia, kad Romoje buvęs Vileišis Lietuvos pasiuntinybėje (apie jį pasakojama baisiai negražių dalykų, jis yra Purdešnis nufotografavęs žmogų Romoje labai negražioje pozoje) prašęs labai gerai per užpakalines duris priimanti Vincą Vileišį paskirti būtinai kur nors aukščiau. Kai atsirado VDU laisva vieta, Vileišis (iš Romos) prašęs ten būtinai Vincą Vileišį paskirti.

Atėjęs į VDU Vileišis Vincas pasipūtęs, visada išsitempęs, įvedęs nepaprastą ceremoniją. Vieną kartą labai išbaręs raštininkę, kam

ji jam į kabinetą drįsusi įnešti laišką, o ne raštinės vedėjas. Užuolaidos buvusios įtaisytos visuose kambariuose pagal kategorijas. Kadangi negražu būtų buvę, jei kiekviename lange kitos rūšies užuolaidos, buvo taip sugalvota. Vileišio kambaryje užuolaidos iki žemės (su priedais 700 litų), direktorių kambariuose tokios pat užuolaidos buvusios nuo žemės nukirptos, o žemesnių kategorijų - dar labiau sutrumpintos etc. O rūbai ant gembinės irgi kabinami pagal kategoriją, iš eilės. Kartą jo skrybėlė po kurios pasikabinta šalia palto, tai visų kitų rūbų kacio Juozo buvę žemiau perkabinėti. O Vinco Vileišio žodis visados buvęs neatmainomas.

Kol Vincas Vileišis, kaip VDU viršininkas, buvo ir vesęs ir lepsus, nors ėmė 2000.- (brutto), man buvo pasakojęs Jakas. Karuna Justas pailiustravo daugybe pavyzdžių. Ji tiesų nesinorėjo tikėti. Nuveltui sakyta Veltui Duoną Valgo. O jam jį kėlė tautininkai, dirbtinai buvo keliamas, Kriuleniyje su Prezidentu nufotografuotas ir tt. J. Karuna, tur būt, norėdamas man įsiteikti, smarkiai kritikavo Babelio ir Mirono laikus. Apie Mironą pasakojo, kaip šis 4-ris žmonės siuntęs iš

reikalavęs, kad jie būtų padaryti radiofono dirigentais. Mironas anot jo, netinkąs gerai parapijai valdyti; paprastas klebonėlis.
Vandr Kalbėjaus ilgokai su medicina jau galutinai baigusiu broliu Vladu Iv. iš buvau jį nusivedęs pas Konradą. Prašė, kad tarpininčiau jo žmonai perkėlimą į Lietuvą.
Prieš keletas dienas kalbėjau su Urbšiene. Ji buvo labai suvargusi ir nusiminusi. Ji sakė, kad jos vyras serga džiova.
Šiandien buvau po pietų Yv. a.a. Šlesio Povilo paminklo atidarymo iškilmėse. Pasbui namie grįžęs Ciliutei ir jos mamai kalbėjau apie Milinsytę ir sakiau, kad, vargu, ji jam tinka. Klausimas, ar jiedu galės laimingai gyventi. Jis per gilus jai! 18^45.

Gegužės mėn. 21 d. (sekmadienis). Visas Kaunas, o gal ir Lietuva, krepšinio ženkle. Buvau su vargu sau nusipirkęs bilietą, bet atvažiavo sesuo Bronė, ir jai užleidau. Žmonės tiesiog be galvos dėl krepšinio pirmenybių. Bet man atrodo, kad šį kartą iš Lietuvos bus atimtas meisterio vardas.
Neseniai per radiją gana gražiai atsisveikino Paulštas, kuris išvažiuoja vieneriems metams į užsienį. Rytoj pas Skrupskelį būsiu vakare jo išleistuvėse, kur dalyvaus Dr. Pšistras ir Pšizauskas.

Paskutiniu laiku tikrai mokslui ruinciai galiu koncentruotis. Ciliutės liga, posėdžiai, kurių turiu tiek daug, neleidžia mokslo darbo dirbti. Šią savaitę turėjome du Lituanistinos Instituto istorijos skyriaus posėdžius. Aš dažnai turiu stoti Jonynui opozicijon. Ne kartą teko gana aštriai išsireikšti. Padarėme aštuonis posėdžius, bet dar nieko nenuveikėme. Dr. Stakauską su dideliom pastangom aš ir Ciliutė vos atkalbinėjome neišstoti iš Instituto. Paskutinį posėdį (V.19) niekaip nesišnekė sudaryti žurnalo redakciją. Jonynas nori būti redaktoriumi. Tokiu atveju aš jokiu būdu nesutiksiu įeiti į redakcinę komisiją. Aš tik dabar pamačiau, kaip su Jonynu darbas neeina iš vietos. 20 v. 15 m. vak.

Birželio mėnuo

Birželio mėn. 4 d. (sekmadienis). Vėl daug reikalų - reikalėlių neleido prie dienoraščio prieiti. Po didelių pastangų Lit. Instituto istorijos skyriaus paskutiniajame posėdyje (V.30) pasišnekė istorijos žurnalo redaktoriumi padaryti dr. J. Stakauską. Jonynui ne labai malonu tebuvo klausytis mano kalbos, kur aš visais argumentais įrodinėjau, kad iš mūsų tarpo geriausiai žurnalo redaktoriumi tinka Stakauskas. Du kartu aš dėl jo kalbėjau. Paskui dar karštai pasiginčyta, ar reikia rinkti komisiją. Nutarta ją laikinai atidėti.

Politikoje šiuo metu daug neaiškumų. Vyriausybė yra koks tai hermoafroditiškas tvarinys be lyties. Prieš porą dienų kalbėjau su Dausa ir Česevičium. Ne tik voldemarininkai, bet ir dalis tautininkų laukia grįžtančio Voldemaro. Tautininkai nori pereiti į kovą. Kas iš mūsų politikos bus, dar labai neaišku. Turėjome „XX A." kolektyvas nemalonumų. Skrupskelis buvo apšauktas (, rodos, Karvelio ir Krupavičiaus) tautininkų šnipu. Kaip tas klausimas bus likviduotas, neaišku. Mes norime jį Brazaičiui atsisakius, padaryti „XX A." redaktoriumi. Daug bėdos dėl Kultūros reikalų depart. direktoriaus. Kalbiname Dr. J. Grinių.

Šiandien turėjome smarkią kovoje per Universiteto Rektoriaus rinkimus. Pirmajame „kėlinyje" Lašas gavo 24 balsus, prof. St. Šalkauskis - 23, Koemeris - 17 etc. Į antrą „kėlinį" pateko tik pirmieji du ir gavo: Lašas - 40, Šalkauskis - 38. Jau kai kas (Janulaitis) manė, kad rektoriaus rinkimai išspręsti, bet pasirodo dalyvavo 80, tad reikėjo gauti 41 balsą. Ir kaip balsuojama: rektoriumi išrinktas prof. Šalkauskis (44), o Lašas tik 36 balsai. Ilgai vyko kova tarp Mykolaičio ir Kolupailos, kol pirmasis tapo sekretoriumi.

Birželio mėn. 24 (šeštadienis). Vėl daug laiko praėjo, o aš neužfiksavau daugelio dalykų savo dienoraštyje. Užvakar (22. VI) buvau svečiuose pas Drobniką, Pato atstovą. Ten porą valandų kalbėjaus su lenkų karo atache plk. Tółtka-Mitkiewicz. Iš galo diskutavau su Navaku. Jis nustebo mano atsaku. Aš jam sakiau, kad tautininkai yra labai nelankstūs. Daug žmonių lankstumą ~~yra~~ įrodė kairieji, o ypač dešinieji. Navakas teigė, kad kairieji užima vidurį, o iš šalių dešinieji ir kairieji. Jis vidurys kaip barankos skylė. Tai pateko ir į šios dienos „Mirga-Marga". — Ypač tas mano pasakymas patiko Dr. Bieliukinbaičiui. Grįžiau iš Drobniko 2½ v. nakt.

Vakar buvau svečiuose pas Dr. Leo. Ten nebuvo nieko ypatinga.

Šiandien veda mano švogeris Dr. Jonas Grinius. Dabar esame kelionėje. Privažiavome netoli Surviliškio; sustojome prie koplytėlės ir laukiame atvažiuojant jaunosios Milčiušytės automobilio. Jonas Grinius laukia.

Paskutiniu laiku turėjau daug darbo. Dvi savaiti sėdėjau, kun. Prunskiui padėdamas, „XX A." redakcijoje. Mokslinių atsiskaitų paskutinių laiku mažai padariau. Vis išblaško visokie reikalai.

Politikoje nieko ypatinga nesirodo. Naujausias per mus pavalbę turidino, kad vis dar tautininkai viešpatauja ir valdo. Provincijoje yra daug abejingumo ir nusiminimo, o daug kur nieko nėra pasikeitę.

Liepos mėnuo

— * —

Rugpiūčio mėnuo

Rugpiūčio mėn. 30 d. (trečiadienis). Praėjo visas liepos m. ir jau visai baigiasi rugpiūtis, o aš tiek daug dalykų neužregistravau.
Visą liepos mėnesį, nors ėjau T. T. Fakultete, dekanui atostogaujant, Dekano pareigas, tačiau kartu su Ciliute gyvenau Kulautuvoje jėzuitų viloje. Dar ir dabar tebegyvenu Kulautuvoje ir vis kas antra-trečia diena važinėju į Kauną. Kaune, tiesa, nedaug teturėjau kontaktų, bet vis girdėti, kad vidaus padėtis nėra pagerėjusi. Tautininkai deda pastangų nuo katalikų atitraukti liaudininkus. Iš Pr. Dielininkaičio referavimo praeitą šeštadienį (26. VIII) galima buvo pasidaryti išvadą, kad ir vidaus būklė yra negera. IX. 3 tautininkai daro Ukmergėje savo jėgų paradą. Be to, „Vairas" pasidarė nepaprastai agresyvus.

Katalikų visuomenė sunkiai organizuojasi. J. Staugas tuo reikalu, kaip mažai tam postui tinkamas, rodos, nieko gero nesugeba padaryti. Toji Taryba irgi nieko veiklumo neparodo. Jos paskutinis posėdis buvęs labai skystas, be plano, be aiškių linijų. Alytaus atstovas pareiškęs, kad jis daugiau nebevažinėsiąs į tokius posėdžius.

Praeitą šeštadienį (26 d.) nutarėme palaikyti asmeniškus kontaktus su Musteikiu ir svarbiausia Kariuomenės Vadu. Be to, nuo pirmadienio turi pasirodyti straipsniai prieš tautininkų ir „vairininkų" nelojalią liniją. Ir tiesų iš pirmadienį (28. VIII), nors su cenzūros iškarpymais, pasirodė Servus'o (J. Ambrazevičiaus) straipsnis.

Visą padėtį sunku apžvelgti. Iš Dielininkaičio referavimo atrodė, kad Černius priešingas katalikams. O kitaip dar mūsiškė J. Ambrazevičius. Pas Černių prieš Bistrą ir jo pareitimus buvusios 9-nios delegacijos. Ypač pyrtstama dėl Kartano iškėlimo iš Šiaulių. Dar esą, rodos, pyrtstama dėl konio dar Takevičiaus ir Kalvaičio. Vienas jų iš Kaišiadorių. Prieš Bistrą tautininkai

1938. XII. 21. Vanare. 291

Lemute,

Laukėme Tavęs grįštant, bet nesulaukėme. Vakarienę padėjome ant rašomojo stalo, jei norėsi, užsikąsk. Mano sveikata iki pusę dešimtos buvo pakenčiama. Dabar jau nuosiuos eiti miegoti. Gal nors kiek numigsu. Budinąjį Tave daug kartų-

Vonti!

Tavo Colinutė

Jei nepašauksim, žinok, kad jau miręs, ar bent mirštantis netoli.

C.

Kačinkai, 292

Taip norėčiau bau pa-
sigrožėti ir pasiklausyti.
Bet Tu dar tik ne vo-
[illegible]andis lepaseisi namo,
paskui kaišini ar su-
[illegible]ikini Tavo pagnodo.
[illegible]nočiausi nekaip. Pri(e)
[illegible]ido ko paleidi vidurin[illegible]
jus smarkiai skau-
[illegible]. Nei pasėdėti žino-
[illegible]iškai negalim, nei pa-
[illegible]lėti. Nežinau nei ką
[illegible]daryti. Tavo Čiūtė

1938. XII. 21.

293

Pupuli,

Ir 10½ v. v. vis laukiau, bet žinojau, kad neparneši. Dabar imsim dviš ir turbūt gersim ramunėlių pirklių. Jei neatsilieps, žinok, kad sergu.
Taip smarkiai kentėjau visą vakarą --

Bučiuoju
Ciliute

1.

Mano studentės /P. C. Degutytės nurašyta/ man jos "kronikos" tekstai iš mano organizuotos ekskursijos Kaunas – Bajorkuraja (Vėliuona) 1939. VI. 9 ir 10 d.

Šiandie išlėkęs ieškoti šv. Jono šaltinėlio, kur galėčiau nusiplauti skaudančias akis, tarp Peštvės ir Dubysos suradau tokių lapiukščių. Iš tų lapiukščių paaiškėjo, kad tai esama kažkokios kronikos, kur kalbama apie vieną didelę istorinę ekskursiją iš XX šimtmečio, ketvirtos dešimties paskutinių metų dvyliktos dienos po Sekminių.

Rankraščiai išlikę gana blogai, ir tik po didelių vargų pavyko susekti lapų eilė ir tvarka. Kas rašė, išaiškinti nepavyko. Rasti tik inicijalai (skirtingo rankraščio) ŠŠŠR. Patikrinus popierių ženklus apytikriai nustatyta, kad lapeliai turi „Žaibo" ir „Spaudos Fondo" kvapo, kas patvirtina spėjimą, kad jie, nors būdami vienalaikiai, yra ne vieno asmens rašyti.

Lokalizuoti kur kronika rašyta sunku; nors dabar pradeda aiškėti, kad Seredžiaus klebonijose kareivinėse.

Ši istorinė kronika yra be vardo, mat, archyviniam dalykui vardą sunku nustatyti.

Š

Fakulteto mūs vitrinoj
Pasirodė toks skelbimas:
Kam istorija viek rūpi,
Išplaukys tas daž upės.

Ir Joirskis mus Zenonas
Visko vados kapitonas.
Vienos dienos anksti rytą
Visi garlaivin sulipo

Matė dyvų įstabių
Suminėt jų negalu:
Netoli Nėvošių upės
Creta terra Cretates
Rado kalną labai diok
Nuo kurio galvom nuslydo.
Kalnas turi aukštą bokštą
Ant kurio užlipti trokšta
Kai jis liko nugalėtas
Nėkio vietos net atsisėsti.
Čė Zenonas iš dourytem
Nė vėiną nu kalna rėtėm
Vėiną kartą atsitėka
Ons pri kalną pats prikėba.
O nuo kalno kai nulipo
Vienai kultris taip ir liko
Leidęsi toliau pakrantėm
Naują rektorių aplankė

296

Pasigirdę saldžių pienu
Traukė su svečiu vienu
Kai priėjo ten Žapyškį
Rado „Vytauto" bažnyčią
Su ragais ir dar pobiškį
Šimkštų ir kitokių tyčių.
Gavę pieno kibirėlį
Vos paskui tik pasikėlė
Čia jaunasis dovanininkas
Du kart du plus vieną vinko
Čia jie kėlės skersai upę
Rado ten dažytas lūpas
Daugel džiaugsmo gi juoko
Kai palikėliai atvyko.
Su žmonių linksmųjų būriu
Kurie tuojau susikūlė
Ir taip traukė vis vakarui
Vis žemyn ir pavandeniui.
Pravažiavo jie miestelį
Kurio vardas senai kitęs –
Žmonės kartą vilką vijo
Pavadino jį Vilkija
Pagaliau surado miestą
Kuriam upė teka pėsčia
Kita upė gi – du besą
Užtat mieste vandens nesą.
Čia sutiko juos vadovas
nėr plonutis ar nei storas
Jaunas vyras su pentinais

4. Visad linksmas, visad gyvas 297
Jis parodė į romovą
Ir kur gausime mes lovą
Čia širdelės daug kam liepo
Žad karkas sodely liko.
Š.

— — —

Iš palyginimų

Skanūs, kaip p. Rektorienės pyragaičiai.
—
Linksmas, kaip Zapyškio klebonas.
—
Džiaugias, kaip ponia Klacergirą pamačius.
—
Atsimena, kaip Profesorius datas.
—
Sudulkėjęs, kai Zapyškio altorius.
—
Geria, kaip prof. pieną.
—
Trokšta, kaip Regina R. užlipti kalnan pirmutinė.
—
Daug, kaip žemėlapių prof. portfely.
—
Sausa, kaip Serednikuje
—
Renkasi, kaip mergaitės naktynę: daržinė ar kareivinės.

5. 298

Padavimas apie 12-kos istorikų ekskursiją į Velnionią.

Ir sudūmojo mūsų jaunasis docentėlis ir į savo jaunas rankeles pankerėlį paėmė, o ir parašė slaunų skelbimėlį už visus skelbimėlius garsiausį.

Ir perskaitė skelbimėlį jauni studentėliai, o ir susirašė pas Mamertėlį, o ir susisvajojo apie toli glūminčią žemelę susidūmojo.

Ir susirašė ir didelių broterbrodėlių susidarė, o ir visą naktelę nemigo nemiegojo - vis laukė šeštos adynėlės.

Tai atėjo adyna adynėlė, ir išplaukė mūsų studentėliai ir sulipo į garlaivėlį. Tai buvo gadynė gadynėlė, kai po aukštus kalnelius laipiojo, kai seselės kulnelius mėčiojo ir, gaila, vos vos galvelių ir kojelių nepamėčiojo. Tai turėjom fotografėlį, tai turėjom visų fotografėlių didžiausį: 3 dienas laukėm, kol jis užtaisinėjo, devynis kartus virkinėjo aparatėlis, o šį dešimtą kartelį griuvo ir mūsų vadorėlis

6. Tai slauna slauniausia, tai gražu 299
gražiausia, kai savo rektorėlį ap-
lankėm ir baltą pienelį gėrėm, bet
visų gražiausia buvo Zoselei į Se-
redžių atplaukus. Kareivinėlės šir-
delę graudė ir batai dirželiai vai-
dinos. Bet visų slauniausia, kai
jaunasis leitenantėlis – švietimo va-
dovėlis kaip saulė žibėjo. O ir nuš-
vito Reginos širdelė, kai jis romovė-
lę ir šokius paminėjo, ir nebega-
lėjo ji nutilti ir ilgai ilgai į
kareivinių pusele žiūrėjo... Tai
buvo dienelė linksmiausia, tai
buvo visų gražiausia, kai jauno-
sios mergelės su karininkėliais
kalbėjo ir romovėlę apžiūrinėjo ir
muzikėlės apklausinėjo. Tik liūdnai
nuskambėjo vadovo žodeliai, kai
namo eit reikėjo. Ir suskaudo
Reginos širdelė ir suspaudė jau-
nas dieneles, ir ašarėlės dvi
nuriedėjo. Bet paklausė ir liūdnai
visi namučio nuėjo.

Ir sugulė į kietas lovelės,
o ir suskaudėjo joms šonelius o
ir ušmigo miegą miegelį.

Taip bėgo diena viena, ir die-
nelė antroji, ir vėl sėdom laivelin
ir į Velionią atvažiuojam. Tik ver-

7.

300

rė mergelės jaunosios, kad pėsčiom eiti reikėjo, tai dejavo, kad nesimato jaunų karininkėlių su baidarėlėm važinojančių.

O vis praėjo, praėjo dienelės ir vėl laivu važiuojam ir į seną Kaunelį su dūmom dūmelėm grįžtam; tik nebėra Reginėlė sugrįžus namo karininkėlių, tik nebėra sesėlė sugrįžus namo batelių kulnelio, tik nebėra vadelis savo foto filmelių ir už kelionę nebesurinks pinigėlių ...

Š

Miegančių prasitarimai

– Man alus ne į galvą, bet į kojas (Zosė)

– Gal norit kas nusišluostyt, aš galiu paskolinti sūnaus vystyklus – (Tonia).

– Ko šnypščiat ir bruškat neduodamos kitiems miegoti, kaip vabalai – (Mairiukė)

– Niekur nemačiau, kad ekskursijų nakvynėse nebūtų galima pasikalbėti, pasireikšti. Tai per žiauru... (Zosė)

– Nesipykim... (Milė)

Rytmetiniai išsitarimai

– Jūs visos gulėjot ant baltų lovų, o aš ant pikos... (Tonia)

– Miegojau, kaip sultonas tarp kaldrų ir pagalvių. (Tėvelis ?)

– O vis tik aš norėjau duoti rimtą pastabą, kad nekareiviškai miegojot...

(ekskursijos vadovas)

- Aš nebeatmenu iš galvos, kurio gaila Jerečkiaus (iosi)
- Taip, ir aš sutinku, - paraiškė Kamarauskaitė
- O aš jus abi užjaučiu, - pritarė ponia M.

- - -

Sapnai.

Velionos krivių krivaitis aiškina mūsų didžiojo ekskursijos vadovo sapną Palemono-Tėtvės kalno papėdėj:
- jis sapnavo, kad jaunos jo študentėlės visos nualpo kelyje ir 9 kariniekai su baidarėmis jas nusivežė Nemunu žemyn.
Jo pakėlė jis didelį triukšmą, leitenantus šaukė; šturmas kito didžiausias.
Krivių krivaitis išaiškino sapną: mūsų vadovas gaus šipkartę ir važiuos Amerikon ir skaitys ten paskaitas, o garsas apie jį nuskambės per visas Jungt. Amerikos Valstybes ir visą pasaulį.
Regina Kamarauskaitė sapnavo, kad ji visą naktį šoko su leitenantais ir nebuvo

jokio vaidovo. – Sakprasas, deja, nereiškiąs mano.

Seselės suprato, kad jos jau taurian atoyko ir po kaisų vaikštinėjo, – tai ženklas, kad greit kils ir kitas kablukas.

. . .

Kažkada potvynis nunešęs Seredžiaus bažnyčią ir kalakutus, tik nenunešęs klebono gaspadinės. Drįstame spėlioti, jei vakar naktį būtų joykęs potvynis ir visą Seredžių būtų nunešęs – ant kalno liktų tik profesoriaus Širinskio lova ir jis.

. . .

Šiaip passionistės ir pranaiškono keliai nesusitinka taip savos, kaip dvi lygiagretės tiesiosios, bet į spygliuotas kliūtis jų sukrelės nuostabiai sutartinai įkliūva.

. . .

Nerimsta ir šniokščia plakamas vėjo Nemuno veidas, lyg Zoselės širdis pagreitintu pulsu grįžus iš romovės.

. . .

Gundo, kaip Mažutis Degutytę studijuot etnologiją

Blizga Nemunas baidarės rai-
žomas, kaip leitenantų žvaigždu-
tės.

. . .

Graudu, kaip iš karininkų
ramovės grįžtant.

. . .

Nesusiorientuoja, lyg ponia
atsiklodama lovą: mat vis
galvoja apie kavą, kuriai
apetitą sukėlė ekskursijos vado-
vas.

. . .

O koks trumpas vakaras
intelektuališko bendradarbiavimo
su leitenantais!...

. . .

Apsamarojęs, kai Mažiulis.

. . .

Kloja, kai ponia lovas.

. . .

Šnabžda, kai Bakevičiūtė
su Praškauskaite apie baltus dir-
žus ir žvaigždeles.

. . .

Bara, lyg Mažiūtė grįžusi
iš ramovės.

. . .

Teško kai Antanas smėlynų.

. . .

Pokšta, kaip ponia kavas.

Kuo kas pasižymėjo: 305

Profesorius pietro ieškojimu ir gėrimu.

...

Ponia lovos atsiklojimo meru.

...

Tėvelis / sporto žiniomis ir šiltos sriubos išsiilgimu

...

Sesele jiktinimu užtvarosna

...

Kamarauskaitė geru muzikos ieškojimu.

...

Būdingi išsireiškimai:

Esame arti ... kalno prof.

Vis tik ir aš esu gramatinis.. prof.

Labai norėčiau čia pabūti. Regin. Kamo-ių.

...

Didelis ir platus mūsų apetitas: kaip kareivinių kopūstų kubilas.

...

Nemiegojo kaip Zosė nepatrukinojant kitiems.

...

306

Vakarinė spauda rašo, kad išspausdinta p. Matulaitienės rinkinio, kurį ji rašė ant lovos be paklodės, recenzija su geltonų dėmių motyvais.

. . .

Virco širdy prašydos paavasaris Elenutės metsėų akių saulutėj.

— — —

Pastaba:

Eiliuotosios kronikos refrenas:

Ak čirą čirą kaip Veredkius mus kankina,
Ok čira oj, oj, oj –
ar bebūsim ten rytoj?...

Kronikos inicijalas ŠŠŠB = trys šatrijokai, viena birutietė.

. . .

apokritai liejo savo pyktį, siuncia delegacijas pas Černių ir būtinai jį nori sulikviduoti. Katalikai, apokritai, tautininkams dabar didžiausi priešai. Todėl jie jau daug darė tylių pastangų liaudininkus nuo katalikų atplėšti. Bet pastarieji, reikia pasakyti, yra garbingi ir vis nesiduoda.

Visų rūpestis dabar, ar bus karas. Padėtis dar nebuvo taip įtempta nei praeitą rudenį dėl Sudetų, kaip ji yra įtempta dabar. Beveik visa Europa jau mobilizuota. Daromi mobilizaciniai pasiruošimai ir Lietuvoj. Aš laukiu, kada bus man šaukimas. Policijoj yra jau naujas mobilizacinis paskyrimas bet jo dar iki šiol negavau. Kai aš Kaune, tai jis siunčiamas į Kulautuvą, ar Raudondvarį etc.

Mano žmona (Ciliutė), jos mama ir tarnaitė Marcelė (Batarūnienė) jau jaudinasi ir vis kalba apie karą. Aš vis dar esu „taikos šalininkas" ir manau, kad, gal būt, paskutiniu momentu karo bus išvengta. Bet daugelis jau taip jaudinasi, kad ir naktimis nebeužmiega. Kai kas galvoja apie pabėgimus Amerikoje, kad ten galėtų išvažiuoti etc. Kasdieninė pasikalbėjimų tema visiems yra,

ar bus karas ar ne.

Per rugpjūtį ir anksčiau (liepos mėn.) nedaug tepadariau. Į Kariuomenės (technikos) publicijinį leidinį parašiau Jav. vinutinės istorija, perskaičiau Basan. Ši gyvenimo vėlių ir velnių, išstudijavau Mannhardt'o Letto-Preuss. Göttelehre, parnošiau didelę dalį savo strp. iš mitologijos srities ir surinkau daug naujos medžiagos apie medžių kultą. Gyvo susidomėjimo sukėlė mano keturi straipsniai apie „Kovos dėl Lietuvos pajūrio praeityje," kurie buvo Joros savaitės proga „XX A." Daug skaičiau prancūziškai ir padariau didelę pažangą.

Liepos mėn. antrąkart čia (Kulautuvoje) susitikinėjau su Tėvu Paukščiu. Jau du kartu tarnavau Mišioms. Rugp. mėnesį vėl dažnai ėjau į pliažą su demprof. kun. J. Ignatavičiumi, kuris man visada palieka gana gerą įspūdį.

19v. 50m. v.

Rugpjūčio 31 d. (ketvirtadienis). Šiandien parašiau (su savotiškom sensacijom) du straipsniu į „XX Amžių" apie 1914m. Tanenbergą

Tarptautinė padėtis dar labiau įtempta. Karo pavojus kibo ant plauko. Daug kam jau atrodo, kad nebėra jokios išeities. Rodos, tuoj prabils patrankos. Bet būsimo žiauraus karo baimė abi puses sulaiko nuo galutino sprendimo. Rytoj važiuo-siu vėl į Kauną. Gal jau atvešiu karo žinią į Kulautuvą. Ciliutė nurodė nupirkti maisto atsargų. 19 v. 20 m.

Rugsėjo mėnuo

Rugsėjo mėn. 1 d. (penktadienis). Šįryt išva-žiavau į Kauną motorlaiviu Kulautuva žiūrėti, kas dedasi. Ciliutė prašo nupirkti maisto at-sargų. Kaune vakar valiai supirkinėta. Šian-dien nebegalima gauti krautuvėse duonos, cukraus, miltų, žibalo. Pusiau dešimtos „XX A." išleido Extratelegramą, kad Hitleris įsakė savo kariuomenei žygiuoti. Tuoj gauta daugiau žinių apie bombardavimus miestų. Aš važinėjau šen ten po krautuves ir vis užei-davau į „XX A." gauti naujų žinių. Daug žmonių užsukdavo į redakciją. Buvo atėjęs Dr. Raulinaitis, Matusevičiūtė ir kt. Žmonės gatvėse ištisais pulkais perkasi „XX A" ekstratelegramą ir skaito. Daug gatvėse važinėjančių ir besikalbančių. Eina žvai-

Tarptautinė padėtis dar labiau įtempta. Karo pavojus kibo ant plauko. Daug kam jau atrodo, kad nebėra jokios išeities. Rodos, tuoj prabils patrankos. Bet būsimo žiauraus karo baimė abi pusi sulaiko nuo galutino sprendimo. Rytoj važiuo-siu vėl į Kauną. Gal jau atvešiu karo žinią į Kulautuvą. Ciliutė nurodė nupirkti maisto atsargų.

19 v. 20 m.

Rugsėjo mėnuo

Rugsėjo mėn. 1 d. (penktadienis). Šįryt nuva-žiavau į Kauną motorlaiviu Kulautuva žiūrėti, kas dedasi. Ciliutė prašo nupirkti maisto at-sargų. Kaune vakar valiai supirkinėta. Šian-dien nebegalima gauti krautuvėse duonos, cukraus, miltų, žibalo. Pusiau dešimtos „XX A." išleido Extratelegramą, kad Hitleris įsakė savo kariuomenei kautis. Tuoj gauta daugiau žinių apie bombardavimus miestų. Aš vaikščiojau šen ten po krautuves ir vis užei-daudu į „XX A." gauti naujų žinių. Daug žmonių užsukdavo į redakciją. Buvo atėję Dr. Raulinaitis, Matusevičiūtė etc. Žmonės gatvėse ištisais pulkais perkasi „XX A" ekstratelegramą ir skaito. Daug gatvėse vaikščiojančių ir besikalbančių. Tina įvai-

rių kalbų. Sako, kad ir mūsų (Kauno) sįgulos garnizonai, 2. ir 5. pulkai yra prie sienos. Cil. Griniene pasakojo girdėjusi iš savo naujo gyventojo, būk vokiečiai prašę vagono rūbų ir kareivių uniformų ir t.t.

Krautuvėse, - iš kiauryjų, ir pats įsitikinau - negalima gauti minėtų produktų. Įstaigos priemolarmai su Dr. A. Jazoba pradžia šiaip taip gavome žalio kalvo „Maisto" po šomnes.

Nors karo veiksmai dar neenergingi, tik bombardavimai iš lėktuvų, bet jau, tur būt, karo nebebus išvengta. Visi laukia, kas bus toliau ir kokia Lietuvos pozicija. 18v.30m. ant garlaivio „Ausena" prie Zapyškio.

Rugsėjo 2 d. (šeštadienis). Nėra davinių, kad karas eitų visu rūpestingumu. Man atrodo, - taip aš ne vienam aiškinau - kad karo formaliai nėra, nors lenkai yra bombarduojami. Kaune daug netvarkos. Šiandien užsisakiau kostiumą pas siuvėją Batyrių. Žmonės vis dar daug superkinėja maistą. Ir šiandien Kaune negalima gauti žibalo, druskos, cukraus, o prekyklose nėra duonos. Ant laivo 19 v. „Balandos" prie Zap.

Rugsėjo 3 d. (sekmadienis). Nors dar nesbaitome didelių karo veiksmų (ypač pėstininkų), tačiau frontai yra. Lenkų miestus bombarduoja vokiečiai. Šiandien pas mus Kulautuvon atvažiavo kun. J. Prunskis. Su juo nuėjova pas min. Urbšius. J. Urbšys taiso savo sveikatą, iš Davoso grįžęs, Kulautuvoje. Kalbėjome apie mano stp. apie jūrą (Kovas dėl liet. pajūrio). Paskui perėjo kalba apie naujausius žygius. Džiugi naujiena, kad anglai stojo kariauti. Esą jau lenkų 1500 užimsta. Karas jau komplikuojasi. Į lenkų ogjungiųsiųbų skaičių stos jau ir prancūzai.

Pas mus perdaug panikos. Jau uždrausta pardavinėti benziną privačioms mašinoms. O maisto srityje ir dar daug trūkumų. Ir Kulautuvoj ir Zapyškyje nerasi druskos, cukraus, žibalo. Iš Biesa. Urbšys teigė, kad mūsų neutralumas dabar gana tvirtas, ypač po vokiečių-rusų pakto. Iš šiuo metu mes neprivalome bijoti. Aš ilgai min. Urbšiui įrodinėjau, kad mums į karo galą reikia prisidėti prie vokiečių pusės ir stengtis laimėti Nemuno žiotis. Ten daug svarbiau negu romantiškasis Vilnius. O jeigu mes liks neutralūs, nieko gero. Jei karą laimi vokiečiai, bus mums protektoratas, o jei karą laimi lenkai - nieko negausime. Dar jie turės mocarstwowas idėjas, kurios mums pakenks. Urbšys teisingai pastebėjo, kad len-

kai vis mums ant sprando atkvietė vo-kiečius, nuo kurių paskui ir mes ir jie nu-kenčiame. O kai mes turėjome gauti Klaipė-dą, lenkai ypač tada stengėsi mums pakenkti. Tas autonominis statutas tai buvo lenkų sugalvotas dalykas. Jie ypač dėl to pasidarbavo. Taip tvirtino abu Urbšiai.

Rugsėjo mėn. 5 d. (antradienis). Jau gyvename penktąją karo dieną. Lenkai vis tiktai laikosi. „Blitzschneller Krieg" yra neįmanomas. Vokiečiai vakar dar nebuvo pajėgę lenkus išmušti ir iš Westerplatės.
Pas mus yra, girdėjau, karininkų, kurie gana simpatizuoja vokiečiams. Vakar vienas ponas vokiečių knygyne man giedinėjo, kad vokiečiai būtinai reikalaus sau kelio per Lietuvą ginklų transportams iš Vokietijos. Vakar turėjome „XX A." kolektyvo posėdį. Nuo šiol dr. Skrupskelis jau redaktorius. Kolektyvas pasilieka ir toliau. Vakare vakar buvau nuėjęs pas min. Urbšį. Kalbėjome bėgamais dienos klausimais. Jis sakė, kad pas mus perdaug susijaudinimo. Radiofonas per dieną net 10-tį kartų duoda pranešimus. Tai yra perdaug! Visuomenė nebe-atsitraukia nuo radio aparatų. Susidaro psi-chozas. Aš jam išdėsčiau, kokia pas mus in-konsekventiška yra spaudos cenzūra. Jis pa-pasakojo, kad vakar radio vienašališkai in-formavo iš „Hamburger Fremdenblatt

ir „Diplomatisch-politische Korrespondenz" apie vokiečių poziciją Anglijos atžvilgiu.
Šįryt pavilavau į garlaivį ir palikau nebeišvažiavęs į Kauną, kaip iki šiol kasdien darydavau. Mačiau, kaip prieplaukoje moterys verkdamos atsisveikino su (atsargininiais), jaunais savo vyrais, kurie, pašaukti, važiavo į Jeredžiaus įgulą laivu. Lietuvoje tai tik nežymūs karo pėdsakai. Nebevaikščioja motorlaivis, nebeeina iš Kulautuvos autobusai. Vis taupomas benzinas.
(9v. ryto)

Rugpjūčio mėn. 8 d. (Šv. Pan. užgimimas ir Tautos šventė - Penktadienis). Šiandien Tautos šventė, bet ji praėjo vos pastebėta. Iškilmės redukuotos iki minimumo. Straipsnių apie šventę dienraščiuose vos po vieną. Kaimynuose vykstą karo įvykiai nukreipė dėmesį kur kitur. Jau išgyvenome karo visą savaitę. Vokiečiai smarkiai ėjo pirmyn, ypač jie naudojo tankus, motorizuotas dalis, aviaciją. Šiandien vokiečių ofensyva atrodo jau sustojusi. Kas darosi fronte, nedaug žinoma. Dr. J. Girnius pasakojo girdėjęs per kitus, kad mūsų kariuninkai buvę nuvykę į pafrontę prie Vyslčio stebėti įvykių.

Gautas aiškus įspūdis, kad lenkai labai nar-siai kaujosi. Šiandien lenkai net DNB praneši-me pagirti. Mūsų kariūnai matę, kaip lenkai drąsiai stato mėto granatas. Apkasai ėję iš rankų į rankas. Pas lenkus daugiau entuziaz-mo. Pagaliau lenkai po 6 atakų laimėję.
Panelė Zosė Mikniūtė (Mikneviciūtė) šiandien pasakojo, kad girdėjusi iš patikimų šaltinių, jog esančios Klaipėdos ir Karaliaučiaus ligo-ninės bei mokyklos pilnos sužeistųjų vokiečių. Patirta, kad vokiečiai ima į savo kariuomenę net svetimšalius. Taip esąs paimtas aviacijo-joje specializavęsis Čepaitis, kuris į Lietuvą iš negrįžta.
Visų kasdieninė tema karas, jo perspek-tyvos. Lietuvoje dar niekada nebuvo skai-toma tiek daug laikraščių, kiek dabar. Šiandien su Min. Urbšiu susitikova po pamal-dų. Buvau nuėjęs pas jį vėl vakare. Radau jo žmoną ir jos tėvus Mašiotus. Vis daugiau kalba krypo apie karą.
Benzino ir žibalo privačiam vartojimui visai nebegalima gauti!
Dabar pradedu apsiprasti su karo min-timi ir rašau savo darbą iš mitolo-gijos srities.
Bloga yra mūsų stipendininkų, kurie užsienyje studijavo, padėtis. J. Matusevičiūtė

ir E. Mikalauskaitė nebegali nuvažiuoti Vokietijon ir ieško čia sau vietos. Į Švediją nebeišleidžia Lingio, ab. kaimiuko. O Br. Dundulis nebegali Paryžiuje ginti disertacijos.

Mikalauskaitė man iš Dzūkijos (Lazdijų) krašto pasakojo, kad ten gyvenama beveik visuotinos mobilizacijos stovyje. Sumobilizuoti ne tik vyrai, bet ir vežimai. Iš fronto atbėga ne mažai lietuvių, Lenkijos kareivių. Kartu atbėgo net 70. Bet ką darys komendantas, kuriam jie prisistatė. Lenkams jie yra dezertyrai, o Lietuva neutrali ir negali jų, nors lietuvių, globoti. Komendantas jiems pasakė patyliomis išsiskirstyti. 8 v. v.

Rugsėjo m. 11 d. (pirmadienis). Greitas vokiečių veržimasis į priekį sustojo. Varšuva dar nepaimta. Žmonės, kiek iš kalbų galima suprasti, palaiko lenkų pusę ir tiki į galutinį nacių pralaimėjimą.
Aš kasdien dabar susitinku Kulautuvoje su min. Urbšiu. Aptariame įvairius politikos ir mūsų kultūrinio gyvenimo klausimus.
Dabar intensyviau rašau apie medžių kultą.
Rytoj galutinai persikeliame su Ciliute iš Kulautuvos į Kauną.
Visai negalima gauti lempoms ir primusams žibalo.

8 v. v.

Rugsėjo m. 13d. (trečiadienis). Nebe daug vargo vakar persikėlėme su Vis. R. Ministerijos mašina, kuria buvo atvažiavusi pas savo vyrą p. Urbšie-nė, į Kauną. Ciliutė sau įsirengė sau savo nuolatinį guolį mūsų bute ant sofos.
Šeštadien mūsų tarnaitė Marcelė niekur negavo žibalo. Aš su dideliu vargu malkinyčioje „Pa-šynas" tegavau vos vieną metrą beržinių malkų už 19 lt. Reikėjo pačiam pasirūpinti vežiką – 1,5 lt., o už suskaldymą mokėjau 5 litus. Džiaugiausi nors tą metrą gavęs.
Šiandien buvau pas plk. Steponaitį Šiaulių Sąjungoj.

6. v. v.

Rugsėjo m. 14 (ketvirtadienis). Vakar atėjo p. Račkauskienė su savo švogeriu Eug. Račkauskaite ir atnešė žiūronai batus, todėl nebaigiau rašyti.
Plk. Steponaitis, pas kurį vakar buvau, sakė, kad vokiečiai jau rugpiūčio m. 15d. buvo susi-mobilizavę ir susitvarkę. Jie tik laukė. Lenkai ir jų sąjungininkai gi žymiai vėliau, t. y. už dviejų savaičių tai tepadarė. Dabar, anot Steponaičio, pilna Lietuva strategų ir taktikų. Visur, kur tik neeini, girdi reiškiant savo nuomones ir samprotavimus.
Vakar vakare buvo pirmas po atostogų F. F. posėdis. Dalyvavo, rodos, visi. Svarstėme eilinius metų mokslo klausimus. Po posėdžio pusantros valandos linksmiai valbėjomės.

Ten buvo jaunesnis personalas ir prof. Kuraitis su vysk. Reiniu bei Rekt. Šalkauskiu. Paaiškėjo man, kad pernai per rudens manevrus kovos uždaviniai buvę ne blogai vykdomi, tačiau tiekimas buvęs labai blogas. Sanitarai net neturėję adatos kojų pūslėms pradurti. Batai blogi. Daug kareivių dėl kojų buvę išvesti iš rikiuotės. Dabar Suvalkijoje atsargininkų apmundiravimas esąs tiesiog operetiškas. Pirma kareivis gauna kepurę, paskui vėliau diržą ir tt. Švarkų labai trūksta.
Lenkijoje vokiečiai esą išžudę daug civilių gyventojų. Užtad lenkų partizanai vokiečiams pridaro daug nuostolių. 9½ v. v.

Rugpjūčio mėn. 15 d. (penktadienis). Karas visų dėmesio centras. Dienraščiai, laikantis mums neutraliteto, neįdeda kitų antgalvių, kaip „Pranešimai apie karo veiksmus." Žmonės vis perkasi. Adv. Poželos žmona, kursuoja gandai, nusipirkusi šimtą porų kojinių. Dideles atsargas sau pirkosi, kaip paaiškėjo, Šakenienė (Seimo pirm. žm.), Merkienė (burmistro žmona). Ar jiems kas bars?
Lenkija, atrodo, bus sutriuškinta. Pasipriešinimas yra, bet vokiečiai žygiuoja pirmyn. Artėja pavojus ir Lietuvai. Gali daug lenkų dalinių, vokiečiams vis toliau spaudžiant, ir užimant didelius plotus, pereiti Lietuvon. Sako, kad Vilniaus lenkai

jau norį grįžti Lietuvai, t.y. bent karo metu apsisaugoti nuo teroro. Jie gudrauja: pagaliau vistiek karą laimėsią pranc.-anglai ir Lenkijai Vilnius būsiąs atiduotas. Taip man aiškino prof. Kolupaila. Sovietai lauksią, ką vokiečiai darys. Jeigu organizuojama Lenkijos Ukraina, tai jie ją norėsią sau pasiimti.

Dr. D. Starkus, atėjęs žmonos aplankyti, ilgai įrodinėjo, kad lenkai mums turėtų dabar geruoju atiduoti Vilniaus kraštą.

Šiandien gražiai praėjo įmatrikuliacijos aktas. Šalkauskis pasakė gražią kalbą. 9 v. v.

Rugsėjo mėn. 17 (sekmadienis). Gyvename tikrai istoriškus laikus. Štai šiandien jau žinios, kad sovietai, paskelbę, kad Lenkija kaip valstybė nustojo egzistavusi, žygiuoja į ją, kad būtų ten apsaugotos tautinės mažumos: gudai ir ukrainiečiai. Tokiu būdu rusų kariuomenė pasijudino nuo Polocko iki Kamieniec Podolski visu ruožu. Aš dabar, kad Giliutei gulėti būtų daugiau ramybės, jau visą savaitę visai neklausau radio. Apie rusų žygiavimą Lenkijon sužinojau iš Dr. J. Leo, kuris man paskambino ir prašė pasikalbėti su juo. Atėjęs pas mane jis teiravosi ir, matyt, savo pranešimui į laikraščius norėjo žinoti, kokia gi dabar Lietuvos pozicija, ar Lietuva neeis atsiimti Vilniaus. Aš jam sakiau, kad mes esame neutralūs (ustreng

central") ir dabar rizikuoti negalima. Les auromo-
ne lenkų vadovybė bloga. Vokiečiai, kur pasirodo
partizanai, siunčia „Strafexpeditionen".
Dr. I. Skrupskelis skambino ir sakė, kad greit
bus mobilizuojami vyrai iki 35 m. Tokiu būdu
būčiau paimtas ir aš. Skambino dar Šapoka ir
Salys. Vis klausė naujų žinių. Bet aš nieko nau-
ja nežinau.
Karas dabar visų lūpose. Svarstomos visokios
galimybės. Ką tik skambino J. Starkauskas. Jis
įsitikinęs, kad su bolševikų ir vokiečių žinia,
jei jie susitiktų, reikėtų mums tuoj pasiimti Vil-
nių.
Lenkija prieš vokiečius nebeatsispiria. Vokiečių
žiniomis šiandien paimtas Brest-Litovskas ir Siedl-
ce (Ivangorodas).
Vakar iš Ambrazevičiaus sužinojau, kad J.
Tūbelini buvę atvežta benzino bačka, cukraus
maišas etc. Todėl, Lietūkis pristatė dideles
atsargas, kai per „L. A." baisiai puolami tie
valdininkai, kurie jas darosi. Kurkausko, Na-
prvičiaus, Merkio, Vaikenio žmonos, taip
pat esą žinoma, vsančios prisipirkusios did-
žiules atsargas. Jų žinoma niekas nebaus.
Vakar J. Skrupskelis redakcijoje ypač pa-
brėžė, kad mūsų tautinio susipratimo stin-
ga. Yra saujelė idealistų, o kiti visi

be mažiausio nesipratimo. J. Ambrazevičius ir aš tam pritareva. Jeigu tik kas bruožtelėtų tuoj nuo daugelio akių nukristų kaukė. Nes pamatytumėme kas įvyktų. Didžiausia dalis dabartinių „patriotų" parodytų savo tikrąjį veidą.

Gyvename tikrai istorinius laikus. Jie yra šlomūs, ypač kol dar esame patogių stebėtojų rolėje.
3½ v.v.

Rugsėjo mėn. 24 d. (sekmadienis). Visa savaitė praėjo su svarbiais įvykiais, ir aš neturėjau laiko užrašinėti savo pastabų. Kai praeitą sekmadienį baigiau rašyti dienoraštį, dar daug kas skambino. Dr. D. Salys pranešė, kad jis mobilizuotas. Dalinomės savo įspūdžiais ir samprotavimais. Kalbėjau dar su A. Dapoka. Iš jo įspėjau, kad jis jau turi su savo žmonele atsisveikinti. Iki 7 v. v. jis dar neturėjo šaukimo. Prieš aštuonias pas mane atėjo Dr. J. Stakauskas. Pagaliau 8 v. 15 m. vak. atėjo policininkas ir įteikė man šaukimą vykti į centrinius artilerijos (ginklų) sandėlius. Giliute labai jaudinosi ir ašarojo. Aš dar paskambinau Dr. D. Starkui, kad ateitų žmonos

aplankyti ryt ar poryt ir išvažiavau nuo Soboro autobusu į Šančius. Pilni autobusai važiavo atsarginių. Prie Kauno geležinkel. stoties buvo pilna žmonių. Šančiuose buvo pilna civilių atsarginių ir jų palydovų moterų, vyrų, berniokų. Kas keletą minutes Kauno miesto link važiavo pilni kareivių sunkvežimiai. Vaizdas buvo gana savotiškas. Kol iš Šančių (autobusu vežė veltui kaip atsarginį) pasiekiau Centr. ginklų sandėlius praėjo pusantros valandos laiko. Praeinant mačiau, kad naujoji Šančių gimnazija pilna kariuomenės. Po ilgo klaidžiojimo aukštumos. Šančiuose per lietų ir po purvyną, 10 val. v. pagaliau pasiekiau vartus, nuo kurių mane sargybiniai nuvedė į raštinę. Ten jau buvo ne mažai atsarginių. Mobilizacija vyko greitu tempu. Kas keletą minutes vis ateidinėjo taip pat sušlapę ir klaidžioję vyrai. Vienas buvo jau iš Jakių. 4½ val. buvo jis gavęs po pietų šaukimą. 5 val. jis sėdo į autobusą ir jau radau jį dabar. Vadinasi, kariai prisistatinėjo labai greit. Bet dabar atrodė, kad nėra skubotumo. Ištisas dvi valandas niekas mumis nesirūpino. Pagaliau apie pusiau pirmos nakties nuvedė mus prie daržinės, kur turėjome krautis šieną. Bet vėl įsakymas – jo

nesikrovėme, o tiesiai nuvykdavome į Kaišiadorių
gatvės pradžios mokyklą. Prie šieno sandėlių ilgai
laukėme, kol susigraibė su raktais. Dar praėjo
pusė valandos mokykloje, kol atvežė šieno. Aš
pirmas atsinešiau klėbį šieno, ir taip visi
mokykloje, sukilnoję ant vienas kito klasės
suolus, pasiklojo ant grindų iki 5 val. ryto
gulėjome, bet nedaug miegojome. Rytmetį
vėl 2 valandas niekas mumis nesirūpino.
Kadangi vakar vakare per Kauną centrinę
jokiu būdu nebuvo galima prisiskambinti
žmonai (tiesiog visai nedavė telefono), pasi-
kalbėjau rytmetį per pašto agentūrą. Ji visą
naktį manęs laukusi ir maniusi, kad aš
grįšiu pernakvoti. Nuvedė vėl mus į sandė-
lių rajoną. Iki 10 val. stoviniavome ir laukė-
me. Tik kaikuriems buvo duota darbo. Aš
mūsų viršininko maj. Kulikausko paprašiau
mane išleisti miestan perduoti dekanui
bylų. Iki vakaro 8 v. gavau leidimą.
Žmona ir jos mama labai džiaugėsi mano
grįžimu. Aš mieste sutvarkiau reikalus. Iš
Taupom. kasų (pašte) mano sąskaitos išėmiau
800 litų, likvidavau sąskaitą Komercijos
Banke paimdamas savo 784 lt. Paskolinau
Lukošytei ir Kacevičiutei 1000 lt., o liku-

šius pabūdau žinonai. Vakare prisistačiau į dalį 8 v. v. Ten buvo pasakyta, kad vėl galiu eiti namon nakvoti. Iždininkas man maistpinigius Lt. 1,5, išėjau su kitu atsargiu (funikulero konduktoriumi) namon per kaimo lietų.

Antradienį (IX.18) iki pietų mastovinėjome tai rajone, tai mokykloje nieko neveikdami. Mums buvo susidariusi nuotaika (bent 90% kareivių manė), kad bus žygiuojama į Vilnių. Tačiau antradienio rytą jau buvo žinios, kad bolševikai yra užėmę Vilnių. Po pietų mums išdavė uniformas. Su uniforma tepabuvau vos porą valandų. Gavau nurodymą vykti į ginklavimo valdybos kreditų ir atsiskaitymų dalies raštinę par pl. Gedimino. Trečiadienio rytą, pasiėmęs iš savo dalies popierius, prisistačiau į tą dalį. Ten gavau pamaščiausią raštinės darbą bylas siūti, sąskaitų nuorašus tikrinti etc. Šitaip dirbau 19, 20, 21, 22 ir 23. Dėviu civiliškai ir galiu namie gyventi. Dirbu iki 2 val., kaip valdininkas. Daug kas stebisi: mane atėmė nuo reikalingo darbo un-te, o čia pristatė visai prie neproduktyvaus darbo. Bet tam kariuo-

mėnesį! Blogiau, kad nuo rugsėjo 18 d. nebemokės un-te man algos. Padaviau raportą, kad leistų skaityti un-te paskaitas. Fak. Dekanui nurodžiau, kad darytų žygių, kad visai atleistų, nes aš un-te tikrai reikalingesnis. Nuo ketvirtadienio (21. IX) pradėjau skaityti, nors leidimo dar ir neturiu, un-te paskaitas. Šiemet pas mane visuose dalykuose daug daugiau studentų.

Kokie yra šios savaitės įspūdžiai? Nuo antradienio teko matyti atvežamus internuotų lenkų sunkvežimius, gurguoles, automobilius, lengv. lauko pabūklus. Įspūdis jaudinantis. Užtad daugelis nebeišlaiko neutralios linijos. Grajauskas (Ukmergės banko direkt.) pasakojo, kad ten visi, kas tik lenkiškai žodį apverte, jiems rodęs didelį prielankumą. Tai ta mūsų įpratimas gerbti ir toleruoti svetimą visur, dažnai einąs iki pataikavimo. Žmonės labai smalsiai žiūrėsi į lenkus. Kur tik koks sunkvežimis, visi tuoj sustoja. Vakar girdėjau iš mūsų ginklavimo valdybos karininkų, kad lenkai gana išdidžiai ir honoravai elgiasi. Kariuom. įsakymuose net, rodos, Kulautuvos stovyklos viršininkui komandai pulkin. išreikštas papeikimas. Mat jis laisvai išleido lenkus vykti į Kauną. Tie čia Versalyje įsigėrė ir „prisiskandalijo"! Apie tai, kad

lenkai pas mus laisvai vaikščioja, sužinojo ir vokiečiai. Karo attaché Justus ėmė daryti priekaištų. Kariuomenės vadas Raštikis smarkiai griebė. Tam pulkininkui papeikimas, 10 parų arešto ar daboklės. Be to, tų padvigubintos sargybos, Raštikiui įsakius. Visur tuoj pastebimas mūsų lepšiškumas, nuolaidumas. Ypač tai rodo inteligentai. Girdėjau pasakojant, kad paprastos moterėlės Petrašiūnuose lenkams pasakiusios: Jūs pernai norėjote eiti į Kauną. Mūsų dalies iždininkas pasakojo, kad Pilsudskienė vienoje krautuvėje pasisakiusi lietuve, jos vyras buvęs lietuvis. Ji prašė nuolaidos. Kai buvo sužinota, kad ji Pilsudskienė, krautuvininkė ją išbarusi ir išvariusi.

Daug girdėjau apie mūsų mobilizacinius trūkumus. Man pačiam teko nors miniatiūroje matyti, kad pas mus tiekimas labai menkai stovi. Apskritai organizacija šlubuoja. Juk ir lenkų kareiviai dėvėsi gerai, bet trūko organizacijos ir gero tiekimo. Geriausi pabūklai buvę pakelėmis išmėtyti. Į Suv. Kalvariją atbėgo 4 dienas nevalgę kareiviai. Dr. Jakys pasakojo, kad mobilizaciniai sąrašai labai netobuli ir pribraukyti. Daug klaidų. Gal šita dalinė mobilizacija pamokys. Bet šiaip matyti daug netvarkos. Trūksta griežtos rankos.

Kurią tai dieną buvo atėjęs (trečiadienį IX. 20) į „XX A." redakciją lenkų spaudos attaché Westfal. Jis pirma visada buvo šovinistiškas. [illegible] pareiškęs, kad tapsiąs kareiviu už Lenkijos laisvę ir stosiąs į kariuomenę Vakaruose. Aš abejoju, ar jis turės drąsos tai padaryti.

Ką tik kalbėjau su Urbšiene ir min. Urbšiu telefonu. Urbšys prašė sužymėti mano mobilizacijos netobulumus. 11 v. pr. p.

Šiandien beveik visą dieną prasėdėjau namie. Tik buvau išėjęs į miestą ir nuėjęs pas Urbšius Cilutei paimti pašto ženklų. Pakeliui susitikau ab. gen. Galvydį-Bykauską. Jis man įrodinėjo, kad dabar būsianti suplėšyta Prancūzija. Vokiečiams padėsią italai ir ispanai. Apskritai jis privengia Vokiečių. Gatvėje susitikau klasės draugą dr. K. Alminą. Jis reiškė man savo liūdesį, kad mes neėmėme Vilniaus. O juk reikėję rizikuoti. Ar už mes būtume daugiau nustoję. Jeigu mus sovietai imsią, tai imsią vistiek, ar būsime paėmę Vilnių, ar ne. Piktinosi Alminas, kad pas mus nebedrįsianta paskelbti tų mūsų karių pavardžių, kurie susidarė dideles abargas. Kareivius nors „Jeikus" baudžia, o apie tuos karius bijo kas ką ir pasakyti, nors žino visi pasieniečiai. Daug lepšiškumo ir disciplinos stoka.

Šiandien sužinojau, kad Kaune nebėra siūlamų siūlų ir citrinų. Žibalo primusams senai nebeduoda, o tabakui, papirosams ir žibalui jau pakeltos kainos dėl akcizo. Mano žmonai pasiteiravusios flanelinės medžiagos begavo pirkti tik 2 m. „Drobėje". Po daugiau neparduoda.
Visi dabar patylomis kalba apie sovietus ir reiškia baimę, kad jie čia ateitų. Ypač, sako, to bijo estai ir latviai. Dr. D. Šalys telefonu sakė, kad jau visai pareikalavę jų uostų. Be to, jis sužinojo iš aviacijos karininkų girdėjęs, kad mums pavojus jau gana mažėjęs. Ir mūsų lietuvai, kurie buvo po kitimus išveržioti, dabar jau grįžta į savo angaras.
Vakare buvo atėjusi su Grinienе Miliauskienė. Pasauliniojі pasakojo, kad dabar pas mus daug darbininkų ir mažažemių komunistai. Tai gali sudaryti rimtą pavojų. Juk imperializmas gali imti sau pagrindu ne tautinį, bet ideologinį motyvą. Iš Miliauskienės sužinojau liūdną istoriją, kaip jos vyras neteko prie Babtų grafaus dvaro Gailiušių, kur sėdo bus. gubernatorius Gylys.
Apskritai visi dabar susirūpinę. Visos kalbos apie politiką, sovietų laimėjimus, vokiečius kaip ir pas mus lenkus (internuotus). Vokiečių atachė justas buvęs pasipiktinęs ir daręs demaršų, kad lenkai gavę pas mus globą. 9v. v.

Rugsėjo mėn. 25 d. (pirmadienis). Vakar vakare per karių pusvalandį plk. Šarauskas pasakė, kad tuoj dalis karių demobilizuojama. Šįryt Ginklavimo valdyboje maniau, kad gal jau ir mane paleis. Bet apie tai dar žinios nėra. Iki 12 val. skaičiau apyskaitas. Paskui, gavęs leidimą, nuėjau į f-tą ir buvau Liet. Encikl. redakcijoje, kur nunešiau savo vakar parašytus du str. Prof. St. Kolupaila pasakojo įvairių dalykų. Vižainio ir Punsko lietuviai, nenorėdami patekti bolševikų valdžion, iškėlę liet. vėliavas, nusiuntę delegaciją į Lazdijus etc. Jie dabar turi atskiras savo „respublikas," kurių mokytojai, atvažiavę į Kauną vadovėlių etc. Mūsų valdžia jų norų - t. y. prijungti prie Lietuvos, patenkinti negalinti. Buvęs nusiųstas tik sanitarinis automobilis. Apskritai Kolupaila pesimistas. Jis mano, kad sudoroję Lenkiją ir pamatę, kaip lengva laimėti karus, rusai savo žmonių jėgą ir tankus panaudos užimti Pabaltijui. Kolupaila mano, kad ir Prancūzijai teksią su Anglija nukentėti. Jos pralaimėsiančios šį karą.

Vakare kalbėjau su Ūkio banko direktoriumi Matulioniu. Jis labai kaltino Lietūkį, kad jis nepasirūpino prekių pristatymu. Juk privati iniciatyva daug daugiau galėtų. Vasarą daug kas užsiprašė gauti licencijas žaliavoms, bet nedavė, o dabar tas pačias liekanas registruoja ginklavimasis. O kur tie pinigai buvę anksčiau? Visas dabar šnekasi apie kainų tvarkytoją.

žmonai Gailiūnienė pasakojo, kad ponios perka-si dideles, tiesiog neįtikėtinas, atsargas pieštukų, (turpentino) i pudros, susiūva po 5-6 lapes kailių etc.

8 v. 15 m. v.

Rugsėjo 26 d. (antradienis). Šiandien mane ir kitus ginklavimo valdybon pašauktuosius demobilizavo. Išgirdę apie tai, kad paleis, stipriai bedirbome, ypač žydas Arlinkas Leiba ėmė dyčinėti. 11 val. gavome po 9 lt. maistipinigių ir išsivaikščiojome.

Un-te paaiškėjo, kad man už 9 dienas bus nesumokėta ca. 270 lt. Fakulteto profesorijume kalbėjau su prof. Kuraičiu. Jis kalbėjo apie sovietus su baime. Pabaltijo valstybes: „try pugavicy, otorvannyje ot russkago siurtuka." Jis minėjo lotynišką pranašystę, kuri skelbianti Lenkijos atstatymą:

„Quando gallus ter cantabit
Quando Marcus Pascham dabit
Totus mundus vae clamabit.
Et Polonia triumphabit".

Gallus čia reiškia Galą-prancūzą, o ne gaidį. Per Morkų (t. y. IV. 25) Velykos buvo labai retai. Yra buvusios tik 1886 m. 1943 m. jos bus taip pat per Morkų.

Vadinasi, tada reikia laukti Lenkijos atstatymo. Šiandien iš Čepėno girdėjau, kad įvairūs į tardyti asmens lankosi Saugumo departamente prašydami, kad jiems būtų išduotas pažymėjimas, jog jie buvo už komunizmą tardyti. Kolupaila vakar sakėsi ir pats buvęs delegacijoje pas vid. reik. min., kad būtų paleisti komunistai iš kalėjimų. Būtų blogiau, jei to pareikalautų sovietai.

Buvo dabar atėjęs Dr. Dundulis. Jo padėtis ne kokia. Vietos jis negauna, doktorizuotis Paryžiuje negali, o ten paliko knygos etc. Jis daug kalbėjo man iš politikos. Jeigu Hitleris būsiąs nugalėtas, tai Vokietijoje gali įsiviešpatauti komunizmas. O jeigu Hitleris laimėtų? Tokia galimybė esanti reali. Italija, turbūt, greit stosianti į karą, o vokiečiai sovietams už karo nedalyvavimą ir draugišką laikymąsi leisią užimti Pabaltę.

5 v. 25 m. v.

Spalių mėnuo.

4 spalių (trečiadienis). Šiandien Pranciškų Dielininkaitį pasveikinau telefonu, o pas prof. Dovydaitį " ir prof. Pr. Kuraitį buvau nuėjęs. Pesimistingesnis abejoja anglų ir prancūzų pasisekimais. Mat jie visai nieko nenori rizikuoti, o kas nerizikuoja, tas nieko nelaimi. Laimėti tai, kas labai tikra, tas nieko ypatinga nereiškia. Pas Kuraitį būdamas susitikau,

kad ag tik yra iš Maskvos sugrįžęs min. Urbšys, kur jis vakarykščiai buvo išskrydęs. Ką jis parvežė, dar nesužinojau iš autentiškų šaltinių. Iš vakarą yra susirinkęs seimas. Jis, matyt, ką nors svarsto. Gandų yra įvairių. Visi variantai tačiau sako, kad gausime kai kurias lietuviškąsias Vilniaus krašto sritis be paties Vilniaus. O sovietai iš mūsų reikalauja: 1) oro (lėktuvams) bazės Palangoje, 1) autostrados, 2) Romno-Liepojos geležinkelio, 3) sudaryti naują vyriausybę, 4) pastatyti prezidentu Sleževičių ar dr. K. Grinių. Paskutiniuosius du dalykus girdėjau iš Jono Matjošaičio, kuris daug gandų girdi iš prasakoja.
Ką tik buvo atėjęs dr. J. Stankauskas. Jis visai be upo ir nusiminęs, nors jo tėviškė parapija (Melagėnai) ir gali būti atgauta. Jis sakė, kad šią naktį ant Tubelio kapo rastas supuvęs šuo ir tas pats pribiaurotas. Apskritai Tubelio mirties proga tenka girdėti daug nesimpatiškų vėliosiui atsiliepimų. Pr. Kisinas, kai mudu 30.IX (šeštad.) 8 v. v. bibliotekoje (univ-te) susiėjome iš jo (Kis.) žmonos apie Tubelio mirtį, pasakė: „Gaila, kad jis nemirė 1928 metais!" O „XX A." redakciją pirmadienį (X.2) po gana santūraus Serviso (= J. Ambrazevičiaus) straipsnio apie J. Tubelį vienas žmogus smarkiai iškolioję, kam, Tubelis keliamas. Jo laikai esą buvę tamsiausi, Smalniečių šaudymai etc.

Visi su įtempimu dabar laukia, ką duos Maskvos derybos. Tikimasi bent iki šiol dar iš Vilniaus srities. Mudu su Viliamu Vladu (geografu) penktadienio naktį (29.IX) buvova Čarneckio ir dr. Maciulio užkviesti paruošti duomenų. Man teko surinkti medžiagą klausimui: Vilniaus miestas ir kraštas praeityje. Tuo reikalu dirbau visą šeštadienį (30.IX) ir sekmadienį (1.X). Sekmadienio vakare (17 val.) buvova minister. (Už. R.) pas Bizauską ir Turauską referuoti savo dalykų, išvesti provizorinės sienos, kokios mes galėtumėme prašyti. Už. R. Min. (Bizauskas) galvojama, juo bus mažiau prašoma, tuo gavimas bus realesnis. Pirmadienio (2.X) vakare buvova Už. R. Min. pas Turauską savo darbo vaisių įteikti. Dabar mudu tik laukiava progos, kada gali prireikti mudviem kaip „ekspertams" skristi į Maskvą.

Karo metas vis labiau jaučiamas. Tabako, matyti, neturėsime. Praeitą savaitę žmonės išpirko kojines, o šią muilą. Ir mano Cecilija, kurios sveikata dabar žymiai geresnė, nusipirko už dohią 10-litų muilo. 9 v. 20 m. v.

Spalių mėn. 6 d. (penktadienis). Visų galvas suka dabar klausimas, ko yra pareikalavę iš mūsų Sovietai. Iš atsakomingų sluoksnių veidų galima išskaityti, kad nieko gera laukti negalima. Jei duos tokį Vilniaus krašto kampą (be paties Vilniaus), tai reikalavimai bus dideli:

Tebe reikalo vairuoja gen. Raštikis. Ekspertu vairuoja
ir dr. Viliamas. Aš pasidariau nebereikalingas, nes
istorija tam klausimui nereikalinga.
Susirūpinimas visuomenėje labai didelis. Visur tik
ir kalbama apie derybas su sovietais. Šiandien
susitikau jau arch. Landsbergį, kuris gana susi-
rūpinęs: jis sako, kad mes būsime verčiami ko-
voti už stalinizmą.
Šiandien parašiau str. „XV A." apie Marnos kauty-
nes, kuris bus rytoj išspausdintas. 9½ v. v.

Spalių 9 d. (pirmadienis). Šiandien Vilniaus pa-
grobimo sukaktuvės labai nedrąsiai buvo mini-
mos. Žurnalistas J. Vaidelys sakė, kad 12 val.
tylos minutė praėjusi vos pastebima. Apie tai iš
anksto nebuvo žinoma. Be to, paskutiniu mo-
mentu Juška tik buvęs įtikintas ir buvę var-
go, kol iš policijos buvęs gautas leidimas. Perriš-
tą vėliavą temačiau vieną. Tai buvo „Aušros"
gatvėje.
Visi su dideliu įtempimu laukia, kas išeis iš
Maskvos derybų, tačiau didelė paslaptis gaubia
jas. Niekas plačiau neprasiskverbia. Gal kiek
žino iš mano sutinkamų žmonių Dr. I. Skrups-
kelis, bet jis nieko nesako. Šiandien dieną pu-
siau pirmos sutikau iš Užs. R. Min. išeinantį
„L. Ž." redaktorių J. Kardelį. Jis pasakė, kad 12
val. esą grįžę Raštikis ir Bizauskas. Tai reiškia

blogas ženklas, nes jiedu tikriausiai grįžo gauti naujų įgaliojimų. O jei reikia naujų įgaliojimų, vadinasi, eina blogai. Salys sakėsi girdėjęs iš vice-min. J. Masiliūno, kad šiandien po pietų vyksta pas Smetoną Ministrų Tarybos posėdis.
Buvau dar priešpiet sutikęs Dr. J. Leo. Jis irgi rimtai vertina mūsų padėtį. Jis darė lyg ir priekaištų, kodėl mes anksčiau su vokiečiais nedraugiškai gyvenome. Leo girdėjęs, kad mes Vilnių gausime, bet tam kraštui reikią duoti autonomiją. Mūsų siena eisianti 20 klm. anapus Vilniaus. Su „autonomijomis" jau mes turime blogą patyrimą", aš jam pastebėjau. Be to, dar Leo minėjo, kad sovietų pasienyje Vilkaviškyje, Palangoje ir Kaišiadoryse sovietai nori gauti bazes. Nenorėdami, kad jų kariuomenė, kurios įgulos čia turės keistis, būtų buržuaziškai demoralizuojama, sovietai pasistengsią duoti progą vietiniams bolševikams pasireikšti, kad valstybė vėliau sukomunistėtų. Jau pats sovietų įgulų buvimas į vietos komunistų elementų turės veikti padrąsinančiai. Leo nuomone, fabrikuose esančios organizuojamos jų celės, o vandentiekyje ir elektros tiekime galima laukti ateityje ir streikų.
Susirūpinimas visuomenėje. Šiandien pas Dr. K. Alminauskį buvau nuėjęs 6 val.

į kino „Forum" recenzuoti sovietų vieno filmos, kur buvo naivus ir primityvus jumoras („Lyderiai įsakius"). Alminauskis jokių informacijų neturėjo, bet užtad „XX A." redakcijoje radau krūvą žmonių, kurie dalijosi nuomonėmis. Gyd. A. Starkus buvo baisiai nepatenkintas mūsų vyriausybės nuolaidumu ir tiesiog širdo, kam neskelbiama mobilizacija. Prieš sovietus reikią spirtis visomis jėgomis. Nieko baisaus, jei būsią jie ir apmėtyty bombomis.

Kupčiūnas sakė, esą žinių, kad X.12 sovietai apleisią Vilnių. Bet tai išgirdęs dr. Skrupskelis, kuris ką tik buvo grįžęs iš spaudos pasitarimo U.R.M., tik nusišypsojo. Jis man vienam pasakė, kad pasitarimai, t.y. derybos yra baigtos. Kaip yra įvykę, jis man nieko nesakė, tačiau iš jo veido išraiškos supratau, kad kalba eina apie labai rimtus dalykus. Raštikis ir Bizauskas, nors apie jųdviejų grįžimą nerašo nė „Vakarinis L. Aidas", dar grįžta vėl į Maskvą. Dr. Starkus namon grįžtant sakė, kad sovietai reikalauja bazių Jurbarke, Palangoje ir dar kai kur.

Kaune ir provincijoje esą paskleista komunistų atsišaukimų, bet man dar neteko jų skaityti. Kas bus toliau? 10 v. 15 m. vak.

Spalių m. 14 d. (šeštadienis). Nuo spalių 9 iki 11 d. dar kursavo įvairiausių gandų. Pagaliau spalių 10 d. buvo aišku, kad gauname Vilnių. O 11 d. ryte jau per radiją 10 1/2 val. buvo perskaitytas communikatas. Man atrodė, kad tai fatališkas džiaugsmas! 11 val. nuėjau prie un-to. Valdininkai ir studentai liejosi į gatves. Prie un-to (D. Rūmų) durų buvo Rektor. Šalkauskio ~~atsišaukimas~~ pranešimas, kad šią dieną un-te darbas nutraukiamas. Mudu su Dr. Skrupskeliu iš visų pusių apėjova sodelį (Muz.), bet aplinkui aikštė buvo pilna žmonių. Su nepaprastu susidomėjimu žmonės gaudė „XX A." ir kitus laikraščius. Ypač buvo perkamas „XX A.", nes jis vienintelis pranešė apie sieną. Slegiantį įspūdį darė, kad negauta Švenčionių. Šiandien tas nesitenkinimas jau praeina. E. Turauskas pasakė Skrupskeliui: „Dovanotam arkliui į dantis nežiūri!"

Nors X. 11 dienos „XX A." rašiau str. „Vilnius – mūsų tautos širdis", tačiau vakare dr. Skrupskelis vėl paprašė rašyti apie Švenčionių ir Marcinkonių lietuvius. X. 12 buvo „XX A." 3-me puslapyje išspausdintas mano str.: „Siena ir nesiena".

X. 13 vakar, sąryšyje su Vilniaus atgavimu, svarstėme Lituanistikos Instituto istorijos skyriuje, kas reikia toliau veikti.

Šiandien jau sulinda viena kita žinių apie mūsų delegacijos derybas Maskvoje. Kai J. Urbšys pirmą kartą nuskrido, jam buvo pasakyta, kad sovietų įgula bus iš 50.000 žmonių. Urbšys visai išbalęs. Tada Stalinas pasakęs: „Litovcy chorošyj narod. Pust budiet 35.000." Iš tikrųjų, rodos, bus tik 18. ar 20 tūkstančių. Per vienus pietus Stalinas, pasižiūrėjęs į Ždanovo pusę, pareiškęs, kad esą SSSR-e imperialistų. Tačiau: jis jiems neleisiąs Pabaltijo užimti.

Užvakar smarkiai darbininkai, jų tarpe 90% žydelių, demonstravo prie sovietų atstovybės. Buvo apšaudyta. O keli sužeisti. Yra sužeistų ir policininkų. O prie Kalėjimo taip buvo smarkiai demonstruota, kad demonstrantai gatvės akmenis lupę ir su tvoromis kartu svaidę.

Cvirka pasveikino Staliną ir padėkojo už Vilnių. Apie jį visų radio pasakė, taip apie „zamečatelnyj pisatel". O Paleckis net savo gana bolševikiškai skambančią kalbą Prezidento sodelyje (X.11 po pietų) kur reikalo šią vyriausybę atsistatydinti! ir pareiškė, kad darbininkai tik turi teisę įeiti į Vilnių, nes ištremiamas metams į priverčiamojo darbo stovyklą. Apskritai komunistai stiprūs, bet daug žydelių.

ui šioj demonstracinių fakult. - Mat. F-te, Medicinos F-te ir, rodos, Hum. m. F-te, buvo apstumdyti ir apdaužyti žydai.
Šiandien pradėjau skaityti Šaulių sąjungos pusvalandyje 15 min. paskaitas. Tokį bus kas šeštadienį. Šiandien skaičiau 15 m.: „Vilnius Lietuvos praeityje".
Mano Lietuvos istorijos šaltinių paskaitose šiandien buvo tik 2 studentės.
Ciliutei, kuri dar neatsitaiso iš savo ligų, nupirkau electrinę pečiuką (30 lt.)
Atvažiavo sesuo Bronė su Jane. Pastaroji dar ateis nakvynei.
Buvo atėjęs Staliauskas. Jis sakė, kad Charvatas, paveda Lenkijos pasiuntinybei reikalus, Anglijos atstovui, išvažiavęs net neatsisveikinęs. Tuo būdu Lenkija nutraukia diplomatinius santykius su Lietuva. 11 v. vakaro.

Spalių 16 d. (pirmadienis). Į Vilnių dar mūsų kariuomenė neįžengė. Sako, kad ten ji esanti labai laukiama. Anot Kolupailos, tai bus pirmasis istorijoje atsitikimas, kada ji bus su gėlėmis pasitikta.
Dabar numatomi įvairių ministerijų ir žinybų žmonės, kurie turi į Vilnių vykti atstovais. Visur girdėti balsų, kad gauname ne tik nuo karo ir bolševikų okupacijos labai nualintą kraštą, bet svarbiausia biedną. Anot

J. Ambrazevičiaus, rusai mums tyčia nedavė derlingesnių Švenčionių plotų. Varėnos–Valkininko plote, kurį gauname, yra tik lekiantysis smėlis. Kitos irgi labai blogos žemės.
Šiandien 17½ val. un-to bibliotekos magazine susitikau p. M. Urbšienę, su kuria gerokai pakalbėjau. Ji sakė, kad jos vyras negalės gerai žinoti, kodėl sovietai mums nedavė Švenčionių. Atrodo, kad viskas iš anksto buvo nutarta ir suplanuota. Urbšienė gaunanti įspūdį, kad dėl visų šitų dalykų buvę jau anksčiau sovietų su vokiečiais susitarta. O kad mes negavome Marcinkonių, esą galima, kad vokiečiams būsią užleista Suvalkų žemė visa iki pat Nemuno. Ar pas mus komunizmas netvirtės, Urbšienė taip pat kėlė abejonių.
Aš jai papasakojau keliskart girdėtą pasakojimą apie jos vyrą. Kai J. Urbšys pirmą kartą nuskrido į Maskvą ir pradėjo derybas, buvo jam pasakyta, kad Lietuva gaunanti 50.000 gyventojų. Urbšys visas tuoj išbalęs kaip popierius. Tada Stalinas, kuriam jo pagailo, šyptelėjęs ir pasakęs: „Litovcy chorošyj narod. Pust' budiet 35.000". Tada Urbšienė viena pasiunė gyslą jau truputį pasenusi. Urbšienė man tvirtino, kad buvę atvirkščiai: girdi jis apsirgęs. Apie tai gerai žinąs ir pasa-

kojes Bizauskas. Aš jai pasakiau, kad visuomenei paliko nekokį įspūdį, kad delegacija Petrašiūnuose išlipo, kai tuo tarpu jos grįžtančios laukė Kaune minia. Urbšienė nusišypsodė, kad tai buvę Turausko sugalvota, kuris visada turi visokių iliuzijų, perdėtų pavojų. 18 val. nuėjau į „Forumo" kiną redakcijos bilietu ir mačiau prancūziškų filmą Neapolio kaatys. Iš filmos išėjęs susitikau Dr. V. Jungferį. Jis labai susirūpinęs, ar jis nebus repatriacijų pritaikius Lietuvoje, iš čia išsiųstas - jis būtų, jam esą pasakyta, taip pat paleistas. Latvija ir Estijos vokiečiuose esanti kilusi nepaprasta baimė, kad ten atsisiąs bolševizmas. Gal iš tikro, Stalinas pasimokęs iš Hitlerio, kaip buvo padaryta su Čekija, pirma duoda įgulas, o paskui užims ir pačias valstybes. Šitokius samprotavimus man iškėlė susirūpinęs Jungferis. Bet jis mielai norėtų, kad jis un-tas užtartų, ir jis galėtų palikti Lietuvoje. Reichertas buvęs Berlyne, bet šiuo metu dar nežinoma, ar greit Lietuvos vokiečius atšiims. Teisingai pastebėjo Jungferis, kad absoliuti daugumą Latvijos vokiečių šiemet iškilti netinka, nes jie miestiečiai.
Abudu abu stebėjomės, kad Hitleris staiga

sukurdavo visą tradicinę Reicho rytų politiką. Kaip kas yra daroma ir dėl Klaipėdos. Iš Jungferinio yra taip pat žinoma, kad būk vyksdanti iš Klaipėdos vokiečių evakuacija. Priešpiet šiandien išsikalbėjau su prof. L. Karsavinu. Jis tiki ir įrodinėjo man įvairiais argumentais, kad Anglija ir Prancūzija laimės.

10 v. 50 m. vak.

Spalių 19 d. (ketvirtadienis). Mūsų kariuomenė, sutelkta pasienyje ant plyno lauko, tiesiog šąla, o į Vilnių žygiavimas, kuris taip buvo laukiamas, nepaprastai ilgai nutęsiamas. Šiandien J. Ambrazevičius girdėjęs p. Talat-Kelpšienės, (kurios vyras kaval. viršininkas, buvęs nuvykęs į pasienį), kad mūsų kariuomenė pasienyje tiesiog gyvena nežmoniškose sąlygose. Miega ant gryno lauko. Net baisu, kai Talat-Kelpša viską pamatęs. Pasirodo, Urbšys pasirašė Vilniaus perdavimą, bet nesutarė (užmiršo, tur but,) kada tai turi įvykti. Svarbiausio dalyko nėra. J. Ambrazevičius šiandien sako: „Kariuomenės buvimas prie sienos ir laukimas neša milžiniškus nuostolius. Urbšį reikėtų pasiųsti kiaulių ganyti, arba jis turėtų vėl tuoj skristi į Maskvą sutvarkyti tuoj perdavimo.

Šiandien un-to bibliotekoj prieš piet vėl susitikau su Urbšiene. Ir ji sutiko, kad delegacija negerai padarė, nesutvarkydama perdavimo klausimo. Urbšienė jau antrą kartą kalba man apie per Urbšio I-ją kelionę gautą žemėlapį, kuriame ribos buvusios visai kitokios. Gaila, jis tą žemėlapį paliekęs Maskvoje. Atrodo, kad vokiečiai ir sovietai buvo norėję Lietuvą pasidalyti. Ta prasme šiandien man Stanauskas aiškino, kad girdėjęs iš vieno ne blogai žinančio, jog derybų pradžioje mūsų padėtis buvusi labai pavojinga. Buvę pasakyta, kad Lietuva būsianti pasidalyta. Kada Urbšys pareiškė, kad Lietuva tuoj griusis (tokiu atveju), nebuvę patogu veltis į tokį dalyką. Šitaip, prieš kitų opiniją etc. esant nepatogu, ankstyvesnis rusų ir sovietų susitarimas likęs.

Mūsiškiai, rodos, norėjo gauti lietuviškąsias sritis be Vilniaus miesto, tada Stalinas pasakęs, kad jie nieko negautų, t.y. nieko nebūtų duodama.

Apskritai apie derybų eigą daug dabar kursuoja įvairių gandų ir aiškinimų. Jų autentiškumą negalima patikrinti. Susidaro tik įspūdis, kad padėtis buvo labai pavojinga ir ilgai buvę derėtasi.

Ir Urbienė minėjo, kad Urbšys jai sakęs, jog ir aš važiuosiu į Maskvą. Tačiau kodėl tai neįvyko, ji nieko nepasakė.

Apie tai, kad mes žygiuosime į Vilnių tik X-21-22 paskelbta „Eltos", kad tas žygiavimas turės būti tvarkingas. Dėl to, kad tvarkingai norima perimti tą kraštą, jo perėmimas nusitęsia. Įdomu, kaip tas tvarkingumas suprantamas? Visur kalbama, kad bolševikai viską iš Vilniaus veža. Net radijatoriai, geresni koklinai pečiai, stiklai (langų), klemkos (rankenos), parketas, kaip man sakė Urbšienė, M. Biržiška, Vacl. Biržiška etc. esą išvežami. Gal tai perdėta, bet gabenama daug. Šiandien prof. St. Kolupaila išskaičiavo ištisą eilę įmonių bei fabrikų, kurios išvežtos.

Vilnius, anot Urbšienės, mums sudarys daug sunkenybių ir bažnytiniu atžvilgiu. Jalbrzykowskis su savo vėžiu (ir prapiautu šonu, kad materijos nuolat išeitų) jau merdėja. O kas bus toliau? Jo vietoje esąs minimas lietuvių nemėgstantis Meištavičius, kuris moka ir lietuviškai.

Šiandien „XX Amžiaus" Redaktorius ir leidėjai susitarė, kad aš turiu važiuoti į Berlyną surasti telefoniniams pranešimams žmogų, kuris galėtų kasdien informuoti. Aš šį prašymą sutikau važiuoti ir surasti, geriausiai kokį šveda, nors dabar labai neturiu laiko, priemonių. Galimas daiktas, kad jau sekmadienio vakare būsiu Berlyne. 22 val.

Spalių 22 d. (sekmadienis). Vidaus politikoje dėl nesusitarimų. Vakar prof. B. Vitkus sakė, kad R. Prezidentas nepripažinimo kai kurių ministerių. Jų tarpe yra taip pat ir Bistras. Biržiškas vis dar nepatvirtintas Vilniaus įgaliotiniu. Prezidentas vetuoja taip pat žemės reformą. Bet jei mes norime būti komunizmui atspariūs, turime ką nors pozityvaus duoti.
Iš Vilniaus vis dar bolševikai visaip veda. Šiandien buvo atėjęs Viliamas. Jis dvi savaiti išbuvo Maskvoje. Jis sakė, kad pradžioje apie sienas nebuvę kalbama, tik apie sovietų įgulas. O kai Raštikis ir Biržiškas išvažiavo Kaunan staiga, net nepranešę, tas padarė blogą įspūdį sovietams. Paskui jau sovietai reikalavę pasirašyti ant jų pasiūlytų sienų. Šitaip, net par

mūsų Švenčionių reikalą, ~~kitūsieji~~ ir pasirašę.
Biržauskas nenorėjęs tų sienų ginti. Apskri-
tai jie visi apie sienas mažai orientavęsi.
Biržauskas per vakarienę pas Staliną Krem-
liuje buvęs pasigėręs. Jis gavęs du vyno
butelius dovanų.
Apskritai Sovietams mūsų Vilniaus reika-
las sudarąs tik kokius 2% visų jų rei-
kalų. Todėl jie nenorėję, kad mes ilgiau
savo derybomis juos gaišintume. O mes
norėjome „vesti derybas". Gyvenimas Sovie-
tuose esąs skurdus. Viliamas įgulomis,
kurios pas mus bus, labai skeptiškas.
Dr. Leo šiandien buvo atėjęs ir sakė, kad
Kaune einančios su sovietais dėl įgulų
militarinės derybos. Sovietai, pav., reikalau-
ja, kad ginčas tarp sovieto ir lietuvių
kariškio būtų sprendžiamas sovietų teis-
me. Ir daugiau yra panašių dalykų. Etc.
Neseniai buvo atėjęs Dr. V. Kaupas (Berlyne
gyvenąs). Jis sako, kad karas gali baigtis
be aiškios persvaros. Jis yra gana germa-
nofiliškas. Jo nuomone: visai sunaikin-
ta Vokietija negalinti būti. Bet Anglija
ir Prancūzija taip pat negalinčios būti
visai sugniuždytos! Kaupas sako, kad
Vokietija turinti gana dideles atsargas.
Karas baigsis abiejų pusių Malai-

mėjimu.
Pirmą kartą istorijoje, anot Kaupo, buvo laimėta ca. 1 milijono belaisvių, o karo grobis, kurį jam teko prie Ogdenės etc. matyti, milžiniškas.
Dar daug man Kaupas pasakojo.
Iš vanaro išvažiuojis į Berlyno surasti „XX Amžiui" korespondentas, kuris galėtų duoti telefoninius pranešimus.
Įdomu bus pamatyti karo meto Vokietiją.

x x
x

Visus mus dabar domina, kaip toliau vystysis vidaus politika pas mus. Jau iš kelių vietų girdėjau, kad daroma pastangų iš „L. Aido" atstatyti Merkelį Al. ir tą dienraštį paversti jaunųjų ir antgirinių „vairininkų" organu.

Dabar ruošiuos kelionei. Už pusę valandos jau būsiu kelionėje. Duok Dieve, kad laimingai suvažinėčiau ir kad ši mano kelionė „XX A." būtų naudinga.

6. v. v.

Spalių 27 d. (penktadienis). Vakar 12 v. 30 m. dieną grįžau iš savo kelionės. Kelionė buvo gana varginanti. Joje vietoje 2-jų išbuvau ketūrias dienas. Sekmadienio vakare 7[15] išvažiavęs, Karaliaučiuje turėjau laukti nuo 11 val. nakties iki 8 v. 45 m. ryto. Kadangi čekių (registermarkių) iškeisti negalėjau, skurdžiai praleidau naktį ne viešbutyje. Iki 1½ val. nakties vaikščiojau po Karaliaučių, o kai atėjau į stotį, radau ją uždarytą. 2½ valandos galau laukti, kol 4 val. įleido. Berlyną pasiekiau tik vakare 7½ - 8 val. Savo įspūdžius iš kelionės manau parašyti „XX A." Todėl juos čia apleisiu (žr. priedui iškarpas).
Šioje kelionėje susidariau tokius įspūdžius: 1) Vokiečių organizuotumas ir metodiškumas per karą dar labiau išryškėjo. 2) Dirbama intensyviai ir labai organizuotai. 3) Tauta nežino, kas dedasi užsienyje, bet jos moralė dar nepalaužta. Ji dar tiki Führerio pergale. 4) Berlyne maisto kortelės duoda užtenkamai maisto. 5) Kol sąjungininkai Vokietiją dar nuveiks, praeis daug laiko.
Berlyne teko daug išsikalbėti su Kajecku, pas kurį vakarieniavau. Valgiau pietus p. min. Škirpą. Jis man skundėsi, kad

mums reikėjo eiti imti Vilnių patiems. Dabar esame gavę iš malonės. Istorijai neliko užfiksuotas kovos momentas. Būtų mums sveika buvę, jei būtų buvę ir aukų. Škirpa man ilgai įrodinėjo, kad mums apie IX.10-8 reikėjo eiti imti patiems Vilniaus, nes čia, tame krašte, jokios rimtos jų jėgos nebuvo. Apskritai Škirpa labai skeptiškai vertino sovietų įgulas pas mus. Daug geriau būtų buvę eiti su vokiečiais, kurie iš mūsų nieko ypatinga nereikalavo. Apskritai Škirpa buvo už dėjimąsi su vokiečiais, kol dar nebuvo vėlu. Jis pats sakėsi, kad jį vadina germanofilu. Bet jis rašęs daug raštų, pranešimų. Jų nuorašai esą pasiuntinybėje. Ateityje istorikas iš Užs. R. Minist. archyvų galėsiąs vertinti, ar mes geru keliu nuėjome. Aš Škirpai papasakojau paskutiniąsias naujienas iš Lietuvos. Perdaviau jam mane sukrėtusius įspūdžius, kai tuo pačiu traukiniu, kuriuo aš išvažiavau į Berlyną, iš Rygos turėjo atvažiuoti sovietų delegacija.

Berlyne savo misiją atlikau gerai. Aš pats antradienio rytą (X.24) paskambinau į Kauną telefonu ir pranešiau svarbiausias žinias iš Berlyno. Jos buvo tą dieną I-jame

puslapyje išspausdintos. Berlyne suradau gerą korespondentą B. Lescinier.

Šiandien pas mus vėl didelis džiaugsmas. Mūsų kariuomenė jau žygiuoja į Vilnių! Buvo iš pas mane rytą, klausantis radio reportažo, paaikšęs apas, tačiau atrodė, kad tas mūsų džiaugsmas nebus ilgas.

Dabar Kaune yra sovietų karinė misija. Kaip bus nutarta techniškai įvaryti sienas, man dar nežinoma. Eina pasipasakojimas, kad Vilniuje mūsų įgaliotiniu paskirtas ne Bizauskas, o Merkys.

Šiandien vyksta katalikų politikų (12 val.) At-kų salėje susirinkimas. Aš tačiau jame nebuvau.

Šį rytą buvau sutikęs Valiukevičių. Jis sakė, kad būtų tarp katalikų ir tautininkų pasikalbėjimų, kurie prie nieko gera neprives.

10 v. 30 m. vakare.

Spalių 29 d. (sekmadienis). Dabar jau, rodos, trečias sekmadienis Žaliakalnio parapijos kunigai, ypač mūsų kleb. Kapočius, vis dalba per pamokslą apie Vilniaus stebuklingą atgavimą. Šiandien, įžengusi vakar į Vilnių, mūsų kariuomenė iškėlė Gedimino kalne vėliavą. Nepaprastas džiaugsmas! Duok Dieve, kad mums ir toliau sektųsi, kad nereikėtų ne tik Vilnių prarasti, bet ir visai tėvynės sunkių laikų sulaukti. O juk gali taip

išeiti: Vilnių sovietai atiduoda mums, o patys pasiima visą Lietuvą. Man ir šiandien atrodė, kad tame mūsų džiaugsme, tose kalbose, kurių tiek daug ir vis tuo pačiu šablonu buvo prisakyta, slepiasi kai kas tragiška. Juk gyvename dar tik kažin ką? pradžią, o jau šiek ~~tiek~~ pasikeitimų yra įvykę. Kas bus toliau?
Daug girdėti nepasitenkinimo, kad vyr. įgaliotiniu yra paskirtas Merkys, kurį galima drąsiai charakterizuoti kaip kyšininką, biznierių, žulikų ir nesąžiningą žmogų. Vakar daug girdėjau iš įvairių žmonių aštrių pasipiktinimų. Jų tarpe ir Dr. Vinco Mačiūno. Jis man, be to, papasakojo, kad gen. Nagevičius [?] lėga [?], pridarydamas nuostolių, iškraustė un-to anų ir ausies ir gerklės klinikas iš jų patalpų. Seime buvusi rašyta ociuno [?] aktorių interpeliacija. Labai negėdžiai Nagius pasiteisinęs. Dabar un-tas yra be tų klinikų.
Dr. J. Grinius sakė: Bistras jau 4-5 savaites nebuvęs pas Prezidentą. Rodos, visi ministeriai esą nutarę atsistatydinti, nes Prezidentas jų darbui kliudo. Prieš Smetoną vis girdėti daugiau nepasitenkinimo.
Tubelienės testas atleistas nuo visų mokesčių, reikalingų testamentą tvirtinant.

Krėvė-Mickevičius? gauti didelę pensiją, į savo tautą neva užvarė chuliganai.

Vakar vakare po savo radio pasbaitos (žaulių pusvalandyje) buvau L.K.M. Akademijos posėdyje pas prof. St. Šalkauskį. Buvo per vakarienę pasakota, kaip lenkų internuotieji karininkai pas mus rodo savo honorą.
Po savo kelionės į Berlyną vėl grįžtu į savo normalias vėžes ir pradedu darbą. 10½ v. v.

Spalių 30 d. (pirmadienis). Grįžusieji iš Vilniaus pasakoja savo gražius įspūdžius. Bendrai, išskyrus vieną kitą neigiamą faktą, mums esanti gana palanki nuotaika. Vakar katedroje (Vilniuje), kai buvo giedama lietuviškai, žmonės klausėsi, tuo tarpu „normaliais laikais" jie būtų išbėgioję. Bolševikai esą iš Vilniaus išvežę viso dėlto gana daug.
Dielininkaitis šiandien minėjo, kad derybos su Vad. „Burgfriede" su tautininkais sunkiai klijuojasi. Jie, pažadėję nieko nedaryti, puola vėl „Vaire" su visu platumu „L.A." ir „LŽ." Oš vakarą Diel. vėl posėdžiauo. Neatėjo jis nė į T. F. F-to fil. skyriaus susipažinimo pobūvį-arbatėlę, kuri praėjo gana jaukiai. Oš karta jau Dekanas pasakė ne blogą kalbą. Gal būt, man ir Dekanui teks važinėti į Vilniaus Fakulteto reikalais. Aleksienas f-tas, rodos, tiuncia savo aktorius. 10 v. 35 min. v.

Spalių mėn. 31 d. (antradienis). Šiandien jau paaiškėjo, kad mudu su Dekanu vasinosiva į Vilnių. „XX A." redakcijoje sužinojau, kad vakar paruošti trikšmadariai ir girtuokliai „XX A." daug kelia triukšmo. Dail. Penčyla parašė „L.Ž." atvirą laišką. Bet ir iš jo matyti, kad jis nesijaučia ne kaltas. Šiandien Kolupaila Liet. Enciklopedijos redakcijoje pasakojo daug savo įspūdžių iš Vilniaus.

8[45] v.v.

Lapkričio mėnuo

Lapkričio m. 1 d. (trečiadienis – Visi Šventai). Šiandien Dr. Ant. Starkus, kuris gydo ir nušviesi mano žmona, išvedė mane po pamaldų į karo Muziejų pas gen. Ladigą. Ten prašnekėjome 2½ val., iki pat pietų. Pagrindinės Ladigos mintys šios: Mes turėjome IX. 17-18 patys žygiuoti į Vilnių ir užimti mums sovietų 1920 m. VII. 12 d. sutartimi pripažintą kraštą. Iš plk. Jurgelionio pasikalbėjimų su sovietų aukštu pareigūnu Vilniuje, kaip Jurgelionis pranešė iš savo dienojo pabaigoje, sovietai Molodečnoje 12 val. laukė, ar lietuviai žygiuos. Kada mes į Vilnių neįžygiavome, įžygiavo sovietai, kurie už savo žygį turėjo sau pasiimti iš karo grobio ir užmokesnio. Kai kuris kraštas užimamas, nebenoridi atiduodamas. Todėl tik Stalinas savo autoritetu galėjęs tai padaryti. Bet, jeigu mes

būtume patys šėlę, sovietai nebūtų mūsų davę į
įgulų, nes įgulos jiems labiau reikalingos Estijoje
ir Latvijoje, o ne Lietuvoje. Ilgai man šitas mintis
dėstė Ladiga. Tik aš jam priminiau, kad lenkų ka-
riuomenės likučiai būtų apsikasę ir priešinęsi.
Ladiga labai neigiamai atsiliepė apie gen. št. Raštikį:
Tai esąs nesavarankiškas žmogus. Karjerą jis pada-
ręs todėl, kad esąs vedęs Smetonos brolio dukterį.
Juk šita sistema privedusi prie to, kad gerų karinin-
kų savo „sostui" palaikyti Smetona neturįs. Raštikis
turįs kai savo sąsines ir vieną dalyką. Jis nesąs
karininkas. Jis buvęs Kaukaze (Tiflise?) praporš-
čikų mokykloje, bet jos nesąs baigęs (d. karo metu).
Vienintelis žmogus, kuris paliudijo, kad Raštikis
esąs karininkas, baigęs tą mokyklą, esąs Pet-
ruitis. Jo liudijimu Raštikis, – kuris dabar yra dė-
kingas Petruičiui, tapęs karininku, – tačiau jis
nesąs karininkas. Petruitis žinojęs, kad jis
buvo toje mokykloje. Bet, ar Raštikis ją baigė,
Petruitis nieko nežino.

Anot Ladigos visi plikagalviai (pirmas pavyz-
dys Smigly-Rydz!) esą blogi karo vadai. O
Raštikis taip pat gana blogas karo vadas. Pas
mus dabar niekam nesiryžtama. Tik jeigu 100%
aiškiai iš kitų pusių pasiaiškinta, mes žengia-
me Vilniun. Nėra ryžtumo, pasiaukojimo.

Dar garsusis Pozdniakovo pasakymas, kad jei Lietuva eitų į Vilnių, tai reikštų „polit. samobijstvo", esąs pasakytas en passant, prijuokiamai ir nesąs autentiškas. Jis niekuo dar nepasižymėjęs. Mūsų užsienio politikai, anot Ladigos, taip pat menkos vertės. Jis vertė tik (iš kariuomenės) Vitkauską, Sprangauską, Pečiulionį (artileristas). O kiti dabar, kurie dabar taip vaidina didelę rolę, 1920 metais buvę bailiai (Čaplikas, Tumas etc. etc.).
Man buvo labai įdomu su Ladiga pasikalbėti. Jis nepatenkintas, kad ir dr. Skirpscelis su „XX a." užima tokią oficiozinę liniją, kurią neryžtingai visą linkusi pateisinti. Jeigu neveikiama, tai surandamos kliūtys. Neveiklumui visados ieškomos priežastys. Ladiga kalbėjęs su Dr. Skirpsceliu, bet ir jis toks pat „pirdžius", kaip ir visi, kuriems „subinės" pasidariusios sunkios, ka- nes jų nebegali pakelti.
Dabar reikėtų mums visu svoriu ryžtingai mestis ant Vilniaus ir jį lietuvinti. Bet ar taip bus daroma?
Dar daug šitokių ir panašių dalykų dėstė mudviem su Starku Ladiga. Ypač jis ilgai kalbėjo apie Raštikį, dėl kurio daug neigiamai pasisakė. Starkus ir aš iš dalies pritarėva. Skirpscelis esąs į Raštikį įtikėjęs, bet Raštikis vaidinąs dvigubą rolę. Jis esąs

ir Smetonai labai ištikimas. Kubiliūnas, kuris staiga iškilęs ir gaudavęs 4000 lt. mėnesiui (t. y. buvęs papirktas), negalėjęs nutraukti santykių ne su tais, kurie perversmą norėjo, nei su smetoniniais. Taip jis sėdėjęs ant dviejų kėdžių. O kai tos dvi kėdės nuvirtusios, pasidarė jam bloga, jis atsisėdo ant žemės.

Min. Škirpa esąs silpnos valios žmogus. Diplomatu jis netinkąs, nes labai užsiiminėjęs smulkmenomis, o stambesnius dalykus iš akių pametąs. Geras žmogus, bet menkų sugebėjimų esąs gen. Musteikis. Apskritai šitas min. kabinetas esąs labai silpnas, išskyrus Biržą, visi jame menki.

Sadīga paminėjo, kad tautininkai dabar norį Vilniaus atgavimą sau ne tik rankas, bet ir veidą nuplauti, t. y. jie nori, sudarę krizę, išvaryti kitus ministerius – ne tautininkus. Beje, ž. ūkio min. Krikščiūnas esąs silpnas. Jis nesuvaldo savo tarnautojų.

Sadīga papasakojo, kaip 1920 m. jis buvo numatęs gauti 30 kilomet. barą Gardinas–Augustavas, kurį pereiti sunku. Bet vieni kitiems priešingi įsakymai ir frakcijų politikavimas labai pakenkė.

9 v. 50 m. v.

Lapkričio mėn. 2 d. (Ketvirtadienis). Šiandien po pietų buvau susitikęs Dr. P. Dielininkaitį. Jis davė man čia pridedamą str., kuris cenzoros išbrauktas. Iš derybų su tautininkais nieko

neišėjo. Kaip Dielininkaitis sakė, tautininkai dabar nori vieni užvaldyti Ministerių kabinetą arba rasti „maurų". Liaudininkų ir katalikų ašis esanti stipri, sakė man Dielininkaitis.

— „Kad tik ji nesurudytų", pastebėjau aš, „kaip sunidijo vokiečių – italų politinė ašis." Daugiau jis nepapasakojo, nes daugelis dalykų dar dabar tik „gimsta", apie kuriuos dar negalima kalbėti. Dr. Bistras katalikų politikų susivažiavime pasakė, kad jis pas Prezidentą nebėšas buvęs keli mėnesiai. Ar buvo kuo girtis, viešai, suabejojo Dielinink., nes tai gal žygyko daugiau iš nerangumo. Apskritai Bistras rodąs daug nerangumo ir nejudrumo. Daug geriau laikęsis Bizauskas. Jis pats pagaliau, kai Prezidentas buvo karininkų įtikintas, jog negalima vien karinės valdžios kurti Vilniuj, o ir civilinę, kad Prezidentui vėl nereikėtų prieš jį išsigalvoti naujų „kombinacijų", nuo savo kandidatūros atsisakė.

Šį vakarą buvo atėjęs inž. Algirdas Mošinskis. Jis prašė literatūros nurodymų apie Lietuvos pilis ir istor. geografiją. Aš jam sudariau ne mažą sąrašą. Jis pasakojo daug apie karo galimybes. Sakė, kad anglai ir prancūzai mūsų nepripažįsta Vilniaus ir gali pas mus pareikalauti plebiscito. Todėl mūsų interesas Vilniuj sdu laimėti žydus. Karą vis tik laimėsiančios Angl. ir Prancūzija.

10 v. 15 m. vak.

Lapkričio 3d. (penktadienis). Šiandien girdėjau visokių kalbų apie užvakar tarp lenkų ir žydų Vilniuje įvykusias peštynes. Lenkai, atsimindami, kaip bolševikams atėjus žydai akiplėšiškai laikėsi, norėję atkeršyti. Buvę pavartoti akmens, o žydai turėję granatų. Muštynės nepasibaigė be aukų, o mūsų policija taip pat nukentėjo. Vienas policininkas yra užmuštas. Sovietai buvę išvežę savo šarvuočius ir tankus įgalių. Lenkiškoji visuomenė, kaip dekanas iš Juškos girdėjo, gyvenanti iliuzijomis, kad anglai ir prancūzai greit laimės ir atstatys dar didesnę Lenkiją. Į Lietuvius jie žiūri kaip į okupantus. Vilniuje didesnė dalis valdininkų buvę ne vietiniai, bet atvykę lenkai. Iš 1600 buv. Vilniaus un-to studentų likę gal 600, bet jų tik 20% vietiniai, o kiti ateiviai. Bet lenkai tikisi, kad bus išlaikomas slaptai jų universitetas.

Gandų yra, kad buvęs Vilniuje chuliganų ar bolševikų nukankintas vienas popas – jam išpiautas liežuvis. Dar visokių kitokių istorijų šiandien pasakojo Šapoka ir Kišinas. Pasirodo, „Lietuvos Aido" redakcijoje tikrai įvyko pasikeitimų. Merkelis jau atstatytas, o jo vietoje D. Cesevičius.

Ciliukė šiandien dar smarkiau susirgo. Jaučia skausmus galvoje ir visame kūne. Apskritai jos sveikata labai menka.

10 v. 20 m. v.

Lapkričio 5d. (sekmadienis). Vakar man buvo gana sunki diena. Atsikėliau 5½ v. ryto. Paruošiau paskaitą („Didysis lietuvių laimėjimas XIII a."), kurią turėjau skaityti šaulių pusv. po pietų. Nuo 10 val. ryto atlikinėjau įvairius reikalus. Dėl sklypo buvau pas notarą Dikinį, sumokėjau mėnesinę ratą Taupom. kasose (už tą sklypą), buvau vokiečių konsulate paaiškinti apie tas smulkenybes, kurias turėjau ant sienos Eitkūnuose, grįždamas iš Berlyno. Vakar iš Ambrazevičiaus prieš piet patyriau, kad ši vyriausybė jau gyvenanti paskutines dienas. Prieš dvi savaiti gen. Žukas jau esąs įteikęs savo atsistatydinimą. Bistras ir Biržiškas gerokai susmukę, baisiai mažai berodą veiklumo, Vilniuje nematyti kietesnės rankos. 13 val. buvo kolektyvo posėdis. Jame dalyvavo ir kun. Kiškis (iš Kaišiadorių) priepuolamai. Jis dėstė provincijos nuotaikas. Reikią labai susirūpinti Vilniaus bažnytiniu klausimu. Kiškio ir daugelio kunigų nuomonė yra tokia: Roma ne labai mėgstanti Jalbrzykowskio. Todėl Roma lengvai sutiktų, jei būtų mūsų (vyriaus.) pasiūlyta, jam pasiūlyti atsistatydinti, o tada galėtų būti paskirtas bent administratoriumi koks Kukta. Kolektyvo posėdyje Skrupskelis referavo liūdną padėtį. Abu jiedu su Dielininkaičiu gana nusiminę. Iš Raštikio, rodos, nieko negalima tikėtis. Ambrazevičius ir aš jau senai juo esame nusivylę. Anot Skrupskelio šiandien (XI. 4) jau turėjęs būti naujas ministrių kabinetas. Jo galima laukti kiekvienu momentu. Smetona dabar norįs parinkti tokius žmones, kurie neturi „uodegos", t. y. už jų nestovi jokia grupė ar partija." — „Tokiu atveju geriausia iš užsienio parti-

kviesti varagus" — su ironija pastebėjo Kisielis. Smetona dabar norįs turėti specus. Apie Bistrą Škirpsielis ir Dielininkaitis sakė, kad jis gerokai susmukęs. Spaudai organizuoti esąs į Vilnių pasiųstas tokus Randamausicis, pradžios mokyklų inspektoriais sąrišiami ten vien dantiniukai.
Ir visų mūsų valentyvo „specialistų" politikų kalbų, kurie mums kitiems nuduodavo didelį savo išmanymą aukščiau, dabar matėsi nusivylimas, apatija, nežinojimas ką daryti.
Po pietų iš K.V.P. pirm. Pavkausko girdėjau, kad krizės (min.) klausimas nėsąs toks aštrus. Jis ir Leimonas buvę pas Černių. Černius pasakęs: leisdami gandus apie minist. kabineto krizę, tuo pačiu palengvina minčiai žmonėj, kad reikia naujos vyriausybės. O žinant, kad naujoji vyriausybė jokiu būdu nebus geresnė už šitą, reikėtų tokių gandų mažiau leisti. Galinti ši vyriausybė ir griūti, bet dar neatrodo, kad ji tuoj griūs.
Darosi įspūdis, kad Raštikis pavasarį, gelbėdamas Smetonos situaciją, buvo sugalvojęs laikinai koalicinę vyriausybę. O dabar, kai Smetonos padėtis tvirtesnė, ir jis mažiau bevodo veiklumo palaikyti savo aukštyvesnę mintį.
Vakar mano pasbaitoje (Lenk. istorija) buvo tik 1 studentė (Kamarauskaitė), o žaltinių (Liet. ist.) klausė 2 studentės (Kamarauskaitė ir Mažiorėlytė). Todėl žaltinių teskaičiau tik 1 val. 5 v. v. nuėjau į Istor. draugijos susirinkimą pas Janulaitį,

kur iki 6 v.v. gurkšnojome kavą. Novakienės. Devin-tai pradėjus skaityti gana silpną referatą (apie 1447 a. Kazimiero privil.), aš turėjau išeiti į radiofoną. Bet, pasirodo, skaityti nereikėjo, nes šaulių pusval. anksčiau atliktas maršas ir Daukšvardo nesispėjus. Turėjau eiti namon, nes žmonai, pastaruoju, pasidarė blogiau. Visą vakarą namie buvau.

Šiandien atėjo žmonos aplankyti Dr. A. Starkus. Jis labai kritikavo savo brolį Zigmą Starkų. Girdi, jis duos po 1/2 lito už zlotą ir leis išsikeisti 100 litų (iš zlotų). Bet tie, kurie zlotų turi daug, darys didelį biznį, nes iš jų (už savo pinigus) keis tie, kurie neturi nė vieno zloto, arba neturi šimto zlotų. Tuo būdu bus naudos žydams ir miesčioniams lenkams, bet ne darbininkams ir ne lietuviams ūkininkams.

Daug dar buvo kalbėta apie vyriausybę, ir čia Starkus reiškė savo nepasitenk. ir nuomonę. Ypač visų pyktis, kiek dabar patiriu žmones krypsta prieš Smetoną, kuris esąs suvaikėjęs, vadinamas „senu grybu" etc. 13 val. 10 m.

Lapkričio 9 d. (ketvirtadienis). Užvakar, t. y. antradienį buvau Vilniuje. Susijaudinęs važiavau pirmą kartą savo gyvenime į Vilnių, apie kurį yra tekę tiek daug įvairiose paskaitose kalbėti. Su pilna džiaugsmo širdimi, kartu su mok. J. Valiu ir Kaišiadorių klebonu kun. Varnu nuėjau prie Aušros Vartų. Čia išklausiau šv. Mišių. Paskui vaikščiojau po bažnyčias ir buvau užlipęs į Gedimino pilį. Antikvarinėse pirkau daug knygų. Jos, tiesa, ne pigios.

Vilnius dar ne iš tolo negyvena normalaus gyvenimo. Atrodo, lyg kas žmones būtų vandeniu perpylęs, lyg iš gurbo išvaikyti viščiukai. Prie krautuvių (maisto) didelės eilės iki pat vakaro. Bet dar didesnės eilės prie bankų ir kasų, kur zlotai keičiami į litus. Tiesiog keturgubos ir visaip susiraizgiusios eilės aikštėse ir gatvėse, jau nekalbant apie stovinčius viduje. Su maistu dabar geriau. Bet, pav., pasakojo un-to projekt. prof. Zajączkowskio žmona, kad per visus šventus jai teko keltis 2 val. ryto ir stoti į eilę. Porą dienų laikiusi iki vakaro ir nieko negavusi. Jos sūnelis išblyškęs, negavęs ilgai mėsos. Palikau aš jam savo 5 buterbrodus (su mėsa) ir du kiaušiniu.

Su Prof. St. Zajączkowskiu, kuris man aprodė istorijos seminaro patalpas, teko daug išsikalbėti. Apie Lenkiją jis sako: „Tai yra ne tik valstybės, bet ir tautos katastrofa." 800 milijonų zlotų ėjo oficialiu keliu kasmet ginklavimui, o kur dar apsiginklavimas. Lenkija žlugusi todėl, kad apsiginklavimas buvęs techniškai menkas. Tai man ypač daug kartų pabrėžė Zajączkowskis. Aš jo paklausiau pasakyti atvirai, ar ~~ka~~ jis manąs apie Vilniaus krašto ateitį. Zajączk.: „Aš manau, kad jau Vilnius pasiliks prie Lietuvos!" Čia jis padarė rezervą, kad

Lietuva turinti išmintingai elgtis Vilniaus krašte. Atleistieji lenkų valdininkai, kurių yra labai daug sudaro didelę problemą. Daug karčių žodžių pasakė Zajączk. buv. lenkų vyriausybės vardu, kuri daug žeku-si, bet buvusi nepasimokiusi. Kur ji tuos pinigus sunaudojo? Dar šią vasarą Zajączk. iš algos apsi-ginklavimo reikalui buvę atskaityta 800 zlotų. Kur visos tos sumos?

— „Jeigu būčiau be vaikų, važiuočiau į Prancūzijos frontan," pareiškė man Zajączk.

Skurdu ir griaudu žiūrėti. Jo žmona pasakojo, kad jos dvi tarnaitės per bolševikų laiką išbėgiojo. Ji turi dabar pati visą darbą dirbti. Kuro maža. Tik porą kambarėlių apšildoma. Kiti labai šalti.

Apžiūrėjau puikias ditor. seminaro patalpas. Tokių tiktai pavydėti. Dar ar-te lenkai dirba. Jie nežino, kas bus toliau. Bet jie norėtų, kad bent baigiantiems būtų duota galimybė per metus susitvarkyti.

Daug įvairių įsimintinų bus mums Vilniaus krašte. Su pilna galva įspūdžių grįžau iš to mūsų miesto. Ilgai negalėjau užmigti. Vis sukosi galvoje, atskiri klausimai, kurie sudarys mums daug bėdų.

Vakar (trečiad.) Liet. Encikl. redakcijoje buvo kalbama, kad griūdžias šis kabinetas. Vienos kitai prieštaraujančios žinios. Kalbama, kad Merkys būsiąs premjeru. Tonkūnas atsisakęs.

Vakare buvau sendraugių pobuvyje-arbatė-

lėje, kur vilnietis Maceina kalbėjo apie Vilniaus lietuvių būklę.

Šįryt jau paplito žinia apie atentatą prieš Hitlerį. Aš tuoj padariau išvadą, kurią ir dar su kai kuriais netikrais rezervais, kad tai yra pačių nacių <u>insce-nizuota</u>. Aš manyčiau, kad tai reikalinga pateisinti būsiantiems žygiams prieš Angliją ir neutral. (Oland., Belgiją). Atrodo, greit sulauksime neti-kėtų įvykių.

Šiandien rytą buvo atėjęs Matusas ir labai daug šnekėjo, kad jis mūsų istor. žurnalą nerašys. Jo nepasitenkinimas ypač sustiprėjo, kai jis nepa-teko į Lituanistikos Institutą. Mudu su Dr. Stanausku šiandien priėjova išvados, kad Dr. Matusui trūksta psichinės pusiausvyros.

Mano paskaitose dabar maža studentų. Vakar į Lenkijos istoriją atėjo tik vienas žydas Girso-vičius, o šiandien antrąją Liet. istorijos paskai-tą klausė tik 6.

11 val. 30 m. nak-tį

Lapkričio mėn. 26 d. (sekmadienis). O kiek svarbių įvykių per tą trumpą laiką pas mus. XI. 14 (antr.) buvau nuvažiavęs į Vilnių. Nuvežiau St. Zajączkowskiui maisto, sūnui Staziukui kaliošiukus. Cilinda įdėjo jam dešros, kiaušinių, o Stakauskas davė vištą, pyragaičių. Ir šį kartą antikvarinose (pas Ceikovičių, Girovskį) pirkau knygų. Beto, gana pigiai, St. Zajączkowskiui tarpininkaujant,

nepatvnau knygų Lenkų mokslo draugijoje. Iš viso per abi keliones knygoms išleidau per 400 litų. Ir šį kartą su Zajączkowskiais daug išsikalbėjau. Nei nieko garantuoti, nei nieko pasiadėti negalėjau. Stanevičius, sujaudintas jo padėtimi, jau, rodos, pasiodėjo daryti žygių, kad jis gautų atitinkamą tarnybą.
Grįžome iš Vilniaus su Zenkevičiene ir Banaičiais (V.R.M. ref.) kartu ir pasiėmė mūsų lepšiškumą, griuvėtos rankos stovą.
Per praeitą savaitę (13–19. XI) daug dar kasdien girdėjau mokslinio dąsiimosi dėl ministerių kabineto. Vieną dieną žmopbėlis ar Dieliniinkaitis jau sakydavo, kad Merkys laimi, kita–, kad Černius nepasiduoda. Ir taip tas viskas dąsėsi ir kaitaliojosi. Ilgai buvo kalbama apie prof. Jurgučio kandidatūrą finansų ministerijai, tačiau nieko neišėjo. Jurgutis statęs savo 6 sąlygas. Tarp jų buvę ir tai, kad jis naikinsiąs Vilniaus paskolą, kuri esanti valdininkus perkamosios galios susinimas. Su juo XI.13 daug tarėsi naujo Biržauskas ir Dielininkaitis. Jis sutiko, ir Smetona, atrodo, jo kandidatūrai nieko prieš neturėjo. Vyr. Žinios jau buvusios „Spindulyje" išspausdintos su juo kaip fin. min., tačiau nieko neišėjo. Kai perbėgo kelią. Jurgutis prieš Merkį daug prikalbėjo Prezidentui, o tas dalį tų kalbų Merkiui perdavė: Jurgutis esąs kai kaimo pasakęs: „durnių kabinete galiu dirbti, bet „prochvostų"–

(t.y. Merkio) ue. O finansai dabar juk pat svarbiausias postas. K-Dauvos, kuris nuo XII. 1 perima redaguoti reformuotą ir naują „Vairą" (mėnesinį), rodčiaus, prieš Merkį ir pats Smetona senai buvęs nusistatęs. Jiedu turėję daug išsiaiškinti, kol jiedu pagaliau susitaikę. Pagaliau Smetona pasakęs: „Tai dabar bendradarbiausime!" Tas pats buvo su Galvanausku, kuris ilgą laiką buvo priešingas Smetonai.

Zigmo Starkaus nuomone Merkys turės daug įtakos Žem. Ūkio Ministerijoj. O iš Krašto apsaugos ministerio senai nori Muskinis pasitraukti. Todėl gali taip atsitikti, kad Merkio įtaka žymiai sustiprės.

Tumėnas Ant. (adv.) šiandien per korp. „Justicijos" metinę šventę, kur ir aš buvau garbės Prezidiume ir pasakiau kalbą apie metodo, plano ir valingumo reikalingumą mūsų organizaciniame gyvenime, pareiškė, kad Merkys turėtų sėdėti „už grotų", o Galvanauskas esanti kabinete „sprogstamoji medžiaga".

Po „Justicijos" šventės buvo L.K.M. Akademijos narių visuotinas susirinkimas, kur valdybos vardu padariau visus pranešimus ir dalyvavau diskusijose po Kolupailos pranešimo Vilniaus problemomis.

Skambino neseniai telefonu Ignatavičius 399
Zenonas, buvęs Seim. referentas. Jis irgi skundėsi,
kad mūsų Vilniuje laukia griežtesnės rankos. Bet
nuotaika esanti tokia, kad, jeigu prancūzai-anglai ir
laimėtų vakarų frontą, tai Vilniaus lietuvius lenkai
tiesiog „skerstų“! Per pietus kar. vadovybei Vilniu-
je (XI.23, kar. šventės proga), kuriuose dalyvavo
sov. aukštoji karo vadovybė (vietinė), paskutinių-
jų buvo pasakyta, kad reikią griežčiau, o kitaip
lenkai sukurs lenkų sukilimo židinį Vilniuje. Taip jam
sakė ~~Daug~~, per tuos pietus buvęs kav. Sabaliaus-
kas.

Su Vilniaus un-tu taip pat bus daug bėdos.

~~G~~ 8^{45} min. vak.

Gruodžio mėnuo

Gruodžio mėn. 5 (antradienis). Ir tiesų daug
rūpesčių su Vilniaus un-tu. Praeitą trečiadienį (XI.30)
buvau Vilniun su kitų fakultetų profesoriais koman-
diruotas susipažinti ir, jei bus reikalo, perimti
Teologijos fakulteto turtą. Kadangi dar Vilniaus
un-tui leista (mūsų valdžios) iki XII.15 tęsti
paskaitas, iki XII.15 daugelis iš mūsų nieko
negalėjome perimti. Dekanas Klepacz aprodė
man visą biblioteką, kurioj esą 15.000 tomų. Iš
jo veido buvo galima išskaityti jo dviveid-
iškumą ir klastingumą. „Prodekan“ Świrski
jau darė visai kitą įspūdį. Pradžioje susirinkę
pas Kunčių „kierownika Un-tu St. Bator.“ ištisas

dvi valandas posėdžiavome ir daug diskutavome, kaip atlikti patį apžiūrėjimą, o ypač perėmimą, prie kurio daugumą tiesa neprieijo. Net mūsų šapirografuotuose įgaliojimuose nebuvo pažymėtas perėmimas. Končius sako, kad tai sąmoningai padariusi un-to kanceliarija. Kai aš pastebėjau (pasirašiau vienas iš pirmųjų patį įgaliojimą užpildydamas formuliarą), kad nėra žodžio perimti, Končius iš pradžių netikėjo. Teko tą žodį ranka įrašyti. Jį pamatęs mano įgaliojime Klepacz sakėsi tą raštą suprantąs, bet nežinąs, kam tai esą įrašyta: „przejęcie".
Būdamas Vilniuje vėl nusipirkau sau knygų už ca. 180 litų. Jų tarpe rinkinį Vol. legum (už 65 lt.).
Buvau užėjęs pas Zajączkowskius. Žmona labai susirūpinusi, ar jos vyras gausiąs tarnybą. Bendrai Vilniuje įspūdis žymiai geresnis. Jau nebesimatė tų eilių – „kolejki!" Mažiau metėsi į akis nervuotumo.
Kaune vėl sukamos galvos dėl fakultetų perkėlimo Vilniun. Pasirodo, kad valdžia aiškiai nusistačiusi perkelti ir Teol.-Fil. fak. Paprastai žmonės buvo raminami dėl to fakto, kad mūsų fakultetas greta Hum. m. f-to. Todėl nereikalingas esąs paralelizmas. Dabar būtų labai tikslinga Teologijos-Filosofijos Fakultetą čia palikti, jei Hum. m. fak.

40 i.

nutarta iškelti į Vilnių. Kur klausys ped. dalykus gamtininkai, kur mokysis jie, medikai ir technikai svetimoje kalboj. Tokiu atveju mūsų fakultetui reikėtų duoti porą kalbos lektorių. Tačiau Jokantas esąs nusistatęs (t.y. Prezidentas nusistatęs) T.F.F. iškelti į Vilnių. Jokantas Ambrazevičiui ir Malakauskiui sakė — girdi mes (T.F.F.) ten daug reikšią kultūriškai.

Prieš keletą dienų ir šiandien (pasikvietęs Ambrazevičių ir Malakauskį) buvau pas prof. Šalkauskį referuoti apie un-to reikalus. Šalkauskio nuomone: kairieji ir tautininkai pavydi mums klestėjimo, kai mes pasiliktume vieni Kaune. Malakauskis sakė, kad Lietuvos un-to įstatymas per senatą jau praėjęs. Ten esąs paruoštas ir abiejų un-tų statutų projektas.

Vakar buvo susirinkusi f-to (T.F.) taip vad. „greitoji" komisija. Nutarta pasiūlyti Šv. Ministeriui: arba mes, arba humanitarai keliasi, tačiau kartu abiem ~~fakultetam~~ persikelti Vilniun netikslu. Iškilo, kad prieš T.F.F. kėlimą sakosi esąs tas Sauvechas. Pas jį Malakauskas girdėjo: „Kaip gali kam ateiti į galvą kelti Teol.-Fil. f-tą."

Mano Ciliutė keltis nenori. Aš mielai keliaučiau, jei bus liepta.

11 v. 05 m. vak.

Gruodžio mėn. 8 d. (Ketvirtadienis). Daug galvos sunaudota dabar dėl mūsų f-to perkėlimo į Vilnių. Ypač keltis nenori Malakauskis, jis dangstosi ar Skvirecko ir vis įrodinėja, kad Teologijos skyrius negalįs persikelti. Tai iš manęs nugirdęs išryt ir niekam mūsų nesakęs Dr. Maceina išdėstė Jokantui (Šv.-M.), kad T. Fil. f-tą galima tiesiai pastatyti Romos kongreg. „de univ." žinion ir tuo būdu nebūtų jam pavojaus patekti į Jalbrzykowskio jurisdikciją. Aš turėjau pabarti dr. Maceiną už tokį žingsnį, kuris padarytas be f-to prezidiumo žinios. Ypač buvo susijaudinęs Malakauskis. Jis žadėjo jam kelti drausmės bylą... Bet kai pasišnekėjo su Maceina, sušvelnėjo truputį, nors vis dar tebepyksta.

Maceina įrodinėja, kad mes liktume Kaune be studentų. Visų psichologinė nuotaika bus važiuoti į Vilnių. Pagaliau Jokantas šiandien pareiškęs, kad mums nepravesiąs naujų etatų. Jam esą nebūtų patogu Finansų Ministerį išprašyti.

Grinius su Ambrazevičiumi yra tos nuomonės, kad, jei Human. m. f. ten, tai mes čia (Kaune) arba atsiskirčiai. Girdėti, kad Humanitarams žadama naujų etatų, o mums jau bus be galo sunku ką nors. Šiandien su literatais (Grinius, Ambrazevičius, Vaičiulaitis, Eretas) susitikę svarstėme. Pasirodo reikėtų mums filologinėms

dalykams ketvirtų-penktų lektorių. Be jų 403
mūsų egzistencija Kaune neįmanoma.
Kaip bus su fakulteto reikalais, t.y. kėlimuosi į Vil-
nių, dar visai neaišku.
Šį vakarą man Eretas įrodinėjo, kad anglų blokada
prieš Vokietiją esanti labai didelis ginklas. Vokiečiai
negalį didesnių veiksmų pradėti, nes nėra garan-
tuotas užfrontėje žibalo tiekimas, kuris iš Rumu-
nijos nebegali eiti laivais, o turi eiti geležinkeliu.
Vokiečiai tuo ekonominiu karu bijo pakblogėti;
o fronto ginklai jos padėtį pribaigti.
Daug pykčio esama prieš Hitlerio Ribbentropą. Ypač
generalitetai pyksta už SSSR politiką ir Suomiją.
10½ v.v.

Gruodžio 8 d. (penktadienis). Šiandien, kaip ir
visada nuėjau į trumpąsias 9-tos val. ryto Mišias.
Paskui, palaukėjęs į 10 val. mišias einantį min.
Bizauską, nutariau apeiti ir jį pasitikti išei-
nant iš bažnyčios. Belaukiant susitikau su Vl.
Viliamu. Jis sakėsi girdėjęs iš Jamulaičio ir kitų,
kad Bizauskas min. kabineto posėdyje turėjęs
kokią tai „perepalką" beginydamas Jalbrzykowskį.
Tiksliau man Viliamas papasakoti negalėjo.
Ilgai turėjau eiti Bizausko kompanijoje, kol
man susidarė proga su juo vienu pasikalbėti.
Jis sakė, kad T. F. f-tas patiekęs čia. Išimti
iš vietinio ordinaro jurisdikcijos iš esą nega-

371

lima. Pagaliau Roma nesutiksianti daryti 404 tai.
Mums reikią eiti dėl savo etatų ne pas Jonantą,
bet tartis su Roma. Biržauskas išliejo didelį savo
nepasitenkinimą, kad jau pusė metų U. R. Min.
laukianti nuncijaus, buvęs duotas agreement,
Girdvainis, kaip sutarta nusiųstas į Romą, bet
Roma nieko nedaranti. Žadėtas nuncijus neatva-
žiuoja. Kol dalykai su Roma nebaigti, fakulteto
(T. F.) reikalai vargu kas bus padaryta. Aš
iš visų jėgų dėsčiau, kad fakultetui (mūsų) yra
reikalingi svetimųjų kalbų lektoriai, kurie turės
aptarnauti ir kitus fakultetus. Jeigu mums
tų lektorių etatų vyriausybė neduos, tai ji bus
priversta duoti tokius lektorius kai kuriems iš
likusiųjų fakultetų, nes kur gi kitur studentai
mokysis svetimųjų kalbų.
Biržauskas patarė eiti pas Jonantą, bet sakė, kad
labai mažą viltį turįs pavesti. Dabar finansų
M-ris labai taupo, braukęs viską. Todėl, nesant
mūsų fakulteto išitarėjų, vargu kas pasiseks.
Biržauskas labai apgailestavo, kad su Roma
nesutvarkomi santykiai. Tai mūsų fakulte-
tui viskas duodama, ko mes prašome. O dabar
Merkys ir Galvanauskas mūsų nepalaikysią.
Apie savo ilgokai nusitęsusį pokalbį su Biržaus-

ku, iš kurio paaiškėjo, kad jau vakar kun. 405
kabinetas nusistatė Teol. fil. fakulteto palikti
kaune, pranešiau Malanauskini. Jis buvo labai
patenkintas, kad aš pasidarbavau. Vakare man
skambino Rektor. Šalkauskis, kuris dabar,
oficialiai jo pagerėjus, vis įdomaujasi, kas
naujo. Jį jau referavau. Šalkauskis, be reikalo,
apgailestauja Maceinos separatišką žygį.

Ciliutė vis dar didesnę visos savo dienos laiko
praleidžia lovoje, bet jau padėtis nebėra tokia
baisi kaip pavasarį. Ji dabar labai domisi
Suomijos-SSSR karu, labai užjaučia suo-
miams ir nuolat seka „L. Aido" rytm. ir
vakar. laidas, ko pirma visai (per Lenkų-
vokiečių karą) nedarydavo.

Šį vakarą jai Stanauskas atnešė triušiuką.
Ji jau labai džiaugiasi.

Aš dabar rašau strp. į Stanausko redaguo-
jamą (Lit. instit. leidžiamą) žurnalą „Lie-
tuvos praeitis": „Lietuvos didž. kun-ščius
ekonominė politika savo dvaruose XVI jo
amžiaus pirmos pusėj!"

Šiandien buvau pas Dr. Jakštą, kuris buvo

užėjęs pas mane knygų pasiskolinti. Mačiau 406
jo žmoną ir dukterį. Persikėlimas į Vilnių jam sudaro nepatogumų. Reikia manyti, kad daug humanitarų profesorių į paskaitas tik važinės. Trupučių bus permainas dalykas.

Mums „teologams" bus ir pliusų, kad čia paliksime. Gal bus daugiau studentų. Pagaliau daug kas nenori judintis iš patogaus Kauno. Man su daugybe knygų persikraustinti taip pat būtų daug vargo, nors Vilniuje gyventi man būtų įdomiau ir naudingiau.

Žiūrėsime, kaip baigsis mūsų reikalai dėl etatų. Rytoj su Dekanu eisiva pas Jokantą.

Gruodžio 10 d. (pirmadienis). Lygiai 11 val. vak. Pas Jokantą vakar su Dekanu nebuvova. Fakultete turėjau nepaprastai daug darbo. Šiandien atėjo Dr. J. Grinius, kuris vakar grįžo iš Vilniaus. Jis pasakojo, kad [illegible]ma griežtumo mokyklų politikoj. Dirba tik V-ji lenkų gimnazija. III, IV ir VI nedirbančios. Mūsų valdžios žmonių nuolaidumu esą pasipiktinę net moksleiviai lietuviai. Jų gimnazija streikuojanti ir net atvažiavę jų delegatai į Kauną agituoti, kad kauniškiai moksleiviai streikuotų. Lietuvius moksleivius ypač erzina, kad žadama atgal priimti streikavusieji lenkų moksleiviai, nors buvę kitaip grasinta iš anksto. 11 val. 25 m. vakaro

Gruodžio mėn. 11 d. Ir šiandien (pirmadienį) su
Dekanas atidėjo ėjimą pas Ministerį. Jam esą sunku
prisimokti.
Vakare atėjo Stanauskas. Jis pasakojo, kaip Vilniuje Dajger-
kausko žmona aimanuojasi dėl ateities. Jos vyras su-
tinkas būti ir sargu, kad tik galėtų šeimą išmai-
tinti.
Stanauskas man sakė, kad mūsų etatus keičia
dėl ekonominių, o ne dėl politinių motyvų. Sunku
pravesti.
11 val. 35 m. vakaro.

Gruodžio mėn. 12 d. (antradienis). Pagaliau su
Dekanu šiandien nuėjome pas Min. Jokantą. Ra-
dome ten Ambrazevičių, kuris buvo nuėjęs ministerį
informuoti tais pačiais reikalais. Įspūdis toks:
Valdžia yra nusistačiusi perkelti Teol.-Fil. fak.
į Vilnių. Šiuo metu dėl nesutvarkytų santykių
su Roma ir dėl Jalbrzykowskio elgesio Vilniuje
tai negali būti padaryta. Bet kai tiktai bus
galima, mūsų fakultetas būsiąs perkeltas. Visų
(Prezidento, seimo, kabineto) nusistatymas esąs
mūsų f-tą perkelti. Mudu su Dekanu nesi-
priešinova tokiam aiškiam pareiškimui, bet
prašėva, kol Teol.-Filosof. Fakultetas yra palie-
kamas Kaune, duoti keturiems dalykams lek-
torius, būtent lotynų, vokiečių, prancūzų ir
lietuvių kalbai. Aš jau buvau pasimokęs,

išdėstyti daug motyvų. Bet ilgai įrodinėti nepriėjo, nes J. Ambrazevičius jau buvo, kas reikalinga, Jonantui išdėstęs. Aš jam tik „pro memoriai" įteikiau mano rankraštis [?] surašytus Teol.-Fil. f-to ir Hum. m. f-to filosofijos etatus palyginimui, iš kurių matyti, kiek daug butotų ir filologijos etatų turi humanitarai. Kadangi man Dekanas pavedė sustatyti platesnį rašto projektą, kuris turės būti ŠV.-Min. įteiktas, tai aš šiandien visą popietę rašiau.

18 val. turėjau Š.-J. Lituanistikos Instituto posėdį. Ten svarbiausias klausimas buvo, ar Institutui perimti Urbšiavičio biblioteką. Daugumoje mūsų, išskyrus Jonyną ir M. Biržišką, pasisakė už perėmimą. Biržiška su Dr. Baliu truputį apsikirto.

19½ val. buvo Teol. Fil. f-to posėdis. Ten buvo perskaitytas mano sustatytas raštas. Man kas pasiūlyta išbraukti. Ahodo, raštas išėjo gerai nusisekęs.

Daug buvo kalbėta dėl T.F. F-to perkėlimo, nes jis yra ne mūsų jurisdikcijoje. Klausimas, ar greitai su Roma bus sutvarkyti kariniai reikalai. Vysk. Reinys aiškino, kad nunciijai buvę pasiūlyta duoti namas, kur yra vaikų ligoninė (Putvinskio gatvėje). Kadangi jis neišsikraustomas, nunciijus (dėl būto prieiasties) negalįs atvykti. Tačiau iš kelių į ausį prel

Grigaičio man per posėdį pasakyti nuotrupų supratau, kad dar bus labai ilga ir sunki „byla", nes reikalai su Roma būtinai sutvarkyti: šiuo metu tai esąs pats sunkiausias dalykas. Atrodo, kad jis dar daug man norėjo pasakyti ir keliais atvejais bandė prabilti, bet Dekanas Malinauskis nenorėjo, kad kas per posėdį kalbasi.

Iš pasisakymų paaiškėjo: Kuraitis ir Šalkauskis nenorėtų važiuoti į Vilnių. Grigaitis laiko tokį nusistatymą coûte que coûte Kaune pasilikti mums nenaudingą. Reikią pasiduoti srovei, dabartiniam momento reikalui. Malinauskas labai vaizdingai su savo judesiais ir mimika aiškino, kaip mūsų f-tui, kaip katalikų fakultetui būtinai reikia į Vilnių važiuoti, o humanitarai turį čia pasilikti. Pankauskas J. keliais atvejais akcentavo, kad reikią baigti su tuo „paralelizmu". Jeigu humanitarai Vilniuje, tai mes čia, arba atvirkščiai. Bet jokiu būdu ne kartu.

Šiandien popiet buvo Dr. Drabas, kuris man labai dėkingas už savo padėjimą įstatyti į Medicinos f-tą, ir apžiūrėjo žmonai dantis. Prisieis kai kuriuos porą dantų plombuoti. Žmona dabar vis susidomėjusi savo šiuo mūsų.

11 val. 15 m. vak.

377

410

Gruodžio mėn. 14 d. (ketvirtadienis). Šiandien iš kun. Prunskio gavau KVC spaudos biuro biuletenį, kuris man pažadėjo ir toliau tuos biuletenius davinėti. Iš Dr. V. Viliamo ir iš Balsiliaus girdėjau, kad praeitą sekmadienį (XII.10) ~~jaun~~ neolituanai pasekę Voldemaro linkmę, susijungę su voldemarininkais korp. „Lietuva", pasikeitę ar mėtėsi kepurėmis. Buvę nutarta aplankyti prie Teatro Gudyno žuv. vietą ~~kapą~~ (+ 1929. V-6), bet policija sužinojusi, labai saugojusi, ir buvę pagrasinta pavartoti ginklą. Tad neolituanai, nors buvo suplanavę prie Než. Kareivio kapo padėti vainiką, o prie Gudyno žuvimo vietos gėlių puokštę, nuo to sumanymo turėjo atsisakyti. Paprastai turėdavo eiti savo šefo sveikinti, bet šį kartą nuėjo tik pirmininkai (filisteriai iš viso nedalyvavo net susirinkime - buvo dar dalumviškiai neolituanai). Prezidentui jie įteikė memorandumą, kuriame buvę daug ir prieš pasisakyta dėl Vilniaus politikos, dėl išmokėjimo algų Vilniaus profesoriams etc. Iš to rašto Smetona išskaitęs, kad jie jį lyg ir nebe savo šefu nori laikyti. Dėl kišimosi į politinius reikalus jis juos išbaręs. „Jeigu kritikuojate tuos žygius, tai tuo pačiu kritikuojate ir mane, nes aš už tai atsakingas." Preziden-

jiems pagrasinęs spalvas ir insignijas grasinti. 411
Ar tai iš tikrųjų yra tiesa, nežinau, bet, kad jis taipe yra didelio kryminiosi, tikras faktas.
Šiandien „XX A." iš dalies mano inspiruotas Servus (J. Ambrazevičius) parašė apie T. F. fakultetą, kad jam būtų geriau keltis, o čia palikti Kun. m-f-tą. Po pietų aš painformavau studentus, kad mes laikinai, kol bus susitvarkyti reikalai su Vatikanu, pasiliekame čia. Aš ypač pabrėžiau gausiam T. F. F. Filosofijos skyriaus studentų susirinkimui, kad yra rūpinamasi ~~kalbų~~ lektūromis.
„XX A." redakcijoje Babilius pasakojo, kad Vilniaus krašte esąs gana didelis pargvas. Pav., yra įmonių, pirkusių iš lenkų valdžios miško ir sumokėjusių jai pinigus, bet jo negavusių. Yra firma, pav., dar lenkams (Vid. reik. min.) pristačiusi katilus, bet pinigus negavusi etc. Tokių dalykų susidaro gana daug, ir juos reikia išaiškinti. Pas mus esą linkstama tokiais atvejais sumokėti pinigus arba duoti medžiagą, pav. mišką. 10[15] m vak.

Gruodžio mėn. 20 d. (trečiadienis). Praeitą penktadienį buvau (XII. 15) Fakulteto reikalais pas min. Jokantą. Mano 4-rių lektorių etatų gavimu jis pažadėjo rūpintis. Bet rašt-

vedėjo ir bibliotekininkus šiuo metu negausime. Jokantui yra aišku, kad G.F.F. Filosofijos skyriui reikia 4-rių lektorių, bet ar juos pavyks pravesti, jis pats abejoja.
Šeštadienį (XII·16) su Dr. A. Maceina buvova Vilniuje perimti Teologijos fakulteto dekanato ir bibliotekos. Dekanas Klepacz iš š. karto man pasirodė toks pat ne tikras, tiesiog veidmainingas žmogus. Kitą įspūdį darė prodekanas Świrski. Dekanate surašėva viską turtą pradedant rašalinėmis, spaustukais, peleninėmis ir baigiant opiatomis, paveikslais. Tas užtruko 2 val. Teologijos biblioteką perimėva per 3½ val. (16–19½ v.). Visi stebėjosi, kad pirmieji baigėva darbą ir tą pačią vakarą išvažiavova namon.
Iš karto daug pat Vilniuje turėjau ne blogus įspūdžius.
Vakar rytą (XII·19) paskambino man Jokantas. Prancūzų ir lietuvių kalbos lektorius, rodos, gausime, bet vokiečių ir lotynų ne. Jokantas man įrodinėjo, kad Račkauskas ir Eretas gali ir kalbinius dalykus išdėstyti; aš visi spyriausi.
Vakar ir užvakar dekanui Malakauskui

įrodinėjau, kad reikia eiti pas premjerą Merkį. 413
Bet jis tiek atsidėjęs visada nerangus ir atsidal-binėjo, kad neišsisuktų.

Vakar paaiškino Juozas Ambrazevičius, gal būt, mokslais pasižymėdamas, kad aš tapčiau Vilniaus univ-to bibliotekos direktoriumi.

Vakare buvau pas Dr. Leo. Jis buvo „Europa-Dienst" atstovas ir jaunas dalyvas „Frankfurter Zeitung" bendradarbis. Prabuvau nuo 20 iki 1 val. vakaro. Ten patyriau, kad mūsų laivas „Kretinga" su bekonu etc. kroviniu (iš Anglijos) yra vokiečių sulaikytas ir atgabentas į Štetino uostą. Apie tai spaudoje, žinoma, nerašoma. „Frank. Zeitung" bendradarbis skundėsi, kad jo str-s apie Alytaus bolševikų įgulą buvo Lietuvoje sulaikytas. Leo sakė, kad jo str-s esą dažnai sulaikomi. Ar tai tiesa, nežinau, bet jis sakėsi turįs tikrų žinių ir visą savo str-s mater. net vienoje įstaigoje aut štabe. Vokietukai ilgai prisispyrę man įrodinėjo, kad Lietuvai reikėjo rugsėjo pusėje žygiuoti į Vilnių. Tada ji būtų gavusi visą Vilniaus kraštą - jis būtų pats save išmaitinęs. Be to, tada Lietuva būtų gavusi tą kraštą ne padovanotą, bet būtų pati pasiėmusi pagal sutartį, kurią jai pripažino ir sovietai ir buvo-jo visą laiką neatšaukę.

414

Aš pasakiau savo nuomonę: padėtis mūsų būtų nepasikeitusi. Lietuva vistiek būtų gavusi sovietų garnizonus. Be to, išaiškiau, kad Hitleris bolševikus atvedė į Europą etc. Daug buvo tais klausimais ginčytasi. Aš pareiškiau: Lietuvai svarbu, kad vokiečiai galutinai nepralaimėtų, nes jei Vokietija bus sumušta, tai čia (Liet.) bus Rusija. Kalbėjome ir apie repatriaciją. Atrodo, kad ji bus ir Lietuvoje.

11 val. diena.

Gruodžio mėn. 22 d. (penktadienis). Jau beveik pradėjau atostogas. Baigėsi tas nuolatinis darbo įtempimas, ir atleidau stygas.

Vakar pas prof. Šalkauskį turėjome L. K. M. Akademijos posėdį. Šalkauskis ta proga daug kalbėjo apie tai, kad dabar tautininkai smarkiai mojasi. Vienas taut. pirmininkų suvažiavimo dalyvis jam pareiškęs: 1) Merkio kabinetas yra keičiamas, 2) Neapsieis be aukų, 3) ?. Iš „Liet. Aido" reformavimo, tono ir kitų aplinkybių Šalkauskis yra linkęs daryti išvadą, kad tautininkai vėl nori sau susigrąžinti visas pozicijas. Šalkauskis sakėsi nematęs, kad iš katalikų būtų organizuojamas atitinkamas pasipriešinimas. Skrupskelis šituo klausimu nė kaip negalėjo pasakyti. Atrodo, tikrai Cesevičiaus grupė atstovauja tautininkų reikalus.

11 val. 15 m. diena

Gruodžio mėn. 25 (pirmadienis), Pirmoji Kalėdų diena.

382

415.

Pirmosios Kalėdos šiame kare. Ar ilgai dar tokių Kalėdų turės būti? Kalėdomis visada nepaprasta nuotaika. Kalėdų tylioji naktis tokia prasminga. Visada per Kalėdas atsimenu savo jauniausias Kalėdas. Vakar vakare, t.y. Kūčių vakarą klausiausi vokiečių vyr. kar. vado Brauchschitz'o ir Hesso kalbų per radiją. Pirmojo kalba buvo labai menka, o antrojo kalba buvo tiesiog piktžodžiavimas: „Dievas mums siuntė Führerį..." Toliau kreipiniais į Dievą ir maldavimas, kad vokiečių „Lebensraumą" apsaugotų.

Penktadienį (XII.22) buvau U.R.M. pas Dr. St. Daukšą atsiimti A. Končės iš Berlyno mano žmonai atsiųstos „Romantos." Ta proga mudu pasikalbėjova apie politiką. Jis (Daukša) kalbėjosi su vienu Kaune esančiu japonų konsulu (rodos, iš Lenkijos atvykęs). Tas esąs japonų kariuomenės karininkas ir turįs uždavinį, apie kurį U.R.M. žino, slapta stebėti rusų jėgų įtaką Pabaltijy. Daukša girdėjo jo nuomonę: suomiai dar laikysis du mėnesiu — iki 1940 m. vasario mėn. pradžios. Suomiai esą labai geri kariai,

Gruodžio mėn. 25 (pirmadienis), Pirmoji Kalėdų diena.

382

415.

Pirmosios Kalėdos šiame kare. Ar ilgai dar tokių Kalėdų turės būti? Kalėdomis visada nepaprasta nuotaika. Kalėdų tylioji naktis tokia prasminga. Visada per Kalėdas atsimenu savo jaunystės Kalėdas. Vakar vakare, t.y. Kūčių vakarą, klausiaus vokiečių vyr. kar. vado Brauchitsch'o ir Hesso kalbų per radiją. Pirmojo kalba buvo labai menka, o antrojo kalba buvo tiesiog piktžodžiavimas! „Dievas mums siuntė šį karą"... Toliau kreipimasis į Dievą ir maldavimas, kad vokiečių „Lebensraumą" apsaugotų.

Penktadienį (XII.22) buvau U.R.M. pas Dr. St. Daukšą atsiimti A. Končės iš Berlyno mano žmonai atsiųstos „Romantos". Ta proga mudu pasikalbėjova apie politiką. Jis (Daukša) kalbėjęs su vienu Kaune esančiu japonų konsulu (rodos, iš Lenkijos atvykęs). Tas esąs japonų karininkas ir turįs uždavinį, apie kurį U.R.M. žino, slapta stebėti rusų jėgų įtaką Pabaltijyje. Daukša girdėjo jo nuomonę: suomiai dar laikysis du mėnesiu — iki 1940 m. vasario mėn. pradžios. Suomiai esą labai geri kariai,

bet jie tiesiog fiziškai išvargsią, nes visi dabar aktyviai yra įtraukti į karą. Vadinasi, nebėra daugiau rezervų. Vokiečių ir prancūzų-anglų šansus laimėti Daubša vertino procentais: Pirmųjų 40%, o antrųjų 60%. Bet jeigu dar prisidės Turkija, vokiečių šansai laimėti sumažėsią, liksią kokie 25%. Daubša man pasakė Eltos viešai neskelbiamus, ką tik gautų telegramų. Suomiai esą sunaikinę rusų dvi divizijas, nukovę 20.000 žmonių. 416

Iš U. R. Ministerijos išeidamas susitikau Eltos direktorių Val. Gustainį. Jis man sakėsi turįs gerą intuiciją ir daug ką esąs atspėjęs. Todėl jis intuityviai norįs ir dabar tiesiog nujausti, kad 1940 m. birželio mėnesį krisiąs Hitleris, o 1940 m. rudenį krisianti ir Vokietija.

Aš jam dėsčiau, kad suomiai apsiginti ne blogai sekasi. Todėl yra reikalo mums galvoti, kaip atsikratyti sovietų rusų įgulomis. „Ar ne reikėtų ruoštis jų nuginklavimui?", sakiau aš. — „Apie tai galima tik sapne svajoti, bet neskelbti", atsakė jis. — „Tamsta, esi pirmas, kuriam tai sakau," atsakiau aš — „bet reikia jau galvoti apie tai" —

Gustainis man įrodinėjo, kad mums, kaip 417
mažiems, kitos išeities negalėjo būti, kaip sovietų
sąlygas priimti. Jam pasakęs pernai rudenį François
Poncet: lietuviams reikią rūpintis, kad jie išliktų
iki kitos naujos taikos konferencijos. Kas būtų,
jeigu Lietuva būtų drąsiai kariavusi ir
kovusi išmušta. Būsimoje taikos konferen-
cijoje būtų buvę pasakyta: „Taurūs buvo
tai vyrai, gerai kovėsi, bet jų nebėra..."
Šitaip man dėstė Gustainis.

Penktadienį (XII-22) pietus valgiau su Die-
lininkaičiu pas Kuraitį. Buvo konstatuo-
tas tautininkų fronto aktyvėjimas ir agre-
syvėjimas. Dielininkaitis paaiškino, kad
pats Galvanauskas norįs turėti vice-mi-
nisteriu Česevičių. Dielininkaitis, be to, paste-
bėjo, kad Šalkauskio susirūpinimas dėl
tautininkų fronto aktyvėjimo esąs parem-
tas senais faktais, žinomais iš š. m. rug-
sėjo mėn. Kuraitis išdėstė, kad Urbšys esąs
blogai informuotas apie Bažnyčios ir vyr.
derybų eigą ir Teol. Fil-f-tą.

~~Šeštadienio~~ rytą (XII-23) priėjau Žaliakal-
nyje išpažinties. O šeštadienį (23 d.) buvo-
me mudu su Ciliute, visoje tylumoje,
vienu du atlikę Kūčias.

Sekmadienį po pamaldų (10 v. 30 m.) kalbėjausi su plk.-Bilevičiumi. Jis man dėstė, kad suomiai dar gali gerokai laikytis. Rusams šiaurėje, neturint šildomų palapinių etc., sunku esą kariauti. Jie esą atitraukę apie 30 klm., nes nebegalį toliau priekyn žengti. Tankams labai kliudo sniegas, o kareivių maitinimas blogas -: belaisviai, kurie suomiams patenka į rankas, turį dėl blogo maitinimo škorbutą. Bilevičius, palyginti, gerai kalbėjo apie suomius, nors iš jo nuomonės jie būsią nugalėti.

Vakar visą dieną buvau namie (24. XII). Vakarop atėjo Vasiliauskienė su savo 12-kos metų sūnumi, kuriedu gana ilgai (2½ val.) vargino Ciliutę. 17-19 val. buvo kine „Dainoje", kur mačiau filmą su Harry Baur „Paryžius". Jau kine buvau, rodos, lygiai du mėnesius nebuvęs. Lapkričio ir gruodžio mėn. vis, dėl daugybės darbo, neturėdavau laiko.

Šiandien Vakar vakare 7½ val. išklausiau vokiečių Brauchschitz'o kalbą. Ji buvo paprasta, ir, tur būt, vokiečių kareiviams įspūdinga. „Miserable" buvo Hesso kalba.

386

419

Šiandien priešpiet atėjo Dr. Leo, o vėliau jo žmona. Dr Leo gerokai ginčijausi dėl Vokietijos politikos. Aš jam dėsčiau: kai 1938 m. prancūzai ir čekai turėjo paktus su sov. Rusija, jie buvo koliojami, kad esą bolševikų bernai, komunizmo lizdai, o už pusės metų tą patį padarė Hitleris. Vis tik Dr. Leo, kaip jau iš kelių paskutinių pasikalbių įsitikinau, nėra toks objektyvus, kaip aš laukčiau esą manęs. Jis viską gina, kas ir neapginama yra. Būtinai jis nori su manimi palaikyti santykius, bet aš, kaip paprastai, mažai kur einu ir todėl lyg ir susidaro jiedviems įspūdis, kad aš jų kompanijos vengiu.

Po pietų buvau pas jaunuosius Grinius. Buvo Ila ir Kun. Gudas. Daug kalbėjome apie suomius, bolševikus. Aš išdėsčiau viską, ką buvau girdėjęs iš Dauniso, Gustainio ir Bilevičiaus. Man buvo papasakota, kad N. Vilnioj esančios nusiandytos dvi rusų karininkų žmonos, kurios į operetę Vilnioje (vadin. „Lutnia") atėjusios iš nežinojimo Vilnioje pirktais naktiniais (išsiuvinėtais) marškiniais. Bet Ciliutė naiviai sakė, kad tas pasakojimas esąs

dar šitų laikų, kai bolševikai buvo Vilniuje.
Ir jį girdėjusi iš Gailiušienės. Ar tai ne 420
anekdotas. Buvo papasakota, kad vienas
mūsų darbininkas – komunistas idealistas,
pamatęs, kad pas buržujus kitaip, t. y.
daug geriau, o ne prasčiau gyvenama, išsi-
niavęs savo knygą ir jos akivaizdoje nusi-
šovęs. Tą patį aš girdėjau prieš 4 sav.,
kad tai įvyko Vilniuje ar Vilniuje. Gal
išgi vienas ir tas pats atsitikimas.
Kudirka (gydytojas) stud. at-kos konferencijoj pa-
pasakojęs tokį dalyką iš Alytaus ar Kau-
no. Vienam mūsų darbininkui įėjus į Trijų
milijonų restoraną šoferis pasilikęs auto-
mobilyje; prie jo prisiartinęs darbininkas
su dešra ir „šnapsu". Tada, kai šis grįžęs,
mūsų šoferis „viską išdėstęs". Tas darbininkas
vėliau Darbo Rūmuose per susirinkimą viešai
pareiškęs: „Buvau komunistas, bet po to,
kaip girdėjau, juo būti nebegaliu."
„Po tokių pasakojimų gali būti dvi
išvados: arba sovietams reikia įgulas
atitraukti, arba visiškai iš bolševikiška
padaryti visą Lietuvą" – pareiškiau
aš. Bet greičiau jie imsis antrojo dalyko.

J. Grinius įdomiai dėstė, kad hitlerizmas- 421
nacionalsocializmas bus sulikviduotas komunizmo dabar, kuris pats gal irgi žus. Jų sovietų susidėjimas su naciais reiškė didžiausią pasaulio patriotų atkritimą nuo komunizmo. Tas pats Anglijoje. Suomijos užpuolimas reiškia sovietų-bolševikų „kreditų" sumenkėjimą Skandinavijoje etc. Aš sakiau: bausdamas SSSR Dievas atėmė jiems protą, ir jie pradėjo karą su suomiais, kuris gali komplikuotis ir reikšti komunizmo žlugimą. Čia yra Apveizdos keliai.

Grįžęs iš Grinių užėjau pas Vasiliauską, bet jo neradęs parėjau namon. Ciliutė laiminga, kad aš buvau namie. Dabar niekur daugiau per šventes nebeišeisiu.

8 v. v.

Gruodžio mėn. 28 d. (Ketvirtadienis). Jau ir po Kalėdų. Per šias šventes, galima sakyti, niekas nebuvo atėjęs. Antrąją Kalėdų dieną (XII. 26), tiesa, atėjo revizituoti A. Vasiliauskas. Jis sakė, kad iš Humanitarinio fakulteto profesorių niekas arba tik nedidelis nuošimtis tepersikelia į Vilnių gyventi. Absoliuti gi dauguma važinėsianti. Net

389

422

pat Dekanas M. Biržiška Vilniuje pasiimsiąs
tik dambariuką. Karsavinas, kuris, rodos, su
Kaunu mažiausiai yra surištas — nekalbant
apie tuos, kurie namus turi — taip pat varžinėsiąs.
Vakar (XII. 27) paskambino rekt. Šalkauskis Stasys.
Buvusi jam padaryta nauja cardiogramma.
Konstatuota, kad širdis negalima apkrauti
per dideliu darbu. Todėl jis nuo 1940 m. vasario
mėn. 1 d. nutaręs atsisakyti iš rektoriaus pareigų.
Žinoma, mums svarbesnis gyvas šuo negu
padvėsęs liūtas (Sen. Testam.). Todėl aš ap-
gailestavau, kad jis turi pasitraukti, bet
jo sveikata svarbesnė už rektoriavimą.
Pasirodo, išsitiręs jis yra menkos sveikatos.
Pas jį buvęs širdies raumens uždegimas,
kuris dar nepraėjo galutinai.
Vėliau skambino J. Ambrazevičius teirauda-
masis žinių apie rekt. St. Šalkauskį, kurios
jam reikalingos rašant į Lietuvių enciklop.
Jis ragino mus su Dekanu Malakauskiu
nueiti pas Merą. Vakar susiskambinau su
premjero kanceliarija, bet mudviejų priim-
ti negalėjo. Kadangi Dekanas šiandien
išvažiuoja į Vilnių, tai pas Merkį manova

3 90

eiti mudu su Dr. Dieliniukaičiu. Šiandien, 423
pasirodo, vyriausybė medžioja. Gal būt, rytoj mus
priims.

Iš visų per radio girdėtų pranešimų
susidariau įspūdį, kad suomiams dievai
ne blogai sekasi kautis. Vakarais per Londo
radio 260 m. banga girdžiu lenkų ir čekų
pranešimus. Vargšus vokiečių nuskriaustuosius
yra priglaudę anglai.

Man vis ateina galvon mintis, koks bus
mūsų likimas po karo. Ar lenkai nepanorės
už Vilnių kokių nors compensacijų? Ar „be-
suguldys mus į vieną lovą" su Lenkija?
Taip sakant „Zwangsehe" - priverstina mo-
terystė unijos pavydale. Jeigu lenkai gaus
Rytprūsius, tai jie mums bus pavojingi. O
jeigu žlugs ne tik Vokietija, bet ir SSSR,
kas bus su Lietuva? Tai yra klausimas,
kurių viešai svarstyti negalima, bet nuo
kurių daug pareis Lietuvos likimas.

Daug kam mūsų padėtis Vilniuje atrodo
provizoriška. Ar tai nėra vienas iš motyvų,
dėl kurio ten nekeliamas ir neinstaliuojamas
technikos ar gamtos - matematikos fakultetas.
Kas bus? Kas bus? Klaustukai, į kuriuos nėra
dar aiškaus atsakymo, nes anot kun. M. Gylio
(scinio aktoro): Taidimas dar neprasidėtas -

dar tik kortos bebedalijamos. Jeigu ji Vokietija nebūtų nugalėta, tai tada Lietuvai, tur būt, būtų geriau, jei Vokietija liktų išgąsdinta stiprios SSSR. Nes kol bus stipri SSSR su savo įgulomis Pabaltėje, Vokietija jai nieko negalės padaryti. Bet dauguma yra pas mus įsitikinę, kad vokiečiai karo nelaimės. Dr. Stankauskas man atnešė žinią, kad vokiečiai ir patys nebesitiki karo laimėti. Bet tokiu atveju jie galvoja: tegu žūva ir Anglija. Todėl jie pasistengsią Anglijos salą baisiai sunaikinti. Iš šito karo gal būt, Anglija daugiau nukentės negu Prancūzija. Praeitame kare buvo atvirkščiai. Iš Stankausko gautos žinios: esą mūsų karininkų į Suomiją nuvykę savanoriais. Valė Kurmanavičaitė sakė girdėjusi iš vieno pulkininko, kad SSSR kai kuriose vietose esą neramu, o bolševikiškieji rusiškieji bijomasi gabenti į kraštą. Dalis jų patenkąs į mūsų įgulas. Gal tai tik gandai, bet vis tik suomiai rusams pridaro daug nuostolių.

Vakar vakare su Dr. Stankausku iš Londono išklausėva lenkiško, čekiško, vokiško ir prancūziško pranešimo. Jis rodė prof. H. Zagerkovskio laišką, kuris maldauja jį pagelbėti bėdoje. Mat gauta iš prof. Končiaus pare-

392

dymas: nuo sausio 1 d. apleisti butą, kuris priklausė un-to namams. Zajgerkovskis 4.05 maldavęs, ar negalėtų palikti iki pavasario. Mudu su Stanaičiu nutarėva: jei tas namas bus studentų bendrabučiu nėra prasmės daryti jokių pastangų. Kitu atveju galėtų Zajgerkovskiui būti duotas prolongatas bent iki sausio pusės. Aš jam (Stanaičiui) dėstau, kad perdaug jau lenkais nepiktis nėra reikalo.

Dabar rašau straip. į Janulaičio redaguojamą „Praeitį" apie Dubysos 1382 ir Vytauto 1384 m. donacijas. Visur pasisakau prieš tikrai klaidingą prof. J. Jonyno tezę. 11 val. 6 min. ryto.

Vakar J. Ambrazevičius sakė: esą žinių, kad Kuusinenas (komunistinės suomių vyriaus. pirm.) esąs bolševikų išvaudytas. Ši žinia, apie jo vyriausybę jau nieko nebegirdima keletą savaičių. 12 val. 45 min. dieną.

Gruodžio mėn. 29 d. (penktadienis). Vakar man pranešė iš Min. kabineto, kad šiandien aš būsiu pirm. Merkio priimtas. Vakare atostuvieciau J. Ambrazevičių pas save į vakarienę valgydamu išsikalbėjova. Juokantis – iš Merkiui kilusi mintis Teol.-Fil. f-to filosofijos skyrių atskirti ir pervesti į Hum. m. fakultetą. Merkiui labai patikusi mintis,

353

kad reikėtų sukatalikinti Humanitarinių mokslų 426
fakultetą. Bet to jis negalės pravesti. Be to, dėl
Teol.-Fil. Fak. Fil. skyriaus jau savo žodį turės tarti
ir Vatikanas. Žodžiu, tai tik utopijos. Ir J. Ambra-
zevičius sakosi gavęs įspūdį, kad Jokantas nekiri
reiškiamos energijos ir palankumo. Jis labai klauso
prezidento. Bet apie Smetoną Jokantas pasakęs:
Smetona iki kaulo yra nustatytas ir pripumpuo-
tas prieš katalikus. Visada jam kalama prieš kata-
likus. Todėl jis gana prieš katalikus nusistatęs.
Tik Tumas buvęs iš kunigų vienintelis, kuriuo
jis pasitikėjęs.

Ryšy su mano būsimu vizitu pas Merkį
su J. Ambrazevičiu aptarėva argumentus ir
kalbos smulkmenas.

Ryšy tuo pat reikalu buvau pas Dielininkai-
tį. Jis pastebėjo, kad Merkys mėgsta neperdėtus
komplimentus ir leidžiasi į derybas. Stengiasi
kalbančiam apie save sudaryti gerą įspūdį.

11½ val. dieną nuėjau pasikalbėti pas rekt.
Dalbauskį. Ir jis nieko ypatinga tuo reikalu
nepasakė. Kai dėl Smetonos, tai Dalbauskis
man tvirtai patikino, kad Smetona esąs prieš
Romą, Vatikaną senai nusistatęs. Dalbauskis
dar su juo bendraudavo, kai jis buvo (iki
1926. XII. 17) opozicijoje. Tada Dalbauskis pas
Smetonus, su kuriais gerai pažįstamas dar
iš Šveicarijos laikų, užeidavo. Jau tada Dalbaus-

kiti tendavo ne kartą su A. Smetona diskutuoti dėl jo labai nepalankaus Romai nusistatymo. Ir jo katalikiškumu rekt. Jalkauskis labai suabejojo. Man buvo įdomu tokie girdėti Jalkauskio pareiškimai, kuris, kalbėdamas apie kitus žmones, paprastai yra labai atsargus ir santūrus. Savo vertinimą Smetonos šiuo atžvilgiu jis laikė visai tikru.

Kalbėjova su Jalkauskiu apie mūsų Dekaną Malakauską. Abiejų nuomonė buvo, kad jis yra ne blogas fakulteto administratorius, bet labai siurkus ir nelankstus žmogus. Kartais jis labai užsispyria ir yra didelis formalistas. O kartais jis šiaip toks perdaug leidžia įvairius dalykus, ypač studentų studijų ir mokslo reikalus.

Jalkauskis man minėjo apie projektą Jalbrzykovskį įtraukti ketvirtuoju vyskupu į tarpdiecezinę Kauno kunigų seminariją. Jalkauskis sakėsi iš vysk. Paltaroko gavęs laišką, kuriame vyskupas Palt. įrodinėja, kad Teol.-Fil.-fakultetas geriau turįs palikti Kaune. Ir Vilniaus klierikai Kaune greičiau lietuvėsią. Iškelia Paltarokas ir visokių kitokių motyvų.

Mudu su Jalkauskiu sutarėva, kad mūsų teologijos skyrius yra labai menkai pastatytas. Teologijos skyriuje nėra priaugllio, net nėra jokio jaunesniojo personalo etato. Jalkauskis apie mūsų teologijos skyrių gana neigiamai atsiliepė.

Paėmęs savo gruodžio mėn. algą (940.–)

395

Šio ryto „Börsen Zeitung" pranešė (dama), kad „News Chronicle" paduodas pasikalbėjimas tarp Hitlerio ir švedų Sven Hedino, esąs nuo A iki Z, išgalvotas, ~~Anglija ir toliau visom~~ nors turinį to pasikalbėjimo laikraštis nepaduoda, tačiau pastebi, kad Anglija ir toliau besistengianti visom priemonėm ~~pasėti nesuti~~kimą tarp Vokietijos ir Rusijos. Ja prideda ir paties Sven-Hedino dementi.

Taikos viltys laikomos dar ne visai
užgesusiomis. Prieš pranc. vokiečiai niekio
nepradeda, o ~~tame fronte~~ Maginot linijos
pačiame fronte anglų, prieš kuriuos atei-
pias visas pajėgas dar nėra nė vieno anglo.
Tačiau naujos ~~iniciatyvos~~ vokiečiai nerodo.
... mėnesyje apie tai daug rašoma. „Börs. Z."
pastebi: Reichskanzleris savo kalboje buvo
nurodęs uolią – taikią. Šitą jo taikos
ranką Anglija brutališkai atmetė.
Odium todėl prieš Angliją. ~~Vat taip~~
... išvengsimas

iš prof. Pakšto algos, kurio pinigus jau pusę metų įnešinėju į Ūkio Banką, 13 val. nuėjau į Ministerių Kabinetą. Ištisą valandą išlaukiau, bet Merkys neatėjo. Gal būt, pasiseks rytoj prieiti. Jis buvo užimtas Prezidentūroje posėdžiu.

Po pietų skambino prof. Kuraitis. Mudu abu apgailestavome nesveiką šovinizmą ir aroganciją, ryškiančią iš dviejų „Lietuvos Aido" str. (vakar vedamasis ir šiandien kitas perspausdintas iš „Vairo" 49 Nr.).

Vakare klausiau vokiškų ir prancūziškų žinių iš Londono. Prie radio dabar gali klausytis kiek tik nori. Pilna įvairiausių pranešimų. Mažiausiai objektyvumo, rodos, pas mus ir vokiečius. Bet ir kiti pasižymi tendencija. 9^{45} vakar.

Gruodžio mėn. 31 d. (sekmadienis). Vakar pagaliau po dviejų valandų laukimo, kai man užšoko už akių artistų grupė (Pilka, Petrauskienė - Žalinkevičaitė ir artist. Petrauskas) ir Škirpa, teko pasikalbėti su premjeru Merkiu. Tas pokalbis truko tik kokias 5-6 minutes. Aš jam išdėsčiau motyvus dėl kurių yra reikalingi T.-F. fakultetui nauji kalbų lektoriai. Jis pasisakė reikalą jau žinąs, bet vyriausybė norinti, kai tik bus galima, T.-F. fakultetą iškelti į Vilnių.

Merkys nesigilino į reikalą. Nieko definityvaus nepasakė, ir tuo mūsų pokalbis baigėsi. ~~Šiandien~~ Šnektelėjau laukdamas truputį su Škirpa. Jis sakė, kad vokiečiai yra laukimo

— stadijoje. Jų kariuomenė buvusi apmokyta ankstesniam karui, o dabar reikia kareivį permokyti, nes reikia kitokias karas vesti. Apie vokiečius Škirpa yra visada geros nuomonės. (9 v. 48 m. vak.)

1940

Sausio mėnuo

Sausio 1 d. (pirmadienis). Naujieji Metai. Vakar nebaigiau rašyti savo dienos įspūdžių. Atėjo dr. J. Stankauskas, be to dar N-tai nesibaigus ojam migdyti Ciliutės, kuri vėl gerokai serga.

Vakar po pietų atvažiavo J. Ambrazevičius savo automobiliu ir mes kartu su Yla ir Barausku nuvažiavome į Vitėnų dvarą pas vaišingus ir nuoširdžius Račiūnus.

Gėrėme vermuto, kavą, valgėme pyragaičių ir, žinoma, daug kalbėjome. Račiūnai griežtai pasisakė prieš privačios prekybos slopinimą. Dabar linų prekyba sumonopolizuota. Nebeliko jokios konkurencijos. Iškėlė jis Lietūkio, Pienocentro nedateklius ir trūkumus. Pasakojo, kokie išnaudotojai à la Briuselyje Heinrichas (pavardė!) atstovauja užsienyje Lietūkiui ir darosi sau didelį kapitalą, kai jiems Lietuvos reikalai visai nerūpi. Blogas biznis buvęs gen. Čaplikui, kuris buvo pirm-kas vienos žydų linų bendrovės Šiauliuose, nors jis čia sėdėjo. Panašiai žydiškai firmai vadovavęs Kaškelis. Gen. Velykis esąs linų b-vės pirm., nors jis, tiesa, dalyvavęs ir pats savo kapitalu.

svarstėme įvairias karo galimybes, bet ką gi-
ką nors spėlioti reiškia aklysti. Esą žinių, kad Mas-
kvoje yra sušaudyta keli generolai. Rusai nieko ne-
įstengia suomiams padaryti.

Vakare man skambino Dr. V. Bartuška. Norįs su manim pasimatyti. Bartuškos nuomone šis karas būsiąs baisus. Tai Antichristo kova su Kristumi. Vokiečiai galutinai susijungsią su bolševikais. Būsianti ilga kova, kol pagaliau, išmušus visą jaunuomenę, santarvininkai laimėsią. Mūsų kol kas, kol statome maistą, neliečia. Bet pačioje kovoje jie marširuosią per mūsų žemę ete.

Stanauskui atėjus klausėvos Londono pranešimų, girdėjova Goebelso kalbą, kuris baigė vieno mūsų generolo žodžiais: „Lieber Gott, wenn Du uns nicht helfen willst oder kannst, so ~~will~~ hilf auch unsern verfluchten Feinden nicht."

Naujus metus sutikau lovoje miegodamas. Didelė mįslė, ką jie mums atneš. Daugelis mano, kad 1940 m. vasarą jau paaiškėsią, kas karą laimės, o tokiu laimėtoju būsianti Anglija-Prancūzija. Šią vasarą tikrai kas nors įvyksią. Bet iki to laiko daug dar gali įvykti netikėtinumų, kurie gali ir pas mus atsiliepti. Vakar vakare prieš užmigdamas kaž kaip stipriai įsigalvojau, kad bolševizmas, kurį praeitas karas Rusijon atnešė, šiame kare ten bus sulikviduotas. Man atrodė, kad greitai turės kilti Rusijoje priešingas judėjimas, kuris ves prie vidaus sutrikimų ir bolševikų žlugimo. Ar taip to norėčiau, nors tai sudaryti atsistatančiai Lenkijai labai

geras sąlygas vėl eiti į rytus. Bet pasaulyje būtų ramybė, jeigu SSSR ir Vokietija elgtųsi, o Lietuvos atsižvelgia santarvininkai gal nepakartos 1919-20 m. klaidos ir neteneciins visų jų įgeidžių Lietuvos nenaudai. Šiaip ar taip baisiai daug neaiškumų. Mūsų vienintelis rūpestis – išsaugoti savo nepriklausomybę.

Šiandien bažnyčioje būdamas susignaudinau, kad mano žmona vis serga ir serga. Maciau einančius Baubas, Diekiniubaičius. Jų dosiejų žmonos sveikos, o aš, galima sakyti, nuo vestuvių pradžios atidariau ligonius, tūkstančius išleidau, padėjau daug vargo, rūpesčio, laiko, o dar nesimato jokio gerėjimo. Pasijutau toms vienišas ir nelaimingas. Bet aš vis dar esu optimistas ir tikiu, kad Ciliutės sveikata sutvarkys, nors ir pats kartais pradedu abejoti.

Vakar iš Ambrazevičiaus pas Kačiūnus girdėjome, kad Merkio artimi žmonės kalba, jog Merkys norės tapti pačiu Prezidentu. Gal tai tie patys plepalai, kurie kursavo jam tapus ministerių pirmininku. Kačiūnas papildė apie Merkio ir Voldemaro santykius. Merkys išsireiškęs, berods, pačiame ministerių kabinete, kad reikia Voldemarą uždaryti į kalėjimą ir jį traktuoti bepročiu. Tokiu būdu jį sulikviduoti ir numarinti. Apie tokias Merkio intencijas Voldemaras žinąs. Jiedu nuo seno esą dideli priešai. Merkys vienintelio Lietuvoje tebijo, būtent, Voldemaro. Jis jau

jaučia organizuotą baimę. 1926 m. gruodžio mėn., vos Voldemaras atėjo prie valdžios, Merkys tuoj išsinešdinęs į Klaipėdą!

Daug neaiškumų ir nepasėkų, tačiau niekas dabar dar negali numatyti, kokia bus 1940 m. Lietuvos ateitis.

Duok, Dieve, mums laimingų metų.

Aš šiais metais daug turiu nuveikti. Jeigu nebus kliuvinių, turiu parašyti Avietėnaitei (URM) Liet. istoriją, II-ją dalį Liet. prezybos, lenkų medžių kultas, vasario 16-d. akto genezę, ekonominę kun-sėčių dvarų politiką. Tai šie stambieji darbai. Bet atsiras ir žymiai smulkesnių. „XX Amžius" ir „Židinys" pirmoje eilėje talpins mano strp. ir recenzijas. Į „Naujoj. Romuvą" neberašinėju. Apskritai noriu tuoj smulkų rašinėjimą, kiek galima, iš daugiau susiaurinti.

Kai aš žvelgiu į savo praeituosius metus, jie buvo gana neproduktingi. Ne daug mokslo srityje tepadaryta. Ciliutės nesveikata, blaškančios politinės aplinkybės (Klaipėdos netekimas, naujoji vyriausybė, karo nuotaika etc.) prisidėjo prie mokslo nuotaikos griovimo. Gal šie metai man bus vaisingesni ir laimingesni.

Bet aš vis baiminuosi, kad šie metai mums neatneštų vidaus sukrėtimų, kurie, žinoma, pareis nuo užsienyje vykstančių įvykių. Duok, Dieve, kad turėtume gerus metus.

Naujieji Metai, 11 v. 15 m. diena

Sausio 3 d. (trečiadienis). Vakar vakare buvau pas P. Skods, kuris man pasakojo įvairių politikos dalykėlių. Iš Latvijos išsikrausčiusių vokiečių jau ca. 300 esą buv. Lenkijoje žuvę, t. y. lenkų nužudyti. Jis minėjo ir kai kurias pavardes. Išvažiuojantieji vokiečiai daug pirkę brangenybių (buvę pasbui latvių uždrausta), aukso rublių etc., kurie buvę sudedami į baldus. Dabar tų baldų vokiečiai nebegauna, nes jiems tenka lenkų butai su visais baldais ir apstatymu. Peteris Skods tiki, kad vokiečiai turės karą pralaimėti. Jis labai blogos nuomonės apie sovietus. Pasakojo apie jų įgulas Latvijoje, kaip jie ten blogai elgiasi, nesivažiai užsilaiko, nenaudoja išeivavimų jų etc. Ateisiąs laikas, kada latviai turėsią tas įgulas nuginkluoti.

Šiandien kalbėjau su plk. Steponaičiu, kuris artimiausiame „Karo Archyvo" numeryje žada spausdinti mano parašytą šarv.-trauk. istoriją. Jis sakėsi girdėjęs iš mūsų karo attachés Berlyne plk.-Grinius, kad vokiečiams visose gyvenimo sritySe, jei ne blogėja, tai ir negerėja. Messerschmidto lėktuvai esą blogesnės konstrukcijos už anglų lėktuvus. Anglai gal mažiau turį patyrimo, bet jų lėktuvai esą geresni. Plk. Griniaus nuomone Vokietija turėsianti pralaimėti karą.

Apie prieš anksą dieną buvau pas Jokantą su raštu, kad leistų mūsų f-te skaityti lituanistikos spec. dalykus pasbaigus doc. A. Salius. Jis sutiko. Vokiečių lektoriaus negausime. O dėl kitų jis dar žiūrės.

Buvau susitikęs Juozą Tarvydą su Anele Krasnickaite. Bet tai buvo eilinis pasivaikščiojimas. Nieko reikšminga. 11 val. 20 m. vakaro.

Sausio mėn. 10 d. (trečiadienis). Dabar visų šalčio bijančiųjų svarbiausioji tema, kad labai šalta. Kaune šaltis pasiekia iki 29-30 °C. laipsnių. Vakar sutikau A. Japoką su nušalusiomis ausimis. Bute esą tik 8-12 °C. Malkų trūksta. Buvęs net Klebo-niškių Central. Miškų departamento sandėlyje malkų ieškoti ir ten beeidamas „šilimos" būtų gavęs, nušalęs ausis. Lit. Institute vos 8-10 °C. Pasirodo, kad šį (sausio) mėn. Kaune daug kur trūksta kuro. Miškų Depart. turi malkų, bet negauna reikiamai vagonų joms pristatyti. Reikėtų 30-40 vagonų, o gauna tik 10-tį. Nat dabar, padidėjus teritorijai, o negavus daug vagonų (vos 200 Vilniaus krašte), padidėjo vagonų trūkumas.

Dabar tik girdi, kad daug kur šalta, nešildo etc. Šiandien šaltis dar didesnis. Net Petrašiūnų fabriko kambariai sušalo. Nebegali popieros pagaminti ir šį vakarą, pav., negalima išleisti „Mūsų Laikraščio". „XX A." taipo popierių, ir jo užteks tik rytdienai. Gal per tą laiką sutaisys ir atšildys kambarius.

Per tris karalius buvau Plungėje. Sausio 5 d. vakarą išvažiavau. Traukinyje daug kalbėjausi su senu pažįstamu Skuodo gimn. direktoriumi Antanu Januševičiu. Jis dėstė, kaip 1939 m. pavasarį provincija jaudino ir nervino, kad nebuvo einama su konsolidacija pirmyn. Bet esama daug skirtumo su šiais 12-ka metų. Dabar jau Mažeikiuose, Skuode tautininkų apylinkių, galima sakyti, nebėra, o jau buvę kitaip. Su agrono-

su Šimpartu ilgai kalbėjova apie naujai sukurtą „Liną", į kurio valdybos posėdžius jis važinėja iš Pasvalio. Esą daug intrigų ir trynimosi dėl vietų. Šiaip jis apie linų monopolizavimą labai geros nuomonės. Bet jau Čaplinas iš savo žydiško Zemlinu daręs bandymą gauti teisę eksportuoti linus. Apskritai esą dar visokių nešvarių kombinacijų.

Namon, į Kaušėnus, atvažiavau Trijų Karalių rytą. Per didžiausią sniegą ir vėjpūtinius perklampojau apie 7 val. ryto. Namuose radau puikią nuotaiką. Apžiūrėjau ūkį, tvartus, gyvulius, kiaules etc. Sniego baisiai daug. Klomba privesta didžiausio vėjpūtinio.

Su mama daug kalbėjova apie seserį Bronę, kuri jau, rodos, mėgina ištekėti už Kėdainių agr. Barzdos-Bradausko. Per Kalėdas jis buvęs Kaušėnuose ir Mamos prašęs Bronės rankos. Mama mažiumi buvo patenkinta. Ciliutei sveikatos silpnumas ir visa jos padėtis perdaug Mamos nežavi, bet apskritai prieš mano vedybas ji nieko prieš neturi. Ji žino, kad Ciliutė yra labai taupi, moka gyventi.

Paulius ir Janelė labai užjaučia; kaip apskritai labai nuotaika kaime, suomiams. Abu, ypač Paulis labai įdomavosi karu, ir daug jiedviem turėjau pasakoti smulkmenų iš Didžiojo ir iš šio karo. Trijų karalių dieną nebenuėjau į bažnyčią. Su Pauliu nuvažiavova į Rietavą pas Vladą. Puikiai jis įsitaisęs. Turi gražų gydytojo kabinetą. Praeitais metais

metais turėjęs ca. 2000 ligonių-pacijentų. Nuo sausio m-1 d. jau ca. 600. Į dieną uždirba vidutiniškai 30 lt. Man jis davė „dovanų" būtent, 5 litus žibalo. Mano „gaspadinėms" tai buvo didelė dovana.

Rietave aplankėme kleboną Valaitį. Į namus grįžova su Pauliu per didelį šaltį (25 klm. kelio) 8½ v. v.

Iš namų išvažiavau sekmadienio pavakarėje (I.7) mamos gausiai apdovanotas. Plungės stotyje kalbėjau su Eksc. vysk. Staugaičiu. Jis aiškiai teigė, kad, kol karas nesibaigs, Roma su Jalbrzykowskiu nieko nedarys ir jo neatšauks. Juk esanti Paryžiuje Lenkija ir jos valdžia.

Kaune dabar visokių naujienų. Dabar tik sužinojau, kad jau 1939. X. 28 Raštikis buvo padavęs atsistatydinimo raštą. Dabar, sausio mėn. 8 d., vėl padavęs atsistatydinimo raštą. Vakar ir šiandien buvo pas jį organizuojama katalikų V. P., katal. pol. etc. delegacijos, kad jis paliktų, bet iš vakarų Skirpstelis sakė, kad tos delegacijos nepriėjusios, nes kar. vadas neišeina kur esąs. „Kardė" jis yra parašęs Nr. 1 (1940) „Mintys metams užeinantis", kur daug parašyta. To „Kardo" str. negalima išskiesti. Iš gauti jį sunku. Aš šiandien gavau iš Centr. Kariuom. bibliotekos. Ten paliesta labai daug klausimų.

Kai kas nepatenkintas, kad kariuom. vadas „politikuoja". Dabar tautininkams jis yra lyg „hydra", kuriai jie labai nori „nukirsti galvą". Juk jei ne Raštikis naujasis Ministerių Kabi-

netas tikrai būtų buvęs iš vienų tautininkų, nes to labai norėjo Smetona. Dabar jis prisileido iš tautininkų atidavė į rankas tokiems arogantams ir be takto žmonėms, kaip Dirmeikis, Statkus, Rastenis, Ceсevičius. Su str. prieš Bažnyčią jie labai išsišoko. KVC delegacijai (Pankauskui, Leimoniui) Merkys pasiodėjo imti atsakomybę, kad tokių str. daugiau nebebus. Pankausko teigimu (vakar, I.9 sakė), „L. Aidas" esanti nuo šiuo 4 d. įvesta taip pat cenzūra.

Šiandien K. Pauniksnis minėjo, kad Vilniuje per Naujus Metus lietuviai daug gėrę. Rinktinės vadas Vitkauskas užtikęs 1 p. pulko kapelioną Keblaitį begeriantį ar nusigėrusį viename „Kneipe". To pasėkoje jis buvęs atleistas iš pareigų. Geriama daug kur, degtinei paltungus, ir atpigintas denaturatas. Tvarkos ir griežtos rankos reda visame mūsų gyvenime. Varėnoje esančios sudegintos mūsų kareivinės. Kai kur dar vėl sudegusios kareivinės. Gal dėl nedrausmingo kareivių rūkymo. Jeigu tikėti Pauniksnio pasakojimui, ceg Alytaus bav. kariuomenės bažnyčioje bolševikų įgulos kareiviai, o gal kas kitas, supiaustę bažnyčios altorių, išmušę algus, duris. Bolševikų įgulos jau darančios apsikasimus. Ką jos kasančios, nežinia. Bet jų buvimas nieko gera nežada. O jau būtų galima, kaip vos, be jų apsieiti. Ar ne mūsų lepšiškumas. Iš Pauniksnio žinoma, kad bolševikai 12-ą valandų laukė Molodečinoje, ar mes žygiuosime į Vilniaus kraštą. Mes nežygiavome, jie žygiavo. O

pasaulį Vilnių jau gavome iš jų malonės. Sėdėjome lyg ubagai pasaulėje nieko neveikdami ir laukėme, ar nenumes mums trupinio.

Mūsų gyvenime dabar daug stagnacijos, daug lepšiškumo ir netvarkos. Kas sako, atrodo, mes esame taip nesubrendę ir voliojamės ir ginčijamės lyg pusberniai.

Įdomu, ar Raštikiui pasitraukus tautininkai nepanorės dar labiau suveržti mūsų gyvenimą. Gal jie ir Merkį norės kuo kitu pakeisti. Juk Lesevičius esąs paskirtas finansų vice-min. be Merkio žinios!

9^15 vakare.

Sausio mėn. 14 d. (sekmadienis). Giliutei sveikata pagerėjo. Kai grįžau iš Kaunienų buvo pati didžioji krizė. Buvusios pasikvietusios jos su mama Meškauską ir Kaganą. Aš dar pakviečiau prof. Buinevičių ir Meškauską su Starkumi. Visas vizitų reikalas kaštavo per dvi dieni 70 litų. Prof. Buinevičius surado, kad širdis nėra dekompensuota. Yra tik širdies nervozas, kuris sukelia kartais didelius skausmus.

Penktadienį (I.12) po T.-F. Fakulteto posėdžio pasikalbėjome apie fakulto ir politikos reikalus. Įspūdis toks: tautininkai smarkiai stiepiasi. Jie rodo daug aktyvumo.

Vakar grįžau iš Liet. Enciklopedijos kartu su prof. Dovydaičiu. Žmonės dabar yra linkę prie trivialių išsireiškimų. Dovydaitis kal-

bėjęs su vienu teisėju, kuris piktinęsis, kad Smetona, kuriam tautininkai priskiria Vilniaus atgavimą, visai į Vilnių nevažiuoja. Hitleris visur su pirmais būriais įlenda, o mūsų „vadas" dabar dar nėra pasirodęs ten. Apskritai, jis esąs tos nuomonės, kad ten nereikia įstaigas perkelti. „Jis yra sudas, o ne vadas", pasakęs įsikarščiavęs teisėjas. Tada Dovydaitis, kaip jis pats sakėsi, įgavęs daugiau drąsos ir pasakęs: „Jis nesikelia iš savo kėdės ir nesijudina todėl, kad tas daiktas yra pilnas kelnės, o kai pasijudintų, prisimintų..." Žinoma yra vaizdingi Dovydaičio trivialūs pasakymai. Bet ir kiti žmonės, vis daugiau vartoja iš nesiminimo ar apsivylimo tokius trivialius pasakymus. Po fakulteto posėdžio buvo pasakota, kad daug to nusivylimo esą apie Alytų. Ten žmonės nusiminę, kad esą bolševikais apleisti ir nieko gero nematę darni, iš desperacijos, net laukia Lietuvoje sovietų. Visiškas apsivylimas ir Kariuomenės Vadu Raštikiu, į kurį buvo dėtos tokios didelės viltys. Raštikis pareigas nebeeina. Al. Grigaitis pasakojo, girdėjęs iš jo žmonos, kad jis turėjęs širdies priepuolį, širdies gnybimą. Gal čia yra ir ligos priežastis. Bet dauguma linkę manyti, kad jis atsistatydino dėl kitų motyvų. Jo straipsnyje („Karde" Nr. 1) visiems krinta į akis vieta, kur pasakyta: ar normalu, jei burmistras gauna daugiau algos už kariuomenės vadą. Kai kam atrodo, kad jis sau

nors didesnės algos. Daugelis atrodo, kad Raštinio nėra to, kas iš jo tikėtasi.

Šiandien su Dr. J. Leo buvau pasivaikščioti po Bystrobyną ir Vydūno alėją. Daug kalbėjova apie politiką. Jis yra apie mūsų ekonomines perspektyvas, nors Vilnius daug paims lėšų, ne blogos dar nuomonės. Apie Cesevičių ir jo draugus jis išsireiškė, kad tai yra blogo būdo, arogantiški, be skrupulų žmonės, kurie eis tuo keliu neatsižvelgdami į ateitį. Šiuo metu, kai tiek daug pasaulyje suirimų, tai yra pavojinga.

Leo yra labai atsargus ir bijo ką nors dėl tolimesnių karo perspektyvų pasisakyti. Bet iš jo kalbos supratau, kad tarp partijos ir kariuomenės Vokietijoje yra trynimasi. Partija bijo, kad Hitleris nepereitų į kariuomenės pusę etc. Jis dar tiki, kad Vokietija ilgai laikysis.

Iš Lietuvos šį pavasarį būsią tikrai iškraustomi vokiečiai. Aš jau papasakojau, kaip iš Latvijos vokiečiai ne labai noriai kraustėsi. Į Vokietiją nuvažiavusieji pirmieji rašę tokių laiškų: „Wir sitzen in Baracken und warten auf andere Duracken!" Kitas parašęs taip: „Atvažiuokite tada, kai Fricukas apsižengs!" O tas Fricukas dar tik vienerių metų, t.y.

"patariama" atvaziuoti iš poros dešimtų 441 metų. Kitas parašęs: perduokite labas dienas ponui „Nevažiuok" (latviškai). Šitokių ir kitokių pasakojimų yra daug.
Leo, žinoma, iš pareigos stengiasi vokiečius girti. Vakar pavakarėje skaičiau iš eilės jau devintą radio pasikalbėjimą šiaulių radio pusvalandyje. Paskui buvau pas prof. Janulaitį istorijos draugijos susirinkime. Po Dr. A. Vasiliausko paskaitos apie Vytauto diplomatiją man teko daugiausiai kalbėti. Paskui aš užvedžiau politinį pokalbį apie karą. M. Urbšienė pasakojo, kaip ji nuolat į Berlyną siunčianti maisto pakietus, nes ten su maistu blogai. Gyventojai nebe taupo ir viską perka. Perka, ką tik gali, kad tik markes išleisti. Net šiūlų ir adatų visame Berlyne nebegalima gauti. Ir tokius dalykus Urbšienei prisiėjo į Berlyną siųsti. Ji minėjo, kad gavusi po Kalėdų laišką iš Poznanės. Skurdas ten ir vargas. Vienas pasakė, kokias vargingas Kūčias valgęs. Daugelis Urbšienės pažįstamų ten žuvę. Kitas grįžęs be ausų ir akių.
Aš papasakojau, kaip lenkų gyventojams yra sistematiškai sudaromos blogos gyvenamos sąlygos, kaip jie metami iš savo įstaigų, iš savo ūkių išvaromi etc. Nepaprastai įsisiūbavusios aistros. Urbšienė pasakė: „Lenkai moka vokiečius pjauti!"

Nelinksmas šiuo metu mūsų vidaus gyvenimas. Ir isterijos posėdyje apie tai buvo užsiminta. Urbšienė ir kiti pasakojo apie sovietų šyplas. Pasirodo, atvykusieji karininkai iki šiol nebuvo matę kieto karvės sviesto. Pas juos „Maslo" reiškiąs aliejus. Jiems baisiai nuostabus mūsų gyvenimas! Alytaus komandarmas negalėjo tilpti galvoje, kad Lietuvoje taip gera, nes per 22 metus jiems buvo kalama, kad kitur yra daug blogiau. Kareiviai (paprastieji) esą iš įvairių įvairiausių azijatų, kurie nemoką visai rusiškai.

Vakar sutikau gatvėje vokiečių socialdemokratų emigrantą André Riebeling, kuriam vasarą teko duoti penkis litus. Jis tada sakė, kad karas bus. Dabar jis sakė: „Hitler in sechs Monaten ist erledigt." Svarbiausioji priežastis: „Munitionsschwierigkeiten". Daug, pav., sprogstamosios medžiagos sunaudojama minoms. Viena mina, kurių pagaminta dabar 2 (du) milijonai, paima 60 klg. sprogstamosios medžiagos. Toliau, Riebeling šnekėjo, kad Vokietija, jei norinti nukariauti Angliją (o tai vokiečių karo vadovybei tikslas), turinti būtinai pulti per Holandiją. Tam reikalui jau į pasienį (ties Kleves) prigabenta keli šimtai tūkstančių smėlio maišų.

Šiandien po pietų, eidamas pas Juozą Smogą, kuris mane senai kviečia pas save atvykti į svečius, sutikau Juozą Kacių. Tas pasakojo, kad Justas Razma, kuris dabar

organizuoja administracinius kursus, labai užangažuotas su savo žmona. Pagal jų „dinamiškąją filosofiją" esąs gerokai pasileidęs. Jis pristatinėjąs pasišąją lytį bev. vidaus reik. Leonui, Iz. Tamošaičiui (prof.), Kavoliui. Esanti susidariusi tokia grupė, kuri turinti daug pinigų, o jos laikosi Justas Kasuta tarpininkaudamas užmezgiant pažintis su mergaitėmis. Jis pats išnuomojąs porą kambarių pas save 2/mergaitėm, su kuriuom, rodos, palaikąs intymeoninius ryšius. Praeitą vasarą sumušęs savo žmoną, o jau jiedu kelis kart ketino skirtis. Visa tai man buvo negirdėti ir nauji dalykai.

Pas Smugą Juozas daug kalbėjova apie politiką. Jis sakėsi girdėjęs iš vieno su sovietų atstovybe palaikančio ryšius, kad bolševikai nenori katalikų stiprėjimo Lietuvoje. Jiems nemalonu, kad derybose dalyvavo katalikas Biržauskas ir kat. Raštikis. Katalikus Lietuvoje laiko jie lenkų šalininkais. Tad norėtų, kad politiniame mūsų gyvenime katalikai mažiau pasireikštų. Smuga susirūpinęs, kad vidaus gyvenime yra nesutarimų. Juo galį sovietai pasinaudoti.

Apie Vokietijos jis girdėjęs iš ahtipuesių

Lietuvon vokiečiams, kad einančios slaptos derybos. Ir jei vokiečiai matys, kad negali laimėti, jie baigs karą derybomis su atskira Čekija ir Lenkija. Bet Šmogis mano, kad tai tėra tik gandas.

Faktas, kad vokiečiai nebeturi žaliavų. Jau per Kalėdas Heinkelio fabrikai nebeturėję darbo.

IV lenkų merg. gimn. direktorė Šmogienė-Vanda, kuri atėjo pas savo švogerį, mums pasakojo apie nuotaikas gimnazijoje. Beveik visos mokinės nelojalios. Daug esą lenkų inteligentų tarpe pranašysčių. Lietuviai būsią, anot jų, tik iki pavasario. Todėl reikią iki pavasario išsilaikyti („do wiosny" – jų parolė). Daug nesveikų iliuzijų. Iš tas pats „Od morza do morza".

9^50 vakaro.

Pirmadienis (sausio 15 d.). Dabar Ž.-F. fakultete turiu daug darbo. Ne tik dėl to, kad semestro pradžia, bet ir dėl to, kad Hum. m. fakultetui išsikėlus į Vilnių, reikia organizuoti kalbų lektoratai. Šiandien buvome pasikvietę Elžbietą Mikalauskaitę (lietuvių k.) ir Stasį Jerkiną (lotynų k.) pasitarti dėl sudaromų su jais sutarčių. Rytoj pasirašomos sutartys. Jeigu tik kontrolė sutiks, turėsime du naujus neetat. lektor.

Vakare (po manosios kalbos) kalbėjausi su J. Butėnu (XX A. red. nariu). Jis sakė, kad šiandien dienraščių buvo tokie tiražai:

„XX Amžius" spaudė – 32.000
„Liet. Žinios" " – 16.700
„Liet. Aidas" rytin. – 17.000
" " " " popiet. 14.500.

Geriausiai laikosi dabar „XX A." tiražas, kad pasiliko ant 25.000 skaitytojų. [illegible] Apie 18 val. vyr. red. kambaryje (XX A.) buvo krikšč. (kat.) politikų, jų Tarybos ar komiteto pasitarimas. Aš ten nedalyvavau. Atėjo žinomieji politikai (Bistras, Karvelis, Dielininkaitis, kun. Meškauskas, Matulionis, prisiek. Krasuckas etc.).

Karvelis man prie progos gana neigiamai nusiskundė dėl tautinių figūrų J. Statkų, tautininkų gen. sekretorių. Jis dar neaiškus, kam tarnauja. Iš jo esą galima visko laukti. Vinkelis, kuris dirba spaudos priežiūroje, pareiškė, kad „Liet. Aidas" iki šiol dar necenzūruojamas.

Iš „XX A." redakcijos telefonu kalbėjausi su ministru Urbšiu. Jis sakęsi norįs su manim pasikalbėti, ar ne laikas būtų jau steigti lietuvių–vokiečių draugiją.

Tą mintį aš jau navadą senai buvau pareiškęs ir tuo reikalu specialiai pas jį nuėjęs (1939. sausio pradžioje). Dabar, Urbšio nuomone, tokią draugiją steigti pats tinkamiausias laikas. Todėl jis Urbšys man grest tuo reikalu paskambinti ir su manimi pasikalbėti.

11^{35} vakaro.

Sausio 16 d. (antradienis). Vėl dideli šalčiai. Iš vakaro 30° C. Net kvapą traukia einant. Šiandien turėjau vėl daug reikalų fakultete. O po pietų pasirašė Malakauskas su Mikalauskaite ir St. Jeruševu sutartis. Dalyvavau ir aš tame „akte". Aš esu linkęs galvoti, kad mums tų dviejų ucetat. lektor. sutarčių neprileis kontrolė. Universitete, atlikęs reikalus, susitikau Babilių P. Jis sakėsi jau esąs oficialiai išbrauktas iš tautininkų sąrašo. Apie Raštikio likimą nė jis nežino. Iš „gandonešių" girdėjęs, kad Raštikis su penkiais generolais buvęs pas Prezidentą. Šie pasilikę laukti, o Raštikis 2 val. kalbėjęs. Kai šie nesulaukdami pabandę šiek tiek, Raštikis tuo momentu staiga atsisveikinęs ir išėjęs. Į Raštikio vietą minimi: Pundzevičius, Adamkavičius ir Reklaitis.

Babilius, su kuriuo kartu grįžova namon, aiškino, kad tautininkų partijoje doras žmogus negalis būti narių. Jis pasakojo dar iš Tubelio laikų įvairių-įvairiausių absurdų. Apie Statkų, tautin. generaliną, jis sakė, kad tas esąs labai tamsus žmogus.

Būdamas Saugumo Departamento viršininku, jis jokių žinias lenkams. Už tai buvęs atstatytas, bet nuo nekilę byla, buvęs išsiųstas į kariją, kur sėdėjęs, nieko neveikdamas XII kategorijoj.

Šiandien ats. plk. Petruitis dėstė, kad žinomiams dar ilgai gerai sekasis. O apie lenkus jis sake; kad į šio karo galą mums su jais dar tikrai teks pasimušti. Vietiniams Vilniaus insurgentams pagalba ateisianti iš vakarų per Austriją. „– Dabar tik reikia būtinai smarkiai ginkluotis", sake jis.

Visur aplinkui, rodos, jau yra įvykdyta konsolidacija. Kitose valstybėse, akivaizdoje įvairių pavojų nėra jokių rietenų. Tik pas mus šiuo atžvilgiu liaudui. Jaunųjų tautininkų apetitai įnešà daug vidaus nesantaikos.

Šiandien „LA" primygtinai įrodinėja viename str., kad T. Fil. fak-tą būtinai reikia perkelti į Vilnių. Dr. Baldauskas J. (Baldžius) man Liet. Encikl. redakcijoj sake: „Jūsų fakultetą reikia perkelti į šventas Vilniaus vietas. Ten reikalingi teologai!" Aš į jo ironiją atsakiau: – „Teologijos – Filosofijos f. Filosofijos skyriuje mažiau teologų negu pas jus. Todėl jūs ten reikalingesni."

Kažin mūsų T.-F.-f-tas ir bus perkeltas kada į Vilnių, tai čia reiks mes turės daug pasidalinimas – mokyklai. 9[50] val.

Sausio mėn. 17 d. (trečiadienis). Dabar kasdien turiu eiti į T.-F. fakultetą fakulteto reikalais. Visą savaitę kaip apleidau savo mokslą. Dabar tik vaikščioju ir važinėju. Šiandien nunešiau savo darbo (Ekon. did. kun-čių politika) korektūrą į Spindulį, o paskui užėjau į Spaudos ir Švietimo skyrių. Kalbėjau su plk. Steponaičiu. Jis žada spausdinti „Karo Archyve" mano anksčiau parašytą Jaunuolių Rinktinės istoriją. Jis sako, kad „Kardo" Nr. 1 negalima dabar gauti net pačioje jo administracijoje. Ilgiau kalba apie vidaus gyvenimą. Ir Steponaitis pesimistas! Kariuomenės vadui, anot jo, kai dar buvo Černius vyriausybėje, reikėjo veikti. O tada buvo galima, kaip buvo galvota, išvežti Smetoną į Užulėnį ir tuo būdu viskas būtų buvę sutvarkyta. Šitaip reikėjo pasielgti. Aš Steponaičiui pritariau ir sakiau: „Kariuomenės Vadui reikėtų mažiau rašyti, o daugiau veikti." Apie karą Step. galvoja, kad vokiečių padėtis vis blogėja.
Paskui kalbėjau su „Mūsų Žinyno" redakt. plk. Dimšu ir plk. Laurinaičiu. Jiedu mane labai egzaminavo apie politiką, Raštikį. Pasirodo, kariuomenei įsakyme parašyta, kad Raštikis dabar neeina pareigų dėl ligos. Abu pulkininkai dėjosi mažai žiną ir vis teigė, kad dabar daugiausia informuoti civiliai. Daug plepėjome!
Fakultete vaikščiojau pas Rektorių Šalkauskį, skambinau Šv. Ministrui Jokantui, Sabliui ek. Tai vis neetatinių lektorių (Šerkšno, [...] iš gerosios pusės.

Mikalauskaitės ir Salio) reikalu. Mūsų fakultetui atmosfera nepalanki. Vakar „L.A." buvo prieš fakultetą straipsnis, o viena jo 1939 m. parašyta „Vaire".
Po pietų buvau nuėjęs pas Kun. Dr. V. Bartušką, kuris gyvena buv. Šilingo bute ir turi vienas pats 8½ kambario. Pas jį gražių baldų netrūksta! Bartuška man rodė savo archyvėlį. Aš ten skaitinėjau eilę laiškų. Jų tarpe yra vienas stud. Jakimavičaitės laiškas iš 1922 m. Bartuškai apie Gabrį-Paršaitį. Jame pasakyta, kad Gabrys išvarė, sumušė ir beprote kvalifikavo panelę Pauvreau, kuri anksčiau buvusi jo sekretorė, rinkusi medžiagą ir rašiusi kelias knygas apie Lietuvą. Jos parašyta (Rivas: Lituanie sous le joug allemand). Tas Jakimavičaitės laiškas labai nukreiptas prieš Gabrį. Norėdamas ją nusikratyti Gabrys ją apšaukė beprote ir atidavė į pamišėlių namus. Ji norinti atvažiuoti į Lietuvą, iškelti Gabrio kriminalinius ir nešvarius politinius darbus. Jos dabartinė padėtis esanti tokia, kad jai belieka nusižudyti (taip laiške parašyta!). Ji prancūzų ministrų akivaizdoje koliojanti lietuvius, nes jai esą nesumokėta 3000 frankų etc. Laiškas įdomus. Jis charakterizuoja Gabrį, jo amūrinius santykius su p. Pauvreau. Yra vienas St. Šalkauskio laiškas,

kuriame jis teisina savo pasyvumą, neurišiemišką politiką. Jam rūpi tik mokslas ir egzaminai. Iš to laiško galima daryti išvadas, kad Šalkauskis politinėje veikloje lietuvių tarpe (Šveic.) mažai dalyvavo. Be to, jis buvęs, Bartuškos nuomone, šalininkas ėjimo iš vien su lenkais. Tame archyve yra dar ir daugiau medžiagos (Vl. Šaulskio, Bučio, Vaižganto etc.), laiškų. Toji medžiaga esanti Puriecio išvogta iš Gabrio kambario.

Bartuška, po geros kavos, man papasakojo, kaip jis 1926 m. atsisakė Carmelyte (USA) iš savo vietos (klebono). Atsirado tarp jo ir vyskupo nesutarimų dėl vaikų katechizacijos tų tėvų, kurie vaikų neleidžia į katal. mokyklas. Be to, vyskupas į jo lietuvišką parapiją norėjęs duoti airį kunigą. Tada Bartuška parašė drąsų laišką ir atsistatydino. Dabar jo buv. parapijos klebonu yra ambicingas kun. Koncevičius.

1926-29 m. Bartuška buvo Klaipėdos įgulos karo kapelionu. 1929 m. Velykomis dėl plk. Genio žmonos netaktų, jis ją pavadino „liežuvininke". Paskui plk. Genys ėmė ieškoti priekabių, ir Bartuška tuoj pat atsistatydino. Įdomu su juo kalbėti. Jis turi daug žinių atmintyje.

Bartuška mane gerokai palydėjo. Šį kartą

420 457

Bartuška jau mano, kad mes nebūsime šio karo betarpiškai paliesti. O Rusija su Vokietija išlugsiančios. Vokietija būsianti išsekinta. Tai galėsią įvykti už poros metų. 7^45 vakare.

Iš pasikalbėjimų su Bartuška paaiškėjo, kad Gabrys yra gavęs, rodos, pusę milijono fr. iš Ispanijos karaliaus namų, kad pravęs į Lietuvos karalius ~~kata~~ Ispanijos karaliaus sūnų. Per grafą Tiškevičių jis palaikęs su Ispanijos namais santykius.

Bartuška pasakojo apie Gabrio dvi bylas. Viena byla Šveic., kita čia. Tai dėl Gabrio pretenzijos gauti per ginklų užsakymą (iš Lietuvos) 5%. Mūsų du karininkai pasakę, kad su tokiu šantažistu, kaip Gabrys, jie visai nenorį reikalų turėti. Gabrio pretenzijos gauti 5% nebuvusios patenkintos.

Minėjo Bartuška apie tai, kaip Gabrys Kaune per parodą (rodos, 1924) sudaužęs Smetonos biustą.

Gyvendamas metus Klaipėdoje (1937-38) Gabrys įsigijęs daug namų ir kito turto.

Apie Viskantą (kun.) Bartuška minėjo, kad tai esąs didelis intrigantas. Jis norėjęs tapti Lietuvos vyskupu etc. Aš jam papasakojau, kaip Viskanta labai nori prisilipti prie mūsų pasiuntinybės prie Vatikano Romoje (conseiller titul.). Buvęs Viskanta tuo reikalu ir pas nuncijų Burzio. Tas Kuraičiui vėliau pasakęs apie Viskantą: „Pauvre homme!" 9 v.v.

Šiandien pas plk. Steponaitį atėjo Ragaišienė-Bieliūnienė. Ėmė ji daug kalbėti, kaip Lietuvoj dabar polenciškai galvojama. Šakenienė, Merkienė esančios lenkės. Aš papasakojau, kad „Liet. Žin." nukentėjo Bočiauskio dokumento spausdinimas. Pasirodo, tai padarė mūsų cenzūra. Ragaišienė daug piktinosi ir karščiavosi dėl per didelių lenkų teisių Lietuvoje. Aš jai pilnai pritariau. 9⁴⁵ vak.

Sausio 18 d. (ketvirtadienis). Šiandien Dr. Pr. Dielininkaitis sakėsi buvęs pas gen. Muskicį. Kodėl Raštikis atsistatydino (oficialiai „serga") sakėsi ir Muskickis nežinąs priežasties. Atrodo, ne vien tautininkų puolimai prieš Raštikį. Dielin. aiškino, kad Raštikis norėjęs daugiau teisių, plėm pounovo gauti, kaip, pav., gero finansų ministras. Dabar visokių gandų. Babilius pasakojo tokį gandą, kad Smetona sutinkąs su Raštikio atsisakymu, bet jam pasakęs: „Žiūrėk savo reikalų. Kitur nesikišk. Kaip Tavo" kar. mobilizacija buvo netvarkinga". O Dielininkaičio žiniomis: Smetona kvietęs pas save Raštikį, bet jis nėėjo.

Šiandien man Dr. J. Pankauskas papasakojo girdėjęs iš Kviklytės („Sakalo") įžeidžius ir kompromituojančius dalykus apie mūsų Den. Malakauską. Atrodo, kad pas Malakauską susirenka kompanijėlės, būna moterų etc. Aš pats esu pastebėjęs netikėtai jo paslaptingus skambinimus, pasiūlymus pasimatyti, susitikti „prie kapų" etc.

Kartais moteriškas balsas pirma jam paskambindavo į Fakultetą. Jis neeidavo prie telefono. Porą kartų atmenu, kai pas jį posėdžiavome, jis nėjo prie telefono. Viskas tai atrodo kartais įtartina. Visa Malakauskio asmenybė atrodo tokia dviveidiška. Nors aš, kaip sekretorius, su juo gerai sugyvenu, bet jis man atrodo antipatiškas, brutalus, autokratas.
Mudu su Pankausku labai apgailestavova, kad kat. f-to Dekanas yra šitoks. Kurai-šiui tuo atžvilgiu tikrai nieko nebeno galima pakeisti. 11 40 vak.

Sausio mėn. 19 d. (penktadienis). Šiandien buvau Užs. R. Ministerijoje pas Juozą Smogą. Dalinomės įspūdžiais apie politiką, gavau iš U.R.M. Bibl. knygų etc. Jis man pasakojo apie vokiečių-rusų derybas (ekonomines). Pasirodo, vokiečiai beveik nieko iš rusų gauti negali. Ar gali jie gauti javų, jei Maskvoje žmonės 40° šaltyje stovi eilėse prie duonos krautuvių. Pravažiuojantieji vokiečių delegatai pasakoją, kad bolševikai žada sutvarkyti tiekimą, pažada duoti, bet iš tikrųjų jie nieko neduoda. Tai, kas gaunama, esančios tik nuotrupos. Šitą dalyką Smoga man pasakojo, kaip didžiausią paslaptį. Išvadą iš to galima daryti tokią, kad vokiečių blokados atsparumui susivel-

ninti bolševikai ne kažką tegali padėti. Visi dabar interesuojasi „sergančiu" Raštikiu, bet aš Šmogai ne kažką naują tegalėjau papasakoti.
Apie tolimesnes karo perspektyvas Šmoga išsireiškė neabejojąs, kad vokiečiai būsią nugalėti. O baigiant karą, gal būt, pirmoji sąlyga nugalėtiems vokiečiams būsianti – išvaryti (į Europą atvestuosius) bolševikus. Šmoga gana pesimistas. Jis mano, kad vokiečiai eis per Lietuvą prieš bolševikus. Šie metai būsią mums baisūs. Gal būt ateisiąs „badmetis", nes mes viską parduodame ir jokių sau nesusidarome maisto atsargų. Rusų įgulos primenančios Kiepnino laikus.
Išeinant iš Ministerijos mane pastebėjo min. Urbšys ir pasikvietė pas save. Pirmiau kalbėjova abu apie reikalą įkurti lietuvių-vokiečių draugiją. – „Kadangi mes jau visai esame po sovietų sparnu, reikia mums dar nors iš skvernelio kampo, lygsvarai išlyginti, laikytis vakariečių!" Aš irgi pritariau, kad tokia draugija daug reikalingesnė negu kokia lietuvių-estų ar lietuvių-suomių. Pabrėžiau: Reikia mums jau priprasti daryti iš to aiškias išvadas ir konsekvencijas, kad esame galingo ir didelio kaimyno pašonėje. Urbšys mane, kad aš galis būti tokiu steigėju ir iniciatorium, bet aš aiškiai atsisakiau.

Kadangi iniciatyva turėtų iš lietuvių išeiti, tai aš nurodžiau: Dr. J. Pankauską, Skupsnelį, Kavolį. Jis minėjo Cesevičių. Tas ir dar porą pavardžių Urbšys užsirašė.
Toliau kalbėjome apie viską. Aš minėjau, kad, gal būt, iki gegužės mėn. baigsiu rašyt V.R.M. užsakytą Lietuvos istoriją. Kalbėjau Urbšiui apie mūsų sumaterializėjimą, girtuokliavimą, idealizmo stoką, nesidomėjimą visuomeniniu darbu etc. etc. Perėjova prie Fakulteto (T.-Fil.). Jis tvirtai buvo įsitikinęs, kad tai ką derybose valdžia pažadėjo jau mums yra davusi. Jis labai nustebo, kai aš jam pasakiau, jog mes nieko naujo nesame gavę. Žadėjau jam raštu atsiųsti mūsų fakulteto statutus.
Urbšys neaiškiai pasisakė apie ateitį. Bet sakėsi esąs optimistas. Kad visai vokiečius sumuštų jo nuomone nebūtų naudinga mums. Daug baiminasi ir jisai dėl sovietų įgulų. Bet, jo nuomone, jie iki šiol padoriai elgiasi, kariai vaikšto miestuose, turi gana griežtus nurodymus. Jei tai būtų vokiečiai ar lenkai, mes tuoj pajustume jų spaudimą visame mūsų gyvenime. Jie vaikščiotų po miestą su „Spitzruten", lietuviai turėtų nueiti nuo trotuaro ir jiems kelią duoti.
Aš tik pažymėjau, kad dar tik pradžių-pradžia. O kas bus toliau. Taip Urbšys savo įprastu mandagumu kiekvieną dalyką stengėsi žiūrėti iš gerosios pusės.

Beržinių malkų metro kaina šiandien pakelta iki 25 Lt. Su suskaldymu bus ca. 30.- Ar galima maisiniųjų ir iždinių valdininkėliai laikytis, ypač kai daromos didelės išskaitos Vilniaus paskolai.

Aš spalių mėn. 1939 gavau honoraro už „Medžių kultą". Visa suvedus man buvo išskaičiuota Vilniaus paskolos ca. 2400.-, t.y. mėnesiui apie 400 litų. Beveik pusė mano algos! Ar tie pinigai naudingai būtų sunaudojami, nieko negalima pasakyti! 9[25] vak.

Sausio mėn. 26 d. (penktadienis). Daug kalbų sukėlė apie Kar. Vadą ir jo atsistatydinimą. Pagaliau prieš kelias dienas pasirodė vienas po kito biuleteniai. Raštikis gavo trių mėn. atostogų. Tiek nieko nieko reikšmingo. Dielininkaitis kalba vis sacro. gimantriomis frazėmis apie tautininkus „pikieras", „aliuras" ir tuo nori sustiprinti įspūdį, kad dešinieji pralaimi, o Skrupskelis gi visai tyli. Kas pirmadienis (jau keturių iš eilės pirmadienis) renkasi toji krizio „tayba" į posėdžius Vyr. red. kambaryje, tačiau vargu kas gero iš jų to posėdžiavimo išeis. Paskutiniajame posėdyje dalyvavo ir min. Tarauskas. Vakar gavau iš Prunskio įdomų biuletenį. Jis čia pridedamas.

Šiaip nieko reikšmingo. Baigiau jau rašyti Vinis str. apie 1916 m. Verduno kautynes. Vakar pradėjau skaityti pirmą kartą po Kalėdų pas-

kaitas. Buvo Lietuvos istorija, kurios dviejose val. mano dėstomųjų buvo kokia 10-tis [illegible]. O vakar (treč.) atėjau skaityti su vargu paruoštos Rusijos istorijos paskaitos ir neradau nė vieno stud. Per tas dvi val. vaikščiojau po miestą ir sutvarkiau nuošimčių reikalus Taupt.-Banke ir Taupomosiose Kasose. Apskritai studentų labai maža, ir aš pagalvojau, kad vieniems studentams reikia skaityti, nemalonu.

Dažnai dabar vaikščioju Dzūkų g. pro buv. Lenkijos pasiuntinio namus į un-tą. Langai apkalę ir visur aplink prisnigta. Ne kartą mintyse perbėgau to-kią progą lenkų katastrofą ir pagalvodavau, kokie gi bus ateityje lietuvių santykiai su jais.

Šiandien atėjo Jonas (Brolis) ir prašė laikinai pasko-linti jo automobiliui sutvarkyti 1000 litų. Kadangi mane jis vasarą taip išvargino ir iš-žadėtų grąžinti 1500 litų, kuriuos jau bal. mėn. buvau paskolinęs kiek mėn., grąžino tik su dideliu vargu 400 lt., negalėjau jam dabar paskolinti to tūkstančio. Atrodo, kad jo reikalai gana prasti.

16:55

Sausio 28 d. (sekmadienis). Gyvename labai ne-aiškius laikus. Vakar iš Dr. Vl. Viliamo girdėjau, kad Kariuomenės Vadas Raštikis į savo vietą nebegrįš. Esanti jam jau numatyta ir pensija, kurią jis gaus išeidamas į atsargą, būtent, 1200 litų. Kuraitis man telefonu, gal būt, manevro sumetimais, sakė priešingą mintį. Tačiau atrodo, kad tikrinaliai jau su juo susidorojo. Ką jie toliau veiks?

Šiandien atėjo beveik kartu prieš pietus Stakauskas ir Dr. Vl. Bartuška. Bartuška, kaip visada,

kalbėjo daug apie veiklą Šveicarijoje (1915-19) apie Gabrį. Minėjo įvairiausių žygių iš Gabrio suvažiuoto pavergtųjų tautų kongreso. Gabrys aiškiai dirbo vokiečiams, bet darbu darnaco ir Lietuvai. As beveik linkęs Gabrį laikyti tarptautiniu šnipu. Bartuška, kaip suvalkietis, žino, kad dabar Suvalkijoje vėl neramu. Buvusios arresciau per Merkį, Kaitiką ir Prezidentą, kurį jis vadina „Smetanka" delegacijos. Dabar esą jau surinkta labai daug žymių suvalkiečių parašų. Jie norį, kad Smetona būtų ne vien „tautininkų vadas" bet visos tautos Prezidentas. Kaitikas turįs taip pat grįžti į savo vietą. Dar ir daugiau dalykų, bet gana neatbaigtai ir miglotai, pasakojo Bartuška apie suvalkiečius.

Įėjyt po pamaldų inž. Damušis man ir Bamboms papasakojo kai kurių dalykų iš mūsų gyvenimo. Labai neigiamai buvo atvaizduotas inž. Jankevičius, apie kurį vakar „XX A." buvo karikatūra. Inž. Jankevičius gerokai uždirbo prie Telšių - Kretingos geležinkelio, kuris mums kainavo iš viso 21 mil., o juk mūsų firmos tuos darbus žadėjo atlikti už 9 mil. Ši daug firma prisukaitė 18 mil., o dar pasku[i] ji stengėsi 3 mil. išplėšti. Kai dabar ta pati firma norėjo statyti už 6 mil. cemento fabriką, kuris Damušio apskaičiuotas tik 3 mil., ji kreipėsi per ablovą į Jankevičių, kad tas pagelbėtų. Tada Jankevičius atsakęs: „Das ist Ihre eigene Privatsache!" Neišskente vėliau tas darnas kr[ik]ščionims nepareiškęs: kiek mes sušelpome Jankevičiui pinigų. Juk ir jo vila statyta mūsų.

Labai nesimpatiškas ir biaurus esąs žmogus Jankevičius. Minėjo Damušis kitą faktą apie Merkį. Kaip tai žydas Kacas atstovavęs Rusijoje Chlorodontą ir nelegaliu būdu prekiavęs auksu, ~~dabar~~ pasiliuvęs. Jo atstovėje Kaufne ~~caue~~ nujautus jo išliuosavimą. Merkiui, kaip burmistrui buvę siūlyta už tarpininkavimą pinigų. Jis prašė 15.000 litų. Atstovėje suabejojo. Kai Merkys tapo premjeru, suma buvo mažesnė. Bet dabar jau Merkys pareikalavo 150.000 litų.

Anot St. Kairio šiai esančios mūsų gyvenimo „akulos", kurios ryja ir puola bei metasi greitai, kur tik pamato sau grobį. Lietuva, yra tokių neskaitlingų „akulų" baisiai išnaudojama.

Anot Damušio mūsų elektrifikaciją išsivers belgai koncesininkai, nes jie suneša didelius kapitalus.

Šiandien su Stankaičiu aptarėva jo suredaguoto žurnalo, kuriam aš parašiau įvadą, galutinas smulkmenas. Beto, aš jam sustačiau planą, kaip kitais metais turėtų būti paminėtas žurnale Gediminas, kurio sukaktis bus 600 m., ir kas turėtų straipsnius parašyti. Autorių tarpe numačiau ir save.

Vonas J. Ambrazevičius pasisakė, kad šitą savaitę (nuo II.1) jis bus jau Kultūros dep. direktoriumi, o Šoblys eis į VI-tą gimnaziją.

5½ v.v.

Sausio 30 d. (antradienis). Gyvenimas eina sau vėžia. Skaitome paskaitas, rašome ir beveik nejaučiame, kad kitur vyksta baisus karas. Daugeliui susidaro įspūdis, kad jis mūsų nepalies. Šiandien kalbėjausi su iš Varšuvos grįžusiu S. Sužiedėliu. Baisus įspūdis. Pavasarį kilsiąs badas, o gal ir choleros epidemija. Dabar jau blogiau su maistu negu buvo per Kalėdas. Kasdien vis darosi blogyn. Varšuvos antikvarai, kurių buvo daugybė ul. Świętokrzyska, yra nubiednėję arba sudegę. Geb. ir Wolffo knygyno sandėliai, kur buvo antikv., paversti plytų griuvėsiais. Suvargę ir žmonės lenkai. Inteligentijai ypač bloga. Krokuvoje knygų daugiau, bet Mokslo Akademija išantspauduota. Apskritai po šio karo lenkiškosios knygos būsiančios brangiausios. Sužiedėlis nupirko už 5000 litų vertės ca. 300 vertingų knygų. Tikrenybėje jos yra kainavusios žymiai pigiau. Iš pasikalbėjimų Berlyno atstovybėje S. Sužiedėlis pasidarė įspūdį, kad reikalui esant vokiečiai paaukotų ir Hitlerį, bet nesiduosią galutinai sunaikinami. Ir vargu ar galima Vokietiją galutinai sutriuškinti.

Iš vakaro buvo Fakulteto Tarybos eilinis posėdis. Po jo Sužiedėlis man dar daugiau papasakojo. Mūsų istorikus įdomauja geriausio Liet. istorijos specialisto H. Paszkiewicziaus likimas. Sužiedėlis atvežė žinią, kad jis, karo leit.-belaisvis, yra Vokietijoje karininkų belaisvių stovykloje. Žinomas ir jo adresas. Žymusis archeologas Antoniewiczius gyvena Varšuvoje. Vargšas skursta. Visą dieną jis nesėdi namie. Varšuvoje un-to patalpose ligoninė. Neveikia nė

viena lenkų gimnazija nei specialioji mokykla. Elgiamasi be jokių ceremonijų. Išviso gaunasi įspūdis, kad daugelis namų dar sveikų, bet kiemuose krūvos plytų, sienos suaižėję, tinkas nubyrėję. Tokių gadintų namų yra 70%.

Šiandien Račius Juozas, atėjęs į T.F.-fo-tą atsiimti pažymėjimo, man pasakojo, kad dabar buvęs tautininkų instruktorių ar panašių „tipų" suvažiavimas. Ten Statkus labai išdergęs Biską. Biskas tautininkų esąs labiausiai puolamas. Daug pasakojęs Statkus apie jo veiklą prie „Žygio". Minėjęs vieno iš girtuokliavimo pašalinto mokytojo raštą su Ministerijai: Jame parašyta: „Pone Ministeri, aš Tamista neatsimeni, kad mudu kartu gėrėva, o Tamista tada buvai daugiau įgėręs". Visokiausių šmeižtų prirankta prieš Biską. Daugiau Račius nebebaigė pasakoti. Atėjo į Dekanatą rect. Jakubauskis. 11 v. v.

Sausio 31 d. (trečiadienis). Laukimo stadija užsienio ir vidaus politikoje. Mūsų dabar niekas „nekabavoja", t.y. neliečia. Pirmu žvilgsniu, atrodo, turime daugiau jaustis. Tik ekonomika! Juk iš užsienių mažai begalėsime pirktis, ypač kai devizų mažai begaunam.

Turėjau nepaprasčio su sesere Brone, kuri dabar yra namų ūkio agr. Kėdainiuose. Ji pas mus vakar nakvojo. Apstojo ją klaipėdiškis Milkeraitis vaišo, gąsdina nušauti Bronei simpatiją agr. Butrdą – Bradauską etc. Vieną ne vakar pasišauti, bet iš vakar vakare važiavęs į ~~Dot~~ ~~nuvog~~ Kėdainius su ~~Jos~~ Milkeraičio tėvu pasikalbėti. Nu-

važiavo Jonas. Bet jo „pagalba" nebebuvo reikalinga. Mikerditis parašė Bronei labai įžeidžiantį laišką, o Barda atkeliavo į darbovietę laiškus. Pagaliau buvo jis policijos uždarytas į daboklę. Pas jį rastas viešbutyje ginklas be leid. Nemalonumai visas tas dalykas su Mikeraičiu Bronei, jai gadina upą ir nervus, nors jis dėl to nekaltas. Gal tas klaipėdietis biskį galvoje yra ne tvarkoje. Atrodo jis jau Bronę įsimylėjęs mėnuo ir nuolat ją persekioja.

10 v.v.

Vasario mėnuo

Vasario 1 d. (ketvirtadienis). Šiandien girdėjau iš Babiliaus, kad Voldemaras yra išvažiavęs į Romą tvarkyti ne tik savo, bet ir ddešt. reikalų. Taip jis pareiškęs vienam pažįstamam Lietuvos Banke, kai keitęs pinigus. Atrodo, gal Voldemaras bus nuvažiavęs sąryšyje su derybomis su Vatikanu. Kita iš Babiliaus girdėta žinia: vienas tautininkas jam sakė, kad Smetona nenori judinti Soblį iš savo vietos. Atrodo, kad J. Ambrazevičius jo įpėdiniu gali netapti.

Dielininkaitis sakė, kad šiandien Bistras deda pastangų sueiti su Raštikiu į kontaktą. Rytoj, kaip Dielininkaitis sakė, yra Kaune katalikų politikų suvažiavimas.

Dr. Vl. Viliamas mėnėjo, kad katalikai yra gavę atsišaukimų mikrospausdintų prieš tautininkus ir reikalaujančių sutvarkyti taip, kad Raštikis grįžtų į savo vietą. Atsišaukimuose,

kurie rašyti mašinėle (rotatoriumi) ir pasirašyti „Karininkai", yra valdžiai daug kaltinimų. Jų tarpe vienas kaltinimas už šauktinių bernų globojimą. Primintas tautininkams, kad dėl jų intrygų Raštikis gavęs išeiti. Viliamo žiniomis dar atsišaukimas gautas visų aukštesnių jų karininkų, yra išėjęs iš jų pačių tarpo. Raštikio str. („Karde") yra taip pat multiplikuotas ir dalinamas kareivinėse puskarininkiams. 464

10 35 v.v.

Vasario 5 d. (pirmadienis). Jei neskaityti naujos šalčio bangos, kuris yra lūpose vėl kasdieninė tema, nėra sensacijų, kurios sudrebintų atbukusius nervus. Suomijoje vyksta krūviniai mūšiai, bet tie kaž kaip atrodo mums toliomi ir nejaudina. O juk ten vyksta baisi drama... Vidaus politikoje nieko naujo. Iš Bieliukaičio girdėjau, kad Pajaujis išdėjęs užmegzti kontaktą su Raštikiu. Praeitą ketvirtadienį vykusiai praėjusi katalikų instruktorių (ar pranašių vinėjų) konferencija... Vakar buvau pas Kuraitį ir jam įrodinėjau, kad katalikai aukštai stovi kultūrinėje plotmėje, bet politiškai jų svoris dabar yra menkas. Pirmia reikia turėti gerą kozerį: susiorganizuoti, o paskui reikalauti. Praeitas pavasaris įrodė mūsų katalikų nepajėgumą ir atomizaciją.

Kuraitis palietė tarptautinę politiką. Jei sovietai laimėtų karą, mes atsidurtume sovietų glėbyje, nes prieš karą baigiant, reikėtų vokiečiams susitikti su sovietais. Tada sovietam tik pakaktų „aformyti" sąjungas etc. Jeigu laimės anglai—

prancūzai, jie gali norėti atstatyti labai didelę Lenkiją. Bet iš kitos pusės nuolatos kilo mintis, kad vargu prancūzai-anglai visiškai norės rytuose veikti (100 %) pagal lenkų receptus.
Pas mus dabar taip neutralumas saugomas iki juokingumo ribos. Lyg sena davatka saco neutralybė. Nė mažiausios negali būti asmenų jautos žmonėms, kuriuos pats Lietuvoje gyvena mūsų kaimynas vadina „tikrais didvyriais („nastojaščije geroi"). (Taip sakė Kuraitis!). O dabar cenzūruojama ne kalti dalykėliai. Šiandien cenzūra neleido dėti prie mano str. „Mūsų Laikr." apie D. Karo špionažą iliustraciją, kur vokiečiai Lydoj sušaudo du mūsų šnipus.
Kaž tik buvo atėjęs Stakauskas. Jis pasakojo, kad lenkų geležinkeliečių darbe (atleistųjų) Vilniuje jau esą tokių, kurie verbališkai badauja. Nesinau ar Stakauskas sakė tiesą, bet jis minėjo, kad esą nuo bado mirusių. Vilniuje jau mačija gandai. Pagaliau, kai matoma, kad jie nesipildo, daug mažiau jais betikima. 10[15] vakaro.

Vasario 6 d. (antradienis). Nors Užgavėnės, bet jas jaukiai ir gražiai namie leidžiu su Ciliute, kuri paskutiniem dienom geriau jaučiasi. O šiandien jos nuotaika ypač gera.
Šiandien su Stakausku kuvova pas Jonyną Igną, kuris dar serga (stiprus reumatas). Jis buvo atsikėlęs šiandien ir mus pasitiko su studentų laikų miline apsivilkęs, kuri labai kandžių mėsta. Kalbėjome N. Pasikiewicz'iaus išlaisvinimo reikalu. Jonynas parašė Užs. Reikalų Ministrui

435 466

raštą, kurį visi trys (Jurgutis, Stakauskas ir aš) pasirašėme ir mudu su Stakausku jį nunešėva į Užs. R. Minis. ir perdavėva Dr. Dauciai, kad perduotų Urbšiui. Pats Ministras turėjo 12 val. su Turausku ir Natkevičiumi konferenciją. Su Natkevičiumi pasalbėjova, kad būtinai rūpintųsi iš Vilniaus išvežtų archivalinių grąžinimu. Iš jo kalbos susidariau įspūdį, kad išeisianti nota. Bet tuo viskas ir pasibaigė.

Paskui gavau iš Kubiliutės Marcelės (kuri dirba URM slaptame skyriuje) Čiliutei siuntinį. Iš J. Stakausko apie ją sužinojau, kad ji 1919 m., persirengusi ubage etc. labai daug žinojo ir buvo viena iš svarbiausių asmenų, kuri padėjo suvesti POW vietoje galą. Ji esanti labai daug nusipelniusi.

Po pietų buvau fakultete. Vokiečių atstovybė mums siūlo vokiečių kalbos lektorių. Rekt. Šalkauskis ir Dek. Malakauskis jau sutarė, kad pavojinga priimti mums (neutraliems) kariaujančios valstybės lektorių ir dar nacį, kuris šnipinėsiąs. Aš su Dekanu Malakauskiu dar kartą nuėjau pas Šalkauskį į kabinetą ir energingai išsireiškiau visai priešingai. Dr. J. Ereta negali vienas išdėsti ir kalbos ir literatūros (vok.) dalykų. Be to, kalbos jis dėsto 2 val. ir tas pačias blogai. Juokinga kalbėti apie šnipinėjimą. Paėmus sąrašus Dep-te vokiečiai, tur būt, jau seniausi žinios, o vokiečių šnipų Lietuvoje yra per 300. Ar man pavyks įtikinti, kad mums būtinai reikalingas vokiečių kalbos lektorius, nežinau.

Po pietų vakarop atėjo Stakauskas pas Čiliutės paruoštos tortos valgyti. Daug kalbėjova apie lenkus ir Lenkiją. Abiejų buvo tokia nuomonė, kad lenkai mums nuo D. Karo daugiausiai

stengėsi kenkti. O jie Vilniuje turi tiek daug fantazijų. Žinoma, jie laukia, kad Lenkija būtinai būsianti atstatyta su Vilniumi. Net istorikai Łowmiański ir Kościałkowski yra nepataisomi. Lojalesnis ir simpatiškesnis mūsų atžvilgiu yra Iwaszkiewicz ir, žinoma, Zajączkowski. Bet, žinoma, paskutinysis, kaip „galileužas", pilietybės gauti negali. Šiandien Servus (J. Ambrazevičius) „XX a." visai pamatuotai parašė griežtą str. prieš lenkus „Nepagydomieji", kurio svarbiausios ištraukos vakare buvo paskaitytos per radio.

Iš darbar, baigęs ciklą apie Verduną „XX a.", pradėjau rašyti „Mūsų Laikr." apie D. Karo špionažą. Tai bus taip pat serija str. Monotoniškų darbų-darbelių turiu visą eilę. Niekada nereikia (sau) galvoti ką turėsiu dirbti, patys darbai eina ir eina.

10 25 vakaro.

Vasario 7 d. (Pelenų diena). Šiandien daug ginčų susilaukė besidalinant Hum. m. fakulteto likusį inventorių neaiškumai dėl formalinės pusės. Ypač daug ginčijosi Mošinskis ir Vacl. Biržiška. Abu pasirodė tikri peštukai. Mokslas dar nelaužia žmogaus būdo, ir jis (mokslas) per se dar nedaro žmogaus džentelmenu. Kadangi Šimoliūnas niekaip nepajėgė išaiškinti buvo iškviestas rektorius Šalkauskis. Aš pasauli per pačią dalinimosi procedūrą išėjau, bet Malinauskis pasakojo, kad Mošinskiui dar ką pasakius, Vacl. Biržiška išbėgo net neatsisveikinęs.

Rytoj važiuoju į Vilnių atstovauti Teologijos-Fil. Fakultetą per atidarymo iškilmes (Viln. un-to). Vėl šalčiai tęsiasi. Sako, kad iš sodų vargu kas beliks. Kriaušės jau vaisinės visai iššalusios. Nė 1928 m. nebuvo tokie ilgi šalčiai. Tikriag kai kam, kas ypač mašidu

kurio gauna ar blogesni kambariai, didelė problema. Senesniojo žmonių darbingumas. Buvo atėjęs Stanauskas. Aš jau į jo archyvą pasiūliau Urbą (dirbantį V.D. muziejuje), o į archyvo di- rektorius Juozą Jurginį. Matomai tai vietai visai netinka. Stanauskas direktoriaus vietą siūlė man, bet aš atsisakiau aiškiai. 937 ark.

Vasario 11 d. (sekmadienis). Vasario 8 d. buvau Vilniuje. Buvo, rodos, planuota tik Končiaus pareigų perdavimas Biržiškai Mykolui (rektoriui), bet paskutiniu momentu išėjo „iškilmingas" un-to atidarymas. Jeigu žiūrėti kaip į un-to atidarymą, tai buvo visiškas nepasisekimas. Nebuvo net jokio Švietimo Ministerijos atstovo. Tok iškilmingas įvykis! Atidaromas senai svajotas un-tas Vilniuje! O nėra nieko iš Šv. Ministerijos. Daugelis kas kraipė galvas ir stebėjosi. Salė gana graži, bet buvo šaltoka. Bet per tokius šalčius sunku tokios kubatūros salę prišildyti. Blogai reprezentavo prorektorius Šalčius. Pasirodo, kad jis nemoka nei žmoniškai paskaityti sveiki- nimo. Kartą perskaitęs sveikinimo turinį, rodos tai buvo Prekybos Instituto rektoriaus Galvanausko sveikinimas, užmiršo gale pasaky- ti patį svarbiausią dalyką, būtent, kas sveikina. Daug geriau reprezentavosi M. Biržiška, kurio nuo- pelnai ryšy su Vilniaus atgavimu ta proga buvo aiškiai iškelti ir užpelnytai keletą kartų paminėti. Kuriam galui, pasveikinus nuo V.D. Un-to Jodelei, dar turėjo pradėti kalbėti

Žemaitis nuo abiejų fakulteto. Tada, po Technikos Fakulteto Dekano kalbos, reikėjo ir man sveikinti T.F.F.-to Dekano ir to fakulteto vardu. Pažymėjau, kad jau 1926 m. Lozanos konferencija sielojosi Vilniaus lietuviško steigimu un-to. Baigiau savo trumpą kalbą: kultūra kartais yra daug galingesnis ginklas už politiką.

Pietų metu Europos viešbutyje („Valgykloje") sutikau Drimautą (gen., prof.). Jis buvo pasipiktinęs, kad taip mažai tereaguota, tiek maža teatsižvelgta profesorių etc.

Vakar (II.10) turėjau progos priimti Fakulteto italų pasiuntinį, kuris pristatė naują lektorių, būtent italų kalbai Dr. Giovanni Necco. Jam viską aprodžiau, daviau profesorijumo raktą, nuvedžiau pas Rektorių ir nustačiau jam valandas.

Vakar vakare, kaip dabar kas šeštadienį, skaičiau Šaulių radio pusval. iš istorijos. Čia mano referatai yra spausdinami „Trimite". Tuo būdu gaunu ca. 75–70 litų iš kiekvienos paskaitos. Į kiekvieną „Mūsų Laikraščio" numerį dabar rašau iš D. Karo špionažo. Tuo būdu mano pajamos dabar yra gerokai padidėjusios. Už tai iš Vilniaus vis parsivežu vertingų knygų. Jau Vilniuje per 5-6 kartus išleidau kokią 700 litų.

Po Radio paskaitos tiesiai vakar nuėjau pas Janulaitį, kur buvo Lietuvos istorijos

draugijos susirinkimas. Čia paaiškėjo, jog pats
Janul. paskaitos, besikalbant, kad Krėvė-Micke-
vičius nebus patvirtintas H.m.f-to dekanu, nors
jį „maskoliai-variagai" taip mielai buvo rinkę.
Šv.Min-ja mielai priimtų Jonyną. Bet jis,
anot ne vieno humanitaro, tegautų tik vieną
balsą, būtent, savo paties.
Šiandien po pietų atėjo A. Vasiliauskas ir stengėsi
mano klausimus ir bendrai apie politiką daugiau
išklausti ir sužinoti. Bet aš nudaviau nieko
nežinąs.
10 30 vak.

Vasario 14 d. (trečiadienis). Iš vakaro pradėjo
skaityti. Dr. Necco italų kalba. Turėjau aš jį sveikti
į paskaitą ir pristatyti. Išbuvau visą paskaitą.
Asmeniškumas elementariškas, bet ne blogas.

Suomijoje (Karelijoje) vyksta tiesiog peiklios sker-
dynės. Vargšai suomiai. Jie kaujasi be poilsio
jau trečią mėnesį. O mes, kaip meiteliai,
žiūrime galvas nuleidę... Mes tik pasidavėme
ir dabar turėsime himnus giedoti apie savo laisvę,
kai ateis Vasario 16-toji. Dabar kaip tik ruošiuos
paskaitai, kurią II.16 skaitysiu karininkų Ramo-
vėje.
10.50 v.

Babilius sako, kad kariuomenėje ar Raštinėj
esą išmėtytų atsišaukimų. Dielininkaitis mi-
nėjo, kad iš savo vietos yra nušalintas agr. Piskus.
Jis buvęs į Kauną atsivežęs „Liukominti" 2 ken-
kaites (apie jo likimą buvo spaudoje rašyta).
11 v.v.

Vasario 16 d. (penktadienis). Šiandien, bent man atrodo, tikrai šventiškai praėjo, nors kuro taupymo sumetimais niekur neteko matyti iliuminacijų. (Dabar su anglim baisiai bloga. Jau ir mano šeimininkas Rimkus beduoda. 13°-15° C.)

Šiandien prieš iškilmingą un-to posėdį nusifotografavome Vilniaus ir Kauno un-to (V.D.) senatas. Dalyvavome ir sekretoriai. Iškilmingo posėdžio tik dalį temačiau. Nualpo du prie vėliavų stovėję „Grandies" studentai technikai (at-kai). Tas paskiedė kiek atmosferą ir rekt. Šalkauskio paskaita nebe taip intensyviai buvo klausoma.

Aš pats skaičiau lygiai pusės valandos paskaitą „Vasario 16-sios akto genezė" – Karininkų Ramovėje, kur dalyvavo keli ministrai etc. Publikos buvo daug. Daugelis paskui, gal tik iš įprasto mandagumo, gyrė paskaitą. Ciliutė, kuri klausė per radio, sakė, kad tai buvusi mano viena iš geresnių paskaitų.

Po paskaitos ir programos kalbėjausi su Dr. Juška. Jis žadėjo pateikti medžiagos apie tai, kaip 1918 m. gale iš Vilniaus pabėgo Smetona etc.

17 val. buvau Metropolyje, kur buvo Vilniaus ir V.D. un-tų senatų kava. Myk.-Biržiška man sakė, kad per II.16 posėdį (1918 m.) Smetona buvęs labai be upo, be nuotaikos. Ar jis ranka numojęs ir sakęs: „Ech, iš to nieko nebus!" M. Biržiška aiškino.

Per kavą Dek. Lašas labai daug pasakojo

visokių kurijozų ir anekdotiškų dalykų (iš dalies ant erotinio pagrindo) apie Valdemarą. Buvo prieita išvados, kad jis yra paranoikas. Anot Šalio jis nei mokslo, nei politikos darbui netinka. O Lašas jį ne blogai pažįsta. Su dr. Katiliumi kalbėjova apie Vaci.-Biržiškos Liet. Enc. matem. straipsnių. Labai neatsargiai redaguojamas. Grįžtant Lašas taip pat daug dėstė apie tai, kad Vacl.-Biržiška, kaip ir visi Biržiškos, yra neadministratorius. Liet. Enciel. daug paleidimo iš priepuolamumo. Todėl ji vietoj 17-kos tomų, bus keliasdešimt. Apskritai Lašas labai praktiškas žmogus. Gaila, kad jis tik visiškai nairypsis.

10 val. v.

Vasario 17 (šeštadienis). Iš daug ko girdėjau šiandien, kad gana patenkinti buvę mano vakarynėčia paskaita, kurią daug kas klausęsi per radio. Ir Bartuška pasaambsino ir priminė, kaip aš nepaminėjęs plačiau šveicariečių.

Jau keliata kartą iš Griniaus J. ir kitų girdžiu tokį faktą. Kai 1934 m. buvau renkamas aukos Smetonos ūkiui, tai visuomenė sudėjo tik 25.000 litų, o elektros koncesininkai Kaune davė 100.000 litų „auką". Esą duomenų, kad dėl tos priežasties stovinti visa Lietuvos elektrifikacija. Grinius mane ypač prašė tą faktą užrašyti į dienoraštį. Jo teisingumą patvirtino ir Sampoulis. Bent jis taip pat yra girdėjęs.

Pasirodo, žinios, kad Tiškus dėl diesiųjų lenkaičių suvedžiojimo yra „nušalintas" neteisingai gautos.

Dielininkaitis atitaisė tą žinią. Audėnas tik padidės Prezidentui iš vienų pareigų atleisti Bielskų, nes daugi jis turės pat K.-U. R. eina dvejas pareigas.

Iš Dovydaičio gavau L. Janušytės laiško nuorašą, kurį ji pasiuntė Rasteniui (I.19). Tas laiškas apima mašinėle rašytų 13 psl. Ten perdaug plačiai išdėstytos visos skriaudos, kurias Janušytė patyrė iš Stašaus, Rastenio, Railos, o dabar Masiliūno. Susidaro įspūdis, kad Janušytė iš tiesų buvusi labai skriaudžiama. Paryžiuje teko net badauti, maitintis apipuvusiomis bulvėmis, kurios turgaus halėse randamos. Apie Pasiangą daug karčių žodžių pasakyta. Janušytė išdėsto visas savo skriaudas, kurias ji yra patyrusi per 12-ka metų. Pasirodo iš knygos „Ant ko aš pasiraŠau?..." ji tegavo vos 200 honoraro, nors buvo žadėta 6000. Visokios malversacijos. Janušytė nuolat mini Pasiangos ir „L. Aido" kriminalus, primena Baudž. Statuto ne vieną, kuri pataria į Bibl. įsigyti etc. Daug ironijos, sarkazmo, autorė tikrai perpykusi. Atrodo, kad tas laiškas turės didesnį atgarsį dar. Jo nuorašai daug kam išsiuntinėti ar žinomi. Priminta tautininkėlio K. Žirgulio negarbingas studijavimas Paryžiuje, kuri prigavo ten vieną tarnaitę. Raila pavadintas „paršu". Janušytė pasiryžusi, jei reikės, eiti į teismą. Smarkiai reikalauja atitaisyti skriaudą.

Dabar mano paskaitose jau yra žymiai daugiau studentų, todėl ir nuotaika nepalyginamai ar net geresnė. Tiesa, Liet. istorijos šaltiniuose šiandien tebuvo 3 studentai. Bet tai labai specialus dalykas.

11³⁰ v.v.

Vasario 19 d. (pirmadienis). Vakar prieš piet atėjo K. Čibiras (Prisikėlimo bažnyčios statymo reikalų vedėjas) ir K. Pauniksnis. Čibiras viską kritikavo. Apie visus reikalus jis kalbėjo visada iš neigiamos pusės. Jis kalbėjo tiek daug, kad man net įkyrėjo. Bet daug jis pasakė ir įdomių dalykų. Iš jo kalbos susidarė įspūdis, kad visi Vilniaus srities lenkai, ir tie, kurie labiausiai lietuvių laukė, norėdami išsilaisvinti iš bolševikų, dabar vieningai prieš lietuvius. Net Cat-Mackevičius (Gazeta Codzienna) dedasi su Kurjer Wileński. Nusistatymas prieš lietuvius lenkų tarpe vis didėjąs. Čibiras daug pasakojo apie tai, kaip už bolševikų-lietuvių sienos palikę Švenčionių lietuviai pasienyje, komisijai sieną vedant, ant kelių atsiklaupę ir ašarodami prašę taip sieną vesti, kad jie galėtų būti priskirti į Lietuvos pusę. Graudžių scenų buvę spalių mėn. gale ir lapkr. mėn. Tada pasienių gyventojai taip pat maldavo. Pasirodo, iš Minsko yra įsikūręs jau nuo seniai lietuvių kolchozas, kur, rodos, buvo leidžiamas Raudonasis Artojas. Tie lietuviai, kurie bandydavę sieną (į Lietuvą) pereiti, dar būdavę iki šiol nugabenami.

Vakare buvau pas Starkus (Ant.). Ministras J. Masiliūnas patvirtino, kad dabar anglių parsigabenimui iš Vokietijos yra skirta 200 vagonų. Važiuojama savo tepalu etc. (Žiemos tepalo negalima gauti etc. Ašys pradeda kaisti!). Kas 10 dienų turėtų jie padaryti vieną reisą. Vadinasi per mėnesį turėtų suvažinėti tris kartus. Bet ir tai tų anglių vien geležinkeliams sunkiai pakaks. Jeigu anglių nebūtų galima reikiamo kiekio gauti, reikės žaliom malkom kūrenti. Tada nedidesniu greičiu kaip 30 klm. val. galima būtų važinėti. Pas vokiečius iš tiesų esą daug užsikimšimo. Vagonai (prek.) laukia savo eilės, kol praleis per Vislos tiltą. Esą ir sušaudytų geležinkeliečių. Aš prie progos per (gerą) vakarienę Dr. P. Maciulio pa-

klausiau, kodėl nors Babelis, Klimas etc. neveda jokios propagandos. Juk lenkai išvijusę dirba, o jie dar niekada nebuvo sukūrę nei žurnalistų etc.
Mačiulis plačiai paaiškino. Nenormalu, jei atstovai, kaip Klimas po dvidešimt metų nejudinami vienoje vietoje prasėdi. Juk ir Baltrušaitis Maskvoje buvęs toks niekam netinkamas. Per metus jis parašydavęs po porą trumpučių reliacijėlių. Rusų-bolševikų visuomenėje buvęs įsigyvenęs. Gaudavęs įvairių indų – peleninių, servizų pavydale aukso lėkščių etc. O kai Maskvoje dėl Vilniaus buvo derybos, šitas žmogus nė nebandė rodytis, net interesuotis. O juk jo pareiga būtų buvusi kartu į Maskvą važiuoti. Ten jis juk tiek ilgai prasėdėjo. Ir dabar dar, nors jau yra pensijoje, išmokėjo jam algą iki š. m. gegužės 1 dienos. Biržiškas specialiai parnešęs „Lex Baltrušaitiensis", kad galėtų atšaukti jį. Buvo nustatyta amžiaus riba.
Mačiulis aiškino, kad iš visienio atstovybių esą atšaukta apie 30-40 žmonių. Jos esančios gana perkrautos darbu. Bet aš įrodinėjau, kad duoti užsienio žurnalistams pasikalbėjimą nereikia daug laiko.
Mačiulis pavyzdžiais įrodė, kad skyrimai nepareina nuo ministro (U. R.), bet nuo prezidento. Apskritai, net mažiausias sekretoriaus paskyrimas nėra laisvas. Vis kišasi „pašaliniai".
Mačiulis papasakojo, kaip Šaulys pateko į Varšuvą. Jis atvažiavo tada, kai Lozoraitis buvo išvažiavęs į Pabaltę. Tuoj pasišnekėjo su premjeru ir Prezidentu. Prezidentas jam negalėjo atsakyti Varšuvos, nors ten gyveno Šaulio pirmoji žmona etc.
Daug visokių – visokiausių negerovių U. R. M. papasakojo Mačiulis.

Aš paskaičiau visai draugijai iš L. Janušytei laiško Karteniui ištrauką. Jos buvo su dideliu įdomumu išklausytos. Grįžau iš vakarienės 12 1/4 val.

Šį vakarą į ring nuvedžiau Dr. Grinių. Paskui „XX A." sutikau E. Turauską. Jis sakė, kad Urbšys minėjęs apie mano sušlubėjimą per paskaitą. Pats Turauskas mano paskaitą išklausęs lovoje.

10¹⁵ v.

Vasario 25 d. (sekmadienis). Dabar vėl esu grįžęs prie mokslo. Iš „pletkų" beveik nieko nebežinau. Buvo čia pasklydusios žinios apie tai, kad rusai sustiprinsią įgulas, atvesią 40.000 sovietiškųjų gydyti ir už tai duosią dar Vilniaus srities, bet, pasirodo, tie gandai realaus pagrindo neturi. Faktas tiktai yra tai girdėjau iš rekt. Šalkauskio ir Viliamo, kad Vilnijuje rusų kareiviai jau nekorektiškai elgiasi dainuoja, su armoškomis traukia gatvėmis etc. Ką duos mums tos įgulos? Sako, kad prie Mažeikių rusai latvių pusėje statosi didžiulius aerodromus (požemiuose), sprogdina ir kerta miškus.

Šiandien buvau po pietų pas Dr. V. Bartušką. Jis man vėl daug pripasakojo. Iš vieno iš jo gauto laiško, kurį yra rašęs St. Šalkauskis Viskantai, paaiškėjo, kad Viskantos pasirašytos knygos „La Lith. et la guerre" autorius yra Šalkauskis. Kokie du trečdaliai tos knygos yra parašyti St. Šalkauskio. Tai patvirtino man šiandien telefonu ir pats Šalkauskis ir žadėjo duoti paskaityti visą bylą. Apie tą Viskantą vis girdžiu daug neigiamo, o juk jis kartą „XX A." Red. man ir

Skirpai neliūni dėstė, kad jis yra labai geras žmogus prie Vatikano į „conseiller." Tuo reikalu jis buvęs, taip Kuraitis sakė, ir nunciatūroje.
Viskanta anais laikais, rodos, norėjęs ir pačiu vyskupu būti. Bent taip rodo dabar pas Bartuškų esą laiškai ir kita medžiaga, kurią, žiūrovę į Viskantos butą, išnešė Puzinas ir kiti (Šveicarijoje).

Tas Bartuška, kuris man dabar žinių apie tuos laikus suteikia, irgi gerokai savotiškas žmogus, bet atviras ir tiesiakalbis, kartais net perdaug aštrus ir nervuotas. Jis dabar kartais lanko vakarais Metropolyje automobilistų klubą. Ten - sako jis - žmonės lošia bridžą, pokerį. „Tūkstantinukai tik vartosi!" Iš kur tokie lietuviai, kurie neatrodytų turtingi žiaip, gauna tuos pinigus? Bartuška mano, kad čia gal žydų o gal ir kieno kito pinigai, nors buv. ministerių (~~Jak~~ Indrišiūno), buv. politikų etc. rankose. Bartuška ten sakėsi nelošiąs, o tik laikraščius skaitąs.

Bartuška man įrodinėjo, kad Kuraitis turįs žiauraus klerikalizmo ir, be to, esąs materialistas. Aš tai pastutiniai minčiai priešinausi, bet jis man vis įrodinėjo, kad Kuraitis ir „Tiesos Kelio", kurį jis visiškai leidžia, tūkstančius uždirba. Bet dabar jo „Tiesos kelias" esąs gerokai kunigų boikotuojamas.
10[45] vakaro

Vasario 26 d. (pirmadienis) Dabar žmonės daug kalba apie sovietus ir jų įgulas. J. Ambrazevičius šiandien po didžiausia sekretu pasakojo, kad mūsų Ministerių Kabinetas uždarame iš eilės posėdyje svarstas klausimą, ar mums reikėtų gintis, jeigu sovietai bandytų Lietuvą užimti. Apskritai, kaip tokiu atveju pasielgti? Gyd. Antanas Starkus vakar vėl kaip paslaptį minėjo, kad bolševikai reikalaują per pusę maistu prisidėti prie jų įgulų Lietuvoje išlaikymo. Mūsų štabas pasiūlęs: sumažinti jų per pusę įgulą, o tą kitą pusę duosianti mūsų kariuomenei, kurią visada galima padidinti. Starkus, kaip dažnai, yra optimistas, kad mums pasiseksią susitvarkyti, jeigu šia bolševikai žlugtų.

J. Ambrazevičius labai perpykęs ir, sako, reikėtų kelti „skandalą", kad valstybės kontrolė nepraleido T.F.F.-to trijų neetatinių lektorių (Šerkšno, Mikalauskaitės ir A. Šalio) sutarčių. Iš tiesų, jei gailimasi mėnesiui iš viso ca. 800 litų, visa filosofijos svarbiausia dalis nustoja savo prasmės. Atrodo, kad dar Jokantas tuo reikalu rašys Kontrolieriui.

Šiandien gavau vėl naują Prinsicio biuletenį, kurį čia pridedu. Jis mėgsta labai atsargiai išsireikšti.

Keletą kartų girdėjau jau žinią, kad Smetona į Vilnių, rodos, todėl dar nevažiuoja, kad nuo to atkalbinėja prancūzų ir anglų pasiuntiniai. Jie tokiame išsilsmingame važiavime nei nedalyvauti. Kol karas dar negali būti nei kalbos ir apie sostinės perkėlimą.

Šiandien iš asist. Dumčiaus (H.m.f.) girdėjau, kad mūsų valdžia Vilniuje neturinti jokios linijos. Nemėgsta Dumčius daug kalbėti.

Bet savo įspūdžius, kurie yra neigiami, atrodo, jis neperdėjo. Vilniuje, su rusais, yra iš viso 6 teatrai lenkų, kur dažnai lietuviai beprasmiškai pajuokiami. Daug dar kitokių visokių dalykėlių Dun-čius pripasakojo, iš kurių atrodo, kad būtų kieta ranka.

9^{35} vak.

Kovo mėnuo

Kovo ~~2~~ 3 d. (pirmadienis). Lašas po lašo pagaliau prisipildė taurė. Aš jau senai abejojau Malakausko moraliniu lygiu. Prieš keletą savaičių jo įstatinas veido ir rankos (kaliose vietose) sužeidimas man atrodė neaiškus. Vakar pagaliau sprogo bomba, kuri tiek nemalonė ir Dekanui ir Fakultetui.

Apie pusę pirmos mudu su Pakausku Jonu išėjova į Un-to rūmus tiesiai pasikalbėti su Kučinskiu (ūkvedžiu) dėl Pakausko laboratorijos sutvarkymo. Kai atlikę reikalus grįžova, ant laiptų (II aukšto) pasitiko Malakauskis, kuris buvo gana įkaitęs ir susijaudinęs. „ Šauk greičiau policiją! Žiūrėk iš koncentracijos stovyklos pabėgusi moteris!" sušuko man Dekanas. Norėjau lipti į viršų telefonuoti, bet gavau nurodymą, kad Dekanate kažkas yra užrakinoje. Nubėgau, Pakausko patariamas, į sargų telefoninę. Bet nuo laiptų jau kažkas sušuko, kad ~~sargas~~ policija esanti pakviesta.

16^{50}

Kovo 4d. (pirmadienis – šv. Kaz. šventė).

Darbo aprašymą tęsiu toliau. Ėmiau lipti laiptais aukštyn, bet tuo tarpu kažkur apačioje Dekanas žiūro. Pankauskui pasakiau: „Man šita istorija atrodo įdomi ir nepatinka!" Jis greit susiprotėjo, tur būt, atsimindamas mudviejų prieš keletas savaitės turėtą pasikalbėjimą apie Malakauskį.

Užlipau į mūsų III-jį aukštą. Buvo daug studentės, keletas sargų. Iš uždaro dekanato girdėjosi neaiškūs ryškumai ir atskiros artikuliacijos. Sužinojęs, kad ten viduje yra ir Indriliūnas („mūsų „Mamertas") ir dar porą studentės, įėjau ir aš. Raštvedžio kambario kampe gulėjo raudona moteris (ca. 30 metų). Ji vartėsi, daužėsi ir rėkavo: „Pietka, Pietka!... Malakauski Tu mane suėdei... Tu mane iš tarnybos ištraukei... Malakauski Tu mane parsidei" etc. Indriliūnas ir kiedu studentai patvirtino girdėję, kad ji sakiusi esanti apsinuodijusi. Todėl aš tuoj paskambinau Raud. Kryžiaus greitajai pagalbai. Kadangi nei policija nei greitoji pagalba keliolikg minučių nesirodė, tai toji gulinti moteris, kuri neatrodė visą sąmonę pametusi, aiškiai rėkavo, šlen tiesu, bet su žaiku daužėsi ir draskėsi. Vis tie patys garsai: „Pietka... Malakauski... Tu mane suėdei... Tu mane iš tarnybos paėmei... suėdei... Nuo mokslo atitraukei..." etc. Ir taip

Kartojosi be paliovos gana ilgai, kol pagaliau prisistatė policininkas. Užsirašė jis jos pavardę: rodos, Baltušaitytė. Man. Indriliūnas ją buvo girdėjęs. Be to, jis man buvo atidavęs ir jos laiškų, kurį ji buvo numetusi.x) Indriliūnas sakė, kad jis nebeišlaikė iš visos gerklės rėkusi: „... Malakauski ... tu mane ... pisai ...“ ir kitus panašius žodžius.
Kai tą policininkas užsirašė. Denanato (vietos) Denano pavardę ir, be kitko, mano pavardę. Policininkas pastebėjo, kad ji nėra apsinuodijusi. Neatrodė, bent iš veido.

Pagaliau atvažiavo greitoji pagalba, padėjo ją ant neštuvų ir išvežė. Buvo paminta nusirėsta jos kepuraitė; šidšininkės ir pirštinės. Indriliūnas pasiūlė laiptais nešantį transportą ir išeikė.

Kai Indriliūnas grįžo man pasakė: Buvo taip: gėjosi panlausi toji moteris, ar yra Denanas. Supuolusi tuoj ėmė jį mušti. Mamerdas Indr. ją atginė nuo Malakausko, susiėmė su ja, (matyti buvo iš jo rankų baltų ir nutęptų šymičų); o paskui ji puolė, matyti į isteriją.

Per tuos rėkavimus man buvo skambinęs Malkauskis. Kada aš jam pasakiau: „Tamsi istorija“, ir pasigmėjau, kad guli moteris be sąmonės.

---

x) Čia pridedu to daug sakančio laiško mano padarytą nuorašą.

Kai ji buvo išvežta, aš paskambinau Šakiams ir pranešiau, kad jau toji moteris greitos pagalbos išgabenta.

Liepiau Mamertui eiti namon. Pats paraičiau trumpai dekanui, kad toji moteris išgabenta, o aš išeinu, nes 15 val. turiu praktybas. Bet ant laiptų susitikau Dekaną, kuris mane paėmė už rankos (ko nedarydavo paprastai), ir abudu ėjova į Dekanatą. Ant laiptų jis pasakė: Tautariiste! Aš prisidėjau prie jos iškėmimo. Jeigu ji gerai elgsis bus tik metus, jeigu blogai - trejus." Esanti iš-keimta į Raseinius.

Aš pagalvojau, kokis galėjo būti interesas Dekanui prisidėti prie kokios tai moters iškėmimo, bet nieko nesakiau. Jam tiu Dekanate paėmėjau, kad ji šaubė, ...
Pietra - "Pietra" ir minėjo su Malakausklio vardu įvairius dalykus...
Paskui atėjo išvedis Kuičiuskas ir Dekanas pasirašinėjo baldes gaurimo lapus. Aš išėjau namon. Grįždamas namon pensaičiau tą laišką!

Paręjus papasakojau istoriją Ciliutei. Ji ryši daug turėjusi įtarimo ir nepasitikėjusi Malakausklu.

Pratybos praėjo sėkmingai. Po pratybų Mankutes Indr. praneše, kad Malakauskis prašęs paskambinti. Gavau įspūdžio, kad ieškojo progos pasikalbėti. Prašė paaiškinti neef. berti, žargų pi dienos žinute (L. Aide) apie jų nepakeitimą, kad jie nenusimintų. Prašė kad Ambrazevičius leistų pasakyti padalbėti su Jruantu, o pagaliau priminė: „Toji mokeros bepročė... Aš jau ma-te policininkui pasakiau, kad ji yra išbėgusi iš išvežimo. Jos nepaleis. Prie jos jau stovi policija..."

Vakare buvau pas Račiūnus (Vitkimoj). Puikiai vaišino mus, bet šitas įvykis man iš galvos neišėjo vis.

Račiūnas daug pasakojo apie karsų suomių gyvimąsį, rodė jų autom.-pistol.-kulkosvaidį („Suomi") etc.

~~Kadan (Rugp. sekmadienį~~ Tiesa, dar numaniau šeštadienį (17 15) paskambinti Šalkauskiui. Jis pats atėjo į universitetą. Aš jam perskaičiau laišką ir viską papasakojau. Šalkauskis nenustebo, nes jis ugi daug turėjęs įtarimo. Be kitko, žinąs apie Malakausko pasimatymus prie geležinkelio stoties. Aš jo klausiau, kaip man elgtis ir kur padėti laišką. Jis siūlė palaukti.

Šeštadienį, t.y. vakar, pasikvietė mane Šalkauskis pasišnekėti pas save. Aš siūliau, kad teologai padarytų savo neoficialius demaršus. O jis pasiūlė antradienį pas Kuraitį 11 val. susirinkti: Reiniui (vysk.), Kuraičiui, Šalkauskiui, man ir Pankauskui, kadangi tas jau šį tą žino.

Vakar vakare buvau pas J. Ambrazevičių Vaičiulaičio išleistuvėse, kuris išvažiuoja Romon pas Girdvainį. Buvau geroje nuotaikoje, ir mudu su Malinausku daug prijuokinova dalyvius, ypač dvi pusseseres Nasvytytes.

Prieš tai buvau at-kų sendraugių konferencijoje, kuri ėjo be plano ir provizoriškai. Dielininkaitis susipyko viešai su adv. Tumėnu. Įspūdis apie Dielininkaitį dalyviams susidarė gana blogas.

Vakare iki 11½ val. nakties buvau pas Ambrazevičių Vaičiulaičio išleistuvėse.

Atėjo Juozas Smoga ir mane atitraukė nuo dienoraščio. Yra vilties, kad Laškevičius V. bus išliuosuotas. Vokiečiai renka dabar iš internuotųjų lenkų savo darbo jėgą. Smoga apie anglus-prancūzus blogos nuomonės. Pas juos daug netvarkos, o pas vokiečius nėra dar taip bloga.

15

Kovo 7 d. (ketvirtadienis). Prieš porą dienų, t.y. antradienį (III.5) pas Kuraitį buvome J.E. Reinys, Šalkauskis, Kuraitis ir aš. Aš papasakojau apie tą įvykį Fakultete ir daviau Reiniui to laiško, kurį čia persirašiau, ~~du~~ tris nuorašus. Šalkauskis neabejodamas sakėsi turįs įspūdį, kad tas laiškas yra gyvenimiškas dokumentas. Kaip nors pagrindas

turėjo būti. Šalkauskis dar pareiškė savo abejonių, o prof. Kaveckis Malakauskį esąs matęs ku[redacted] Bažnyčios gatvėje vienos žydės kompanijoje. Pasirodo, žinių turėjo ir Kuraitis. Kai Malakauskiui darė sunkią operaciją, Venckus, pas kurį Mal. buvo palikęs savo testamentą, Kuraičiui sakęs: jeigu Malakauskis mirtų, bėdos būtų daug su viena moterimi, dėl jos tolimesnės padėties. Galėtų kas nors iškilti. Kuraitis sakė, kad jam skambindavusi viena moteris per jo ligą (tada Kur. buvo Denavu) ir vis bardavusi, kodėl jie kunigai mažai tesirūpina Malakauskiu.

Iš Kuraičio buvo galima suprasti, kad jis senai jau turėjo žinių, bet vis negalėjo turėti įrodymų. Buvo nutarta, kad prof. Šalkauskis, kaip un-to rektorius, nueis pas f-to Kancleri ir jam paliks to laiško nuorašą.

Trečiadienį (III.6) t.y. vakar prof. Šalkauskis buvo pas arkivyskupą. Iš pradžių arkivyskupo veidas apsiblausęs, bet kai Šalkauskis gana ~~papasakojo~~ ir nesistengdamas teisti, kalbėjo, atsigavo ~~[illegible]~~ arkivyskupas. Jis kruopščiai abejingai pažiūrėjo į šią istoriją, ir pripasakojo Šalkauskiui gana daug įvairių pavyzdžių, kaip kartais moterys prie kunigų prikimba. Didesnę to 1 val. trukusio pasikalbėjimo dalį ir užėmė tie pavyzdžiai. Arkivyskupas pasiūlė, kad bylą spręstų un-to garbės teismas. Bet Šalk. nurodė, kad ten daug laisvamanių. Tada kalbėta, kad Malakauskis gali reabilituotis iškeldamas bylą civ. teisme.

Tokią galimybę nurodžiau vakar ir aš

Malakauskiui. Į jo pastabą: „Aš jos įmesitų negirdėjau", aš atsakiau: „Bet mes girdėjome!"
Iš įvairių pasikalbėjimų su Indriliūnu, su sargu Mykolausku, paaiškėjo, kad be Indriliūno, apie tą laišką, kurį ji man perdavė, galėtų žinoti medikas Žukas, o Lelešius, kaip ji sakė, net truputį jį skaitė. Jos pavardė Marijona Baltrušytė-Baltrušaitytė.
Ji per tą priepuolį pasisakiusi, kad ji esanti žemaitė, kaip ir Dek. Jis ją iš gimnazijos ištraukęs. Kuruų pats susirades. Ji duodanti pomirtinį laišką etc. Indriliūnui gavosi įspūdis, kad gal ji vaidina. O Jalbauskiui ir man susidarė įspūdis, kad tai yra nuoširdžios ir iš pačios širdies gilumos einančios, pasiektos teisės šauksmas.
Medikas Žukas aiškinęs, kad ji gal turėjusi paimti kokį narkotiką – nuodą, gal kokainą. Bet putų, kiek atsimenu, nesimatė. O tai Lelešius pasakė: „Kokia tai pamišėlė!" Ji atsakiusi: „Aš ne pamišėlė!" Kai aš paklausiau, kur ji tarnavusi: ji taip pat kartą atsakė, rodos: Vidaus reikl. ministerija.
Indriliūnas sakėsi atpažinęs, kad ji jau 1939 m. rudenį buvusi atėjusi į dekanatą. Ir tada, kaip dabar, jai Malakauskis sakęs: „Bėk, bėk..."
Tada pasibaigė kokia tai barnis.
Ar Mykolauskas, ar Indriliūnas man sakė, kad ji buvusi mokytoja, gyvenusi, arba bent sakėsi gyvenusi pas Česnį.

Dabar sklinda visokie gandai. Žmonės piktinasi. Apie tą šūvį daug kalbama. Kalba jau ir gimnazijose. Didelė dauguma mano, kad čia turėjo būti šioks toks pagrindas. Ji turėjo turėti su klebonu kokių nors sąskaitų. Iš gatvės atėjęs neužpuls.

Įdomu, kad Dek. Malakauskis Daugumo departamentui parašė tuoj pareiškimą.

Vakar vakare iš St. Šalkauskio, jo iš dalies patartas ir prašytas vėjau su nusistatymu šiandien Dekanui įteikti savo atsistatydinimą. Tačiau svogeris Dr. J. Grinius man išaiškino, kad nėra reikalo man dabar atsistatydinti.

Rekt. Šalkauskis šiandien Malakauskiui įteikė to laiško nuorašą. Aš palikau pas Rektorių patį originalą, o vieną nuorašą mudu abu patvirtinova savo parašais. Nieko plačiau su Šalkauskiu negalėjau išsikalbėti, nes atėjo generalvik. Jauktys, spėju tuo reikalu.

Prieš 6-sias susitikau f-te su Dekanu. Jis prašė „XX A." įdėti jo parašytą straipsnį. Aš nė žodelio joje nepakeitęs, ją ~~[illegible]~~, nunešiau ir atidaviau Skrupskeliui, kuris perdavė Rinkevičiui. Rinkevičiaus prašiau rytoj man grąžinti patį originalą, Malakausko ranka rašytą.

Ta proga Malakauskis man trumpai ir drąsiai susirūpinusiai pasakojo. Ją pažinęs jau prieš 11 metų. Ji buvusi Biršto, kaip beveik mokytoja, pašalinta. Paskui, sako, patekusi į Gimnaz., bet neturėjusi lėšų. Kun. Pranciškus prašęs ją grąžinti į mokyklą. Tuo

turėjęs pasinaujinti Malakauskis. Gavusi ji gerai rekomendacijas iš Bukonto (kun.) ir iš Banckiečio. Malakauskis jai davęs pinigus mokytis, paimdamas iš jos kortelės. Paskui, rodos, paaiškėję, kad ji turinti dalį. Emės Malak. iš jos vekselius, bet jie buvę falsifikuoti, netikri jos parašai.
Ji buvusi gimnazijoje vienoje klasėje trejus metus. Tarnavusi finansų ministerijoje, kur prieš Lipčių rašiusi anon. laiškelius. Su karta iš tarnybos buvusi pašalinta. Jau 8-ri metai, kaip ji Malakauskį persekiojanti.

Dekano pasakojimas neatrodė labai įtikinantis, nors galėjo ji prie jo ir perdaug prikibti.

Po pietų (prieš tai) pas mane buvo kun. Ila ir Grauslys (kun.). Kai pastarasis nuėjo žmonos lankyti, Ila man pasakė: Malakauskio susižeidimas, kuris prieš keletas savaites buvo, ~~įvyko~~ esąs tos moteries įvykdytas. Įsiveržusi į kambarį, ji Dekanui trenkusi puodu į galvą. Gavęs iš Venckus, kuris yra vienintelis Mal. draugas. Lygiai tą pačią žinią man pasakojo ir Dr. J. Grinius. Ta moteris puodu susižeidusi tada Dekano galvą, kuris man paskambino ant rytojaus, kad neateisiąs, o paskui atėjo apdaužytu veidu.

Ila pasakojo ir apie tuos venselius, kurie buvę paskui patekę pas Venckų, bet ir jis ji jų nebeišgavusi. Ji prašiusi Venckaus, kad tas ją su Malakiauskais sudraikintų, bet ~~tas~~ jis atsisakęs būti tarpininku.

Apie linksmą moteris ligones lankyti, jomis rankas glostyti, glamonėti (švelniai) pasakojo Ila faktų ir iš jėzuito Venckaus gyvenimo. Žmona man tai patvirtino savo patyrimu. Betlyne ji buvusi Venckaus (jėz.) perdaug globojama.

Kovo m. 10 d. (sekmadienis). Žygis su ta Baltrušaityte Marijona sudaro f-to gyvenime dabar svarbų įvykį. Apie jį daug šnekama ir pasakojama. Patiesi Dekano Malakausko parašytoji žinia tik sukėlė daug klausimų ir abejojimų tiems, kurie nieko nebuvo girdėję. Atsipeikėjęs, Malakauskis pradeda jausti po kojomis žemę ir vis daugiau pykti, kad jis remiamas prie sienos, o jam neplaukdama išsiteisinti. Jis jau kelis kartus man minėjo mūsų kolegiškumo stoką ir t.t. Dek. Malakauskis nepatenkintas, kad aš Šalkauskiui perdaviau tą laišką, kuris yra dabar svarbiausias įrodymas prieš Malakauskį. Penktadienį (III. 8) man Dek. Malak. ilgai dėstė, kad jis norįs jau pasitraukti, išvarinėti šį klaimą, bet Fakultetas jį turįs atstatyti, nes kitaip jis negausiąs kompensacijos.

Bet jau ant rytojaus atrodė jis daug drąsesnis. Penktadienį (III. 15), rodos, turėsime Fakulteto posėdį, bet aš tikiu, kad teologai pasisakys

labai oportunistiškai.

Šiandien priešpiet buvo „XX A." kolektyvo posėdis pas J. Ambrazevičių. Daug kalbėjome įvairiausiais techniškais, turinio pagerinimo, naujų problemų iškėlimo klausimais. Aš pasiūliau kelti jau savo laiku iškeltą temą: „Mobilisierung der geistigen Kräfte," t.y. mobilizuoti dvasines ir kultūrines jėgas ir ruoštis įvairiems eventualumams, pav., kokiai sovietų okupacijai. Toji mintis, kad reikia per spaudą kelti mūsų moralinį ir kultūrinį lygį, ypač Šiupskelio buvo šiltai priimta. Bet pasirodo, kad Šiupskelis yra geresnis daug individualus darbininkas, tačiau jis kaip organizuoto- kaip Omnsais visai nesugeba. Jis pats rašo, dirba, o kolektyvas nuo jo nutolo. Per mažai ryšių su provincija. Dabar nutarta vėl išplėsti deriuravimą (kolektyvo). Daug įvairių gerų minčių buvo pasiūlyta, bet klausimas tik, kiek jos bus įgyvendintos.

Po pietų atėjo gyd. Ant-Starkus apžiūrėti žmonos, kuriai viduriuose buvo atsiradę skausmų. Ta proga jis man pasakojo, kad at. gen. Ladyga tyliu būdu organizuoja perversmą. Numatyta jau ir planas, kuriuo bus paimta atsakingos žinybos, prezidentūra ir tt. Visas planas, žinoma, remiasi kariuomene, bet ji mažai tebusianti panaudota. Pav., prie prezidentūros, kai Smetona turės pasirašyti naują ministerių kabinetą kariuomenė būsianti garbės

kuopos pavydale. Taoj per radiją būsiąs paskelbtas naujas ministrų kabinetas, o apie Smetoną būsią pasakyta, kad jis išvažiuoja (nepasakius kur) sveikatos pataisyti.

Aš iš pradžių tiems confidencialiems Starkaus žodžiams netikėjau, bet, pasirodo, kad vyriausybėj apie tai esama rimtai galvojama. Svarstomi net tokie klausimai, ar uždaryti „L. Aidą"? Ar neatgaivinti „Lietuvą"? Ką paskirti šv. Ministeriu. Starkus minėjo J. Ambrazevičių. Tamošaitis, kaip teising. min., numatomas laikinai palikti; Bistras – premjeras – kuriam atsuine aašu prezidentas turi (laikinai) pavesti savo valdžią, žemės ūkio – Sleževičius. J. Masiliūnas ir Urbšys gali pasilikti savo vietose.

Pasbui atėjo Vabrijos pirm., Žemaitis, Paulius Juraus, ir mudu su Starkumi negalėjova savo pasivaikščiojimo baigti.

Ladygos telefonu iškviestas nuėjau į Karo Muz. Ten buvo, drauge su Ladyga ir Maj. Vėšdarkausku, aalbėta ne mažai prieš tą daugybę generolų, prieš besaikį ordinų dalinėjimą, prieš tą perdėtą į laipsnius kėlimą. Ladyga vis sakė: Tai daroma todėl, kad „tronas" yra labai silpnas. Po kiekvieno perversmo vis nauji kėlimai ir ordinų dalinimai. Aš pasisakiau prieš tą sistemą, kuri remiasi Smetonai „kodilavimu" ir „subinlaižių" politika, kuri jam tarnauja tol, kol iš Smetonos šio to tikisi. Maj. Vėšdarkauskas pastebėjo, kad Smetona labai sueno: jis nebepakenčia jokios kritikos, o tik ~~ditir~~ ditirambus.

Daug mūsų stagnacijoje esančio gyvenimo neigiamybių buvo iškelta. Ladyga griežtai pasisakė prieš gen. Daukantą, o pasbui mūdu

su Ladyga perėjova į kabinetą. Ten jis man ir davė pareiškė apie tą savo planą, kurį buvau girdėjęs iš Starkaus. Aš jam prieinytinai išrodinėjau, kad jiems reikia būti labai atsargiems, nes dabar beveik nieko paslėpti negalima.

Ladyga manęs klausė, kaip, perversmą įvykdžius, pasielgti su spauda. Aš jam atsakiau: „L. Aidui" tegu nutraukti subsidijas, tada jis savaime užsidarys. „Lietuvos" negaivinti, o savo atskiras oficiozas valdžiai nėra būtinas. Jis norėtų rasti žmogų, kuris vėliau galėtų, padarius „tvarką", tvarkyti spaudą ir duoti jai direktyvas. Kai dėl šv. Ministerio, aš jam pasiūliau tik Ambrazevičių.

Apskritai man buvo neaišku, kodėl man Ladyga dėstė taip greitai visą savo planą. Kartu su juo ėjova iki Lietuvos gatvei. Jis vis apie tai tik ir kalbėjo. Iš jo žodžių, daugiausiai nukreiptų prieš Raštikį, gavau įspūdį, kad viskas turi pasisekti, viskas numatyta iki detalių.

Man dar kaž kaip keistai atrodė tas planas. Aš namie jį persvarsčiau ir vis dar suprasti negalėjau.

Kai iš Ladygos grįžiau susitikau gatvėje pas mane beeinantį Keraitį. Su juo daug kalbėjova dėl Malakausko nemalonumo. Jis ne viską sako, ką žino, bet įdomus buvo jo toks pasakymas: Jeigu kas dabar viską žinotų, kas (kurijoje ir pas Kauno kunigus) dedasi, baisiai nustebtų. Tik paskutiniame teisme bus galima sužinoti. Ir tada reikės nustebti, kaip buvo galima mums tvarkytis ir dar iš to nuveikti.

Dėl ~~Šaulio~~ Šaulio (generalisr), atrodo, Kuraitis irgi daug ką turėjo pasakyti. Jis kuriuos dalykus su modernistais viršūnėj neimas, gal tada ir jam pačiam būtų nemalonumų, todėl ir Dogelis rašto pirštu nudegęs. Nieko nepadėjo, kai jis vieną žmogų sumindė. Toks pat arkivyskupas Skvireckas. Juk kiek prieš Mielešką buvo suminėtų, bet tai nėjo į metropolito ausį.

Dėl Malakausko reikalo abiem mudviem su Kuraičiu buvo aišku, kad čia bus labai po pirštus pažiūrėta. Tokiuose dalykuose mūsų teologai yra labai plačios sąžinės. Kokie Venckai (Pr.), Meškauskai, Šauliai, Česniai nieko nedrįs pasakyti. Tiesiog sunku turint tokį teologijos skyrių.

Kovo mėn. 16 d. (šeštadienis). 10^{30} var. Šiandien pradedame atostogas. Neįprasto gerumo pagautas Dek. Malakauskis paskelbė, kad po pietų paskaitų nebus. Tuo būdu atpuolė ir mano pratybos, kurių specialiai pora studenčių buvo laukusios nevažiuodamos atostogų.

Dabar iš viso turiu jau daugiau studentų. Rusijos istorijoje dalyvauja, tiesa, tik dvi studentės (Masiokelytė, Levanienė); prie to kurso man reikia daug ir naujai ruoštis. Bet aš mielai savo darbo laimėjimus perduodu ir dviem studentėm. Lietuvos istorijos šaltiniuose pastoviai dalyvauja tik trys studentai (Masiokelytė, Degutytė ir Šilgalis). Lietuvos istorijoje klausytojai susirenka iki 15–20 studentų, o pratybose, kuriose aš daug duodu darbo, 8–9 studentai.

Malakauskis, berods, su tam tikra bravūra ir drąsa kelia tai Baltrušaitytei bylą. Žinoma, vis man atrodo, jis laimės, nes toji moteris neturės įrodymų tam, ką ji parašė

ir ką ji prišnekėjo. Antradienį (III.12) buvome susirinkę pas Kuraitį: Kuraitis, vysk. Reinys, Šalkauskis St., Grinius ir aš. Kai ką pranešė rekt. Šalkauskis, o paskui aš: Malakauskis Baltrušaitytei kelia keturias bylas: 1) už trukdymą eiti pareigas, 2) už apšmeižimą, 3) už apšmeižimą jo turėtų santykių su pusesere Ona Mickevičiūte ir 4) už suklastojimą vekseliuose brolio parašo.

Iš Kriaučiūtės girdėjau tai, ką man jau Pankauskas buvo sakęs: girdėti esą pas Malakauskį moteriškų balsų, ~~nuolat~~ dažnai bėga ~~jam~~ Kriaučiūtei ant sienų vanduo, o vieną kartą iš Malakausko buto jam labai daug pribėgo. Dovydaitis, pasirodo, iš Belecarienės girdėjo („N. Vaid." red.), kad Baltrušaitytė gyvenusi šalia vieno kariininko. Malakauskis pas ją lankydavosi. Ir tai buvę ne vieną ar du kartu, bet labai dažnai.

Pankauskas pasakojo, kad Telšiuose Tauragės dekanas Dikavičius, pačios Baltrušaitytės pasakojimus jam perdavęs: buvo [illegible] iki negalimo perversiškumo ribos. Ji pasakojosi, kaip jiedu kartu lipdavo į vonią, maudydavosi etc. Gal tame sąryšyje į Kriaučiūtės kambarį ir vanduo tekėdavo.

Toji istorija man darosi jau nemaloni. Aš galvoju po Velykų pareikšti savo atsistatydinimą.

Net mūsų gerieji ir taurieji teologai – tokį gavau įspūdį iš Kuraičio ir Ketrio – norėtų, kad viešojo valst. teismo Malakauskis būtų reabilituotas. Bijo jie, kad jis dar kol kas paliktų. Kitaip reikštų prisipažinimą. O aš esu tos nuomonės, kad kuo greičiausiai turėtų būti renkamas naujas dekanas. Malakauskis – aš esu beveik tikras – iki šiol vedė dvilinką gyvenimą. Kai su juo kalbi, tai visada gauni įspūdį, kad kažkur užpakalyje yra dar kitas Malakauskis.

Suomių–bolševikų karas baigėsi nelauktai. Bet suomiai didvyriškai laikėsi 3½ mėnesio. Jie turėtų dainuoti mūsų himną: „Lietuva... tu didvyrių žeme..." Tą posmo dalį mes turėtumete jiems atiduoti, o pas mus tarp fazaniškos prigimties generolų, kurie lygiavai pasipuošę ordinais taip, kad net krūtinės nebesimato, abejoju, ar bus didvyrių. Juk lenkai tokių išdidžių „fazanų", kurie nešiojo puikius akselbantus, ar raudonomis siūlėm kelnes etc., taip pat daug turėjo. O suomiai ką gi? Vargu turėjo tokių „įspuošimenų"? O laikėsi puikiausiai.

Teisingai ats. gen. Ladyga man praeitą sekmadienį pasakė maj. Bertakauskui girdint: „Tronas labai silpnai laikosi, jei vis generolams reikia duoti naujų ordinų ir daryti vis naujus ir naujus pakėlimus. Juk jokis masinis kėlimas, tai tik pataikavimas. O pataikavimas paikina. Kažin, ar rimtu momentu tie ordinuotieji ką sugebės? Tik,

galima sakyti, bandomoji mobilizacija parodė 496
mūsų karinio gyvenimo netobulumus. Ji buvusi
tiesiog groteskinė. 465

Raštikis, jau, tur būt, į vadus nebegrįš.
Jo vardas beveik jau pradedamas užmiršti.
9v.v.

Kovo 19 (Šv. Juozapas - antradienis). Nieko ypatinga!
Visi laukia staigmenų politikoje. Pas mus viduje
nieko nesigirdi. Cenzūra gerokai siaučia. Čia pride-
du Katiliaus strp. apie savivaldybių rinkimus, ku-
ris in extenso buvo iscenzūruotas.
Iš J. Ambrazevičiaus gavau vakar „Suvalkiečių" pa-
sirašytą atsišaukimą, apie kurį man plk. V. Ste-
ponaitis buvo sakęs, kad jis yra Katiliaus rašy-
tas. Iš kur jis tai žino?
Vakar po marijonų salėje išklausytų rekolekcijų
su Dr. J. Grinium buvova pas J. Ambrazevičių.
Atėjo ir Kulakauskas. Jis pasakojo iš Neu-
jorko parodos rengimo tokį dalyką. Pas dail.
Galdiką buvo užsakytas Tannenbergo paveikslas.
Jis padaręs gana gražų (kompozicijos atžvilgiu)
paveikslą, kuris vaizdavo Vytautą ant kardo ry-
mojantį prie Jungingeno lavono.
Prie progos tą paveikslą pamatęs Zechlinas. Jis ėmęs
tiesiog grasyti, kad būsiąs labai nepatenkintas, iš-
važiuosiąs iš Lietuvos etc., jei tas paveikslas bus
iškabintas Neujorko parodoje. Galdikas gavo paveiks-
lą perpiešti. Jis išėjo jau kitoks ir visai nebe
įdomus.

Šiandien su A. ir J. Griniais nuėjau įteikti
pas Juozą Ambrazevičių įteikti mūsų kolek-

466 497

kyrinės dovanos apie flamandų meną. Ta proga jis sakėsi girdėjęs iš autoritetingų šaltinių, kad Malakausko kazusui jau sudaryta bažnytinė (tardymo) komisija, kurios pirmininku yra B. Česnys. Aš išsireiškiau: „Den Bock zum Gärtner machen". Bet, jei Malakauskis vis su Česniu nesugyveno, gal ir bus gerai, kad Česnys, kuris pažino gerai ir Baltrušaitytę, ėmėsi šito dalyko.
Paskui atėjo Kuraitis ir sakė, kad tikrai arkiv. Skvireckas, pas kurį buvęs atsilankęs ir Buzio, davęs jau tyrinėjimo eigą. Kun. Jakubauskas manąs — kaip Kuraitis sakė — kad čia su Malakauskiu ne viskas tvarkoje. Jėzuitai ir daugelis kitų kunigų esą taip pat susirūpinę.
Savo laiku susirinkę Pr. Venckus, Usoris, Sandanavičius ir dar vienas (jo pavardę užmiršau), galvoję patarti Malakauskiui, kad nedarytų istorijos ir nebandytų tos moters ištremdinti. Bet niekas iš jų neturėjo drąsos jam tai pasakyti. Malakauskis tad pasirinko Baltrušaitytės ištrėmimo kelią.
Kuraitis dar sakė (J. Ambrazevičiui girdint): prieš porą mėnesių dar Česnys sakęs Kuraičiui, kad jo rankose yra dokumentas — Malakauskio laiškas, kuriuo jis patarė jai kreiptis į gydytoją R(abinavičių) vaisiaus pašalinimo reikalu. Apskritai prieš Malakauskį esančios apkaltinančios medžiagos.
Bet pasidarė jo vargšo gaila, kad aš

iš Kuraičio išgirdau, jog jo sveikata blogėjanti. 118
esąs jau pablogęs, rodos, atsisveikinas veltųjų?
Gal dėl to Malakauskas man šiandien skambino,
kad jis blogai jaučiasi ir į fakultetą neateis.

Vakar man sakė Maceina, kad šitas daly-
kas turis platesnes šaknis. Beleckienė sakiusi
jam ir jo žmonai: Beltnisaitytė gyveno pas vieną
pelkininką, ir ten dažnai Malakauskas ir
dar kiti kunigai pas ją lankydavosi.

Gaila man gero Dekano, kuris buvo pavyz-
dingas administratorius ir sumasdavo studentų
reikalus.

Kaip kartais naiviai ir juokingai žmonės
galvoja, pavyzdys iš J. Grinius samprotavimo:
girdi, tautininkai, ypač Statkus galėjo atsiųsti
tą moterį padaryti sceną, kad būtų sukom-
promituotas Fakulteto Dekanas. 10 1/2 v.v.

Kovo 24 d. (Pirmoji Velykų diena). Dar niekada neteko
matyti tokių žiemiškų Velykų kaip šiemet.
Ir sniego danga dar gana didelė, ir šalčio yra
gana daug.
Ošryt buvau Prisikėlime. Žmonių mūsų Žaliakal-
nio bažnytėlėje prisirinko tiek daug, kad mūsų
minia stovėjo gatvėje.
Po Prisikėlimo su Kuprioniu svarstėva įvairias
galimybes, ar gyjs Raštikis. Ji viską ahodo, kad
tautininkai labai klysdys, ir jis šitos vietos jau
nebegrįžins.
Vakar buvau bažnyt-tribunole. Šaulys, Kan. Prel.
Dogelis sekretoriaujant užrašinėjo mano paro-
dymus. Stengiausi sakyti tik faktus, nupasa-

koti kovo 2 d. žygių, ir visai nedariau savo išvadų. Atrodo, kad Šaulys nori pavesti sandėlį Malakausko rankai. Kai Arkivyskupas susipažins su sandėlio dokumentu, tik tada paaiškės, ar bus keliama byla bažnytiniame teisme!

Buvo atėjęs į svečius pas mus Ant. Starkus, J. Grinius su savo mama ir gailestinga su savo Onute.

8 45 v. v.

Kovo 30 d. (šeštadienis). Jau baigiasi malonios Velykų atostogos, o aš vis dar nepajėgiu užbaigti savo straipsnių į „Praeitį." Šiandien vėl pradėjau lepti savo paskaitų ciklą Šaulių radio pusvalandyje.

Vakar ir užvakar girdėjau, kad kariuomenė esanti pasiryžusi grąžinti St. Raštikį į savo vietą. Jam baigiasi atostogos IV. 20. O tautininkai yra nusistatę jo atgal nebepriieisti. Dulkonys pasakęs Šaugmino Pocilaičiui: Jeigu jūs nesusitvarkysite, tai kariuomenė ras savo kelius Raštikiui pastatyti. Tos dvi tendencijos yra aiškiai pastebimos. Kaip jos išsilies per tas kelias savaites, dar neaišku.

Yra kalbų, kad bus reorganizuotas Ministrų kabinetas. Tamošaitis ir Jokantas būsiančios pirmosios aukos.

Šiandien buvo užėjęs prašyti pinigų tas neaiškios kilmės ir įtartino darbo vokietis-emigrantas André Krebeling. Jis, gavęs du litu, pradėjo pasakoti, kad vokiečių gestapo esanti įsiudrinusi įvairių pamoninkų, šnipinėjimų etc. Lenkijoje

21.000. Jų sandėliai (žaliavos, odos, metalai etc.) tuo būdu savaime atitektų vokiečiams. 18.000 jų yra tie patys, kurie figūruoja vokiečių propagandos sąrašuose kaip lenkų nuskriausti vokiečiai.
Anot Riebeling'o, karo sukimas Vakaruose nebūsią. Jie persimesią į Skandinaviją. Anglai duosią švedų rudos kasyklų darbininkams „Streikgelder", kad šie nebekastų Vokietijai rudos. Todėl atsirasiančios komplikacijos.
Šiandien Malakauskis neatėjo į Fakultetą. Aš padariau išvadą, kad jis manęs vengia. Kad vedamas prieš jį šurdymas, jis, tur būt, pats žino. Vis daugiau faktų girdžiu, kurie yra prieš jį, pačiam gana nepalankūs.
10^{15} vak.

Balandžio mėnuo

Balandžio 5d. (penktadienis). Vakar iš Dek. Malakausko ir J. Babičiaus patyriau, kad mūsų delegaciją (ekonominėse derybose) gana spaudžią vokiečiai. Jie reikalauja duoti kiek galima daugiau maisto ir „padėti" tuo būdu nugalėti prancūzus-anglus.
Malakauskis vis kalba apie tai, kad dabar mane reikia pakelti ekstr.-ord. prof. Aš jam priminiau, kad reikia dar parašyti jo norimą darbą. Bet dabar jis pasitenkina be nieko. Matyt, nori užtušuoti mano ir jo santykiuose nemalonius prisiminimus. Jis sakosi turįs konkrečią tai intenciją, aiškų reikalą, kurį man nepasako, bet dėl kurio reikią mane ir Grinių pakelti ekstraordinariniais.
Apie jo „asmeniškąjį" reikalą nebekalbava,

bet bylos jis dar nėra išvedęs. Bent taip aš gavau įspūdį.

Šiandien „XX A." yra išcenzūruota B. Lesciniier's pranešimo toji vieta (iš Bln), kur sakoma, kad prancūzų žemėlapyje Vilnius yra numatytas priskirti prie Lenkijos. Daug kas abejoja, kas toje vietoje turėtų būti. Anot J. Butėno (XX A.) kiltų prieš sąjungininkus visuomenėje pasipiktinimas.

Bet aš iš visos širdies norėčiau, kad tia sąjungininkai laimėtų. Jų ir imperializmas yra daug simpatiškesnis. Žinoma, neaišku, kaip tokiu atveju nusistotų mūsų santykiai su lenkais.

Perskaičiau vokiečių „Balt-knygą" Nr. 3, kurioje lenkų archyvo (U.R.M.) dokumentai. Pasirodo, spaudoje (vok.) per dideli komentarai tilpo. Tie dokumentai nieko ypatinga neparodo. Tiesa, vienas–kitas per diplomatų pasikalbėjimus nuskeltas žodis prieš Hitlerį ir Vokietiją.

Dabar jau 3-čia savaitė nešiu į Janulaitį „Praeitį" Lietuvos pasienio santykiai su visiems XVI amž. 11[20] m. vakare.

Balandžio 7d. (sekmadienis). Žmonės laukė kovo mėnesį didelių įvykių. Paprastai buvo galvojama, kad Hitleris tą savo laimės mėnesį ką nors darys. Tačiau iki šiol dar nieko neįvyko. Gal dabar vokiečiai kaž ką nors ryšis, nes prieš blokada vis labiau aštrėja.

Koks bus Lietuvos likimas neaišku. Yra ženklų, kad vokiečiai nenorėtų leisti perdaug įsigalėti sovietų įtakai. Praeitą sekmadienį iš Dr. Leo aiškiai patyriau, kad didinamas Lietuvoje vokiečių pasiuntinybės

bės personalas. Norima padėti sekti mūsų kultūrinį ir mokslinį gyvenimą. Aš pats praeitą sekmadienį, kai pas Leo nuėjau paimti jo persivaikščiojimui, radau pas jį Pasiuntinybei (vok.) „Fräulein Faden", kuri sudarinėjo mūsų literatų ir mokslo žmonių sąrašus, rinko jų adresus, parašytus veikalus. Teiravosi jį apie archyvus. Aš jai nurodžiau „Bibl. Žinias", kuriose yra jų (bibliotekų etc.) sąrašai. Praeitą pirmadienį (t.y. ant rytojaus) toji Faden man paskambino klausdama, kurs yra tas „Bibl. Žinių" numeris.

Aš noriu daryti išvadą, kad vokiečiai pradeda Lietuva aktyviau domėtis. Įdomu, kad nebus repatriacijos.

Vakar P. Skodis man dėstė, kad estai ir latviai yra sutarę ginatis ir priešintis sovietų agresijai. Latviai labai perdaug daug ginklų iš vokiečių, kurie parduoda už valiutą. Ypač norima įsigyti daug priešlėktuvinių pabūklų. Kadangi sovietai Baltijos pajūrio kraštus išvežtų į Sibirą, o čia atkeltų rusus, nebėra kito išėjimo, kaip bolšev. priešintis, jei jie bandys eiti. Žinoma, inteligentus jie išnaikintų. Skodis aiškiai pažymėjo, kad tokio aktyvaus pasipriešinimo kelią yra sutarę eiti latviai ir estai. Tik, girdi, nežinia, kaip pasielgs lietuviai.

Vakare atėjo Stakauskas, kuris man plačiai įrodinėjo, kad rusai kiekvienu atveju norės užimti Latviją, nes jiems reikalingi tokie uostai, kaip Liepoja (didžiausias karo uostas), Ventspilis, Ryga, kuriuos patys rusai yra pastatę.

Stakausko nuomone, ačiū vaizduojamojo vokiečių ir sovietų priešingumo, mes galime kartais išlikti nepaliesti.

Šiandien priešpiet su Ambrazevičium keliavau jo autom. Panemunėje. Jis man minėjo, kad Ladyga du kartu buvęs pas Smetoną ir kalbėjęs po porą valandų. Aš tuoj padariau savo išvadas, kad, galbūt, yra ryšys su tuo, ką aš žinau apie Ladygą.

Namon grįžus atėjo Atmų Fed. mokesčių rinkėjas Ceikauskas, kuris pasakojo apie Mačiulio laidotuves. Smetona esąs labai dėl jo mirties gapaudintas, nes jo iniciatyva Mačiulis 8 mėn. buvęs forte ir gabęs plaučių džiovą. O juk Mačiulis išvaikė seimą 1926 m. Prie duobės Sliesoraitis pasakęs labai prieš tautininkus nukreiptą kalbą. Čia buvusios pakartotos voldemarininkų „ceremonijos." Sliesoraitis Mačiulio draugus šaukė pavardėmis, o jie atsakinėjo: „aš", „aš"... O kai buvo prieita prie „A-Mačiulio", jie visi atsakė: „Mes."

Iš paskutiniųjų dviejų dienų pasikalbėjimų susidariau įspūdį, kad Raštikis, kur būt, į savo vietą nebegrįš. Smetona jo nenori. Muskickis buvęs pas Smetoną ir pasakęs: Raštikio nori ir katalikai. Tada Smetona drenkęs kumščiu į stalą ir kažką das pasakęs. Tai girdėjau šiandien iš kan. Sabaliausko, kuris būdamas 67 m. išeina į pensiją, ir savo vietą užleidžia vysk. Matulioniui, kuris čia pradeda būdamas 67 m.

Po pietų buvau su Kuraičiu 2 val. pavakarieniavoti. Daug teko išsikalbėti. Ilgai svarstėva vidaus ir užsienio politiką. Jis mano, kad, jeigu reiktų rinktis ar mūsų ar vokiečius, geriau po naciais negu po banditiškais bolševikais.

Kuraitis pasakojo apie komunistų veiklą. „Maiste", kur atlyginimai ne blogi, streikavo komunistų suagituoti darbininkai tris dienas. Užtat šiandien jau laikraščiuose žinia apie algų padidinimą darbininkams (10%-15%). Esą daug komunistų atsi-šaukimų. Viename jie kviečia kat. ir kit. jaunimo organizacijas vienytis į frontą prieš vokiečius. Gal ką nors dar komunistai sugalvos gegužės 1-mai. Ne be reikalo stovi įgulos. Jos daro savo štabuos ir niekuo nevienodavos.

Apie Malakauskį Kuraitis sakė: tur būt, visi kunigai žiūri, kad čia Malak. kaltas. Matyti, daugelis jį žino dar nors iš praeities. Juk ir į kanauninkus Malak. nebuvo užpernai pakeltas. Atsimenu, tada jis skeptiškai atsiliepė apie pakeltuosius, nes pats liko nuskriaustas.

Dabar Malakauskis nori Griniaus ir mane atsaukti į ekstraordinarinius. Kitą antradienį (IV.9) dar turi būti sprendžiama.

Gyvename labai netikrus laikus. Aš rašau dabar savo studijėlę į „Praeitį" (iš XVI a. mokybos) ir vis laukiu, kada bus žinių apie kokias nors atmainas, kada pagaliau prasidės mūšiai. Tada tur būt, ir sovietai ims ką nors planuoti. Ždomūs, bet baisūs laikai. Gal mūsų Lietuvėlė ir liks šitų audrų neužblokuota? O gal ir kitaip? Aš kartais jau įsivaizduoju, kad visas mokslas baigėsi ir aš jau kasu griovius, kad uždirbčiau nors trupučiį duonos Ciliutei ir sau.

22 val.

Balandžio 10 d. (trečiadienis). Vėl pasaulį sukrėtė tokie įvykiai, iš kurių dar ne atsipeikėti nepajėgiame. Per vieną dieną vokiečiai įsiveržė į dvi neutralias valstybes. Per politikuojančią visuomenę eina didelė nusivylimo banga sąjungininkais. Net Grinius ir Dielininkaitis, jau tie ankstesnieji frankofilai, ima abejoti ir nebesuranda argumentų sąjungininkų neveiklumui pateisinti. O Ambrazevičius jau skelbia savo atvirą nusivylimą sąjungininkais. V. Rygertas („XX A.") laurytojas jau yra pasidaręs vokiečių galybės skelbėjas. O aš taičiau ne vienam teigiau vakar ir šiandien, kad paskutiniojį juoksis ne vokiečiai, o sąjungininkai! Vis tiek aš dar tikiu į galutinę sąjungininkų pergalę. Nors kartais žmogus imi ir

abejoji, ar jie jau visai nepaseno.
Dabar ne vienas kelia klausimą, ar sovietai greit nepanorės užimti Lietuvos. Dr. Vl. Viliamas sakėsi girdėjęs iš vieno ministro, kad sovietų įgulos vis labiau ir labiau pradedančios reikštis. Kad „Maiste", kuris yra geriausia Lietuvos įmonė, buvo trijų dienų darbininkų streikas, retai kam, kas interesuojasi, nežinoma. Viliamas sako, kad gegužės 1 d. Vilniuje būsiančios demonstracijos su Stalino paveikslu etc. Ruošiama generalinis streikas. Įgulos reikalaujančios iš Lietuvos algų pavydale pinigų ar išlaikymo. Dėl paskutinės žinios aš labai suabejojau.

Vakar, baigę T.F. Fakulteto posėdį, kuriame Grinių, Ambrazevičių ir man avansuoti buvo sudarytos komisijos, du trečdaliu fakulteto profesorių (Šalkauskis, Reinys, Kuraitis etc.) atėjome į „XX A." Dr. Trumpokelis sako: darbininkai komunistai su įgulomis palaiko kontaktą. Bet įgulų pareikšta: Jūs veikite ir darykite patys, o kai kas pribrės, gal tada ir mums bus reikalas įsikišti. Tos žinios esančios tikros, girdėtos iš Saugumo Departamento.
Viduje padėtis nekonsoliduota. Statkus važinėja po provinciją ir pliauškia, kad Bizauskas vedąs prolenkišką politiką Vilniuje ir neuždarinėjąs lenkų organizacijų, nors tai senai tautininkai norį. Šiandien Servus (= J. Ambrazevičius) tokiais klausimais parašė straipsnį, bet jis visas išbraukytas (žr. priedas).
Šiandien kalbėjau su gen. Ladyga. Gavau tokį įspūdį. Jis buvęs pas Prezidentą, jis jį pagyręs

kad 1920 m. nenusileido prieš komunistų sukilimą ir neondarė naujos valdžios etc. Apskritai, atrodo, jis Prezidentui apie truputį kitaip negu man aiškiau aalbėjo. Ladyga sako, kad visais klausimais pats Smetona pritaręs. Iš Ladygos miglotų žodžių supratau, kad gal kas ruošiama, gal manoma revoliucijos keliu padaryti... Neaiškiai. Atrodo, kad jis iš pavydo ir tuščios ambicijos nemėgsta Raštikio ir prieš jį intryguoja. Prieš Raštikį Ladyga vis nuolat pasisako.

Ladyga minėjo buvo katalikai – jo nenorį, kadangi jis (Lad.) perdaug savarankus, o jiems geriau būsiąs Raštikis, kuris paklusnesnis. Ar Raštikis gerai, vis dar neaišku. Ladygai jis esąs tik demagogas ir sudemoralizavęs kariuomenę. Dabar jau leitenantai politikuoja.

Didelis pasipiktinimas eina dėl vakar tilpusio Malakausko „garbės" atitaisymo, kurį daro Baltrušaitytė. Ar ne juokinga, kad kokia mergiščė V.F.F. Dekaną-kunigą pasivėlija kvalifikuoti kaip „tiriantį..." etc. Ar ne ironija?

Vakar [illegible] neatėjo į V.F.F. Tarybos posėdį. O šiandien sužinojau, kad Reinys labai nenorėjo, jog šiandieniniame posėdyje dar Malakausko dalykas nesutvarkytas.

Dabar vien kalbomis ir įvairiais samprotavimais apie politiką leidžiamas laikas. Keliama įvairiausios galimybės. Bet dauguma vokiečių žygį (Danijoje ir Norvegijoje) laiko jų dideliu laimėjimu.

21.40

Balandžio 17 d. (trečiadienis). Daug kas su nekantrumu laukia, kad paaiškėtų padėtis Norvegijoje. 9/10 žmonių, o gal ir daugiau yra sąjungininkų pusėje. Tur būt, visi laukia anglų ir prancūzų pasisekimų. Savo sentimentais ir aš esu aiškiai jų pusėje ir sau viduje labai džiaugiuosi kiekviena jų pergale, nors tai aiškiai ne visiems parodau.
Girdėti, kad Kaune yra labai daug vokiečių agentų. Drz. Šalčkus(?) pripažįsta taip pat į jų skaičių.
Šiandien iš Kuraičio ir kitų nugirdau žinių, kurios yra atėjusios iš U.R.M., kad vokiečiai Klaipėdoje koncentruoja kariuomenę, arba ten yra bent didesni kariuomenės padėjimai. Iš Vilniaus yra iškraustomi visi vokiečiai.
Šiandien 18 val. buvau pas Urbšius kavos. Kalbėjome apie viską. Mudu su Urbšiene aiškiai pasisakėva už pilną prancūzų-anglų pergalę. Tuo atveju mūsų visai neatiduos lenkams taip buvo norėta 1919-21 m. O Urbšys samprotavo, kad geriau mums, jei nebūtų aiškios sąjungininkų pergalės. Tuo atveju lenkų pavojus mums daug mažesnis. O galimas dalykas, kad tuo atveju pastatytų čia lenkų įgulas à la dabar bolševikų etc. Tada lenkų įgulos turėtų visai kitą reikšmę ir įspūdį negu dabar bolševikų. Aš bandžiau įrodinėti, kad sąjungininkai nebekartos 1919-20 m. klaidų ir nenorės Lietuvos sunaikinti Lenkijos naudai.
Perėjome prie vokiečių pavojaus, nuo kurių, anot Urbšienės, yra tik viena priemonė išsigelbėti, būtent juos sterilizuojant! Po aiškėjo, kad tikrai Kaune yra labai daug vokiečių agentų, kurie praneštinėja viską Zechliniui. Tokių agentų dirba,

Urbšio nuomone, esąs galįs būti ir Dr. Leo. Jam galįs būti pavestas tam tikras pažįstamųjų biuras etc. Galimas daiktas, kad jis gauna ir pinigus iš Zechlino. Aš nenuneigiau tokių samprotavimų tikrumo ir pastebėjau, kad dr. Leo yra gana šališkas dabar.

Šiandien buvau girdėjęs gandų, kad Urbšys vaziuos į Maskvą. Tai sakė vyr. Keinys, girdėjęs iš vieno karmelitų vikaro. Urbšys pasisakė apie tai visai nieko nežinąs.

Svarstėme ilgai visokias mūsų ateities ir tarptautinės politikos galimybes, bet nieko aiškaus.

9 v. v.

Balandžio mėn. 2 d. (sekmadienis). Vakar, matyti, dėl prof. Jonyno hipokritiško laikymosi turėjau nemalonumų. Atėjo stud. hum. Kronaitė, kuri labai susijaudinusi ir grasindama teismu pasakojo, kad aš ją apšmeižęs vadindamas vokietaite. Aš jai pareiškiau: „Tamstos nepažįstu, bet kai Tamstos kandidatūra buvo Jonyno forsuojama, aš pasakiau, kad Tamstos tėvas yra vokietis, o aš turiu savo kandidatą."

Nežinau, ar teks pateikti, dėl kokių tai sąmoningai paskleistų gandų į teismą. Ji man priskyrė tokius daiktus, kurių aš visai neminėjau, pav., kad ji voldemarininkė ir t. t. Tai vis dalykai, kuriuos aš pirmą kartą išgirdau.

Vakar Jonyno paskaita, visų istorikų nuomone, apie Žygimantą Kęstutaitį buvo žemiau kritikos. 1 val. ir 30 min. jis kalbėjo apie 1430-37 m., o apie 1435-40 m. beliko keli sakiniai. Visiškas Žygimanto Kęstutaičio mirties minėjimo fiasco.

Po paskaitos buvo eilinis D. S. Instituto posėdis.

Šiandien buvau su Dr. V. Bartuška Aleksote pasivaikščioti. Jis pilnai įsitikinęs ir eitų bet kokių lažybų, kad vokiečiai šį karą tikrai pralaimės. Vakar jam, grįžęs iš Berlyno, Starkus sakęs: Berlyno centre nuotaika pesimistiška, o darbininkų kvartaluose tiesiog skandališka. Bartuška šventai tiki sąjungininkų pergale. 10 v.v.

Balandžio mėn. 22 d. (pirmadienis). Daug kas jau žino, kad Raštikiui atostogos pratęstos dvi savaiti. Sutikau Mackačiną, Darbo Rūmų choro dirigentą. Jis visados pilnas kokių nors minčių.

— „Vieni kitus suėsime!" pareiškė jis šiandien.

— „Kada reikia skirti tautos egzistencijos pagrindus labai rikiuojamos ministrų ir kt. jėgos klausimui ir pastangomis, ar grįš Raštikis. Katalikų Lietuvoj 90%. Jeigu gi jie nuo pernai (1939) kovo mėn., turėdami tokią gerą progą, neišsilaikė, tai jie patys kalti.

Aš irgi ne kartą jau statau klausimą, kodėl nepajėgė katalikai per tiek metus susiorganizuoti. Aš randu dvi pagrindines klaidas: 1) Nebuvo paimta Vidaus Reikalų Ministerija. — Skučas gražiai „apmovė" ir Smetonai pasitarnavo. 2) Į kabinetą reikėjo leisti ne tokius „pelių maišus" à la Bistrą ir Bizauską (jų kompleksija netinka energingam darbui), bet jaunesnius (gal Dielininkaitį, Ambrazevičių, Skrupskelį).

Grįžau kartu į miestą (vakare buvau „Forume") su Starkumi ir Babiliumi. Babilius, paprastai visada daug žino. Jis sakė, kad Skirsnemunėje sovietai rengia aviacijos bazę. Jau esą nusavinta iš ūkininkų ca. 100 ha.

Babiliaus nuomone kariuomenė esą irgi apsivylė tokių dideliu Raštikiu, kad jis, turėdamas

valdžią nieko nepadarys. Vienas senas pulkininkas pasakęs, kad neišsimuš iš jo „galvos blėdį", t.y. perversmininkystę.

Balandžio 23 d. (antradienis). Šiandien kun. St. Yla rodė nuorašą rašto, kurį esą pasirašiusi kokia tai Kauno kunigų komisija prieš Brizgį. Jame gana arogantiškai pasakyta: Apaštalų Sostas mums (Kaune) primetė suvalkietį vyskupą... Tegu jis iš mūsų meilės ir pasitikėjimo tegu nelaukia... Jeigu tas raštas nėra provokacija, atrodo tiesiog nedisciplinuotumas. Ylos pasakojimu nunciatūra gavusi ir „XX a." puslapį, kur buvo su Brizgiu pasikalbėjimas (su užrašu) „apsaugok mus nuo pietų diaboliškumo..." (ar kas tai panašaus!). Apie Malakauskį Yla tiek tepasakė, jog Roma galinti atsiimti savo raštą panašiai kaip dėl Morkelio.

Prieš posėdį šiandien Malakauskis man prikišo nekolegiškumą, kad aš prieš jį renkąs dokumentus. „Aš tavimi Daktare rūpinausi, promociją pravedu, o tu taip elgiesi" prikaišiojo man Malakauskis. „Aš nieko nesu padaręs, ko negalėčiau suderinti su savo sąžine ir užimama vieta", atsakiau ir pasiūliau, kad galiu aš atsistatydinti.
— „Tada gal ir daugiau kas atsistatydins", pareiškė jis.

Per posėdį aš visais 12-ka galinčiųjų balsuoti buvau išrinktas extra-ordinariniu profesoriumi. Dovydaitis, iš manęs pačios gavęs medžiagą, buvo apie mane paruošęs gana ilgą protokolą. Kai aš (po išrinkimo) įėjau į Tarybos salę, buvau sutiktas delnų plojimu.

Po posėdžio buvome aptarti katalikų visuomeninio veikimo stovį kokia 10-12 žmonių prof. Šalkauskio

480

„Kaip Gerb. Dekanui iš spaudos yra žinoma, Šv. Sostas" kai kurių suvalkiečių melagingų skundų pasėkoje primetė Kauno Arkivyskupijai suvalkietį vyskupą. Neturime jam neapykantos, bet iš kitos pusės jis turi suprasti, kad pateko ne savo vieton. Meilės ir prisirišimo iš mūsų tenelaukia. Kviečiame Gerb. Dekaną prisidėti prie Arkivyskupijoje pradėtos akcijos, kad nemylimas asmuo būtų atimtas. Akcijos būdą (prašymai Šv. Sostui, prisirišimo nerodymai Esamam Ganytojui etc.) prašoma pasirinkti patiems pasitarus su vietos dekanato klerу.

Komisija."

Nuorašas iš iš prof. P.
Kuraičio gauto
nuorašo. J. Jurskis 1940. IV. 24.

nuvežti į rektoratą. Ten teko dalbėtis apie tai, kaip sutvarkyti nenormalią bažnyčių padėtį Vilniuje, kur nuolat keliamos per pamaldas riaušės. Išsiaiškinta, kad daugiausia kalta vyriausybė, kuri nieko nedaro. Nutarta, kad Šalkauskis padarys sugestijų Jodaului.

Dielininkaitis sakė, kad apsisaugoti nuo preventyvinio sukilimo, policija yra užėmusi paštą. Kai šiandien sužinota, kad Raštikis nebegrįš, kariuomenėje yra visokių planų. Į gatvės sukilimą neišsilies, bet gali prieiti ir prie vidaus, kariuomenės vadų, padiktuoto perversmo. Laukiama, kas bus.

Dielininkaičio nuomone — Krašto apsaugos ministro vietą norįs užimti Merkys (ir būti, žinoma, premjeru). 11 10 v.v.

Balandžio mėn. 24 d. (trečiadienis). Gyvename tokius laikus, kada kasdien vis naujų įvykių ir incidentų. Todėl, nors labai esu užimtas įvairiausiais darbais, tačiau turiu šį tą parašyti. Šiandien turėjome pas prof. St. Šalkauskį L. K. Mokslo Akademijos valdybos posėdį. Be Šalkauskio, Ereto, Skrupskelio ir manęs, dalyvavo vieton pasitraukusio Malakausko gėjęs Kuraitis. Jis davė man nusirašyti tekstą to rašto, kurį kunigai yra išsiuntinėję dekanams (Kauno arkiv.). Kuraičio nuomone esą aišku, kad tas raštas yra ne falsifikuotas (taip samprotavo Šalkauskis), o tikras. Taip galėjo parašyti tik kunigai. Bet jau Šaulys, tam raštui „neutralizuoti", esąs išsiuntinėjęs priešingus raštus. Raginama laikytis tvarkingai etc. Nunciatūra apie tą raštelį prieš Brizgį taip pat žino ir, rodos, Kauno Kurijoje darė žygių.

Po Akademijos valdybos posėdžio kartu su vysk. Paltaroku visa valdyba gėrėme arbatą. Aš net paleidau prancūzų kalbos pamoką. Skrupskelis aiškino, kad sovietai nori gauti pas mus nutūpimo vietoms ir aerodromams 1000 ha. Pasirodo, Šaisnemunėje gali eiti kalba ne apie aviacijos bazę, o tik apie

482 513

aerodromą. Rodos, kad sovietai iš to 1000 ha tik vienoj nė atlyginti. Jie teigia, kad ta žemė mums nepriklausanti, o likusianti. J. Eretas labai entuziastiškai gyrė, pranėjo, kad Norvegija yra paskutinis sąjungininkų pralaimėjimas. Vokiečiai iš ten būsią greit išvaryti.*)
Grįžusiam namon „XX A." patyriau, kad iš Andriaus Daugirdo, kad šią savaitę turėsiąs būti naujas ministrų kabinetas: Krašto Apsaugos min. – Skučas, atleidžiamas iš savo vietos Pundzevičius, Karvelis. Užsienio reikalų ministru – Povilaitis, o švietimo ir kitais – taip pat tautininkėliai, jų žmonės.

Gegužės mėnuo

Gegužės 11 d. (šeštadienis). Gyvenimas taip eina smarkiai pirmyn, tiek jis daug atneša neticėtinumų, kad nebespėjau jų nė dienoraštyje fiksuoti. Vėl dvi, tikriau pasakius trys, kultūringos valstybės tapo Hitlerio agresijos auka. Neteko dar sutikti tokio žmogaus, kuris neužjaustų tiems belgam ir olandam, kurių kultūringumą visi pažįsta. Šiandien parašiau „XX A." str., kaip buvo sulaužytas belgų neutralitetas 1914 m. Bet daugelis mano, kad visa tai Hitleriui ir Vokietijai į gerą neišeis. Vakar 8½ v. man tai (užpuolimą ant Belg. ir Ol.) pranešė Skrupskelis. Aš paskambinau Šalkauskiui. Jis iš karto pareiškė, kad dabar vokiečiai turės ragus nusilaužti. Ir pas mane antipatijos vokiečiams didėja.

---

*) Vysk. Paltarokas sakė, kad šiandien atvyks naujasis nunc. Centoza jau teiravosi Kybartuose Jakubausko, ar jis kas nors nėra iš Vilniaus. Kauno stotyje taip pat paklausė, kodėl nėra Vilniaus vyskupo. Iš to galima daryti išvadą, kad jo jurisdikcija, kur būt, siekia ir Vilniaus srity.

483 514

Dabar neįsivaizduoju, kaip galėčiau ramiai apie tokius dalykus su Dr. Leo kalbėti, kuris visus nacių žingsnius paprastai dengia ir teisina. Nenoriu su juo dabar pabloginti jokių santykių.
Visiems aišku, kad Hitleris turės pralaimėti. Ypač tai iš vakarų labai akcentavo Dr. Bistras. Santarvininkai gavo 1½ mil. kariuomenės, daug turtų etc. Visa tai jų poziciją stiprins.
Džiaugiuosi kiekvienu vokiečių pralaimėjimu.
Iš Kuraičio girdėjau prof. Jurgučio pasikalbėjimą su Cesevičium. Paskutinysis pareiškė: Mums yra viskas žinoma apie Malakauskį. Iš Saugumo dep-to gautais dokumentais yra nustatyta jo [illegible] f-tas ne tik jį toleruoja, bet dar dengia. Visas fakultetas bus už tai atsakomingas. Aišku, kad šituo numeriu gali tautininkai pasinaudoti bendrai akcijai prieš fakultetą. Šalkauskis ir Kuraitis buvo sujudę daryti žygius, bet vargu kas bus pagreitinta.

Praeitą trečiadienį (V. 8) buvau Biuro išleistuvėse Kar. Romovės Prezidento rezidencijoj. Ten Pereni plačiai pasakojo, kaip jis Vilniuje buvęs mušamas į sprandą ir nuvestas į daboklę.

Dabar nuolat rašau į „Trimitą" ir Liet. istorijos (radio paskaitos), o į „XX A." ir „Mūsų Laikr." iš D. Karo.

11 V. J.

Gegužės m. 16 d. (Ketvirtadienis). Vakaruose vyksta jau septinta diena tiesiog pekliškos kovos. Kad Olandija po 4-ių dienų kapituliavo yra, tur būt, kaltas ir jos vyr. kariuom. vadas, kuris, berods, simpatizavo vokiečiams. Taip man vakar sakė André Liebeling. O Belgija spiriasi. Vokiečių pasiruošimas pirmyn daro visiems

A. J.

prof. dr. Z. Ivinskiui.

Skyriaus vedėjui prof. I. Jonynui išaiškinus, kad Tamsta manęs nei posėdy nei kur kitur nei vokietininke, nei voldemarininke nesi vadinęs, atsiprašau Tamstą už savo pasikarščiavimą.

S. Kuraitė

1940 - V - 18 d.

486 575

didelį įspūdį. Beveik absoliuti dauguma žmonių, kuriuos man tenka sutikti, prieš savo norą, ima tikė-ti, kad, tur būt, vokiečiai laimės. Pagaliau daugelis jau visai atvirai išleidžia pesimizmą. Aš vis dar ne-galiu įtikėti, kad vokiečiai galėtų galutinoje sąs-kaitoje laimėti. Pagaliau yra dar ir teisingoji Apvaiz-da! Šįryt už prancūzų-anglų pergalę sukalbėjau dvi „Sveika-Marija". Ir aš labai noriu ir turiu pa-mato tikėti, kad šio karo vokiečiai nelaimės. Mano samprotavimus sustiprino atv. plk. Pirantas. Vokiečiai, jeigu ir paimtų Mažo liniją, išeikvos daug medžiagos ir savo gyvosios jėgos. O dabar Olandijos turtai tarnaus anglams-Prancūzams. Pagaliau tą patį galima pa-sakyti apie danų, norvegų, olandų laivyną. Un-te šiandien buvo atstovybės rinkimai. Iki pietų turėjau dežiūruoti ir prižiūrėti.

Dabar nuolat mintys krypsta į tas itin žiaurias Belgijos lygumas, kur dabar vyksta baisiosios kautynės.

8 1/2 v.v.

Gegužės 19 d. (sekmadienis). Visų lūpuose dabar pasise-kimai vokiečių. 95% visų jau kalba apie galutiną vo-kiečių laimėjimą. Aš manau, kad reikia atsargiau vertinti padėtį. Net pačios Paryžiaus užėmimas dar nereiškia visiško pralaimėjimo. Aš su žmona susiderėjau net iš šimto litų teigdamas, kad ~~jau~~ dar prancūzai-anglai galutinai laimės. Ciliutė jau kelinta diena teigia, kad jau anglai-prancūzai yra galutinai pralaimėję.

Šiandien turėjau dalyvauti sporto Bridžio pasivaržinime, bet jį pasiteisinau, ir atsisakiau dalyvauti dėl pat pietuo-x. Visą laiką parašiau į „XX A." str.

15 val. buvau nuvedęs pas Jonyną su Dr. Kronaite. Ji apgailestavo savo pasikarščiavimą. Paskui, namon grįžus, atėjo Miltinis. Jis labai daug kalbėjo kriti-kuodamas ir analizuodamas žmonių gyvenimą. Ypač jis peikė tautininkus dėl jų sumaterialėjimo, jaunimo paikinimo (atlyginimais) etc. Miltinis

486 516

yra įdomus vyras ir moka gana aštrias frazes. Vakare atėjo Ambrazevičius su Rygertu. Daugiausia kalbėjome apie padėtį vakaruose.
Dabar turiu Dr-ui Šapokai paruošti Liet. istr. vadovėlio II-jai laidai medžiagą, bet vis to negaliu padaryti.

10 ½ val.

Gegužės mėn. 22 d. (trečiadienis). Vakar buvome susirinkę pas Kuraitį 14 žmonių (Šalkauskis, Reinys, Lūšys, Pankauskas, Leimonas, Ummanas, Lipniūnas etc.) aptarti bažnytinių Vilniaus krašto reikalų. Visam tam susirinkimui, pasirodo, iniciatyvą davęs Šalkauskis, kuris kiekvieną dalyką ima akademiškai. Pasirodo, kad lietuviai jau bažnyčiose nebetrukdomi(?). Dabar manau, kad kartu mes buvome susirinkę laiko gaišti. Daug buvo šnekėta įvairiausiais klausimais. Ulevičius (?) Bizauskas gero vardo neturis. Per polic. Blažio laidotuves jis buvęs kavinėje pas Štralį. Ten su atėjusiais muzikos (dėl gedulo) nutildyti studentais turėjęs incidentą ir apsikolioję(?). Dr. Skrupskelis atnešė žinią, kad jau vokiečiai paėmę Amieną, Abevilį ir pasiekę Lamanšą. Visiems pasklido pesimizmas. Mudu su Šalkauskiu dar laikėvės kiek santūriau.
— „Pagaliau yra dar Apvaizda!" sušuko Šalkauskis, ir jis ėmė įrodinėti, kad kartais tuo momentu atrodo vienaip, o pasirodo gyvenime kitaip. Pav., rusų-bolševikų įgulos atvykusios buvimas dalykas, o jeigu jų nebūtų, tai, Šalkauskio nuomone, Lietuvoje jau sėdėtų vokiečiai. Dr. J. Pankauskas ėmė dėl to teigimo ginčyti. O jeigu, kaip Šalkauskis išvedžiojo, švedai ir norvegai būtų praleidę pagalbą Suomijai, tai tada bolševikai ir vokiečiai būtų susijungę į neperskiriamą draugystę.
Buvo dar daug kalbėta apie bažnytinius reikalus Vilniaus krašte. Iš viso susidarė įspūdis, kad būklė yra pagerėjusi.
Šiandien visur girdžiu tik pesimizmą sąjungininkų atžvilgiu. Daug kas mano, kad jų reikalai jau esą išspręsti. Dauguma, bent

tų, kuriuos aš sutinku, morališkai palaiko ~~sąjun~~ gininkus ir neapkenčia Hitlerio. Bet Biržauskas keliskart minėjo, kad ir katalikų tarpe esą tokių, kurie palaiko nacionalsocialistus. Jaunimas, net laureatas Brazdžionis esą už vokiečius. ~~min.~~
Šiandien „XX A." redakcijoje radau Biržauską. Su juo seno" ilgai kalbėtis. Ir jis pasakojo, kad su galutinomis išvadomis apie pasiamą vokiečių pergalę reikia rezervuotai elgtis. Biržauskas mano, kad šitie vokiečių pasisekimai vis tik dar karą nutęs bent porai metų. Esą galvojama, kaip Biržauskas iš gustaivis girdėjęs iš karininkų (Itališkų) samprotavimų, daryti žygį per Šveicariją. Vokiečiai nori užeiti Maginot linijai iš šono. Biržauskas sakėsi girdėjęs, kad vokiečiai Lenkijoje moteris sterilizuoja Roentgeno spinduliais. Be to, eina gandų, kad vokiečiai kareiviams duoda ne vitaminus, o narkotikus etc.
Biržauskas pasakojo apie savo incidentą Štralio kavinėje. Pasirodo, mas daug faktai teisingi. Kai buv polic. Blažį laidojo, jis buvo kavinėje ir turėjo su vienu studentu pašnekesį, kuris virto š koliojimąsi.
Biržauskas prie Plungės geležin. stoties turi 20 ha žemės, kurią yra gavęs kaip II-16 akto dalyvis. Jo paties žodžiais: iš to žemės, kurią yra išnuomavęs žydų lentpjūvei jis gauna daugiau negu iš prieš Žirnajų ežero esančio dvaro (Pabaiskė).
Vidaus politikoje dabar tylu. Min. ~~Ar~~ (Tamošaitis buvęs pas Vitkauską. Vitkauskas davęs vilčių dėl konsolidacijos „ašies" ideologijos prasme.
Šiaip visi klausia dabar, ar prancūzai atlaikys. Didelė dauguma mano, kad vokietis laimės. Aš vėliau šiandien klausima daug

vardui (Šaulių sąjungoje) ir Biržauskui
vėliau (Skupsieliui ir Steliminavičiui dalyvaujant),
kad reikia rūpintis mūsų ateities planais. Ar galvojo
kas nors? Visada reikia imti, planus ruošiant,
blogiausiąjį atvejį. Gal Lietuva būtų okupuota,
ar išdalyta? Kaip tada laikytis inteligentijai?
Kokios jai turi būti paruoštos instrukcijos? Gal
pagaliau mėtis, norint apsaugoti vadus nuo su-
naikinimo, išsiųsti keliasdešimt tūkstančių
inteligentų emigracijon. Visam tam turi būti planai.
Ar vienu, ar kitu atveju mūsų ateitis yra labai
neaiški. Ką darys bolševikai? Ką darys vokie-
čiai? Jeigu vokiečiai laimėtų, gal jie išguitų,
kaip mūsų dauguma mano, į SSSR. Kaip
mums pasiruošti ateities audroms?
Vis tai svarbūs klausimai.

Gegužės m. 24 d. (penktadienis). Visi tik ir kalba
apie vakaruose vykstančias baisias žudynes. Nors
dauguma pritaria sąjungininkams, tačiau jiems
iki šiol sekasi blogai. Šio vakaro biuleteniai
pesimistiškesni. Vokiečiai jau užėmė Boulogne
uostą. Jie taiko anglams į pačią širdį. Aš vis
dar tikiu, kad pagaliau karo laimė pasikreips.
Nejaugi turėtų viešpatauti rasizmas ir
jėgos banditizmas, kuris yra pagrįstas pilnu
beteisiškumu. Rodos, to negalėtų būti. Sunku
taip manyti. Bet imi kartais jau ir suabejo-
ti! Vokiečiai yra ir taktikos, ir ginklų, ir
strategijos atžvilgiu pranašesni.
Šiandien buvo A.S. Lituan. Instituto istorijos sky-
riaus posėdis. A.J. Stakauskas pasakojo, kad
lenkai Vilniuje tiesiog be nervų. Jie jaudinasi,
puola į isteriją. Jie mato tik vienintelę

1199 519

galimybę vakaruose. Ji ten turėjo atsiimti jų vals-
tybės atskilymas. O kokios gi mato perspek-
tyvos. Stakauskas sakė, kad Zajączkowskienė,
kaip ir daugelis lenkų, tiesiog verkianti, o
jos vyras esąs baisiausiai nesimininęs. O jau
radenį lenkai Vilniuje tik pasakojo „żeby
przetrwać do wiosny". Atėjo pavasaris, bet...
Dabar, tiesiog pabalę galvomis vaikščioja. Nėra
aiškių ženklų, kad vokiečiai būtų sumušti.
Jau ne vienas sąjungininkus laiko palai-
dotais. Bet tai yra, gal būt, per skubotos
išvados.
10.15 v.v.

Gegužės 27 d. (pirmadienis). Vakar, nevažiavau
į atkilų gegužinę, bet buvau Steigiamojo Seimo
20 metų sukakties minėjime. Kalbos buvo silpnos
ir kita banalios. Neužtenka ruošti minėjimą, rei-
kia duoti ir programą. Iš viso minėjimo matyti,
kad tie „legijonieriai" – „veteranai" jau savo
ja padarė. Jų laikai jau yra praėję... Ne kas
ką galėjo pasakyti Stulginskis, silpnokai kal-
bėjo Tolišius, ex prompto kirto Karvelis.
Įdomesnis man buvo Dr. K. Griniaus pranešimas,
kuris beveik dvejus metus (1920–1922) buvo
ministeris pirmininkas. Jis paminėjo įdomų
faktą. 1920 m. gegužės mėn. Klesčinskis išsi-
kalbėjęs su savo Akademijos draugu Rylskiu.
Tas papasakojęs, kad bus su bolševikais karas.
Todėl Klesčinskis labai teisingai reikalavo gin-
ginkluotis. Vietoj turimų 6000 kareivių,
sudaryti kokią 40.000 armiją. Bet kraštas

Atsiprašymas

Š. m. kovo mėn. 2 d. interesantų priėmimo laiku atvykusi į Teol. Filosofijos Dekanatą savo atviru pareiškimu ir širdies priepuoliu padariau ord. profesoriui, dekanui P. Malakauskiui didelį nemalonumą ir kompromitaciją keršto pagrindais nors Jis yra labai aukštos doros, aukštos moralės, nuoširdus, labai darbštus, žmoniškas, tikintis, daug dirbąs ne dėl savo asmeniškos garbės, laimės, bet labai daug dirba visuomenės labui ir gerovei.

Tad viešai labai širdingai atsiprašau didžiai Gerb. ord. prof. dekano Malakauskio ir atšaukiu prieš Jį žodžiu ir raštu visą, ką šmeižiančiai bei kompromituojančiai pareiškiau.

Baltrušytė-Baltrušaitytė M.

biednas, suvargęs, be gyv. inventoriaus. Niekas taip Klesčiuskio ir neperklausė. Vaisiai to – kad ta buvo atitekusi marijonienė iš Aluksnės krašto, jų latviai taip išėmė. Parceli ajo aiški nepasisekimai. 10 klm. demarkacijos liniją vėliau nustatęs plk. Chardigny. O kai šitos tarptautinės prof. Simson turėjo būti vienu arbitru su latviais jis pareiškė (iš 50. Raito): nekeiskite nubertų, nes tai atneša daug nesantaikos. Simsonas sakęs: Liepoja pas latvius, o Mažeikiai pas lietuvius. Tai reikštų skrynia pas vienus, o raktas pas kitus (geležinkelis). Bet tą raktą galima pasidirbti, t. y. geležinkelį pasistatyti, pareiškęs Grinius. Palanga buvo pirkta mūsų, o aiški Aluksnė palikta latviams.

Visas atsinešimas buvo blankokas ir be įspūdingumo.

Vasarą gręžęs rašiau serijoje „iš D. Karo vaizdų" 4 str. į „Mūsų Laikraštį".

Šiandien susitikau min. K. Jokantą. Užsiminiau apie Fakultetą, cenzūrą etc., bet jis vis sakė, kad tai smulkūs dalykai. Girdi, esą svarbesnių dalykų. Sovietai mus ima spausti. Esąs gautas griežto tono raštas su smarkiais reikalavimais.

– „Gal Tamstos perdaug priduodate reikšmės ir išsigandote?" pasakiau aš.

– „Yra rimto pagrindo išsigąsti", atsakė jis. Dar šį bei tą paminėjo, bet aiškiai nepasakė, kurios rūšies yra tie reikalavimai.

Šiandien vakare Kauno naujajame kine „Romuva" kino kronikoje buvo rodytas nesulaikomas vokiečių žygis per Belgiją ir Olandiją. Baisu! Gaisrai, bombos, lavonai. O toliau buvo rodytas vokiečių filmas iš Lenkijos karo: „Oro krikštas arba liepsnojanti Lenkija!" Ypač baisių degimimo ir naikinimo ir uvovų vaizdų parodoma prie Kutno-Bzuros (Sochaczew) ir Varšuvą subombardavus. Tai buvo didelis naikinimas! Vargu vokiečiams ta filma gali garbės daryti!

Dabar visų lūpose ir svarstymuose vakarų frontas. Vokiečiai dar gerai laikosi. Jau jie paėmė Calais. Daug kas laiko vokiečius jau laimėtojais. Bet yra ir susilaikančių nuo tų skubotų išvadų (K. Kaveckas, A. Starkus, St. Šalkauskis).

Gegužės 28 d. (antradienis). 10^30 v. v. Daug šiandien sužinota. Po pietų buvo Fakulteto Filosofijos skyriaus gegužinė. Dielininkaitis ir J. Ambrazevičius sakė, kad yra suimti iš sekmadienio į pirmadienį ir pasodinti šie voldemarininkai: 1) Sliesoraitis, 2) Taunys, 3) Žičkus, 4) Brunius, 5) Puodžius, 6) Ivanauskas ir 7) Karutis. Ambrazevičius ir Dielininkaitis turi pagrindo samprotauti, kad jie yra Statkaus aukos. Mat šis vedė tautininkų tarpe konsolidaciją, norėjo prilipdyti ir voldemarininkus. O šie nėjo į bendrą grupę. Statkus todėl susirėšavęs ar padaręs provokaciją: būk jie ruošę prieš Prezidentą perversmą, buvusi kariuomenė paruošta... Musteikio vardu ginklai (gusarai etc.) išsiuntinėjami etc.

Apskritai man neaiškus ir damous[493] dalykas. Bet[522] jeigu jis šiuo pavojingu metu vyksta, yra ir dėlto simptomingas mūsų vidaus gyvenimo reiškinys.

Iš Ambrazevičius ir Bielinimaitis toliau patyrinėjo tokius mūsų santykių su sovietais faktus, kurie gyvai papildo tai, ką vakar girdėjau iš Jokanto. Būtent, Molotovas porą kartų pasišaukęs Molotovą ir tiesiog iškoliojęs: Jūs viliojate mūsų kareivius, paskui juos slepiate, o paskiau juos nužudote. Tiesiog Natkevičius buvęs išbartas dėl mūsų laikymosi įgulų (sov.) atžvilgiu. Molotovo kalba buvusi labai priekabinga. Prisimena, vilko ir ėriuko santykis. Atvyko (atskrido) iš Maskvos kaip vice-komisaras. Jis pasakė: padėtis yra daug blogesnė negu aš maniau. Esąs įsitikintas raštas. Kaip toli eis sovietų reikalavimai neaiški.

O faktai buvę tokie. Vienas Alytaus (sov.) įgulos karininkas pabėgęs. Mūsų saugumo organai buvo maišyti jį rasti, bet nerado. Pagaliau jis buvo rastas Vilniuje nusišovęs. Dėl to bolševikai ir kimba, primesdami, kad mes nušovėme, pirma jų karininkų išnaudoję. Kitas faktas – kur tai (tikroliai nežinau) miške tarp malkų buvo rasta pora sovietiškų milinių.

Dabar Skirpstelio žodžiais, per Kauną naktimis važinėja sovietų tankai. Apskritai tokių gandų gandelių pilna.

Skirpstelis pasakojosi, kad dėl jo sankryžoje stop. Zechlinas šiandien padaręs

labai griežtą demaršą ir reikalavo tiesiog „XX A."
nubausti. Pasirodo, kad strp. yra pačios vyriausybės
inspiruotas. Vokiečiai supranta tą straipsnį taip:
„Vagie! Kepurė dega!" Aš siūlau Skupsuliui
nenusileisti, o pagaliau, jeigu „XX A." būtų bau-
džiamas, gauti tam reikalui pinigus.

Apskritai, atrodo, kad dabar pas mus vyks kon-
tai sovietų ir vokiečių įtakos kova. Nuo Belgijos
užėmimo vokiečiai pasidarė tiesiog brutalūs.

Belgijos Leopoldo III-jo kapituliacija padarė bai-
siai blogą įspūdį. Mes nežinome visų aplinkybių.
Bet didelė daugybė smerkia tą žygį. 11^{30} v.v.

Gegužės 30 d. (ketvirtadienis). Lietuvoje siaučia
ir vokiečiai ir rusai. Zechlinui reikalaujant „XX A."
bus nubaustas 1000 litų bauda. Oficialiai figuruos
nubaudimas už karikatūrą (prieš bolšev.) ir už
strp. „Svetimos rankos". Jei (jis) būtų baudžiama už
pirmąjį, galėtų prikibti bolševikai.

Šiandien sukrėtė visus žinia: Molotovo pareiškimas
Lietuvos vyriausybei. Labai prikabinėjantis pareiški-
mas, tiesiog šitokius. „Vilko ir ėriuko pasakėčia."
Jeigu šie faktai yra teisingi, tuos du bolševikų įgu-
lų šoferius galėjo išvilioti tik vokiečių agentai. Tik
jiems galėjo būti svarbu, kur išvežami tankai.
Tokios pat nuomonės priėjo ir dr. J. Stakauskas.
Bet yra ir tokių samprotavimų: tiedu kareiviai
kur nors smuklėje nusigėrė, negrįžo, su moterimis
laiką leido, o paskui, bijodami bausmės, dar ilgiau
užtruko ir ~~pasekoje~~ paaiškino, kad jiedu buvę
pagrobti, uždaryti.

Skupsvelis ir Bruškis sakė: esą oficijaliai
patvirtintos žinios, kad Alytuje bolševikų

Kareiviai išniekinę (išvaginę) gimnazistę. Būta ir daugiau tokių faktų. Viena mergaitė [illegible]. Bet tas vienas faktas neabejotinai tikras.

Visų lūpose vėl sukamba šiandien tas Molotovo pareiškimas, dėl kurio daug baiminamasi.

Vakar kalbėjau su Dr. Kaziu Griniumi dėl jo paskaitos. Jis man plačiau nupasakojo savo pasikalbėjimą su Klesčinskiu, kuris tada, Griniaus ir Smetonos žodžiais, nors rusas, bet buvo geriausias iš visų karininkų ir mums gerai tarnavo. Mūsų (lietuvių) karininkai nedaug ką išmanę. Dr. Grinius sako: „Per durnai buvome, kad neklausėme Klesčinskio žodžių. Jis buvo aiškiai, kad kils karas (lenkų-bolš.). Bet pas mus atsidarė nuotaika atleidinėti kariuomenę. Kovas Šliupas (amerikietis), kuris tada turėjo daug svaros, įrodinėjo, kad lenkai Lietuvon neeis, nes jie turį daug savo bėdų. Klysta! Tada teturėjome vos 6000 (efektyvo) kariuomenės, o kautynėms tinkančių gal tebuvo 4.000. Nebuvo reguliarių mokesčių. Nenorėta naštos. Kai gauta žinia, kad mūsiškiai Suvalkijoje sumušti, Klesčinskis nusiminė. Begalima, jeigu visa tauta kariauja. Reikia „klič kliknut!" Paaukojant 1921–22 m. beveik 60% visų pajamų pagaliau sudaryta kariuomenės 14 pulkų, 2 raitelių, 1 (raitelių) Gelež. Vilko pulkas etc. Pasirodo, kad iš bėdos galėjome išspausti."

Apskritai Dr. K. Grinius turi įdomių atsiminimų.

Bet dabar tokiais dalykais niekas nesidomi.

496 585

Batauskas K. („M. L." red.) sakėsi girdėjęs iš patikimų žmonių, kad mūsų oddidiniuciliai „Metropolyje", „Trijuose Milžinuose" nusigeria ir paskui šūkauja: „Lauk bolševikus. Duos jiems vokietis!" etc. Be abejo, agentai tokius dalykus girdi.

10¹⁵ v.v.

Gegužės m. 31 d. (penktadienis). Šiandien atrodo, kad fronto padėtis lyg ir stabilizavosi. Gal dar prancūzai ir atsigriebs. Daug kas, rodos, skubotai palaidojo viltį. Aš vis dar negaliu prileisti, kad vokiečiai galėtų turėti pilną pergalę.

Šiandien, einant man iš Liet. istorijos paskaitų, prie Švietimo Ministerijos durų mane pasveikino Dir. Kaz. Masiliūnas. Aš iš pradžių nežinojau, kuo jis sveikina. Pagaliau paaiškėjo: aš esu patvirtintas ekstra-ordinariniu profesoriumi. Mano gyvenime tai didelis laimėjimas, nors tai man nedaro tokio įspūdžio. Teisybė, aš nesitikėjau, kad mane taip greitai patvirtins. Nežinau, kurie motyvai čia nusvėrė, kad aš paverstas į ekstra-ordinarinius.

Šį vakarą buvau pasikvietęs paskutinės paskaitos išklausyti pas mane butą Liet. istorijos šaltinių klausytojus. Buvo Šilgalis, Masionytė, Degutytė Emilija. Ypač simpatiška yra paskutinioji mergaitė. Jaučiasi, bedėstant man Liet. istor. šaltinių pabaigą, atėjo 9½ v.v.

10⁵⁰ v.v.

Šiandien jau „XX A." ir kituose laikr. paskelbta, kad jis baudžiamas 1000 litų: (už kanc.- ir otrp.)

Birželio mėnuo

Birželio m. 2 d. (sekmadienis). Nors Dr. A. Salys labai kvietė automobiliu važiuoti į Trauną, bet aš pasilikau namie. Šiandien reikėjo parašyti ilgą raštą fakulteto lektorių etatų reikalu. Prašome iš viso šešių lektorių. Beto, Ciliutė serga viduriais ir beveik nuolat guli. Todėl aš pasilikau namie.

Šiandien 10 val. paskambino Dr. Leo žmona: Ar mano Ciliutė jai neskambinusi vakar? Atsakiau: ne. Tada ji sako: „Gal norite su mano vyru pakalbėti, kuris šalia stovi." — „Gerai!" O jos vyras sako: „Labai noriu su Tamista pasimatyti!" Aš aiškiai jaučiau, kad čia buvo triukas užmegzti su manimi santykius. Kadangi aš dabar Dr. Leo šeimos beveik vengiu, tai tokiu būdu jiedu norėjo užmegzti dabar santykius. Jaučiau, kad Dr. Leo manęs teirausis apie sovietus. Vos tik susitikome ir pradėjome pokalbį, jis paklausė: „Gal galite paaiškinti, kaip suprasti Molotovo aštrųjį pareiškimą? Juk jūs susitinkate su „Eingeweihten"! Bet aš buvau nusistatęs nieko nesakyti. Nežinau tiksliai, ar Dr. Leo priklauso „penktajai kolonai", bet tik jis sąmoningai norėjo surinkti iš manęs žinias. Jis vis grįžo prie tos pačios „sovietiškosios temos." Jis užminė, kad bolševikai nesutinka įeiti į tą tyrinėjimo komisiją. Apskritai jie esą žiaurūs! Ką visa tai galėtų reikšti, jau buvo didžiausia

mįslė, dėl kurios jis labai sielojosi. Bet aš
vis atsakiau neigiamai, nuduodamas, kad aš visus
tuos klausimus be galo mažai te pažįstu. Naudojaus
Dr. Leo plepumu. Ir jis man parbuvo ilgai pasa-
kojo, kaip mūsų spaudai dabar reikia būti
labai atsargiai. Jis labai piktinosi vakarykščiu
Ereto straipsniu, ypač jo karikatūra. Kada aplin-
kui siautėja militarizmas, negalima esą ir teore-
tiškai jo iškoneveikti. Apskritai vokiečiai dabar
pasidarę labai nervingi ir jautrūs. Leo sa-
kė, kad vokiečių pasiuntinybėje dabar vien spau-
dos reikalams esą 10 (dešimtis) žmonių. Viskas
verčiama į vokiečių kalbą. Apskritai Kaune
esą daug ausų ir akių.
Leo padarė „pranašystę“: Geriausios prancūzų
divizijos esančios sunaikintos, kurios sudariu-
sios elitą. Už 8, o vėliausiai už 14 dienų
būsianti paimta Maginot linija.
Aš tą jo „pranašystę“ išklausiau, bet nieko
nesakiau.
Po pietų buvau pas Dr. V. Bartušką. Jis labai
įžiūri didelį bolševizmo pavojų. Apie daug
ką su Bartuška kalbėjova. Apie rusų oku-
paciją jis žiūri lyg ji jau būtų įvyku-
si. 10 v. v.
Birželio 6 d. (ketvirtadienis). Vakar aš parsi-
nešiau raštą, kad esu pakeltas į ekstra-ordi-
narinius nuo VI.1. Nuostabu, kad Prezidentas
mane taip greitai patvirtino. Tiesiog per kelias
savaites dalykas susitvarkė. To aš nesitikėjau.
Aš maniau būti pakeltas tik rudenį, o gal
tik už metų, kaip, pav., Malakauskis.

Tik mano pakėlimo ypač džiūgauja Cilinskis. Man tai įspūdžio nedaro. 528

Dabar daug įvairiausių spėliojimų dėl Merkio kelionės į Maskvą. Gal bolševikai reikalausią sacro komisarų štabe ir vidaus reikalų ministerijoj. Apie tokią galimybę daugiausia kalbama. Dr. Leo šiandien minėjo tokią savo prielaidą: nedaug važiavęs kartu gen. Rėklaitis, tai būtų kelionė liečianti Dėulių divizijos rajone norimus daryti (bolševikų) įrengimus. Jie tenai Žiukaičių fabrike vedą savo komandą. Ši esmės Merkio vizitas santykių su bolševikais neatmainysiąs. Tebūsiančios keičiamos įgulo laikymo protokolo smulkmenos. Dr. Jungfer sakosi girdėjęs vakar vakare per Londono radiją, kad bolševikai reikalausią kartu su jais meti sovietiškus į kuosią ginklus. Tam reikalui 6 savaitėms būsią pasiekti atsargiai.

Antradienį (VI.4) buvo Fakulteto Tarybos posėdis. Po posėdžio Sichiniukaičiui iškėlus reikalą, grupė dėstytojų su Šalkauskiu ir prof. Reiniu gana smarkiai pasisakėme prieš Malakauską. Pagaliau po 1½ val. kalbų dekanate ir rektorate prof. Reinys sutiko parašyti Malakauskiui laišką. Tokį laišką žadėjo parašyti ir Šalkauskis. Vakar aš skaičiau Reinio laišką. Jis, nors švelnus, bet buvo gana gerai parašytas. Reinys pataria pasitraukti Malakauskiui net iš profesoriaus. Šiandien po to, Malakauskio žodžiais, „nognosios" komisijos posėdžio,

500 529

kur be Fakulteto prezidijumo dalyvavo Jalkauskis, Kuraitis ir Grinius, maciau, kaip Malakauskis gavo iš Jalkauskio laišką. Sujaudintas tą laišką Malak. perbėgo dekanate. Aš jam turėjau afiduoti iš profesorių už tris mėnesius surinktus pinigus į Kultūros Fondą. Tiesiog sunku buvo susikalbėti. Po pietų man Malakauskis porą kartų skambino, o vakare turėjo senato posėdį. Kaip 9.15 man Jalkauskis pranešė. Jiedu turėjo pasikalbėjimą. Jis baigėsi tuo, kad Malakauskis pažadėjo atsistatydinti. Jalkauskis jau tuo neabejoja. Pagaliau ...
11 v. v.

Birželio mėn. 8 d. (šeštadienis). Ar Malakauskis atsistatydins man dar neaišku. Jis man vakar fakultete iš telefono padarė įvairių aliuzijų, tačiau apie posėdį nekalbėjo. Tik pareiškė griežtai, kad jis nuo VI. 15 d. važiuojąs atostogų. Atrodo, kad jis tą savo nusistatymą atmainė.
Šiandien buvo „XX A." kolektyvo posėdis. Konstatuota, kad „XX A." gerokai ya smukęs. Daug kalbėta dėl pagerinimo. Perskaitytas „gyvojo kolektyvo" vardu man nežinomo veikėjo Ramanausko (?) ~~laiškas~~ parašyti neva to kolektyvo nutarimai „XX A."
Ten buvo ir gerų minčių. Pav., visai apleista dabar literatūra, šeimos saugius, vidaus gyvenimas ir t. t. „XX A." tiražas dar tik laikosi

visiemiinėmis telefoninėmis informacijomis, kurios „Žaibui" gana brangiai kaštuoja.
Dielininkaitis trumpai tik paskelbė (dėl laiko stokos), kad ateinantį pirmadienį „aš is" labai rimtai svarstysianti klausimą, ar neišeiti iš valdžios.

Vakare mane, grįžus iš radiofono (šaulių pusval.) sveikino su pakėlimu į e. ord. prof. Dr. Leo. Mat, šiandien „XX A." buvo, rodos, Dr. Griniaus rašyta žinia. Jis (Leo) minėjo apie kažkokį gaisrą, kuris įvyko ne Kaune. Degusios „Flüssigkeiten"!
Telefonu jis negalėjo daugiau pasakyti, bet iš jo žodžių (labai, tiesa, neaiškių) supratau, kad tas gaisras galis vesti prie konfliktų. (Gal čia sudegė kokių sovietų benzino transportas vokiečiams?).
Daug kas dabar vis spėlioja, ką reiškia Menlio kelionė ir vizitas į Maskvą. Daugiau galima sutikti pesimistų. Keičiamos įvairiausios nuomonės. 11[20] v.v.

Birželio mėn. 10 d. (pirmadienis). Pasaulį vėl sudrebino nauja sensacija: Italija oskelbė karan. Šiandien 7½ v.v. man tą žinią pranešė A. Salys. Daugeliui iš mūsų ji buvo nelaukta, nes manėme kad Italija vengs kariauti. O buvo tokių net, kurie galvojo, kad Italija greičiau stosianti sąjungininkų pusėje. Bet mes „politikai"... Prancūzai dabar turi atlaikyti milžinišką vo-

kiečių spaudimą. Jie kol kas dar laikosi, nors vokiečiai jau sakosi esą pasiekę Seinės upę. Daugelio mūsų simpatijos prancūzų pusėje, bet daugelis jau su pesimizmu žiūri į jų perspektyvas.

Šiandien po pietų buto reikalu buvau pas plk. Birontą. Jis sakėsi girdėjęs iš vieno patikimo ~~vokiečio~~ lietuvio (iš Klaipėdos), kad Klaipėdoj esą gana daug vokiečių kariuomenės. Ca. 30.000. Prieš porą mėnesių nieko jų nebuvę.

Bironto nuomone rusai greitai pulsią ~~rusus~~ vokiečius ir mes, kaip rusų sąjungininkai, būsią įjungti į jų kariuomenę. Daug klausimų vėl visiems sukelia, kodėl šiandien, Merkio iškviestas, staiga Urbšys išskrido į Maskvą.

Daug dabar kalbama ir sau protaujama dėl mūsų artimiausios ateities sąryšyje su rusais.

10 v. v.

16 birželio (sekmadienis). Pagaliau įvyko tai, ko labiausiai reikėjo bijotis. Sovietų kariuomenė keliose vietose vakar perėjo Lietuvos sieną. Jau kelios dienos buvo jaučiama, kad kas nors turėjo įvykti. Sklydo neaiškios žinios apie Merkio arba Urbšio atsistatydinimą. Vakar 11^{45} atvažiavau iš Kulautuvos (autobusu), kur VI. 12 nugabenau savo žmoną (Ciliutę), kuri jau dabar truputį geriau jaučiasi, nors vis dar serga. Užėjęs į „XX A." redakciją, sužinojau, kad jau Merkio kabinetas yra atsistatydinęs, o naujasis kabinetas esąs pavestas sudaryti Raštikiui. „XX A.", kaip mane informavo Barauskas ir Ambrazevičius, pirmajame „XX A." pusla-

pyje buvo norima jau įsidėti Raštikio paveikslą, bet paskutiniuoju momentu cenzūra liepė išimti. Ambrazevičius dar ir vaizdaus sakė, kad reikia bijotis ir, deja, lemti blogą įvykių eigą ir smarkiai užkliudė Smetoną ir Merkį. Vis jis pyko prieš tą dalyką ir buvo gerokai sujaudintas. Barauskas vis dar bandė įmanomu būdu įsiposyti.
12 val. nuėjome į gyd. A. Starkaus disertacijos gynimą. Jis praėjo labai gerai. Patys oponentai buvo sužavėti tokia gera disertacija. Tokio gero gynimo aš dar nebuvau matęs. Starkus pasirodė labai įsigyvenęs ir įsijautęs į savo dalyką. 15 val. 30 m. (po 3½ val.) gynimas baigėsi. Aš per tą laiką parašiau straipsniuką į „XX A." apie Starkų.
Paskui, po gynimo, ėjau „XX A." link, kai Duonelaičio gatvėje užsidusęs pasivijo mane Hum. m. f. asist. Dumčius ir pasakė: „Sovietai – ką tik girdėjau iš radio – keliose vietose perėjo mūsų sieną ir užėmė Kauną, Vilnių, Raseinius etc.." Kad ir ne labai tiksliai, jis man nupasakojo [illegible]šio telegramos turinį (žr.). Toji žinia taip smarkiai trenkė, kad nė Paryžiaus užėmimas (vok.) nebedarė įspūdžio. Užėjau į „XX A." ir pasikalbėjau ką tik grįžusiam Starkui. Redakcijon atėjo daugiau žmonių: „Ateities" kooperatyvo Danyps, kuris tiksliai nupasakojo telegramą, Matulaitienė etc. 4 val. (p. p.) aš nuėjau

pas prof. Šalkauskį į posėdį (L.K. Mokslo Aka-
demijos). Jau jis ir kiti valdybos nariai (Eretas,
Kuraitis) žinojo apie radio pranešimą. Posėdžiui
nesibaigus nubėgau namon susitvarkyti. Labai
išsigando šeimininkė Rimkienė, kai aš jai
pasakiau tą žinią. Už 30 min. mačiau, kaip ji
su maišiukais, duona ir kitkuo ėjo į sklepą.
Netgi, tuoj šokosi pirkti. Man išeinant ji
pasakė: „Tai jau nebėra mūsų namuko!“
Kad, gal būt, nebebus ir Lietuvos jai ne tiek
buvo svarbu.

Į 5½ v.v. įvykstantį Fakulteto posėdį
vos spėjau. Jis buvo, palyginti, trumpas. Svar-
biausias punktas buvo dekano rinkimai.
Rekt. Šalkauskis VI.12 pagaliau buvo privertęs,
po trijų telefoninių pasikalbėjimų, Malakauską
atsistatydinti. Tiesiog tai buvo Šalkauskio
darbas. Kai Šalkauskis, iš manęs sužinojęs,
kad į šio posėdžio dienotvarkę nėra įneštas
Dekano rinkimų, nors buvo žadėta, VI.12 d.
pats Malakauskui paskambino ir paklausė,
kada jis atsistatydins, Mal. atsakė šiurkščiai:
„Ko Tamsta prie manęs kimbiesi? Aš Tamstai
už įžeidinėjimą iškelsiu bylą!“ Tolimesnis pasi-
kalbėjimas buvo jau aštrus barnis. Šalkauskis
pasakė, kad jis imsis oficialių priemonių.
Bet vos 5 min. praėjus po pirmojo pasikalbė-
jimo Mal. jau verkslendamas tonu skam-
bino Šalkauskiui ir pasižadėjo atsistatydinti.

Bet jis sakėsi savo pareiškimą įteiksiąs tiesiai Ministrui. Šalkauskis nesileido. Pagaliau dar buvo trečias pasikalbėjimas. Malk. jau kalbėjo maldaujančiu tonu. Jis pasiadėjo per Rekt. Šalkauskį dar tą pačią dieną (VI.12) įteikti savo atsistatydinimą. Apie tai jis painformavo telefonu ir mane. Kai aš tą dieną 13½ v. buvau pas Šalkauskį, tai atėjo Malak. su savo raštu. Rytojaus dieną (VI.13, ketv.) Šalkauskis buvo pas Ministrą, o VI.14 (penkt.) aš iš Ministerijos parsinešiau Malakausko atsistatydinimo patvirtinimą. Nuolat kartu su Šalkauskiu palaikėva kontaktą. Aš Šalkauskį informuodavau, o jis veikė. Kai šiandien žiūriu, gal mano noras, kad Malak. būtų atstatytas ~~būtų per di~~ buvo per didelis. Aš turėjau neutraliau laikytis.

Dar tą pačią dieną VI.12 kartu su Malakausku išsiuntinėjom naujus papildomus pakeitimus apie Dekano ir Sekretoriaus rinkimus. Mat, aš taip pat norėjau atsistatydinti. Įkyrėjo jau man iki gyvo kaulo tas sekretoriavimas.

Vakar todėl svarbiausias posėdžio dalykas buvo Dekano rinkimai. Venckus bandė dar vilkinti (-ahodo buvo surežisuota-), todėl kai atsistatydina Dekanas prieš atostogas, kai pati dar teisėtai priklauso atostogos, bet

į sai Malan. nieko ypatinga nebepasakė. Rinki-mai praėjo nelauktai. Pasirodo, teologai buvo labai susiorganizavę. Česnys gavo 9 balsus (iš 16-kos balsuojančių), Kuraitis tik 5, o Gruodis 2. Aš ne kartą buvau anksčiau sakęs: rinkti Česnį, reiškia „aus dem Regen in die Traufe" (iš lietaus į palašą). Pirmuoju balsavimu rinkimai buvo užbaigti. Šiuo momentu aš parodžiau savo atsistatydinimo raštą. Visi matė, kad aš pasi-likčiau. Balsuojant už mane pasisakė 14, už Grinių - 2. Šiuo būdu man iki rudens tenka palikti sekretoriumi.

Posėdžiui pasibaigus išėjome į Laisvės Al. Važiavo sovietų ca. 7-10. tonų tankai. Įspūdis buvo aziatiškas. Pilnos gatvės žmonių. Prie Įgulos bažnyčios prie posūkio buvo gerokai išga-dintas asfaltas. Man esant prie gatvės pra-važiavo 10-15 tankų, keli šarv. automob., pora motociklistų. Įspūdį darė sovietų kariai suvargusių. Ir jų ginklai neimponavo taip, kaip, pav., vokiečių. Kalbėjomės su prof. K. Šauliu, dr. K. Alminu, kitais ir dalinomės įspūdžiais. Buvo reiškiama įvairiausių nuomonių. Jau buvo 7½ v.v. Užėjova su dr. Pakausku į „XX A.", bet ten buvo tuščia. Pagaliau aš nutariau nueiti pas Starkus į vaišes, kur buvau kviestas. Pakeliui sutikau dr. Lašą, kurį supažindinau su iš Starkų grįžtan-čiu Valaičiu, J. Butėnu ir Petruliu.

Lašas dėstė, kad Lietuva būsianti sovietų protektoratu à la Slovakija, Danija vokiečių. Kad visiškai Lietuvą sugrobtų, to dar negalima tikėtis.

Pas Starius radau daug svečių. Išbuvau iki 10^{45} v.v. Įdomiausia buvo kalbėtis su dr. Mačiuliu, kuris buvo važiavęs drauge su Merkiu Maskvon. Jis nupasakojo visus derybas. Kalčiausiu jis laiko Merkį, kuris kas ten Maskvoje turėjo nušauti ir paskelbti, kad jis pats nusišovė. Tai buvo nuolat kartojami Mačiulio žodžiai. Merkio laikysenas buvęs tiesiog išdavikiškas. Jis nuvažiavęs jautėsi lyg advokatas apginti, kad su tais sovietų įgulų kariais niekas nebuvo. Teigęs, kad Molotovas melavo. Ir kartu Molotovas davė suprasti, kad vyriausybė turi pasikeisti. Merkis vis dar manė išlikti. Kai trečią kartą Merkys nuėjo pas Molotovą, jis jam pasakė: „O čem budim govorit? Jūs nieko nepakeitėte." Anot Mačiulio, kuris vakar buvo gerokai išnervintas, Merkys iš audiencijos buvęs tiesiog išvarytas. Anot Mačiulio: per pirmą audienciją Merkys gavo į vieną žandą, per antrąją – į antrą, o pagaliau per trečiąją – per snukį (išstumiant). Žinoma, tai tik perkelta prasme. Savo pasikalbėjimuose Molotovas prikišo mūms nedraugišką politiką. Pasirodo, iš mūsų pusės tikrai būta nekorektiškumų. Pav. Butajevas nusišovė kovo mėn., o mes pranešėme tik gegužės 14 d.

Jam Povilaitis nesiuntęs išsisipinėti prostitutę ir tt. Buvo ir kai kurių kitokių panašios rūšies kaltinimų, kuriuose aš, dėstant skubotai, nebesusigaudžiau. Smarkiai figūravo toji „XX A." karikatūra, kur Cvirka ir Gira gauna įkvėpimą iš rusų žandaro (su raudonais per krūtinę bruožais). Kai šitas dalykas buvo kelis kart prikištas, ~~Molotovas~~ Pozdniakovas pasakė: Karikatūra buvo gegužės 4 d., o jūs šią nubaudėte oficialioje mėn.-madrioje („XX A."). Iš tikrų ir tada nebūtų nubaudę, jei nebūtų reikėję bausti už „svetimos rankos."

Molotovas dar daug ką prikišęs: „Mes iki šiol vedėme prolitovskuju politiku." O kaip jūs atsilyginote. Neleidote už Vilniaus grąžinimą „Спасибо" pasakyti. Ar yra kur atsitikimas, kad didžioji valstybė padarytų mažai tokį dovanojimą. Mes davėme jums pilną „истор. городъ", o jūs kaip gi atsilyginote?

Daug panašių dalykų Mačiulis dar dėstė. „Kalčiausi yra abu Antanai" (Merkys, Smetona)" tvirtino Mačiulis. Jau VI.12 ar VI.13 turėjo būti pakeista vyriausybė. O pas mus Kaune nuo gi buvo nesiskaitomasi. VI.12 d. iškeptos Smetonos varduvės. Jau „L.A." parašė dar str. „Vyriausiąjį vardininką minint" (Tiesa, „XX A." ir „L.Ž." nieko neparašė). Kai Urbšys pranešė apie sovietų reikalavimus, Smetona pasakė: „Išsigando jauni vyrai" (jis ir čia esąs

Bizauskas, kuris jau seniau reikalavo keisti ministrų kabinetą). Smetona nieko, jokių išvadų nedarė, nors įgaliotas vyriausybės žmogus (Urbšys) tuos visus pranešė. Laiku reikalauta sudaryti vyriausybė, nebuvo sudaryta. Jau tantiniškai Vidaus reikalų Ministru dar norėjo padaryti Pimpę. Tiesiog apgailėtinų ir išdavikiškų bei bausti-nų žingsnių padaryta.

Mačiulis buvo momentais daug susijaudinęs, kad ne visai buvo galima suprasti, ką jis kalba. Molotovas ir kiti jo patarėjai (jų, rodos, 12) labai pyko ant to, kad Lietuva sudaryta slapta karinė sąjunga su Estija ir Latvija, žinoma, nukreipta prieš SSSR. Apskritai, Mačiulio žodžiais, tie patarėjai daro išmintingų žmonių įspūdį. Mačiulis dar daug dėstė vis peikdamas Merkį, kad jis esąs kalčiausias, kad jis nesusipratęs atsistatydinti. Kai Merkys išvažiavo vėl juos oficialiai išlydėjo ir vėliavomis stotį papuošė, nes tikėjosi...

Kiti (Vainauskas, Račiūnas Leonas, Pabedinskas Ant.) dėstė savo nuomones. Visi smerkėme vyriausybę, ypač Merkį ir Smetoną. Buvo dvi versijos. Viena, kad jau Merkys pabėgęs. O apie Smetoną pasakota, kad jo mašina išvažiavusi į Kybartus. Ar Pocilaitis ir Skučas suimti taip pat buvo įvairiausių nuomonių. Daugumos žinios buvo, kad jiedu areštuoti.

Nors vaišės pas Starkus buvo puikios, bet visi, ypač ponios, buvo susirūpinę ir nerimo apimti. Apie kitką beveik nekalbėta. Tik iš pačios Prušmantienės-Lauzdravaitės sužinojau, kad jos vyras Vladas Prušmantas ją nuolat mušdavęs, pagaliau jiedu persiskyrė; o pavasarį jis su giminių įsilaužęs ir iš jos pagrobęs sūnų. Bet visi tie pasakojimai man nebedarė įspūdžio.

Kai išėjau į gatvę jau buvo 11 val. Ant Višinskio- ~~Ant~~ Žemaičių gatvės kampo stovėjo du sovietų ~~tankai~~. Žmonės žiopsojo; jie bandė užmegzti draugystę su kareiviais, kai kurie reiškė savotišką prielankumą. Vienas civilis, tur būt, buvo GPU agentas. Davė kareiviui cigarečių, ir su juo ilgai kalbėjosi nuošaliai. Kaciulis sakė, kad sovietų pasiuntinybėje esą sutalpinta jau nuo seniai 40 GPU vadų. Jų agentai kavinėse, ypač Konrado, uoliai registruoją visokius neatsakomingus plepalus, kad geriau vokiečiai negu bolševikai etc. Daug bolševikams nedraugiškų žodžių buvę kavinėse reiškiama.

Nusileidau žemyn, bet „XX A." buvo uždarytas. Laisvės Alėja buvo pilna žmonių. Vienur kitur pravažiuodavo tanketė ar šarvuotas automobilis. Važiavo jie įvairiom kryptim. Prie pašto stovėjo trys tanketės. Žmonės, ypač žydai, būriais lindo prie pat tanko ir, atrodo, pataikaudami, be jokios savigarbos dėjosi

bolševikų kareivių prieteliais. Bet pasiutiais 540
jie ne labai buvo linkę užmegsti santykius.
Ypač dideli sambūriai buvo prie Savanorių –
prospekto ir Laisvės Alėjos bei Lukšio gatvės
kampo. Savanorių prospektu 11 1/2 – ~~12~~ val.,
12 1/2 val. (nakties) leidosi labai daug transporto
automobilių. Man labai blogą įspūdį darė, kad
palaidos žydaičiūs (merg.) ir žydų gaujos, ne
vyresni kaip 15 – 18 metų kiekvieną pravažiuojančią
mašiną sveikino. Jie šaukė „Urra.
Valio," dainavo, mosavo, rėkė. Atrodė, kad
nebėra jokios tvarkos, nes niekas nieko nesakė.
Policijos, tiesa, buvo daug, bet ji nieko nedarė
ir nesikišo. Prastovėjau ant to kampo gana ilgai
ir susimąsčiau. Gavau įspūdį, kad iš visų pusių
išlindo įvairūs gaivalai, kurie šito režimo buvo
auklėti. Tačiau džiaugsmą reiškė tik žydukai.
Senesnieji žydai nepridarė. Žiūrėjo ir stebėjo.
Ėjau prie Prezidentūros. Rūmų anksčiau aukštas
visur buvo šviesa. Vadinasi, Smetona, tur būt,
nebuvo pabėgęs, nors taip gandonešiai teigė. Prie
Studentų bažnyčios stovėjo vėl žmonių būrelio
apsupta tanketė (sov.). Apie 1 val. nakties ėjau
pagaliau namon. Iki 3 1/2 val. dar klausiau
radio, skaičiau laikraščius etc. Išryt pakilau
7 val. Vėl klausiau radio, bet apie Lietuvą nieko
naujo neišgirdau. Mieste sutikau K. Paunksnį.
Jis sakė, kad aerodrome (Aleksote) pilna
sovietų verimų, gungnolės. Mudu abu

buvova gavęs įspūdį, kad sovietų mašinos 511 511
ne taip atrodo. Jis pasakojo fantastiškus dalykus, kad ties Viljampolės (Neries) tiltu bolševikų tankai, kurie esą tokie sunkūs, perėję per gilią Nerį. Man atrodė tai grynos fantazijos, bet jis sakė, kad likę to perėjimo ir pėdsakų. Eidamas į autobusą (Kulautuvon) sutikau kaimyną (iš V.R. Ministerijos) Akelaitį. Jis sakė, kad drucas esas kaltas. Tikrai buvęs organizuojamas išsipinėjimas sovietų įgulose.

Atvažiavęs į Kulautuvą pas žmoną išgirdau jau tokius gandus: kad Kaune plevėsuoja komunistų vėliavos (tikrumoje nematičiau nė vienos), kad suareštuotas arcivyskupas, kad paskelbta mobilizacija 18-60 metų vyrų. Gandonešiai dirba... 6½ v.v.

Birželio 18 d. (antradienis). Gyvename tokį momentą, kad sunku ir apžvelgti, kas mūsų akivaizdoje vyksta. Visais keliais į Lietuvą eina milžiniškos bolševikų armijos voros. Eina ir eina be paliovos. Ypač jų daug traukia per Kauną Raseinių linkme pro Kulautuvą. Niekas tiksliai negali atspėti tikrojo tų armijų paskyrimo. Vakar rytą į Kulautuvą negalėjo ateiti autobusai. Visas kelias iš Kauno Raseinių linkme buvo pilnas bolševikų raitelių, vežimų, gurguolių, tankų. Todėl, nesant autobuso, niekaip negalėjau į Kauną išvažiuoti. Ištisas dvi valandas laukėme Kulautuvos

autobusų stotyje autobuso, bet jis neatėjo. 513-5 512
Grįžiau į vasarnamį ir, gavęs vasarnamio savininko dviratį, išvažiavau juo į Kulautuvą, nes būtinai man vakar reikėjo į Kauną važiuoti parašyti Čėsnio pristatymą Švietimo Ministrui.

Nuvažiavau į Kauną iš Kulautuvos visas sudulkėjęs kaip dar niekuomet nebuvau buvęs. Ištisais kilometrais nuo tos vietos, kur kelias pasuka į Kulautuvą, iki pat Veršvų (beveik Vilijampolės priemiesčių) mačiau ilgas rusų kareivių voras. Pakaitomis važiavo artilerija, priešlėktuvinė, municijos vežimai (su guminiais ratais). Keliose vietose stovėjo po sulūžusį tanką, vien. šarv. automobilis. Bet ypač daug buvo kavalerijos. Jeigu kiekviena vėliava turėjo reikšti pulką, tai mačiau 8-10 dalinių su vėliavomis. Kadangi sovietų kariuomenė griežtai laikėsi dešinės pusės — o vėjas dulkes nešė į manąją (t.y. taip pat (mano) dešinę —) — tai aš visas sudulkėjau baisiausiai. ~~Ato~~ Iki pat Raudondvario pilnas kelias buvo raitelių. Už Raudondvario tilto (Kauno pusėje) prie Nevėžio girdėsi upėje šimtai arklių. Vaizdas buvo įdomus. Matydamas tiek daug kariuomenės, kuri sauliu tempu žygiavo, nenorom savęs klausei: nejaugi ta visa kariuomenė tik Lietuvai suvaldyti? Prie Raudondvario tilto ypač daug buvo kariuomenės. Buvo girdomi ir artilerijos, ir municijos vežimų arkliai. Žvelgiant į tą vaizdą abodi, kad dabar gyvename tikrą okupaciją.

Bet reikia pasakyti, kad toji kariuomenė buvo labai drausminga. Niekur ji nieko neužkabino. Kai kur man teko dviračiu važiuoti pro pat vežimus, gurguoles, auto-sunkvežimius, o ypač raitelių šoną. Niekas man nieko nesakė, jokio šūkio nepaleido. Vienoje vietoje prie Raudondvario motociklistas, kuris buvo sustojęs pailsėti, paklausė tik, ar ilgai dar bus toks smėlėtas kelias. Kareiviai buvo sudulkėję, suplukę ir, matyti, nuo kelių naktų žygio gerokai išvargę. Kai kurie net raiti snaudė, o ant artilerijos ir gurguolių vežimų daugelis snūduriavo. Poroje vietų mačiau kareiviai valgė duoną.

Apsitvarkęs Kaune ir nusiprausęs nuėjau į „XX A." redakciją. Susirinko gana daug žmonių. Atėjo net Damušis (inž.) ir gyd. Meškauskas. Čia sužinojau naująjį Ministrų kabinetą. Apie 3 val. išėjo ir Liet. Aido, ir „XX A." ir „L. Žinių" ekstra telegramos ir jos paskelbė jo sąrašą. Bet nebuvo Užsien. Min., kuriuo buvo minimas A. Venclova. O K. Bizauskas atnešė žinią, kad vidaus reikalų ministru numatomas žemaitis Gedvila. Bet šitas taip pat nefigūravo. Visokiais įspūdžiais buvo dalinamasi. Man sunkiai tilpo galvoje, kad J. Paleckis yra premjeras. Tiesa, jis nuoširdus ir geras lietuvis, bet greitas, choleriškas,

ekscentriškas žmogus. Valdyti jis, tur būt, nesugebės. Kai prieš porą dienų girdėjau, kad P. Karvelis bus teisingumo ministras, taip pat abejojau. Dabar jau įvykęs faktas. Su Bizausku kalbėjome apie susidariusią situaciją. Su dar kartą užakcentavo, jog be Smetonos nieko nebuvo daroma. Tiesiog Smetona viską – net ir mažiausius dalykėlius – buvo sau pasilikęs. Tai buvo jo „sistema." Šiaip Bizauskas nieko reikšmingo nepasakė. Minėjo, kad K. Masiliūnas visai nusiminęs ir susmukęs. Jis turėjęs net dr. L. Bistras raminti, kuris, anot Bizausko, ir kariamas, jeigu kas pasiūlytų puslonkį ar alaus išgerti, mielai sutiktų. Aš išsireiškiau apie Masiliūną: jis buvo lyg koks vijoklis (apynys) apie kartį (Smetoną) apsivyniojęs. Kai ta kartis ištrūko, tas vijoklis visai sudmuko. Bizauskas pabrėžė ilgą Smetonos delsimą sudaryti naują vyriausybę, kurios Bizauskas senai reikalavo. Mes visi smerkėme Smetonos išbėgimą. Pasirodo, pasienyje jo nenorėjo mūsų valdininkai praleisti. Smetona juos visaip įtikinėjo. Jie skambino į Kauną. Pagaliau atvažiavęs Galvanauskas ir Talat-Kelpša visaip bandė Smetoną perkalbėti nebėgti. Anot Urbšienės, jis buvęs iškoliotas, bailiu išvadintas. Bet niekas negelbėjo. Pagaliau buvo jo pasigailėta. Leista jam išvažiuoti.

Sako, kad Smetona išlipęs iš automobilio atro-
dęs labai suvargęs ir susmukęs. Bizauskas pa-
brėžė, kad Smetona bėgęs į Vokietiją su tikslu
būti vėl pastatytam atgal. Jis sąmoningai
neatsistatydinęs, bet manęs, kad vokiečiai jį
vėl grąžins. Bet buvo išaiškinta, kad Smetona
savo pabėgimu yra netekęs valdžios. Prie bėgi-
mo jį labiausiai ragino jo žmona ir Tubelienė.
Todėl jis pabėgęs su savo šeima ir su žentu
(Valiušiu). Lydėjusieji jį 4-ri automobiliai,
rodos, buvo grąžinti.

Atlikęs reikalus fakultete, kur dar atėjo
Malakauskis, paskui nuėjau į Spaudos ir Švie-
timo skyrių. Gavau 5 Lt. 60 honoraro už
savo darbą Karo. auto divizijonai. Su plk.
Stepanaičiu, plk. Šimkum („M. Žin." red.)
ir maj. Norušiu kalbėjausi aktualiais klau-
simais. Visi smerkė Smetoną. Bet kariuomenei
ypač pasipiktinę Krašto aps. ministro gen.
Musteikio ir jo brolio plk. Musteikio pabėgi-
mu. Musteikio labai nenorėta prie sienos iš-
leisti. Bet jis persiveržęs per barjerą etc.
Tik kritišku momentu gali pažinti žmones
ir įvertinti jų moralinį lygį. Kad gen. Mus-
teikis buvo geras, bet silpnos valios žmogelis,
senai buvo žinoma. Bet kad jis būtų taip
negarbingai pabėgęs būčiau nepatikėjęs. Sako,
kad jis ypač bijojęs ir sau [illegible],

kad bolševikai gali jam atimti jo vaiką.
Vitorcie menki žmonės buvo mūsų ministeriais.
Iš kelių lūpų girdėjau, kad norėjęs pabėgti
ir teisingumo ministras Tamošaitis, bet jį
pavizekų perkalbėti.
Bet daugiausiai smerkiamas, nes visų visur
ypač plačiai žinoma, Smetonos išbėgimas.
Keikia ir kolioja jį visokiais žodžiais net kai-
mo žmonės...
Pietų nuėjau valgyti į ateitininkų valgyklą.
Čia aš stud. Jurkui išdėsčiau, kaip gali bus-
ti toliau: Pradės judėti masės. Jos pabus.
Joms bus suformuluoti žūkiai ir programos,
kurių naujoji vyriausybė negalės patenkinti.
Todėl bus pastatyta dar radikalesnė vyriausy-
bė. O valdžios kiekviena vyriausybė teturės tik
tiek, kiek jos jai duos Pozdniakovas.
Užėjau pas A. Šapoką. Jis labai susirūpinęs,
kad jo žmona artimiausiomis dienomis lau-
kiasi įpėdinio. Nuo liepos 1 d. atsakytas butas,
o neaišku, kas bus toliau.
Aš atkreipiau dėmesį į tai, kad ~~...~~ „L.
Žinių" ekstra-telegramoje yra P. Cvirkos str.
„Galas provokacijai", kuriame visaip pataikaujama Sovietų sąjungai. Savotiška nau-
josios vyriausybės deklaracija.
17 val. turėjome Antano Smetonos Litua-
nistikos Instituto Tarybos posėdį. Be kitko,
Pr. Skardžius iškėlė tai, ką aš galvojau

518 547

mo seniau. Būtent, Pr. Skardžius iškėlė, kad A.S. Lituanistikos Institutą reikėjo ir dabar, esant naujom aplinkybėm, pats laikas pavadinti nauju vardu. Reikia duoti koks nors tikslesnis pavadinimas. Kadangi apskritai reikia peržiūrėti Lituanistikos instituto statutą ir jį papildyti geografija, aš palaikiau Skardžių. Buvo sudaryta komisija: prof. M. Biržiška, Skardžius ir aš. Kaz-Masiliūnas, kuris tikrai atrodė susiminęs ir susmukęs, norėjo pravesti mintį, kad mums patiems nereikia skubėti keisti vardą. Yra ir daugiau Smetonos vardo įstaigų, kurios įsakymo keliu, turbūt, bus pakeistos.

Po posėdžio ilgai vaikščiojova su Stakausku. Paskui susitikova p. M. Urbšienę. Ji pasakojo daugumoje žinomus dalykus. Liejo ir ji pyktį prieš Smetoną. „Lietuva tikrai didvyrių žemė, jei ji tiek ilgai galėjo pakęsti ~~tą~~ Smetoną su tom dviem moterim (Smetonienė ir Tubelienė)", pasakė ji. Įdomi buvo Urbšienei pastaba apie įvykius, kad anglų Prestonas visai nežino, koks esąs čia sovietų kariuomenės paskyrimas. Mes buvome linkę manyti, kad sovietai žygiuoja sąryšyje su anglų Crippso veikimu Maskvoje. Urbšienei susidarė įspūdis iš ilgų pasikalbėjimų, kad anglai nieko apie tai nebuvo painformuoti. Ir Urbšienė mano, kad šitoji Paleckio vyriausybė greit galinti būti ištremta už Uralo, o

319 šcevičiška

tada ateisianti nauja vyriausybė, jau grynai bolševikiška.
Šiandien vėl daugybė sovietų kariuomenės žygiuoja per Kauną. Visi kalba apie artimą karą.
O Malakauskis dekanate sakė, kad jau bolševikų karas su vokiečiais būsiąs rytoj. Aš abejojau tokiu greitumu, ir samprotavau, kad bolševikai dar nekariaus, o kariuomenę tauškia nenorėdami vokiečiams įsileisti Lietuvos. Krautuvėse labai daug perkama. Su svogeriu Grinium man pirkome batus. Visur pilnos batų krautuvės pirkėjų. O „Maisto" krautuvės beveik tuščios.
Gyjau į Kulautuvą taip pat labai sudužęs dviračiu. Pilnas kelias buvo bolševikų raitelių, pėsčiųjų. Šen bei ten pravažiuojant man bolševikų kareiviai ką nors pasakydavo. Vienas klausė, kiek laiko. Kitas, pamatęs, kad sunkiai velku per smėlį dviratį, pastebėjo, kad sargas smėlio važiuoti.
Stebėjosi, kad aš moku rusiškai. Bolševikų kariai ėmė čia gana mandagūs ir korektiški. Pirmiausia neortabus jų laikymasis gyventojų atžvilgiu. Atrodo, gerokai užguiti, išvargę, bet nesileidžia į kalbas. Žmonių niekur neužkabina, visur moka pinigais (davo).
Kur pinigų neima, ir prekės neima.
Per Kauną šiandien 13–15 val. ėjo

militiniškos voros kariuomenės. Tankai, auto- 520 547
kolonos- kavalerija. Kai važiavau 15^15 į Kulau-
tuvą nuo Lukšio gatvės iki Verkių sutikau vien
gurguolės vežimus, o toliau ėjo vien kavalerija.
Ištisi pulkai. Voros po vorų su mažais pestu-
čiais. Prie Raudondvario Nevėžio girdėsi vėl
didelės raitųjų krūvos, atrodė lyg skruzdėly-
nas. Raudondvario apkalnėje daug raitųjų,
nulipę nuo žirgų, ilsėjosi.

Atvažiavęs į Kulautuvą Ciliutei ir jos mamai galėjau papasakoti, kad Un-to didž. (medic.) klinikos, Aleksote technikos rūmai, ateitininkų rūmai, Saulės namai, Pramonės ir Prekybos rūmai yra arba bus užimti bolševikų. Namentasi Indriliūnui, mūsų raštvedžiui, kuris šiandien turėjo išsikraustyti iš Laisvės 3e (Al-ųs r.), leidau nakvoti dekanate ant sofos ir ten susidėti savo daiktus.

Vakare turėjau progos kalbėtis su Jucionių name (Kulautuvoje) nakvojančios bolševikų raitijos porą kareivių. Vienas gana simpatiškas ukrainietis klausinėjo mano apie lietuvių kalbą. Kai pamatė jį vyresnysis bekalbant, padarė pastabą. Jis atsakė: „Mes kalbamės „o literatūrė"." Jis buvo pasiremęs prie atverstų arklianų kūtvų sieno, o aš nuėjau. Buvo matyti, kad ir tie kareiviai yra drausmingi.

7.V.

Birželio mėn. 21 d. (penktadienis). Jau reikia apsiprasti su tuo faktu, kad esame SSSR dalis. Ir lietuvių tautai lemta įeiti į tų skaitlingų sovietų tautų tarpą. Vakar rytą garlaiviu važiavau į Kauną. Nuo Zapyškio susitikau Vaidelį Joną, o jis supažindino su vokiškos kilmės (?) agronomu (Vilnijos) Švantu. Ilgai kalbėjomės. Švantas, kuris yra voldemarininkas, ir turi daug giminių Vokietijoje, Suvalkų trikampyje etc., pasakojo įdomių dalykų. Jis, pav., aiškiai tvirtino, kad Valdemarui, kai jis buvo paleistas, vokiečiai savo Užs. Reik. Ministerijoje siūlė Rytų departamento direktoriaus vietą. Tai esąs tikras faktas. Švantas pasakojo, kad dabar visi Rytprūsiai esanti ištisa ligoninė. Visi pastatai ir mokyklos pilnos sužeistųjų. Maisto davinys esąs padidintas, nes daug produktų gauta iš Danijos, Olandijos etc. Švantas pagaliau prasitarė, kad šiuo metu tarp bolševikų ir vokiečių karo negali būti, nors daug kas atvira burna apie tai kalba. Daugelis žiūri į vokiečių-rusų karą kaip į vienintelį išsigelbėjimą nuo bolševikų.

Kaune vaizdas jau nebe toks nervingas, bet bolševizacija, atrodo, toliau pažengusi į priekį. Gatvėse vis daugiau sveikinančių žygiuojančią kariuomenę, vis daugiau keliama rankų, duodama gėlių. Šitą reiškinį iškėlė ir Šalkauskis St., su kuriuo vakar un-te teko ilgokai kalbėtis. Beveik visą dieną praleidau dirbdamas fakultete. Kai čionai dar nepa-

patvirtintas ir dabar einu visas pareigas. Iš Česnio telefonu sužinojau, kad jis VI.20 buvęs prisistatyti avansu Venclovai, apie kurį mudu abu su Šapoka vakar išsireiškėva, kad tai yra neinteligentiškas bernas, chamas. Man toks Česnio skubėjimas ir nusižeminimas atrodė, kaip negarbingas pataikavimas, nors būtinai būti patvirtintam. O gal tai yra aukštoji diplomatija? Gal pasiseks Česniui išlaviruoti ir apsaugoti fakultetą nuo smūgių. Daug kas tiesiai samprotauja, kad Teologijos-Filosofijos fakultetas bus uždarytas. Dr. J. Grinius naiviai tiki, kad filosofijos skyrius galįs palikti kaip humanistinis fakultetas.

Kaune vis dar plinta visokių gandų-gandelių. Kalbėjau su Melchioru Račkausku, kurio viena duktė ištekėjusi už Cvirkos (- vakar parašė labai kvailą straipsnį apie sovietų armiją -), o kita yra ištekėjusi už Venclovos. Aš jam pastebėjau, kad mes jo prašysime fakultetui per žentus protekcijos. Račkauskas sako: kai aš girdžiu jų (žentų etc.) kalbas, man darosi baisu. Jie nori Kariuomenės biudžetą sumažinti iki 15 milijonų, atimti žemes iš tų valdininkų-dvarininkų, kurie patys nedirba... Šiurpas eina girdint jų kalbas...

Grįždamas iš universiteto į namus sutikau Višinskio gatvėje Tėvą provinciolą Andrušką, kuris, pasirodo, manęs ieškojo.

Jis man atnešė Lietuvos jėzuitų archyvą. Jo
dalis turėjo portfelyje ir man perdavė, nes
Andriuškos žodžiais, jėzuitams gali visoko tikėtis.
Jie (jėzuitai) skaitosi su ta galimybe, kad jie
gali būti ištremti ar išvežti, nes vienuoliai
bus ypač nekenčiami, ypatingai jėzuitai. An-
driuškos spėjo, kad ir Teologijos-Filosofijos Fakul-
teto perspektyvos yra gana liūdnos. Jis būsiąs
uždarytas, todėl man iš raštų gyventi būsią
labai sunku. Palikę pas mane jo atneštą
jėzuitų (Lietuvos) archyvėlį, nuvažiavome kartu
iki jėzuitų namų. Aš išvažiavau laivu į Ku-
lautuvą. Ant laivo susitikau buv. ministerį
doc. Tamošaitį. Jis pastebėjo, kad mūsiškiai norėjo
padaryti su išleistaisiais politiniais kaliniais
didelę demonstraciją gatvėmis. Buvo galvota eiti
gatvėmis su vėliavomis etc. Tačiau tokių de-
monstracijų iki šiol neleidęs dar Pozdniakovas.
Rusai suinteresuoti, kad čia, t.y. karo zonoje,
nebūtų jokių neramumų. Jie patys labai
žiūri tvarkos. Ir tiesų man buvo nesupranta-
ma, kodėl iki šiol Kaune nėra jokių de-
monstracijų, kai provincijos miesteliuose
vienur kitur jos yra įvykusios, pav. Kėdai-
niuose. Doc. Tamošaitis samprotauja, kad
rusai su ~~[illegible]~~ vokiečiais turi kariauti.

Kai grįžau į Kulautuvą, atvažiavo pas
mus kartu ir sesuo Bronė su savo

524 553

su-žadėtiniu Barzda-Bradausku, kurio dar iki šiol nepažinau. Barzda pasakojo, kaip provincijoje baisiausiai keikiamas Smetona. Sako, iš Andriuškos buvo minėjęs, kad su didžiausiu pasitenkinimu plėšomi Smetonos paveikslai.

Broni minėjo, kad pas juos (Grinkiškyje) pradžios mokyklos vaikai dainavę:

„Vilnius mūsų
O mes rusų"

Šitose paprastose eilutėse yra daug gilios tiesos.
Dabar ką tik klausiau per kaimyno Kaniaus radio. Pirmas Venclovos įsakymas - aplinkraštis gana charakteringas. Iš visų švietimo įstaigų įsakoma išimti Smetonos visus raštus ir knygas apie jį. Atrodo, gana smulkmeniška; lyg nebūtų svarbesnių dalykų.
Šiandien grįždamas iš maudymosi užėjau į tą vietą, kur stovėjo bolševikų sargybiniai. Ten radau čia pridedamą laikraštį. Jame yra to gen. Pavlovo, su kuriuo gen. Vitkauskas susitiko, paveikslas.

50.v

Tamošaitis vakar man aiškino apie Smetonos pabėgimą. Rodos, kad vokiečiams jis malonus. Be to, vokiečių valdininkai labai noriai reikalavę, kad Smetonos daiktų 4-ri gruzovikai-auto-sunkvežimiai būtų praleisti. Jie buvo praleisti į Eitkūnus, buvo iškrauti daiktai. Toliau kitas faktas - gen. Musteikiui pensiją per barjerą ir persitempus savo žmoną, automo

bilyje likosi Musteikienės paso. Tada vokiečių valdininkai labai uoliai reikalavo to paso. Tautininkai dabar stengiasi nors kuo pateisinti iš dalies Smetonos pabėgimą, kad jis turėjęs slaptų susitarimų su vokiečiais, jam taip buvę išpatarta. Jis tikėjosi per vokiečius atkovoti Lietuvą ir t.t. Kiek tuose samprotavimuose yra tiesos sunku pasakyti. M. Urbšienė man prieš porą dienų Smetoną atvaizdavo kaip didžiausią bailį. Bailumas jam esąs įgimtas.

Įdomu, kad net vakar J. Žlabys, kuris ilgai „maitinosi" iš „Lietuvos Aido" ir rašinėjo ilgus straipsnius su daugybe žyšu apie Tarėmos ir Monės strateginį reiškimą, vakar „Laike" pradėjo seriją: „Prieš A. Smetoną ruoštų perversmų istorija".

8 v.v.

Vakar susitikau labai nusigandusį „Varpo" direktorių Jasiūną. Jam vienas kontoros valdininkas vakar atkeršijęs grasindamas. O „Varpo" darbininkai, jo neklausydami, ruošiasi mitinguoti ir sveikinti vyriausybę. Apie J. Kardelį („L. Ž." red.) jis sakė, kad jam, tur būt, nepasiseks išsilaikyti. Jis būsiąs atleistas.

Pas mus dabar tiek susipainiojimo, kad nė Prancūzijos visiškas pralaimėjimas nebedaro įspūdžio. Daug kas šiuo momentu vokiečių pergale net džiaugiasi. Sako, vokiečiai greičiau pradės karą su ~~[illegible]~~ rusais ir išliuosuos iš bolševizmo.

8 30 v.v.

Birželio m. 25 (antradienis). Dabar tiek daug įvairiausių įspūdžių, kad negalima jų spėti ir fiksuoti. Sparčiais žingsniais einame sovietizacijos link. VI. 22 d., eidamas pro Darbo Rūmus mačiau plakatą darbininkams su prašymu neruošti eisenų ir laikytis drausmės. Vakar vakare Kaune jau buvo didelis mitingas su 15-ka kalbėtojų, kurį girdėjau tik per radio.

Šeštadienį (VI.22) buvau Kaune. Miesto vaizdas jau natūralesnis, nors visose pusėse zuja sovietų sunkvežimiai ir automobiliai. Buvau pas Dr. Leo Čiliukį parinkti knygų skaityti. Jis įrodinėjo, kad dabar vokiečių-rusų karo negali būti. - Tai yra tik to sutarto ir 1939 m. spalių mėn. su "Ribbentropu padaryto susitarimas tąsa, vidaus procesas, kuris dabar vokiečių neinteresuoja", pasakiau aš. - "Jūs esate pirmas lietuvis, kuris taip sakote", pastebėjo Leo. Abu mudu buvova vienos nuomonės, kad šiuo metu Lietuvoje karo negali būti.

Po pietų buvau pas Janulaitį Istorijos dr-jos valdybos posėdyje. Svarstėme, kokiu būdu reikia įvertinti prof. Janulaičio parašytą "Kęstutį". 1 egz. aš pasiėmiau susipažinti, bet įspūdį, jau iš pirmųjų puslapių, gavau menką. Daugiausia dalinomės įspūdžiais. Janulaitis ypač buvo nusigandęs ir vis nuolat grįžo prie tos pačios temos sužinojęs, kad polit-kalinys Sniečkus yra paskirtas saugumo d-to direktoriumi. Jam šita žinia įvarė tiek daug baimės, kad jis ant kitų temų vos bepajėgė pereiti. Kai kas pasakė, rodos, Jonynas, kad jau esą suimta 400 asmenų. Bet Jonynas dažnai pasakoja nepatikrintus dalykus.

Kaune būdamas iš kelių vietų girdėjau, kad Sveikatos ministras Dr. L. Koganas per Stalino žmoną esąs susigiminiavęs. Todėl Koganas esąs kabinete Maskvos akis. Jis faktiškai turįs ar turėsiąs daugiausia valdžios. Elgiąsis jis su atleidžiamais lietuviais tiesiog akiplėšiškai ir įžeidžiančiai. Jau esąs padaręs visą eilę žydų paskyrimų ir tt.

Atvažiavęs į Kulautuvą radau manęs beieškantį prie jėzuitų vilos kun. Stasį Ylą, kuris atvažiavo aplankyti. Jį pernakvinome ir išlaikėme pas save ištisą parą. Mudu buvova maudytis etc. Yla yra labai gabus ir sumanus žmogus, reaguojąs į visus laiko klausimus. Mudu daug kartų dalinomės aktualijomis. Apie Smetonos režimą jis atsiliepė: jis buvo labai naudingas dvarininkams ir lenkams, kurie Smetonos valdymu buvo labai patenkinti ir kitos valdžios nenorėjo. Darbininkas iš jo nieko gero negalėjo tikėtis. Mudviem atrodė gana gera mintis atimti iš tų žemes, kurie patys jų nedirba. Apskritai Yla yra linkęs į griežtesnį socialinį teisingumą à la Maceina, kurio naujausią knygą „Teisėje" recenzuodamas ekon. Bučas pastebėjo, kad tai esančios komunistinės mintys.

Vakar išklausytas per radiją pas Kainyną Koniuchovą mitingas atrodė ne labai organizuotas. Po vykusio ar nevykusio sakinio buvo plojama. Po žodžių „Tautininkų valdžia darbininkų engėja" – plojama.

Vyr. vado Dr. J. Leimono žodis Lietuvos pavasarininkams

XX A. 1940. VI. 24. Nr. 141.

Kaunas. VI. 24. E. Birželio 23 d. 19,50 val. per radiją Dr. Juozas Leimonas tarė šitokį žodį pavasarininkams:

„Jaunime, pavasarininkai, gyvename nepaprastus laikus. Įvykiai eina žaibo greitumu. Ir Lietuvai šiomis dienomis tenka daug išgyventi. Tų išgyvenimų išdavoj mes turime naują Lietuvos Vyriausybę. Dabartinis Lietuvos Valstybės Galva ein. Respublikos Prezidento pareigas Ministras Pirmininkas Justas Paleckis šių metų birželio mėn. 18 d. per radiją pasakė į tautą kalbą, kurioje buvo pareikšta pagrindiniai šios Vyriausybės uždaviniai. Jis, tarp kitų svarbių dalykų, yra pasakęs, kad **„Bendram krašto klestėjimui patikrinti naujoji Vyriausybė dės pastangų apsaugoti pilnas liaudies teises, pakelti kultūrinį gyventojų lygį ir medžiaginę gerovę“.** Toliau, minėdamas švietimo reikalus, pažymėjo, kad **„Rimtas dėmesys bus kreipiamas į plačiųjų liaudies masių švietimą, kuriuo iki šiam laikui nebuvo tinkamai rūpinamasi. Šitame darbe Vyriausybė laukia plačios visuomenės paramos“.** Baigdamas savo kalbą, pabrėžė, kad **„Pradėdama darbą Vyriausybė kviečia visus Lietuvos Respublikos piliečius, nežiūrint jų padėties, tautybės ir tikybos darniai jungtis bendram darbui mūsų brangios Tėvynės gerovei“.**

Pavasarininkai, mes, kurie esame mūsų kaimo, mūsų liaudies jaunimas ir kuriems tenka dirbti tik grynai kultūros darbą, šiuos Vyriausybės Galvos žodžius giliai įsidėkime sau į protus ir širdis ir savo pastangomis parodykim, kad mokame suprasti tautos reikalus ir savo gyvu darbu padaryti tai, ko iš mūsų gyvenamasis momentas reikalauja. Tai mums nebus sunku padaryti, nes šį darbą be atvangos dirbame jau nuo 1912 metų; kultūros darbo baruose esame ne naujokai.

Aš neabejoju, kad pavasarininkija, jausdama kultūros darbo reikalą, kurį Vyriausybė taip stipriai užakcentavo ir gyvai atsiliepdama į josios kvietimą visiems tą darbą bendrom, darniom pastangom dirbti, bus pirmose šių užsimojimų vykdytojų eilėse. Taigi visi į bendrą darbą mūsų brangios Tėvynės gerovei“.

TIKRINA SVETIMŠALIUS

Vašingtonas. E. Abeji Jungtinių Valstybių kongreso rūmai priėmė įstatymo projektą, kuriuo bus paimti visų Jungtinėse Valstybėse gyvenančių svetimšalių pirštų nuospaudai.

...skriaudžiamai" – plojama

...ki du galu. Dabar atrišusio
...gulėjo apačioje iškylo į
...inių partijos bus legalizuo-
..., vietoje komunistų polit-
...(arba jau yra) nauji polit-

... neaiškių. Praeita penkta-
...rašč "XX" labai miglotą str.
...o vakar „XX A." yra
... Leimono kalba pavasari-
...į labai neaiškiai ir miglota.
... pasakyti, neaiškiu.
...žiuu „Arsena" į Kauną.

„Darbininkas buvo skriaudžiamas" – plojama ir t.t.

Kardas, žinoma, turi du galu. Dabar atsisuko antrasis galas. Kurie gulėjo apačioje iškilo į viršų. Vietoje tautininkų partijos bus legalizuota komunistų partija, vietoje komunistų politkalinių, bus nauji (arba jau yra) nauji politkaliniai etc.

Katalikų situacija neaiški. Praeitą penktadienį Skrupskelis rašė „XX" labai miglotą str. „Momento reikalais", o vakar „XX A." yra išspausdinta Dr. J. Leimono kalba pavasarininkams. Taip pat ji labai neaiški ir miglota. Ką Leimonas norėjo pasakyti, neaišku.

Dabar važiuoju laivu „Ausena" į Kauną. Ždanovą, ką šiandien išgirsiu ir patirsiu.

7 v. ryto.

Birželio mėn. 30 d. (sekmadienis). Kasdien dabar ir labai daug naujų įspūdžių.

Praeitą antradienį buvau Kaune, o kadangi trečiadienį buvo mokama alga, tai pasilikau pernakvoti. Tiesa, antradienį jau galėjau tiksčiau pastebėti, kad bolševizacija eina pirmyn. Jauni žydai pasikiša. Žinoma, ir turtingesnieji žydeliai, kai reikia pasirinkti Staliną ar Hitlerį, mieliau renkasi pirmąjį. Nuotaikos yra tokios, kad daugumą žmonių x) tiesiog nožete nori vokiečių atėjimo. O tada pasidėtų formalus žydų pjovimas. Įniršimas ant žydų už jų akiplėšišką palankumą bolševikams, už jų internacionališkumą, pasidarymą nesukalbamais, yra didelis. Inž. Malinauskas ir kiti padorūs žmonės panašiai kalba. Marijampolėje už lietuvių kareivio sumušimą, kurį padarė akiplėšos žydeliai, visiems žydams net iki antro namų aukšto buvo išdaužyti langai. Antanas Valaitis („Taibas") ir Andr. Daugirdas pasakojo, kad ne tik žydų langai, bet ir kambariai su baldais kai kur esą apdaužyti.

Antradienį buvau pas knygininką Gutmaną (žydą), pas kurį tarnauja jauna žydaitė. Ji pasakojo, kad jos pirmtakė buvusi polit-kalinė ir 8 mėn. sėdėjusi kalėjime. Dabar paleista. Aš nutokbau, kad ir ji pati buvo labai patenkinta bolševikų atėjimu. – „Dabar aš galėsiu toliau mokytis," džiugavo ji. Ir taip daugelis maž jaunų žydų.

Po pietų antradienį buvau nuėjęs į „Ro-

x) Bent tų, kuriuos aš sutinku.

muvos" kiną pasižiūrėti vokiečių filmos „Paryžiaus paėmimas". Kariškas filmas aš mėgstu. Šita filma buvo karinis reportažas apie vokiečių - prancūzų veiksmus iki Petaino kalbos apie kapituliavimą. Bet įdomiausia buvo jau visai naujo žanro lietuviškoji kronika. Pradėta žodžiais aiškinti, kad Smetonos režimas buvo tik baliai, puotos, paradai... Tuo pačiu metu parodomas „baliukas", Smetonos vaišinimas per atidarymus ir tt. (Visa tai imta iš senų filmų - kronikų). Nesigailėta aštrių žodžių Smetonai. O paskui parodyta, kaip automobilis lekia labai greit plentu. Parodytas jis tik iš užpakalio. Suprask, Smetona bėga. Tuo pačiu laiku labai verkšlenantis ir kvailas balsas sako tris kartus (vis toną pakeldamas): „Vade, neapleisk mūsų". O automobilis vis lekia ir lekia. Paskui parodo žemėlapį ir jame nubrėžtą kelią, kuriuo Smetona pabėgo. Toliau, kiekvienas naujasis ministras parodytas, politkalinių išlaisvavimas, Gira - pakėlęs sugniaužtą kumštį ir tt.

Trečiadienį, atlikęs mieste ir fakultete įvairius reikalus, išvažiavau 3½ v. p.p. į Kulautuvą. Ant laivo, kaip paprastai susitikau doc. Tamošaitį. Prabuvęs iki penktadienio ankstaus ryto pas žmoną Kulautuvoje, visą penktadienį (VI. 28) buvau Kaune. Su daug kuo kalbėjausi. Vis ta pati nežinia, tas pats klausimas, kas bus toliau, kada gi bus karas. Didelė dauguma tų, su kuriais kalbėjausi, yra linkę prie vokiečių. Daugelis tiesiog norėtų nors bolševikų - vokiečių karo, kurio pasėkoje - žinoma, taip galvojama, rusai būtų sumušti ir iš Lietuvos išvaryti. O kas

išlaikytų būtų toliau, nedaug įsigilinant. Tik daugeliui atrodo, kad vokiečių jungas būtų daug lengvesnis. Gal kiek ekonomiškai jie labiau sunaikintų. Bet čia būtų daugiau teisiškumo. Psichologiškai įdomu. Dar, turbūt, nebuvo nuo kryžiuočių ordino laikų iki šiol, kad lietuviai norėtų vokiečių atėjimo. Dabar vokiečiai tiesiog laukiami. Psichologiškai tai yra įdomus reiškinys. Bet ką jis reiškia?

Penktadienį vakare valgiau ir daug kalbėjau su Jurgiu Stiklioriu (junior). Tik jis griežtai pasisakė prieš vokiečius. Jis minėjo, kad Klaipėdos vokiečiai kalba apie tai, kad Klaipėda galinti būti atiduota rusams resp. lietuviams. Apie rusų-vokiečių sienų derybas kalbama, kad esama gana daug nesklandumų. Rusai norį Lenkijoje prieš D. Karą turėtų sienų.

Po pietų buvau pas prof. Janulaitį istorikų posėdyje. Apie Janulaičio Kęstutį atsiliepiau, kad tai yra jokia monografija, o tik straipsnių rinkinys iš XIV-jo amžiaus Lietuvos istorijos. Be to, Janulaitis išeina apologeto vaidmenyje.

Tame posėdyje buvo daug kalbėta įvairiais klausimais. Ne vienas buvo girdėjęs, kad Vokietijoje (Karal.) esąs Smetona pasakęs kalbą per radiją į lietuvius. Daug kas apie tai kalba, bet aš dar nė vieno nesutikau, kuris pats būtų tą kalbą girdėjęs per radio. Kaž-kas,

vdos, Paukšnis K. man sakė, kad esanti Amerikoje sudaryta iš (emigrantų) lietuvių vyriausybė, kurios premjeru ~~yra~~ esąs Turauskas, kuris taip pat yra pabėgęs.

Penktadienio vakare išvažiavau aplankyti Mamos į Kaušėnus. Traukinyje daug išsikalbėjau su agronomu Gedjurgiu. Jis man išvedžiojo, kad ūkiai dabar negalės būti skaldomi, nes naujų sodybų kūrimas, inventoriaus ir gyvulių įsigijimas pareikalautų milžiniškų sumų. O, be to, ūkininkai, žinodami, kad iš jų bus atimama žemės ir gyvulių, imtų gyvulius patys piauti. Tuo būdu sumažėtų ūkio gamyba.

Plungėje pilna rusų kariuomenės. Kretingos Ilgosios pievos, Liepgirių miškas, Noriškiai (už Babrungo), Kartena, Rietavas privaryti rusų kareivių. Jie gyvena daugiausia miškuose. Plungėje rusai yra užėmę kapucinų trejus namus. Miestelyje nuolat zuja ir patruliuoja jų kariai. Per šv. Petrą (VI.29), kai ėjau su broliu Pauliu maudytis, Pababrungėje buvo daug raitų rusų, kurie maudėsi, plukdė arklius ir tt. Bolševikų kareiviai jodinėja per pasėlius, Noriškiuose Vaitkevičienei su savo arkliais nuganė ištisas pievas ir laukus. Ir man esant Kaušėnuose, 12ka

334 562

ryšininkų su artileristais buvo susivarę savo arklius į mūsų dobilus. Po ilgesnių pasikalbėjimų tėvo pagaliau tuos arklius išvaryti!

Mama dėl bolševikų nėra perdaug išsigandusi ir nusiminusi.

Namie per šv. Petrą su Pauliu (trečiu) viešėjau didžiumoje ir pridė. Prigaudėva ne mažai karosų su tinklu. Po pietų pamatėme kelyje nuo Kučinskio fabriko iki pat mūsų žemės ribos (1½ klm.) didelę virtą raitų, artilerijos ir gurguolės. Ėjo ne mažai ir pėsčių. Sustojo rusai poilsiui. Posūkyje iš vieškelio į mūsų kelią („kelalį") sustojo būrys bolševikų, atsinešė armoškų ir ėmė vienas po kito šokti kazokėlį. Tai turėjo kitiems – o gal ir mums žiūrintiems – reikšti, kad jie nėra dar labai pavargę.

Iš Mamos gavau seseriai Bronei pasiskolintų studijuoti pinigų dalį. Mama man atidavė 2500 litų. Bronė iš manęs per 3-4 metus buvo gavusi kaip grąžintinę skolą 3500 litų. Dabar Mama yra pardavusi Kučinskio-Pobedinskio fabrikui žemės ca. 3 ha, už kurios gavo 16.000 litų su visum. atmovėjo ir Jonui dalį – 6000 litų. Aš šį dalį tikrų pretenzijų neturiu, tik noriu, kad man būtų grąžinta skola.

Vasarop per šv. Petrą su Pauliu dviračiais nukeliavova pas Joną Braziuską, mūsų

dėdę. Ten yra iš Rietavo pasirodo, atbėgusi su savo vaikais brolio Vlado žmona. Jos žodžiais 535 563 prie Rietavo pastatyti 4 aerodromai, daromi betoniai įtvirtinimai, kasami apkasai. Pabūgusi ji nuo viso, kaip ir daugelis rietaviškių, ji išsikrausčiusi į kaimą. Jonas Bražinskis, kurio kaimiška filosofija kartais būna labai įdomi, pramato dar blogesnius laikus.

Sekmadienį (VI.30) atvažiavęs į Plungę, turėjau progos padėti gesinti iš antro karto užsidegusius Kučinskio-Pobedinskio linus. Gerą valandą aktyviai gesinau. Kučinskis man žadėjo duoti perskaityti savo atsiminimus, kuriuos jis yra parašęs.

Su liūdesiu Plungėje turėjau konstatuoti, kad iš Kučinskio fabriko suorganizuotas ir mitingas nebeturėjo jokio tautiško ženklelio. Mergaitės tik raudonais kaspinais, vėliavos taip pat tik raudonos. O mitingas, kuris, tiesa, buvo gausus, nebedarė įspūdžio, kad gyvenama nepriklausomoje Lietuvoje. Girdėjau daug kalbėtojų, bet vis tie patys šabloniški ir nusibodę šūkiai. Prieš Bažnyčią vis dar nieko negirdėti. Man labai norėjosi pasakyti keletą žodžių iš tos tribūnos prie Florijono ir apeliuoti į tautiškuosius jausmus. Lietuvis nebeturi jokio atsparumo. Lūžimas yra įvykęs didelis. Šimtai žmonių, kurie niekada neturėjo nieko bendra su komunistais, dabar šaukia „tegu gyvuoja R. Armija", „tegu gyvuoja

draugas Stalinas" ir tt. Daugelis kas tokio mūsų servilizmo ir neatsparumo tikrosios priežastis mato Smetonos režime. Juk tautai visai nebuvo leista organizuotis, niekas neturėjo galimybės plačiau pasireikšti. Toji fatališkoji „vienybė" reiškė visų suvarymą į vieną maišą ir jo stiprų užrišimą cenzūros, policijos ir visokių įstatymų pagalba.

Sekmadienio vakare, atsisveikinęs su Mama ir namiškiais, išvažiavau į Kauną. Traukinyje sutikau seną draugą Karį Piktuižį, nuo kurio yra pabėgusi žmona. Jis dabar bandys gauti bažnytinę separatą.

Pirmadienį (VII.1) turėjau būti Kaune.

Liepos mėnuo

Liepos 2 d. (antradienis). Vakar ištiesų visą dieną prabuvau Kaune. Reikalų buvo labai daug. Turėjau prašyti leidimo leisti toliau veikti L.K. Mokslo Akademijai. Nuo VII.3 draugijos ir laikraščiai, kurie nebegaus leidimo, uždaromi. Mačiausi su daug kuo kalbėjausi. Iš Vaidelio Jono girdėjau, kad būk esąs dujomis nunuodytas A. Voldemaras. O Kuraitis, kuris mane buvo pasikvietęs pas save, kalbėjo, kad Krėvė-Mickevičius yra į Maskvą išvažiavęs apsiginti nuo tos čia pradėjusios labai galingos kult-minios,

kurią palaiko Pozdniakovas ir Dekanozovas, gal pavesta Krėvei sutvarkyti. Kuraitis minėjo, kad Katalikų Un-tas esąs savo skolininkų vekselius taip sutvarkęs, kad iš jų nebegalėsią likvidatoriai nieko reikalauti. Jis siūlė ir L. K. M. Akademijai surasti kokių nors galimybių, kad Akademiją uždarius, iš skolininkų nebūtų reikalaujama skolų.

Vakar po pietų atvažiavau į Kulautuvą. Čia bent vienai dienai turėsiu poilsio.

Beje, vakar, būdamas „XX A." girdėjau, kad į „XX A." redaktorius siūlomas Kolupaila ar Maceina, o Skrupskelis bus atstatytas. Apskritai naujoji ileoda labai smarkiai valo. Bet tie patys metodai. Vėl nauji politkaliniai, nauji atleidimai, uždarinėjimai.

6 v. v.

Liepos 4 d. (ketvirtadienis). Pagaliau po pusantro mėnesio baisiausios sausros šiandien pradėjo lyti. Kaitros, kurios tęsėsi ištisas savaites, išdegino kai kur vasarojų, žolę. Pašaro bus labai nedaug.

Vakar buvau Kaune. Žygių daug, pasakojimų daug, gandų daug. Tikras yra faktas, kad tautininkų žulas Navakas išėjo iš proto. Kai Nargelavičius tai išgirdo: „Navakas išėjo iš proto", jis pareiškė: „Negali būti!" — „Bet tikrai jis išėjo iš proto" pasakė jam pasišnekovas. — „Negali būti — pareiškė vėl Nargelavičius — „nes jis proto visai neturėjo".

Vakar ant laivo Dr. A. Gylys pasakojo, kad Navakas jaučia perdėtą melancholiją, visiems sako „Garbė Jėzui Kristui", cituoja Šventraštį ir tt. 538 566

Daugel kas užsimena apie Teologijos-Filosofijos Fakultetą. Visiems aišku, kad jis bus uždarytas ir mes neteksime vietų. Ką reikės toliau veikti?

Vakar sutikau Dr. A. Maceiną, kuris sakėsi važiuojąs į kleboniją pas draugą (į Kampiškius) vasaroti. Aš jam atsakiau: – „Matai, daktare, jeigu pagal receptą būtų buvusios kunigų žemės išdalintos, neturėtumei kur vasaroti."

Raudonoji Armija yra disciplinuota. Ji yra visiems padariusi gero įspūdžio. Tik mūsų žiopliai šnipai ją stebi. Armijoje yra ir žalios uniformos karių. Eina gatve tie žalieji (Leperės), o du praeiviai ant trotuaro kalbasi. Vienas klausia, ką toji žalia uniforma reiškianti, o kitas atsako: „Tai bolševikų jaunalietuviai!"

Juozas Ambrazevičius, su kuriuo vakar išsikalbėjau, J. Grinius, kuris turi ir užsienio pasą, pataria važiuoti į Italiją, o iš ten į Ameriką. Dabar lietuviai užsienyje esą reikalingi. O man J. Ambrazevičius patarė važiuoti neva mokslo reikalais į Karaliaučių.

Kiekvienas dabar Kaune nerami̇dai žvalgosi ir klausia savęs arba kitų, kas bus toliau. Daugelis mano, kad šitoji padėtis yra tik provizorinė. Daugelis laukia ir tikisi

vokiečių karo. Bet šitoji padėtis gali ilgai užtrukti. Bet tik nuostabu, kaip patys lietuviai savo rankomis ilgdo ir kasa savo nepriklausomybei duobę. Sovietai sugeba režisuoti. Be to, Lietuvoje daug yra lietuvių kompartija. Įdomu, ar bus iš Maskvos atvežęs Krėvė. J. Grinius sakė, kad čia daug reiškias prieš šio režimo prof. St. Kolupaila. Bet Skrupskelis pastebėjo, kad jo reikšmė perdėta. Juk ir mūsų vyriausybė nedaug reiškia. Argi su jos sutikimu galėjo būti į kariuomenę įvedami „politrukai" (politiniai vadovai), kuriais daugelyje atvejų, tur būt, bus žydeliai.

Vakar daug kas buvo pasipiktinęs tos mūsų „kariuomenės revoliucija", t.y. jos žygiavimu Laisvės Alėja su kom. vadų paveikslais ir raudonomis vėliavomis apie 10-11 v. v. (VII.2). Dr. J. Grinius mane įtikinėjo, kad iš Sporto halės išėjusius mūsų kareivius žydukai (jauni) susirūbę rankomis privertę žygiuoti. Bet argi galėjo žydukai suorganizuoti eiseną, jeigu pas kareivius nebūtų buvę noro. Sovietizacija eina pilnu tempu. Nematyti jokių užtvarų, tik daug nusiminimo, apatijos ir rankų nuleidimo.

Vakar kalbėjau trumpai su Dr. J. Leo. Jis man priminė, kad 1939m. rudenį vokiečiai siūlę Lietuvą paimti savo globon à la Slovakija, bet Lietuva gana šiaušėsi. Ji vis kalbėjusi apie savo nepriklausomybę, nors nei anglai, nei prancūzai – tai buvę jie dešimtimis kartų

pareiškę – neįstengė suteikti jokių saugumo garantijų. Hitleriui pagaliau nepatiko, kad Lietuva Vilniaus neėmė karu. Tada Hitleris pamatė, kad Lietuva nėra „braves und tapferes Volk." (Tai yra iš Frau Leo girdėti žodžiai). Dr. J. Leo aiškino, kad karo dabar rytuose negali būti.

Paskutinėmis dienomis yra daug susirūpinimo, kaip pasielgti su L. K. Mokslo Akademijos stipendininkų vekseliais. Galvojame, kad kokiu nors būdu reikėtų tas sąskaitas likviduoti. Juk priešingu atveju – uždarius Akademiją – iš stipendininkų būtų išreikalauti tie pinigai. Ieškome visokių galimybių ir formų, bet ar jos pavyks rasti. Girdėti, kad Leo atžvilgiu taip pat susirūpinęs Katalikų Un-tas ir L. K. Mokytojų Sąjunga.

Beje, vakar Dr. J. Leo apie naująją mūsų vyriausybę išsitarė, kad tai esanti:

„Liquidationskomitee".

Šiandien mudu (su žmona) Kulautuvoje vizitavo p. A. Stripeikienė su savo vaikais. 9/124 v.

Liepos 8 d. (pirmadienis). Gyvenimas eina toliau ir mes vis riedame pakalnėn. Riedame ir riedame, ir jau niekas nebegali mūsų sulaikyti. Kasdien vis patiriame naujų dalykų.

Liepos mėn. 11 d. (ketvirtadienis). Nuo praeito šeštadienio daug įdomybių turėčiau pažymėti. Kai VII. 6 (šešt.) atvažiavau į Kauną iš Kulautuvos, ca. 10 val. buvau iškviestas (dr. Skupskelio) į „XX A." redakciją. Čia paaiškėjo, kad per paskutines kelias dienas Kolupailai buvo pavesta sutvarkyti „XX A." redakcijos klausimą. Škupskelis toliau pasilikti redaktoriumi negalėjo. Kolupaila turėjo uždavinį bet ką iš kolektyvo pasiūlyti vyr. redaktoriumi. Bet vyr. redaktoriumi vice-min. Guzevičius teSutiko tik Kolupailą tvirtinti, nors, jo žodžiais, jis buvo ypač svarstęs tik mano kandidatūrą ir stengęsis Guzevičių įtikinti, kad jis mane patvirtintų vyr. redaktoriumi. Mane tesutiko priimti tik vice-redaktoriumi. Aš ne labai tebuvau sužavėtas tokiu pasiūlymu, nes spaudos darbą ne labai mėgstu, bet kolektyvo nariai, ypač Dielininkaitis, įtikinėjo, kad reikia sutikti. Iš kolektyvo bepaliko tik Ambrazevičius, Maceina ir Grinius.

Sekmadienį praleidęs pas žmoną Jučionyse (Kulautuvoje) sekmadienio vakare išvažiavau į Kauną. Ca. 10 1/2 val. vakaro atėjau į „XX A." red. Ten ilgai kalbėjausi su Skupskeliu ir grįžau namon po vidurnakčio. Pirmadienio rytą (VII. 8) 7 1/2 pradėjau darbą redakcijoje. Ant manęs gulė visi tikrieji redakcijos darbai,

nes Kolupaila pasiėmė daugiau tik organizavimo darbą. Iniciatyvos ir sumanumo jis rodo gana daug. Apskritai su juo, kol su juo skaitaisi ir jam neprieštarauji, malonu dirbti. Bet sunku būtų jį apibudinti. Kolupaila turi ir šimdo giros bruožų. Jis prie visų gali prisitaikyti. Ir "XX A." būdamas jis nori išlaikyti savo gerą vardą dabartinėje vyriausybėje. Jis jiems stengsis įtikti. Bet iš kitos pusės jam maloniai kutena širdį, kad jis yra 24.000 skaitytojų nuomonės formuotojas, kurių dauguma katalikai. Todėl negalima staiga lauzti. Posūkis galima daryti tik didžiuojų ratu.

Pirmąją mūsų redagavimo dieną, t.y. tą patį pirmadienio rytą, buvome nuėję pas spaudos ir draugijų skyriaus vedėją Kezinaitį. Mūsų nustebimui tas redakcijos žodis „Naują barą pradedant", kurį šešt. (VII.6) Kolupaila, Ambrazevičius ir aš kolektyviai buvome parašę, Kezinaičio referento ~~be~~ (Jonuškos) buvo išcenzūruotas. Ir taip jau mūsų žodis buvo labai miserable. Reikėjo gintis dėl kiekvieno teigimo. Tačiau Jonuška kiekviename sakinyje įžiūrėjo kaž kokias užpakalines mintis, mūsų nenuoširdų pasisakymą. Kezinaitis jau buvo sutikęs mūsų str. praleisti. Bet Jonuška kaž ką jam pašnibždėjo į ausį, pasakė „su juo" kalbėjęs. Atrodo, su kokiu kompartijos žmogumi buvo tartasi. Po šitokio Jonuškos įsikišimo – Kezinaitis pasidarė nebesukalbamas. Jis, be kitko pastebėjo, kad sunumeris nesistengė jis (t.y. naujų vyr.) suprasti. Jis buvęs reakcijonieriškas. Todėl teko griebtis prieš jį griežtesnių priemonių. Su Kezinaičiu, nors jis buvo

Labai užimtas ir jam skambino nuolat ištisai telefonais. Išsikalbėjome ištisą val. Daugiausia kalbėjo Kolupaila vis pabrėždamas savo gerus norus, tačiau norįs skaitytojams nerodyti savo griežtos linijos iš karto. Keršnaitis pastebėjo, kad ekonom. gyvenimo sovietizacija nebus tokia greita kaip politinio.

Iš jo mes nuėjome pas Jurevičių, Vid. reik. vice-m. Jis, panaikinus kai kurias vietas, sutiko mūsų žodį leisti. Kur buvo kalba apie toleranciją, turėjo būti įrašyta „tikybinė tolerancija". Posakyje „masėse ~~auga~~ auga simpatijos Sov. Sąj." žodis „auga" turėjo būti pakeistas „išauga" (taip buvo nurodęs ir Keršnaitis!). Ir Jurevičius ir Keršnaitis gana, iš išvaizdos, simpatiški. Keršnaičio veido bruožai melancholiški. Jis, pasirodo, yra dorovininkas.

Iš pirmadienio numerio naujai redakcijai neišėjo. Mums išbraukė 3 vedamuosius (Skrupskelio – D. Čelkio, K. Baubos, Gintauto – Griniaus). Antradienis ir trečiadienis buvo jau geresnės dienos.

Liepos 12 d. (penktadienis). Vakar nebuvau redakcijoje. Visą dieną praleidau Kulautuvoje. Buvau kelias naktis neišmiegojęs ir išvargęs. Todėl gerai išsilsėjau. Paskutinėmis dienomis daug dirbau. Nuo savo mokslinio darbo nutolau. Užtad ~~girdėti visų~~ turiu progos domėtis politika ir girdėti visokių gandų. Ambrazevičius pasakojo kaip tikrą dalyką, kad Voldemaras ir Slesoraitis praeitą ketvirtadienį yra išvežti į Rusiją. Tai girdėjęs iš policijos. Kiti kalba, kad Voldemaras Maskvoje esąs sušaudytas. ~~[illegible]~~ Indrišiūnas ir Statkus yra areštuoti.

visi mini ir kalba, kad šis naujasis seimas, kuriam dabar taip intensyviai ruošiamasi, prijungs Lietuvą prie SSSR. Būsiąs įvestas rublis (rusų), visos prekės išnyksiančios. Todėl dabar ypač medžiagų (rūbų) krautuvės pilnos pirkėjų. Pats turėjau progos tai įsitikinti, nes pirkau kostiumui ir paltui medžiagas. Perkama viskas ir be didelio pasirinkimo. Popietėmis tiesiog sunku į medžiagų krautuves įtilpti.

Gandų eina įvairių: būsią deportuoti inteligentai, masiniai areštai etc.

Liepos 14 d. (sekmadienis). Dabar nebegaliu sistematiškai nei savo dienoraščio vesti. Laikas toks, kad neatsargu viską knygoje rašyti. Paskutines savo pastabas dienoraštyje rašiau praeitą penktadienio rytą (VII.12) važiuodamas į Kauną. Neatsimenu, kuo aš ten baigiau. Nuo Zapyškio įsėdo Vaidelys, o nuo Kačerginės daugiau pažįstamų. Taip ir nebegalėjau užbaigti.

Tą rytą (VII.12) susitikau nuo Kačerginės ant laivo Skrupskelienę, kuri buvo nuliūdusi. Tuoj paaiškėjo, kad tą naktį (VII.11-12) buvo Kačerginėje suimtas jos vyras Dr. J. Skrupskelis. Buvo Kačerginėje suimti dar buvęs Teis. min. doc. A. Tamošaitis, Stankūnas, Augustauskas. Kai dėl Skrupskelio suareštavimo, Skrupskelienė pasakojo: 4½ val. ryto įsigriovė du civiliai ir 1 viešosios policijos pas juos (Kačerginėje). Jie darė gana nuodugnią ir išsamią kratą. Paimtas iš Skrupskelio buvo pasas ir užrašų knygutė. Paaiškėjo vėliau, kad naktį (į penktadienį) pas Skrupskelį buvo įsilaužę jie (Kaune) į butą. Bet jį vakarykščiai Ambrazevičius buvo (vėlai vakare) atvežęs į Kačerginę. Nevalgęs (nei vakarienės, nei pusryčių), Skrupskelis buvo išvežtas į Kauną. Čia jo bute, jam pačiam dalyvaujant, buvo padaryta krata. Kai aš atvykau į „XX A." redakciją ir papasakojau Kolupailai apie Skrupskelio suėmimą, jis patarė įspėti Dielininkaitį. Bet Dielininkaitienė telefonu man pasakė, kad „jis saugume". Taip ir Skrupskelienę kviečiau ją užeiti į „XX A." redakciją. Jos abi vėliau (apie 10 val.) prisistatė. Čia Dielininkaitienė papasakojo jos vyro suėmimo smulkmenas. Krata (apie 2 val. nakties) buvusi daroma

gana paviršutiniška ir apskritai išlaikomas išori-
nis mandagumas. Kolupaila žadėjo anądien
(VII.13) nueiti pas Gurevičių su kai kuriais rei-
kalais ir prie progos pasiteirauti apie suimtuosius.
Perdaug lįsti ir kalbėti apie paleidimą reikštų,
Kolupailos nuomone, bloginti suimtųjų likimą.
Pasirodė, kad Skrupskelis yra kalėjime (Mickev. g.). Prie jo nega-
lėjo jo žmona ne tik prieiti, bet sargai atsisakė jam
perduoti papirosus. Dielininkaitis yra Saug. depar-
tamente. Suimtųjų esą apie 40. Suimti dar Keliuotis,
Leimonas, (Pr. Krasnickas), Skaisgiris, Grebliūnas ir daug kitų.

Redakcijos intensyvus darbas neleido man
perdaug atsidėti tiems naujiems įvykiams. Mudu
su Kolupaila, kaip ir daugelis kitų, aiškinova, kad
tie suėmimai yra tik preventyvinė priemonė
per seimo rinkimus. Žinoma, galima samprotau-
ti, kad gali būti inscenizuota kokia nors byla,
neva sąmokslas. Viską galima tikėtis. (Pav., susi-
tikau Urbšį (nuo Kačerginės) laive, ir jis man
šnekėjo, kad Molotovo priekaištai, jog Lietuva-
Latvija-Estija sudariusios militarinę sąjungą, buvo
tik išgalvoti dalykai. Urbšys jį buvo beveik įtiki-
nęs, bet Molotovas vistiek pridėjo: „Tamsta
manęs neįtikinai").

Urbšys man visą savo ir Merkio vizitą paly-
gino su tokiu pavyzdžiu: eini per girią ir
susitinki žmogų. Deja, nežinai, kad jis yra
sumanęs ir apiplėšti bet ir tave užmušti. Tas
žmogus tave liepia pasitraukti iš kelio, liepia
sparčiau eiti, nesiskalgyti etc. Visa tai pildai.
Bet vistiek jis tave apiplėš ir užmuš. Urbšys
aiškiai akcentavo, kad tas gegužės m. galo
Tasso pareiškimas buvo tik priekabių ieško-

549 572

jimas. Urbšys atrodo labai suvargęs. Nusiminęs jis nėra. Bet opoziciją jam įprastu būdu tik „Galgenhumor". Aš nustebau susižinojęs, kad Urbšys iškilo vietos Lituanistikos Instituto sekretoriaus. Pasiryžiau net jam pasiteirauti, ar tokia vieta iš viso yra laisva.

Kaune būdamas dar daugiau išgirdu apie suėmimus. Yra suimtų iš dešinės, iš kairės ir tautininkų. Pasirodo, A. Merkys, kuris nevažiavo į Kemeri gydytis, o iš Latvijos turėjo bėgti į Švediją, buvo suimtas tuo momentu, kai jis norėjo lipti (Rygos aerodrome) į lėktuvą. Pasirodo, suimtas yra (vakar) Raseiniuose Plechavičiaus brolis (buvęs ulonų vadas). Susitikau vakar nusiminusį Pruską. Jis paaiškino susižinojęs, kad numatyta sąrašuose suimti Pruskį, Ylą, Barausrą, Eretą etc. Aš jam patariau iš Kauno išvažiuoti. Vėliau susižinojau, kad jis tikrai yra išvažiavęs.

Vakar Kolupaila buvo pas Gurevičių. Mūsų redaktorius nejučiomis palietė ir suimtųjų klausimą, pabrėždamas, kad juos leistų balsuoti. Gurevičius pabrėžė, kad jis nė vienas neeitų balsuoti. Be to, čia paaiškėjo, kad Šiauliuose yra išleisti katalikų lapeliai, kuriuose raginama nebalsuoti. Šiauliuose yra suimtas gyd. Jasaitis. Atitinkami saugumo organai samprotauja, kad čia esama kokio sąmokslo, kad katalikai veikia. Jie (komunistai), turi būt, negali suprasti, kad katalikai be nurodymo iš lepoiškai pasiduotų. O iš tikrųjų, mano ži-

nionis, nieko neira organizuota. Rodos, [illegible] turėjo būti pasikalbėjimas su Krupavičium. Apie tai girdėjau kalbant Ylą. Bet aš apie tai daugiau nieko nežinau.

Vakar diena redakcijoje buvo be galo intensyvi. Prieš piet išleidome 12 pl. numerį, o po pietų 8-nių. 6 val. vak. baigiau redakcijos darbą ir išvažiavau į Kulautuvą pas žmoną.

Paskutines dvi dienas krautuvėse tikroji panika. Jos atidaromos, ypač batų ir manufaktūros, tik 10-12 ir 15-17. val., t.y. tik 4 val. Prie krautuvių gatvėse stovi didelės eilės. Kas tik turi pinigo, perkasi vilnones medžiagas ir batus. Grobiama be jokio pasirinkimo. Dėl dviejų motyvų galvotrūkčiais perkama: a) vilnonių medžiagų nebebus ir b) reikia išleisti litą, nes jis žlugs arba jo perkamoji galia labai kris.

Visur matyti susirūpinimo, baimės, abejingumo. Mūsų veikėjai ir inteligentai skaitosi su galimybe, kad gali būti išvežti, kalinami, siunčiami į Sibirą. Lauksime, kas bus toliau. Visi Dampsrelio ir Dielininkaičio pažįstami laukiame, ar jiedviem ir kitiems ilgai teks kalėti. O gal jau jiems laukia kvaila suplanuota ir inscenizuota byla, nes po žinomų rinkimų turės būti kas nors daroma prieš liaudies priešus.

Šiandien atsikėliau 5 1/2 val. ryto (apskritai dabar keliuosi 5 val. ryto) ir nuėjau į Vaitkevičiaus ūkį balsuoti. Žmonės ėjo lyg į jomarką. Girdėjau visokių kalbų. Kai kurie

551

žmonės turi savo išmintį ir supratimą. Aš balsavau tik už keturis (iš 10): už Gasmą, Banaitį, Venclovą ir Staškevičiūtę. Žinoma, kiekvienu atveju visi bus išrinkti. Jokių kitų kandidatų nėra. Apskritai tas balsavimas tai didelė komedija. Bet žmonių labai daug eina balsuoti.

Šiandien ilsiuosi Kulautuvoje, o rytoj ~~[illegible]~~ važiuoju anksti rytą į Kauną prie sunkių savo pareigų. 6 45

572e

Liepos mėn. 26 (penktadienis). Praėjo jau dvi savaiti, kai aš nieko negalėjau pasižymėti savo dienoraštyje. Beveik kas rytą anksti keltis (5 val. ryto), važiuoti dažniausiai garlaiviu, kasdien grįžti į Jucionis pas žmoną nakvoti, redakcijos darbas, daugybė fakulteto likvidacinių reikalų — visa tai taip mane išvargindavo, kad aš nebeturėjau laisvo laiko prieiti prie savo dienoraščio. Kasdien daug girdėjau, daug kalbų buvo verta užfiksuoti. Per tas dvi savaiti daug kas pasikeitė. Keletas mano draugų jau yra išbėgę į Vokietiją. Nežinau, ar kaip pasisekė praeitą savaitę sieną pereiti Stasiui Ylai, kurį J. Ambrazevičius nuvežė į Vilkaviškį. Jis (Yla) Vilkaviškyje porą dienų laukė. Kažkas vakar pasakojo, kad ties Kybartais ant sienos vienas kunigas buvęs peršautas. Nenoriu tikėti, kad tai būtų Yla. Baranauskas pereiti sienos neišdrįso, nors jis jau buvo nuvažiavęs į Vištytį pas ūkininką. Pernakvojęs ir susivokęs, sugrįžo jis į Kauną. Paskutinę savaitę jo nemačiau, bet jis tikriausiai dar yra Lietuvoje. Kun. J. Prunskis, uždarius KVC, tuoj sieną perėjo ties Jurbarku. Tamsią naktį, kaip buvo pasakota, miškais visai gerai pasisekė atsidurti Vokietijoje. Labai nelaimingas buvo Dr. A. Maceinos bėgimas. Jį panorėjo palydėti Kampiškių klebonas, pas kurį jis vasarojo. Į automobilį sėdo dar du kunigai. Vienas palydovas, o kitas, rodos, nuo Vystyčio, kuris turėjo per sieną pervesti. Jiems netoli sienos bevažinėjant ir besivalgant, juos pastebėjo rusų sargyba.

Maceina, kuris tuo momentu jau buvo nusy-
ravęs pasibaido Vokietijos pusėn. Trys šūviai,
matyti, jo nepataikė. O tie jo palydovai-kuni-
gai, kurie turėjo su juo atsisveikinti ir „atsi-
bučiuoti", liko suimti. Kumpiškių klebonas,
kaip K. Bauba pasakojo, dar turėjo kišenėje už-
taisytą pistoletą. Šitaip „savotiškai" sieną
pereiti tegalėjo tik A. Maceina, kuris visados pa-
siżymi kokiu nors prasikišimu. Nors A. Maceinos
kailis brangus, bet vis tik trys kunigus – ant
jo vieno laisvės mainyti truputį perdaug. Daug
kas patį A. Maceinos pabėgimą smerkia. Tiesa,
jo bute buvo daroma krata, ir jo kabinetas iš-
antspauduotas. Iš to, rodos, galima daryti neabe-
jotiną išvadą, kad jis būtų buvęs suimtas.
Bet dabar tragiška žmonos (Maceinienės) ir jos
dviejų vaikų padėtis. Prieš keletą dienų ji buvo
atėjusi į „XX A." redakciją. Buvo jos ir K.
Baubos pasakojama, kad jai yra galimybė
net su vaikais pabėgti, bet už tai reikia
2000 litų sumokėti. Gavau įspūdžio, kad
tam jos pabėgimui padeda Leo šeima, su
kuria Maceinienė buvo pažintyje. Buvo čia
(Kaune) tokių žmonių, kurie už 300–500–
800 pargabendavo į antrą pusę (Vok.).
Leo buvo žadėjęs surasti galimybę parga-
benti. Rodos, tai buvo daroma su vok. pasiunti-
nybės žinia, net iki sienos arba tam tikros
užetos net pasiuntinybės automobiliu. Tačiau,
kai aš tą pačią dieną kalbėjausi su
Dr. Leo ir jo žmona, gavau įspūdį,

kad jiedu pasidarė daug atsargesni. Matyti, pabūgo. Maceinienė savo planą vienam kitam išpasakojo. Beto, Leo irgi, pirmojo įspūdžio pagauta, ir sukrėsta, Maceinienei davė savo motinos adresą. Bet paskui, matyti, Leo apsimąstė. Iš Maceinienės, žinoma, negalima laukti, kad ji ženklų į kitų padėtį. Tur būt, ir Leo suprato, kad ji Karaliaučiuje su savo vaikais panorės gyventi pas jos motiną ilgiau. Todėl, sakant, šitas planas pabėgti su vokiečių (ir Leo) pagalba atkrito. Maceinos, kurie visada skelbia „socialinį teisingumą", paprastai jį savotiškai vykdo gyvenime. Ir šį kartą prisiėjo rinkliavos būdu surinkti nors vieną tūkstantį litų, kad Maceinų šeima galėtų saugiai užsienyje gyventi. Pačioje „XX A." redakcijoje K. Bauba padarė rinkliavą. J. Ambrazevičius išrašė čekį (iš Ū. B.) 250 litų, Kolupaila davė 200 litų, aš daviau šimtą (100) litų, šimtą litų davė ir K. Bauba (už kurį aš užlėjau). Nustebau aš prof. Kolupailos duosnumu, kuris aštriai ir griežtai Maceinienę įtikinėjo, kad jos išgąstis yra be reikalo išbėgęs ir padarys didelę klaidą. Bet, iš paties Kolupailos žodžiais, už kurių Maceinienė tvirtai užsikirtus ir paskui daug kartų juos kartojo, reikia bėgti, nes kitos išeities nėra.

Dabar pribrendo planas Maceinienei su vaikais važiuoti į Palangą, o iš ten žvejų pagalba su „kuteriu", nuplaukus į jūrą keliolika kilometrų, persikelti į Vokietijos pusę. Žinoma, Maceinienė prašė K. Baubos, kuris ja dabar daugiausia rūpinasi, kad tas ją lydėtų į Palangą. Bauba pats atsisakė ir aš jį įtikinau, kad jis nesileistų į tokią kelionę, nes jis taip pat turi šeimą, už kurią atsako. Maceinienė tokios jo kelionės negali reikalauti. Tiesa, ji elgiasi pagal posakį: „Tegu pasaulis griūva, bet tegul bus Maceinų šeima išgelbėta", bet (Baubai) reikia pagalvoti apie save. Užvakar vakare K. Bauba Maceinienę ir jos seserį (Toni) su dviem vaikais nulydėjo į Kauno gelež. stotį. Kažin, ar jai pasiseks pabėgti, nes Dr. Grinius pasakojo, kad Palangoje yra apžiūrimi visi išvažiuojantieji žvejų laiveliai, patikrinami žmonių pasai ir t.t.

Jau kelinta diena ruošiasi taip pat išbėgti J. Ambrazevičius su Julium Būtėnu („XX A."). Užvakar jiedu negalėjo išvažiuoti, nes J. Ambrazevičiaus automobilis sugedo. O vakar J. Ambr. išvažiavo Palangon automobiliu, o Būtėnas turi važiuoti traukiniu. Bet aš abejoju, ar J. Ambr. ryšis bėgti. Jis, rodos, svyruoja, nors jį šiaipai gerokai (apie jo namus) seka. Gal jau rytoj išgirsiu rezultatus, ar Maceinienė ir J. Ambrazevičius yra pabėgę. Dr. J. Grinius, nors jo mama jį išsiuntė telegramą iš

žadvainių, tačiau bėgti nesiryžta. Aš jau seniai esu apsisprendęs čia pasilikti, nors daug kas mane įtikinėja, kad aš Vokietijoje būčiau labai malonai sutiktas: mokiau vokiškai, ten doktorizavausi, be to, pasiuntinybė (Vok.) apie mane gerai atsiliepia etc. Tačiau aš nutariau pasilikti čia. Viena iš svarbių priežasčių yra ir ta, kad žmonos sveikatos padėtis jai neleidžia ryžtis į tokią kelionę.

Nors beveik kasdien tendavo girdėti gandų, kad vienas ar kitas iš suimtųjų yra paleisti (pav. Leimonas, Bistras, Skrupskelis), tačiau jie visi yra dar suimti. Jau šiandien yra dvi savaitės. Apie Skrupskelį vakar sužinojau iš patikimų šaltinių (per Kolupailą), kad jis dar netardytas, sėdi kartu su 24-riais žmonėm, laikraščių negauna, nervinasi dėl savo šeimos likimo ir t.t. Aš tas žinias vakar perdaviau aut laivo p. Skrupskelienei, su kuria dabar dažnai tenka susitikti.

Rusų–vokiečių karo galimybės, apie kurias tiek daug kalbėta, jau vis mažėja. Protingesnės galvos samprotauja, kad šiemet to karo tikrai nebebus, nors daug kas jo laukia. Įdomu, kad daugybė rusų kazokų grįžta nuo Žemaičių. Prie Nevėžio tilto Raudondvaryje mačiau labai daug rusų kazokų, kurie ilsėjosi. Tai buvo prieš 3 dienas. Yra dar ir dabar galvojančių, kad rusai pirmieji puls, nes, girdi, Vokietija, po operacijų Prancūzijoje, labai nusilpusi, labai nusilpusi ir raudoneijanti. Daug kas įrodo, kad Vokietijoje

562
578

dabar didelis įtempimas etc. Bet ar tos žinios, ne iš pačios Lietuvos leidžiamos.

Mano pozicija dabar ne kokia. VII. 22 d. Kolupaila, be mano sutikimo, paprašė man kvietimo į seimą. Aš turėjau dalyvauti Liaudies Seimo darbo inteligentų delegacijoje, kuri sveikino seimą. Čia Korsakas perskaitė sveikinimą. Paskui paminėjo, kad ir „doc. Ben. Kviklis" po juo pasirašęs. Iš tikrųjų po jokiu sveikinimu aš nepasirašiau. Tiktai dalyvavau Seimo posėdyje. Mano atvykimą Korsakas suprato kaip pasirašymą. Ant rytojaus (VII. 23) visuose laikraščiuose figūravo ir mano pavardė, kad būčiau aš pasirašęs.

Fakulteto reikalai eina į galą. Šiandien jau paskelbtas įstatymas, kad fakultetas nuo VII. 16 uždaromas. Daug su Dekanu Čiurliu dėjova pastangų, kad būtų sutvarkyti studentų studijų reikalai.

Rytoj važiuoju į Kauną. Šiandien turėjau vieną dieną atostogų ir parašiau apie Kolupailos Nemuną straipsnį.

Šiuo metu žmonos sveikata vėl gerokai pablogėjo: nemiega, jai širdį skauda.

Aš dabar turiu tiek daug rūpesčių, kad net nebeturiu laiko jaudintis Lietuvos prijungimu prie SSSR. Ne vienas, kai pradedi kalbėtis jaudinasi iki ašarų.

7.30.

Liepos mėn. 28 d. (sekmadienis). Kasdien vis kas nors naujo. Šiandien rytinė „Darbo Lietuva" praneša, kad paleista valstybės taryba ir tuoj įgyvendinamas žemės reformos projektas, kurio stambieji ūkiai bebus 30 ha. Be to, paskelbtas naujas (laikinas) pensijų sistatymas, kurio dvarininkams pensijos nebus mokamos.

Apie pabėgėlius, kurie yra Vokietijoje, nieko nežinome. Ar St. Ylai laimingai pasisekė pereiti sieną, neaišku. Vakar Vl. Mantulaitienė atbėgo pas mane į T.F.F. dekanatą ir sakėsi girdėjusi, kad pereinant sieną buvęs peršautas K. Barauskas. Jis sukniubęs vokiečių pusėje ir buvęs vokiečių žandarų paimtas. Ambrazevičius dar tebetupi Palangoje. Atrodo, kad jis svyruoja ir nesiryš bėgti. Tokį įspūdį gavusi ir Matulaitienė. Bent 70% esą jo nusistatyme pasilikti nebėgus. O Julius Būtėnas pasiryžęs išbėgti. Vakar Būtėno nebuvo redakcijoje. Atvažiavęs į mus kalbėjęs redakcijon, aš turėjau iš stenstafono išsifruoti ir surašyti telefoninį B. Leščinskio pranešimą, apie kurį (B.L.) užsienių reikalų min. vice-min. Glovackas man patikino, kad jis (B.L.) esąs Gestapo agentas.

Vakar K. Bauba jau nebebuvo Kaune. Jis buvo išvažiavęs į Kėdainius pas žmoną. Bet iš jo grįžus patyrė, kad Maceinienė grįžo iš Palangos nieko nepešusi, ir ji esanti nusistačiusi dabar bandyti sieną pereiti ties Eržvilku. Palangoje išvažiuojančių ir grįžtančių žvejų laiveliai patikrinami.

Vakar atėjo į „XX A." redakciją Karys Bizauskas. Jis sakė, kad Urbšiai esą išvežti dėl Urbšio žmonos lieuvio. Urbšienė prie

564
5780

kiekvienos progos negusi griežtai pasisakyti prieš rusus, daug plepėti, drąsiai ir viešai reikšti savo nuomonę. Per jos „liežuvį" turėjęs nukentėti ir jos vyras. Taip pat Pr. Krasnickas esąs suimtas dėl savo liežuvio ir kalbų. K. Biržauskas dabar gyvena savo dvare (Pabaiskas). Jis įrodinėjo, kad mūsų inteligentams nereikia apleisti liaudies ir nuo jos skirtis. Inteligentų išbėgimas liaudžiai daro blogą įspūdį. Pagaliau tie inteligentai ir sunkiais laikais tai liaudžiai yra labai reikalingi. Mūsų liaudis turi išsimokties. Jis mato ir jaučia. Dabar yra toks neaiškus laikotarpis, o paskui išryškės veikimo galimybės, ir inteligentas turės galimybės labiau pasireikšti. Jau jo buvimas ir spindulia[vi]mas tarp žmonių turės savos įtakos. O pagaliau reikia aukų. Jeigu kuris ir bus išvežtas, toji auka nepaliks be savo įspūdžio. Mes esame dar per maža aukų sudėję nepriklausomybei atgauti. Kiek daug jų yra sudėję lenkai! Ar Urbšio išvežimas nedaro savo? Ar tai mus labiau neišgundina? Todėl reikia pasilikti čia ir gyventi kartu su mase. Emigrantai niekada neiškovojo didelių dalykų. Žinoma, gera, kad yra užsienyje žmonių, kurie sugebės diplomatinę akciją išvystyti. Yra dar pasilikę diplomatų, yra pasiuntinybių personalas, kuris, tiesa, nebuvo stiprus. Bet diplomatinei akcijai paremti to užteks. Tokie buvo maždaug Biržausko išvedžiojimai, kuriems aš pilna širdimi pritariau. Jis atkreipė

565 581

Maceinos išbėgimu. Biržauskas šiek tiek kalbėjo apie tarptautinę politiką. Kai šią vokiečiai ~~anglai~~ puls anglus, tuo metu vokiečius turėtų pulti rusai, nes vėliau jie (rusai) gali nebeturėti progos. Anglus įveikti bus sunku vokiečiams. Dabar anglai ~~ams~~ vokiečiams daro milžiniškus nuostolius. Net vokiečių atachės Justo nuomone Hamburge nebėra galima pasiekti Hamburgo. Miestas esąs labai smarkiai nukentėjęs. Apie didelius anglų bombardavimus, atliekamus vokiečių industrijos srityje (Ruhr), minėjo man ab. plk. Birontas, kuris taip pat daug seka užsienio radiją. Biržauskas toliau įrodinėjo: karas dar nėra pasibaigęs, todėl šviesuoliai turi likti, kas gali, Lietuvoje.

Vėliau prie Užs. Ministerijos susitikau kun. M. Krupavičių. Jis taip pat yra nutaręs likti Lietuvoje. Kitiems jis nesiryžta patarimų duoti, nes tai sunku, bet iš jo nuomonė linko į tai, kad mes turime pasilikti Lietuvoje.

Vakar girdėjau iš Purėno J. Dr. ir doc. Pr. Skardžiaus, kad prof. Mykolas Biržiška parašęs Paleckiui laišką ir protestą dėl Šaulių Sąjungos uždarymo. Skardžius minėjo, kad Pakarklis esąs nusistatęs doc. A. Salį patupdyti į kalėjimą už jo visus „germanofiliškus" veiksmus. Iš Karo Muziejaus tie žemėlapiai jau esą nuimti nuo sienų, kuriuos A. Salys buvo nubraižęs.

Kulautuva, 6.v.v.

Rugpjūčio mėn. 2 d. (penktadienis). Žymiai vėjo įvykius, kurių nebespėju užfiksuoti. Praeitą sekmadienį vakare ca. 8 val. atvažiavo prie mūsų vasarnamio (Juciūnyse) mašina. Grinienė ir mano žmona labai išsigando. Ėjau pažiūrėti. Nagi, Ambrazevičiaus automobilis. Pasirodo, jis į Vokietiją bėgti nesiryžo. Jau buvęs beveik užtinęs apsispręsti galutinai ir ryžtis bėgti, bet nusvėrė pagaliau V. Matulaitienės ir E. Račiūnaitės žodžiai. Jos, ypač Matulaitienė, remdamosi neaiškiu pagalbiu su Griniu ir (atskirai) su manim, Ambrazevičiui patarė nebėgti. Aš buvau sakęs, kad aš nebėgsiu ir kad nežinau, ar būtinai reikia Ambrazevičiui bėgti.

Rugpjūčio 8 d. (ketvirtadienis). Bet tie mano ir dar Dr. J. Griniaus žodžiai paskutiniu momentu, kaip paaiškėjo, padėjo Ambrazevičiui apsispręsti. Ilgai jis svyravo ir kankinosi, bet pagaliau nutarė savo vietą užleisti Julini Būtėnui, kuris be jokių dvejojimų buvo pasiryžęs išbėgti. Taip ir reikėjo laukti, kad Ambrazevičius grįš. Ir VII.2[illegible] (sekmadienį) ir tiesų jis grįžo. Tą sekmadienio vakarą apie (9 v. v.) atvažiavo pas mus Kulautuvon, kur buvo drauge ir J. Grinius su savo mama. Atvažiavo jis (J. Ambr.) drauge su Matulaitiene, E. Račiūnaite ir A. Griniene. Ambrazevičius nupasakojo, kad Palangoje laiveliais pabėgimas neįvykdomas. Apskritai pabėgti gana sunku, ir vis kasdien sunkėja.

Mes buvome su Griniais tą sekmadienį ilgai kalbėję apie pabėgimą ir svarstę, visokiausias

galimybes. Aš nutariau čia pasilikti. Tai yra mano tvirtas nusistatymas - jį susidariau pasitaręs su Urbšiu, Biržiausku, Krupavičium! Pagaliau, ir pats galvojau ir svarsčiau.
Nežinau dar, kaip likimas lemtų emigracijoje (Vokietijoje), nors aš, kaip baigęs mokslą Vokietijoje, gal ir gaučiau ten gerą vietą. Bet dar nežinau, ar pati Vokietija iki karo galo netaps komunistiška. Jeigu iš Vokietijos negalima pateikti į USA., bėgti į Vokietiją nėra prasmės.

Pastarąją savaitę vėl teko girdėti apie suėmimus: anksčiau buvo suimti Šaladžius ir M. Lipčius, o prieš porą dienų Rusteika ir Kalnėnas (buvęs „Trimito" redaktorius). Kitų suimtųjų visai nepaleidžia. Prieš keletas dienas pas mus (Jucionyse) buvo Škirpaitienė su savo vaikais. Ji pasakojo: reikia manyti, kad J. Škirpaitienė ir kitiems kurs keliama byla už neva pastangas atkreipti vokiečius ir išvaryti mus tuo būdu. Pirmoje eilėje kaip kaltinami „ašies žmonės". Taip būt, kad A. Tamošaitis dėl veiklos „ašyje" yra suimti A. Tamošaitis ir Paliusis. Nei Dielininkaitienei, nei Škirpaitienei nepasisekė su savo vyrais niekada pasikalbėti. Su dideliu pastangų retkarčiais galima tik šį tą perduoti.

Vakar atsitikau universitete su prof. St. Šalkauskiu, kuris jau nuo VII.16 nebe rektorius. Jis labai naujoviškai kiek

paradoksališkai dėstė savo mintis. Jis pareiškė, gyvenąs širdyje tam tikrą pavasarį, nes dabar kai atėjo, esanti tikslinga Apvaizdos siųsta bausmė sibaritiškiems kunigams bei klebonams, ištvirkaujantiems ir nieko neveikiančioms poniutėms. Apskritai komunizmas atneša užtarnautą atpildą. Jalkauskis įrodinėja, kad tikėjimas, kadangi jis nebegalės būti platinamas žodžiu, turės būti, kaip pirmųjų amžių krikščionių, skleidžiamas tikinčiojo veiksmu, esme. O katalikybei pereiti per ugnį naudinga. Mūsų Bažnyčia be reikalo laikosi kapitalistinės santvarkos, kaip ji savo laiku laikėsi nusitvėrusi už feodalizmo.

Jalkauskio nuomone reikėtų, kad dar komunizmas apimtų Vokietiją ir Prancūziją, tada būtų apverstas rusiškasis (Molotovo-Ždanovo) imperializmas. Tada, žinoma, mums - mažosioms tautoms būtų geriau.

Šitokiais ir panašiais išvedžiojimais, dėl kurių daugelis turės nustebti, Jalkauskis dėstė savo pažiūras. Jis parašė šv. M-rui A. Venclovai raštą dėl savo atleidimo ir ta proga prašo duoti jam kokį nors darbą intelektualinėje srityje.

Nuo rugpjūčio 2 d. esame jau SSSR piliečiai. Man ~~kas~~ nutarimas vyr. SSSR tarybos didelio įspūdžio, kaip ir daugeliui, nebepadarė, nes jau ~~esame~~ to buvo galima laukti. Žinoma, kai nuvažiuoji į Kauną,

iš mašai ant U. D. Kultūros (= Kauno) rūmo-
jaus penkiakampis, taip pat penkiakampis
ant Urs. Kein. M-jos, kitų valstybinių rūmų
ir tt., visa tai daro slegiantį įspūdį. Norėtum
ištrūkti iš tos baudžiavos. Jautėsi nelaimingas
ir suraikintas, kad šitaip buvo palaidota nepri-
klausoma Lietuva. Nuo VIII. 1 jau niekur nebe-
matyti senosios tautiškosios vėliavos. Kaip ma-
lonu ją buvo dar matyti iki VIII. 4 gatlai-
viuose! Bet ir ten ji dabar išnyko. Ar kada
nors mūsų trispalvė beplevėsuos?

Rugpiūčio 1 d. pagaliau užbaigėme leisti
„XX A.". Kai aš atvažiavau iš Kulautuvos į
redakciją, dar visai nieko nežinojau. Tai buvo
VIII. 1, 8 v. ryto, nors jau vakarykščiai
Kolupailai Kom. partijos centre buvo pasa-
kyta, kad „XX A." uždaromas. Jis man nupa-
sakojo visą procedūrą. Buvęs ten nuėjęs
pas drg. Preikšą. Ten jo teiravosi dar nuo-
monės, ar verta dar „XX A." leisti; jis
dėstė savo motyvus, o tuo pačiu laiku
jau gulėjo ant stalo raštas: „Postanovleno
zakryt" – Nutarta uždaryti: XX A.,
L. Žinios, Židinys, N. Romuva. Nebeeis ir
„Mūsų Laikas." Lietuvos spaudos istorijoje
tai yra didelis faktas. Juk tokios „L. Ž."
be pertraukos ėjo nuo 1907 m. Jas skaitydа-
mos kai kur šeimose išaugo dvi kartos,

ir jos į rankas negalės nė iš tolo paimti kokios nors „D. Lietuvos". VIII. 1 d. išleidome paskutinį „XX A." numerį, su kuriuo mums labai nesisekė. 4 puslapius gavome naujai perlaužyti ir perstereotypuoti. Džiaugėmės pagaliau, kad mūsų vargams galas. Turėdami laiko su Kolupaila išvalėme spintą ir stalčius. Prikrovėme krepšį gerai nepanaudotų ar netinkamų straipsnių, kurie anksčiau nebuvo nusiųsti į „krepšį". Dirbome, valėme ištisas 2 val. Kai ką ar sau pasiėmiau, ypač daug fotografijų. O 19 val. jau prisistatė „D. Lietuvos" redakcija, kuri užėmė mūsų patalpas. Vyr. red. Jonas Šimkus pristatėme mūsų personalą. Iš jo nebuvo paimti tik Rygertas ir Kupčiūnas. Visi kiti atleisti. Šimkus daug pasakojo apie savo darbo sąlygas. Jis, be kitko, minėjo, kad A. Maceina kai kam pasirodęs, giliau žiūrint, gana pavojingas. J. Šimkus prasitarė, kad sunkiausia esą susitarti su socialdemokratais ir katalikais. Kolupaila šiam pasipriešino. Jis buvo pakviestas bendradarbiauti. Apie mane nieko nebuvo pasakyta.
Turėjome su Kolupaila nelaimingą „misiją". „XX A." redakcija, kur buvo giminę tiek daug kūrybos, iniciatyvos, gražių sumanymų, išbridome komunistų daug pritarimo, nieko dienraščiui.
Aš esu dabar ne tik „ex-vice-redaktorius", bet ir „ex-ekstra o. prof." ir „ex-

sekretorius". Fakultetas, kuriame 7-nerius mėnesius dirbau, jau likviduotas. Biblioteka ir seminarai jau perduoti; perduota ir eksper. psichologijos laboratorija; beliko tik inventorius (baldai) ir raštinės bei archyvo dalykai.

Mano egzistencijos klausimas man mažiausiai rūpi. Buvau Lituan. Institute, kur pirmaeilėse pareigose galiu gauti brutto 600.– Svarbiausias klausimas, ar teks pasilikti Lietuvoje. Daug kas baiminasi, kad būsime išvežti ar sušaudyti! Daug kas ragina bėgti, bet aš savo sprendime dabar esu nepajudinamas. Anot Šalkauskio, nebijokime pasėdėti ir kalėjimuose. Gal išliksime laisvi. Aš norių stengtis suprasti naujus laikus. Vakar be reikalo, nusipirkau dvi rusiškas plokšteles, kurios labai pigios. Viena tik 2 litai. Dabar noriu nusipirkti rusų geografiją ir ją pasiimti.

8 v.v.

20 Rugpjūčio (antradienis). Gyvename, t.y. vegetuojame. Aš dar laikausi įsikabinęs į Lituanistikos Instituto. Ten pirma turėjau antraeilę tarnybą ir gaudavau 150 litų. Paprašiau, kad toji tarnyba nuo VII.16 būtų palaikyta pirmaeile. Bet Ambrazevičius su Suziedeliu pasakojo, kad Jonynas buvęs Švietimo Ministerijoje ir ten dedąs pastangų, kad aš pirmaeilėse pareigose (600 litų mėn.) nebūčiau patvirtintas. Yra Institute laisva Instituto Sekretoriaus vieta, kurią norėtų užimti Trumpa Vincas. Bet ir čia Jonynas daro savo. Teisingai kartą man sakė Bobiauskienė, kad Jonyno hipokrizija ir veidmainiškumas yra aukščiausio laipsnio.

Vakar mane įtikinėjo Pr. Čepėnas, kad būtinai reikia paduoti prašymą į Vilniaus Humanitarinių mokslų fakultetą Lietuvos istorijai dėstyti. Mano svarbiausioji nenoro priežastis – nebūti Jonyno priklausomybėje. Juk jis tiek ilgai maltretavo Šapoką. Bet Čepėnas mane įtikino, kad reikia pasikalbėti su M. Biržiška ir V. Mykolaičiu.

Dar iš mūsų daugumas gyvena kasdien su baime, ar mes nebūsime išvežti. Vakar atvažiavo Kaunan sesuo Bronė ir pasakojo: ji susitikusi su vienu kalėjime sėdėjusiu (18 dienų) jos pažįstamu agronomu, kuris turi ryšių su Kompartija. Tas agronomas (telšiškis) Bronei pasakęs: Tegu pasisaugo Tavo brolis. Jis yra sekamas ir įtrauktas į suimtinųjų sąrašą. Bet iš tolimesnio mano pasikalbėjimo su Brone paliko įspūdis, kad, gal būt, turėta galvoje brolis Vladas. Bet Bronė mano, kad

į sąrašus esu įtrauktas aš. Iš kur visa tai žino tas agronomas Bronei pasakyti negalėjo. Bet ji sakė, kad jo žinios esančios tikros.

Suimtieji vis dar nepaleidžiami. Yra paleistas tik Dr. D. Jasaitis. O Skrupskeliui, Dielininkaičiui ir kitiems suimtiesiems, kaip sakė Bauba, kuris girdėjo iš Tėvo Kipo, taikomas gana griežtas režimas. Valgis jiems esąs gana blogas. Tardymai taip pat gana griežti. Dielininkaitis ir Skrupskelis esą gana sublogę. Kipo nuomone, greičiausiai ateityje tie suimtieji būsią ištremti į Sibirą.

Iš Baubos ir kitų mokytojų suvažiavime (VIII.14-15) dalyvavusiųjų girdėjau apie tą suvažiavimą. Vis tik tos „rekolekcijos" mokytojams ne taip praėjo, kaip buvo tikėtasi. Kai Venclova savo kalboje užsiminė, kad mokykloje nebus pamirštas tautiškumas, mokytojai kelias minutes plojo iš visų jėgų. O kai Venclova baigė kalbą ir pabrėžtinai akcentuodamas sušuko „Tegyvuoja drg. Stalinas", vos vienur kitur pliauškėjo. Po to Šv. Ministeris labai nejaukiai pasijuto. Kitas įdomus momentas: apie Krėvę-Mickevičių žinoma, kad jis, būdamas Maskvoje, priešinosi Lietuvos prijungimui prie SSSR. Eina kalbos, kad jis dabar laikomas naminiame arešte ir t.t. Kai Krėvė-M. pasirodė kalbėti, kilo baisiausias entuziazmas. Mokytojai, kuriems žinomas Krėvės-M. nusistatymas, plojo be perstojo kelias minutes (3). O kai Krėvė pabaigė savo kalbą žodžiais „Tegyvuoja Lietuvos mokytojas", plojimas buvo ne mažesnis. Vadinasi, mokytojai parodė, kad pas juos entuziazmo yra ir jie ploti sugeba. Todėl tas skirtumas su tuo sausu plojimu, kuris buvo po komunistiškų šūkių, darėsi dar ryškesnis. Pirmąjį vakarą buvo koncertas. Improvizuotai buvo leista ir patiems mokytojams padainuoti. Jie ėmė taip energingai ir ilgai dainuoti, kad juos reikėjo prašyti užleisti vėl koncertuoti kitų orkestrui. Pagaliau pats

kulminacinis punktas buvo, kai prieš suvažiavimo pabaigą, po sugroto internacionalo (mačiau labai mažai iškeltų kumščių), mokytojai su dideliu entuziazmu iš visos širdies, sustoję, užtraukė Lietuvos himną. Demonstracijos didingumas buvo paryškintas dar to fakto, kad prezidijumas sedėjo. Vienas iš Prezidijumo narių buvo atsistojęs, bet ir vėl, pamatęs, kad kiti sėdi, atsisėdo. Čirka (prezidijume) sėdėjo visai susikniaubęs ir dar rūkė.

Mokytojų „rekolekcijos" nenusisekė. Jie parodė savo vieningą nusistatymą. Priešingai, jie dar labiau susistiprino ir nusistatė pamatę ir supratę vienas kitą. Dabar teks gal individualiai kiekvieną tvarkyti.

Šeštadienį buvau pas Dr. J. Leo. 20. VIII., t. y. šiandien, kaip jis man sakė, išvažiuoja misija. Iki 25. VIII. išvažiuos ir kiti diplomatai. Dar likus kokiom 8 savaitėm tik Zechlinas, nes reikia užbaigti vokiečių repatriacija. Liksime vieni, be svetimų akių. Iš mūsų Užs. Reikalų Ministerijos taip pat ~~išskyrus~~ beveik vieno nebeliko. Vakar sutikau P. Gaučį. Jis sakė, kad iš Berlyne esančios mūsų pasiuntinybės tesugrįžę tik Nastopka, Jankūtė ir dar vienas vyriškas. Ypatingai tie, kurie užsienyje buvo, ten stengiasi ir pasilikti. Gaučys nori gauti vietą Už. M-joje. Ambrazevičius pasakojo, kad St. Yla esąs Gumbinėje, o J. Prunskis jau pasiekęs Berlyną. Ylai turįs darbui geras sąlygas.

Šeštadienio kurortiniu traukiniu (VIII. 17) parvažiavau pas Mamą į Kaušėnus. Bronė (sesuo) buvo atnešusi žinią, kad mums visiems Mamos ūkį buvo atnešusi žinią, kad mūsų visiem Mamos ūkį ir sodybą. Pasirodo, Mamai sekvestruoda mūriniai tvartai. Ten nebegalima laikyti gyvulių ir pašaro, kurį reikia tuoj išimti. Uždrausta javai laikyti jaujoje, o ždinyčią esą įsakyta nukelti. ~~Uždrausta~~ Sekvestruodas ir gyv. namas.

Mamai beliko iš viso didelio namo tik du kambariukai („strikorinė" ir Jonės kambarys) su virtuve („kuknė"). Be to, dar paliko salkos. Sekvestro nuoma, kaip paaiškėjo, padaryta neteisinga. Nors apie trobesius įrašyta, kad ~~labai~~ geras stovis, už gyv. namą suskaityta už 1 kv. m. minimumas, būtent 80 cnt., o turėtų būti 1 Lt. 20 cnt. O gerų ir su vandentiekiu tvartai palaikyti daržine ir vietoje 50 centų apskaičiuotas 1 kv. m. tik pats minimumas, būtent 5 cnt. Šitaip elgėsi kompartijos atstovas Šėras, kuris anksčiau Plungėje supirkinėjo odas turguje. Apskritai žydai dabar labai daug sauvaliauja. Užtad žmonėse, ypač inteligentų sluoksniuose, nepaprastai daug nusistatymo prieš žydus. Brolis Paulius buvo su tuo Šėru smarkiai susibaręs. Šėras per tą sekvestrą pareikalavo, kad tuoj pat būtų iškraustytas iš tvartų pašaras. Paulius jam pastebėjo:

— „Negalima kalbėti taip negaspadoriškai! Mes neturime to pašaro kur padėti! Pagaliau reikia ir daugiau laiko!"

— „Nesiginčyk, o pasiųsime bukio šluoti!" — suriko žydelis.

Tada Paulius pakeltu tonu ir rodydamas savo nuo darbo pajuodusias ir pūslėtas rankas:

— „Štai žiūrėk mano rankas. Aš darbo nebijau. O tavosios?

Į tai žydas nieko neatsakė. Apskritai vietiniai (komunistai) žydeliai stengiasi, kiek tik begalėdami, ne tik įtikti ir perdaug pataikauti R. Armijai, bet ir sąmoningai nuskriausti žmones.

Šis žėras broliui Pauliui pastebėjo, kad žinąs apie jo brolį profesorių (t.y. mane). Bet tas profesorius esąs vienašališkas.

— „Aš jam profesoriaus titulo nebūčiau davęs", pastebėjo jis.

— „Bet jis aukso medaliu baigė gimnaziją, pirmuoju un-tą Kaune ir labai gerai Berlyno un-tą (disertacija). Nejaugi visos trys įstaigos galėjo būti vienašališkos", ~~pastebėjo~~ atsakė Paulius.

Dėl neteisingo sekvesto apskaičiavimo mudu su J. Pietkumi surašėva apyl. būtų sekvesto komisijai du prašymus-skundus. Nenurodyta jokios pastogės, kur galima būtų laikyti pašarą ir gyvulius. Žardinyčios negalima panaudoti, o jaujoje javų dėti irgi negalima. Jau paaiškėjo, kad tvartai bus apsupti spygliuotomis vielomis. Ten bus laikoma, rodos, amunicija. O trobose bus padaryti karai ir gyvens kariuomenė.

Kai parvažiavau namon, jau buvo paaiškėję, kad Mamai Valst. ž. ū. komisija (Plungės valsč.), kurios pirmininkas žydelis, tepaliko tik 10 ha (iš 45 ha). Bet mano nustebimui ir džiaugsmui Mama patenkinta ir nesijaudina. Ji mano dar labiau išplėsti daržų kultūrą (pomidorus etc.). Turint 10 ha nereikėsią samdytis, o juk dabar daug geriau be samdytų. Tačiau po ilgų galvojimų nutarėme prašyti padidinti žemės normą: vietoje 10 pakelti bent iki 25 ha. Pagal visas taisykles Mamai priklausytų 30 ha. Bet ir čia žydas ir komisija savavaliauja. Macenių Lenkauskiui ir daugeliui kitų tepaliko taip pat po 10 ha.

Kaušėnų Petrauskis taip pat gauna tik 10 ha. 578 593
Aš manau, kad mano Mamai, kuri tiek daug per 10 metų
dėl to ūkio kovojo (po tėvo mirties) ir kelis kartus
jį gelbėjo nuo aukcionų, bus sunku sutikti su sprendimais, tačiau ji viską ima stoiškai.
— „Būsite istorikai ir rašyti!" pasakė ji mano nustebimui.

Sekmadienį (VIII. 18) buvome kartu su Mama ir Pauliu sumoje (bažnyčioje). Mama pasidariusi daug dievobaimingesnė, ir Bažnyčioje daugiau aukoja.
Pietus valgiau klebonijoje, kur buvo daug kalbėta politinėmis temomis. Per visus pietus kun. Petrikas Srapys, mano buvęs mokytojas gimnazijoje, dabar jau 81-ių metų senukas (tačiau sveikai dar jaučiasi), tylėjo. Aš jo paklausiau, ką jis mano:
— „Tai yra Dievo bausmė ir Apvaizdos pirštas už mūsų nuodėmes", prasmingai jis pasakė ir daugiau nė žodžio nebetarė, kol nepradėjome kalbėti apie Plungės Elektros b-vę, kuri yra nusavinta.

Plungėje daug žmonių nacionalizuota. Iš Kučiusko-Pobedinskio įsteigtą linų fabriką darbininkai neįleido jo įsteigėjo senio Kučinskio. Tai buvo jam, žinoma, didelis smūgis. Be to, dar paskutiniajame „Šluotos" numeryje jis labai skaudžiai išjuoktas. „Suvalstybintas" ir Dundulio Pauliaus „Mūras".
Plungėje dar daug ir neabejotinai kalbama. Daug kas su pasitenkinimu priėmė žinią apie spekulianto Resto suėmimą, kuris ir mūsų Mamai yra „daug išgėręs kraujo".

579 594

Plungėje nusavintos (mūsų kariuom. reikalams) dvi žydų sinagogos. Žino dar kyp. Žydai darė jau pastangas, kad būtų sekvestruota bažnyčia. Jau buvusi apžiūrėta. Sako, kad dar būsiąs bandymas ją paimti.

Mano Mama pasakojo, kad Lietuvos prie SSSR prijungimo dieną mūsų samdiniai Povilas (1-sis „Vaickis") ir dvi mergos (Aldona ir Magdė) susirinkę į kamarą ir uždainavę „Lietuvos himną". Tas Povilas net atsiklaupęs! Jis pasakęs: uždainuokime šį himną, nes Lietuva netenka savo laisvės. Tai faktas, kuris rodo, kaip Lietuvos nepriklausomybės netekimas ir prastam darbininkui darė savo įspūdį. Beje, tas Jeras bandė agituoti mano Mamos merges ir nustatyti prieš ją, bet šios nepasidavė, tvirtino, kad jos „Ponia gera", o pasakė einančios verkti.

Plungės įgulėje (mūsų 6-tam p.p. ir artilerijos grupėj) praeitą šeštadienio naktį, kaip kolis Paulius pasakojo, buvęs kareivių sukilimas. Mat tą naktį norėjo išvežti iš kareivinių kryžius ir pulko vėliavą, dėl kurios yra žuvę 2 karininkai ir 50 kareivių (nepriklausomybės kovose). Daug buvę kareivinėse triukšmo, sudaužyta baldų. Kareiviai porai dienų buvę užsibarikadavę ir paskelbę bado streiką. To pasėkoje 13-ka kareivių buvę išvežti.

Apskritai įspūdžius parsivežiau labai liūdnus. Mano pusbrolis Kiolaičių A. Ramonas sakė, kad kaimas visur rodo didžiausį nepasitenkinimą. Net ir tie, kurie gauna žemės, ja nesidžiaugia. Tikrai, patekęs į periferijas, jauti, kad mūsų tėvynė pergyvena skaudžias ir reikšmingas valandas.

Vakar buvau susitikęs su André Riebeling. Jis man daug įdomybių papasakojo. Pramonininkas Thyssen esąs buvęs Hitlerio tyčia į Šveicariją siųstas (o ne išbėgęs), kad susitartų su prancūzų pramonininkais. Prancūzai, tų susitarimų pasėkoje, niekada nebombardavo vokiečių pramonės. To susitarimo laikėsi ir vokiečiai. Tik anglai pradėjo naikinimą vokiečių pramonės. Huizinger kai kurias śritis tiesiog be šūvio atidavęs vokiečiams etc.. Riebelingo nuomone karas tarp rusų ir vokiečių bus. Didžiosios operacijos vyksiančios ne Lietuvoje, o Lenkijoje. Rubs, kur bus, rusai.

Ir tiesų rusų kariuomenės visur pas mus daug. Ir provincijoje daug kur jos pilna. A. Riebeling yra įsitikinęs, kad vokiečiai tikrai pralaimės karą. Anglams jie nieko ypatinga negalį padaryti. O rusai, jau vien tuo, kad sutraukė savo kariuomenę prie sienos, labai daug padeda anglams, nes vokiečiai turi taip pat laikyti savo kariuomenės rytų pusėje. V. Viliamo žiniomis Rytprūsiuose esančios 74 divizijos. (Vargu tiek daug!). Bet rusai pas mus prigrūdo tikrai daug kariuomenės. Kalbama apie ½ milijono.

Tas rusų-vokiečių karas, kaip daugelis mano, gali įvykti dar iš mdenį. Bet jei Hitleriui nesiseks Anglijos įveikti, Berlyne raudonoji vėliava gali iškilti ir be karo (Čepėno nuomonė). Tuo atveju tik, jei seksis Hitleriui prieš anglus, rusai gali pereiti į puolimą. O tas puolimas A. Riebelingo nuomone, neišvengiant prastos

mūsų vadovybės, jiems gali duoti ir laimėjimą. Vis tik mūsų aviacija yra galinga. Nuolat girdime, kad daug kur Lietuvoje įtaisomi aerodromai ir nutūpimo vietos.

Ir Gen. Galvydis-Bykauskas man vakar dėstė, kad mūsų-vokiečių karas bus, tik neaišku kada. Gali prisieiti jo ir ilgiau palaukti.

Iš D. Rickellingo išvedžiojimų man ypač krito į atmintį, kad vokiečių-prancūzų operacijose buvę išdavimų prancūzų pusėje, buvę abipusių susitarimų. Todėl anglai anksti ėmę savo kariuomenę atgal gabenti į salą. Tik jie vieni bombardavo vokiečių mašinas. Prancūzai visai to nesiryžo.

7½ v.v.

22 rugpiūčio (ketvirtadienis). Vakar buvau Kaune. Vėl teko su daug kuo susitikti ir daug ką nugirsti. Į Lituanistikos Institutas, kuris jau nebenešioja „Antano Smetonos" vardo (iškaboje tie žodžiai baltai užtepti, raštuose taip pat užbraukiami), nuėjau pasiteirauti dėl mano perkėlimo iš antraeilių etatinių pareigų į pirmaeiles. Dar neaišku! Bet ir viso neaišku, ar ilgai dar Lituanistikos Institutas gyvuos. K. Avižonio nuomone, jei Institutas toliau ir egzistuos, tai jis gaus naujų narių, t. y. „papildymų". Aš susirūpinau savo tolimesnės tarnybos klausimu. Todėl parašiau laišką Vilniaus un-to Rektoriui M. Biržiškai, klausdamas, ar nėra kokių nors galimybių Hum. mokslų fakultete dirbti nors privatdocentu. Prieš porą metų Jonynas ir Karsavinas mane kvietė pas save, bet tada man pabėgti iš V.D.U. T.-Fil. fakulteto būtų buvę nepatogu. Dabar, žinoma, Jonynas manęs nebekviečia. Be to, parašiau raštą K. Jablonskiui, kuris dabar vadovauja Kauno centr. valst. archyvui, kad man pas save numatytų kokią vietelę, bent IX kategorijos.

Vakar teko pasikalbėti su plk. V. Steponaičiu ir maj. Narušiu, kurie abu dirba Spaudos ir Susitimo skyriuje. Tas skyrius jau likviduojamas. Todėl aš autoriaus kaina nusipirkau po 20 egz. Saulės ir Darbės kautynių, kurias anksčiau tas skyrius išleido. Pas Steponaitį radau likviduojamą Sąjungą ginkluotosioms krašto pajėgoms remti. Likviduojama ir jo istorijos dalis. Karo Archyvas naujas nebeišeis, todėl ir mano parašytoji byla apie Jarmočių kunigaikštis (istorija) nebebus spausdinama. Pats Steponaitis išeina į ~~po~~ dimisiją (ne į atsargą!), nes jis nėra sveikas.

Iš Steponaičio ir Narušio patyriau apie vakarykščiai įvykusį Karininkų Ramovėje karių susirinkimą. Ten Vitkauskas išdėstė: mūsų kariuomenės daliniai palieka. Lietuvos kariuomenė bus lokalizuota Vilniuje, Švenčionyse ir kitur ten aplinkui. Vadinasi, lietuvių kariuomenės pakraščiuose nebus. Iš to fakto Narušis nori daryti išvadą, kad pas mus išvežimų Rusijon ir „inteligentų eksporto" turbūt, nebūsią. Jei šiol jis (Narušis) vis miegodavęs, kaip zuikis, atmerktomis akimis. Dabar jis jau nebeturįs tos kiekvieną naktį buvusios baimės, kad jis bus išvežtas. Apskritai nutarimas mūsų kariuomenę savo sudėtyje palikti ir sudaryti iš jos atskirą „Lietuvos korpusą", duoda progos mūsų karininkams ir inteligentams atsikvėpti ir daryti išvadas, kad mes nebūsime išvežami. Tokie buvo Narušio išvedžiojimai!

Ir Steponaitis ir ~~Šim~~ Narušis man išvedžiojo, kad prieis prie rusų-vokiečių karo. Nežinau, iš kur Narušis girdėjo, kad rusai sustabdė savo prekių transportus (nuo VIII.20) į Vokietiją. Tas karas galįs prasidėti dar šį rudenį.

Paskui nuėjau į Kartografijos skyrių pas plk. Kriščiūną nusipirkti man trūkstamų žemėlapių 1:100.000. Pasirodo, kad tų žemėlapių dabar labai sunku gauti, nes rusai jau yra jų labai daug išvežę. Tą pačią dieną VIII.21 buvo daug paimta. Žemėlapių klišės jau esančios išvežtos į Rusiją. Plk. Kriščiūnas, kuris visados yra rimtas ir žodžiuose gana santūrus, labai pesimistiškai kalbėjo apie mūsų ateitį. „Lietuviško korpuso" sudarymas esąs tik blefas.

— „Ar nebuvo sudarytas savitarpės pagalbos

58 4 599

paktas 14-kai metų? O kas pasidarė iš jo?" pastebėjo jis. Ir „Lietuvos korpusas" Vilniaus krašte nieko gera nerado. Krikščiūnas neabejoja, kad lietuviai - inteligentai masėmis bus išvežami į Rusiją, gal koks 100.000 skaičius. Į mano pastabą, kad mūsų inteligentai nekelia opozicijos ir prisiderino, jis pasakė, kad tas mūsų švietuolių neapsaugos, nes bolševikams nepatinka net mūsų kalbėjimo būdas, mūsų mąstymas, visa mūsų galvosena. Plk. Krikščiūnas man širpiai nupasakojo. Jis sakėsi matęs, kai važinėjo į Rusiją Lietuvos - Rusijos sienos nustatymo reikalais, dešimtį ešalonų vaikų ir moterų, kurie buvo kelyje tarp Minsko ir Vilniaus. Tai buvusios Lenkijos žmonės, kurių daugelis, kur būt, pateko prie Mongolijos sienos. Plk. Krikščiūnas neabejoja, kad ir mes visi būsime išgabenti į Rusiją.

Jis minėjo įdomų faktą apie Kauno Rotary klubą. Tame klube lankydavosi ir Pozdniakovas. Valgydavo pietus. Rodos, kartą jis skaitė ir paskaitą. O dabar jis laikraštyje „Bolševik" esą parašyta apie tą klubą, kad tai „Antisovietskaja organizacija".

Krikščiūno žiniomis Kaune rusams reikia rekvizuoti 3000 butų. Iš jų 600 butų yra reikalinga GPU valdininkų šeimoms. Sniečkus Saugumo Dep-te yra tik nieko nereiškianti figūra. Ten sėdi rusų gen. plk. Žegarovas (ar Žegarovas). Apskritai saugume šeimininkauja rusai.

Beje, maj. Narušis man ilgai pasakojo, kaip keli, mūsų karininkai - (Valdininkai panašios įstaigos?) niekaip nenorėjo sutikti, kad spaudos ir švietimo skyrius nebuvusi labai prieš bolševizmą nukreipta agitacinė propagandos įstaiga. Narušis bandė tą įstaigą, - jiems rodydamas visas instrukcijas ir aplinkraščius, - apginti. Šiaip, pasitaikydavę bendrų pasakių prieš bolševizmą, tačiau jo skyrius vedė kultūrinė propaganda. Kai Narušis nurodė į vieną instrukciją, kur sakoma, kad karininkai nesikištų kareivių asmeniniems reikalams, civiliams valgyti etc. jo nenaudotų ir turiai bei kitais darbais nesistengtų jo įmogiškosios vertės žeminti, mūsai - svečiai nenorėjo tikėti, kad „reakcionierinėje Lietuvoje apie tokius dalykus galėjo būti kalbama. Viena raštų spinta dar ir dabar tebėsanti neatiduota.

Narušis man pasakojo apie 9 p.p. Iš viso esą suimta ca. 130 žmonių. Iš karininkų, rodos, 7. Vienu atveju buvo suimta 40, kitu 30, dar pora kartų buvę suimta. Jitas p. pulkas esąs okaudžiai nukentėjęs. Iš viso karininkų tėsą nedaug suimta. Gal ne 10. Atleistų karininkų į atsargą jau esą ca. 120. Narušio nuomone reikią visiems gudriai laviruoti, kad lietuviai galėtų išsilaikyti savame krašte. Gražu, jeigu demonstruojamas patriotizmas, kaip tai darė 9 p.p., bet šiuo metu tuo negalima daug pasiekti. 7.15.

Rugpjūčio mėn. 27 d. Vėl grįžau iš Kauno su daugybe įspūdžių. Vakar buvau Kaune. Man šiuo metu ypač reikia išsiaiškinti savo vietos klausimą. Prieš tai, Kauno buvimo proga, buvau nuėjęs pas K. Jablonskį, kuris dabar yra Kauno centr. valstyb. archyvo direktorius. Jis man paaiškino, kad dabar archyvai yra Vidaus Reikalų Ministerijos žinioje. Naujas personalas skiriant ypač norima apsisaugoti. Jis buvęs pas tą patį Nornov, kuriam dabar priklauso mūsų archyvai ir kuris sėdi Vidaus Reikalų Min. I a. 2 kambaryje (užrašyta rusiškai: „Архивный отдел"), labai plačiai išegzaminuotas: ką jis mano apie mūsų ateitį, ar patenkintas jis nauja tvarka, kas gali jį iš kompartijos rekomenduoti (jam reikia dviejų partijos narių rekomendacijos) etc. Aš buvau manęs eiti pas K. Jablonskį į archyvą. Bet tokia jo informacija mane atbaidė. Tačiau dėl viso ko parašiau prašymą ir jį vakar nusivežiau. Nuėjau į tą V.R.M-jos skyrių, bet mano laimei to ruso neradau. Padėjo panelė, kuri sakė, kad reikia 3 kompartijos narių rekomendacijos, pasisakyti apie priklausymą kurioms nors organizacijoms etc. Buvau nutaręs vėliau užeiti. Bet sutikau Vincą Trumpą, kuris jau buvo buvęs pas tą Nornov'ą. Pradėjo jį egzaminuoti tokiais klausimais: kiek tėvai turi žemės, už ką balsuodavo, ar broliai ir jis pats priklausė komunistų partijai, ar jai „сочувствовал." Po visos eilės klausimų paaiškėjo, kad norėdamas patekti į archyvą, būtinai turi pristatyti 3 kompartijos narių rekomendacijas ir paduoti prašymą per Saugumo dep-tą. Ypač teiravosi Nornovas Trumpos, kurioms organizacijoms jis priklausė. Ir man ta panelė aiškino, kad kuriai nors studentų organizacijai priklausymas, rodos, savaime neigiamai išsprendžia klausimą. Šitokių informacijų man užteko, ir aš nutariau į tą vietą visai neaspiruoti.

Manęs perkėlimas iš antraeilių pareigų į pirmaeilės Lituanistikos Institute dar visai nepaaiškėjo, nors aš jokių kitų pareigų nebeturiu. Pasirodo, reikia atskiro Ministerio įsakymo nors daugelio nuomone tai turėtų įvykti mechaniškai. Apskritai,

mano darbo perspektyvos Institute, lygiai kaip ir
po paties ateitis, labai miglota ir neaiški. To akivaizdoje
nutariau paduoti prašymą Šv. Ministerijai. Parašiau
prašymą (su curr. vitae) ir nuėjau pas vice-min. Žiug-
ždą. Pats Ministeris vakar, jau nuo to ryto (VIII. 26)
liaudies švietimo komisaras, nepriėmė, nes tą dieną dėl
posėdžių buvo labai užimtas. Žiugžda žadėjo, jei
nebūsiu Institute perkeltas į pirmaeiles pareigas,
skirti mokytoju. Greičiausiai galiu patekti į Vilnių.
Prašyme parašiau, kad pirmoje eilėje norėčiau dės-
tyti vokiečių kalbą, geografiją. Žodžiu, gali tapti
gimnazijos mokytoju. Svarbu dirbti kokį nors darbą
ne vien pragyvenimui užtikrinti, bet ir parodyti,
kad esi naudingas Sovietų Sąjungos pilietis. Bet
akademinis darbas mane labiausiai vilioja, ir
aš labai mėgstu „dozieren". Todėl nutariau pasiin-
formuoti apie galimybes Hum. m. fakultete (Vil-
niuje).

Rugpjūčio m. 28 d. (trečiadienis). Ilgai ieškojau M.
Biržiškos, kol jį suradau Lituanistikos Institute. Aš
jau jam laišku buvau išdėstęs savo norą patekti į
Humanitarinių mokslų fakultetą. Jis prieš mano kan-
didatūrą nieko prieš neturi ir ją palaikytų. Tik ne-
aišku iš viso, kaip dar bus su universiteto etatais.
Pagal jų turimą projektą man būtų vieta nors jau-
nesniajame personale. Bet profesoriai, rodos, bus švie-
timo komisaro skiriami. Aš daug vilčių nededu į
Hum. m. fakultetą. Kalbėjau su Ig. Jonynu. Tas visa-
da kalba diplomatiškai ir išsisukinėja, bet nurodė,
kad jei tik bus galimybės, parems ir jis mano kandi-
datūrą. Tačiau Jonyno žodžiais pasikliauti negali-
ma. Kalbėjau dar su Vacl. Biržiška, kuris yra mūsų
jaunesniųjų globėjas ir patarėjas. Vacl. B. sako,
kad mano vieta esanti universitete. Jonynas esąs
silpnas istorikas. Jis nieko nedirbo, tik bėgioja po
įstaigas. Kalba, kur reikia ir kur nereikia. (Ir Myk.
Biržiška sako, kad jis jam reikalus dažnai gadina).

Todėl Vacl. Biržiška sakė: būtų labai gera, kad aš įeičiau į fakultetą. Pagaliau aš esu domėjęsis valstiečių ir ekonominiais klausimais. Todėl, Vacl. Biržiškos nuomone, aš turėčiau būti universitete. Jis žadėjo mano kandidatūrą paremti. Iš šitų pasikalbėjimų man paaiškėjo, kad Hum. m. fakultete ypač netvirtos J. Matuso pozicijos (M. Biržiška, V. Mačiūnas) ir A. Vasiliausko.

Universiteto D. Rūmuose susitikau prof. A. Janulaitį, kuris visu entuziazmu pasisakė už mano kandidatūrą į naujai projektuojamą Ekonomijos fakultetą Vilniuje ūkio istorijos dalykams dėstyti. Jis žadėsi mano kandidatūrą pilnai remsiąs, nes aš, jo nuomone, vienintelis iš lietuvių, kuris tuos klausimus judina (ekonomika, prekyba). Jis patarė nueiti pasikalbėti pas prof. V. Jurgutį. Vakarop aš pas jį (VIII. 27) nudrožiau. Radau jį gerokai ne blaiviame stovyje. Pasirodo, kad po savo „žmonos" vienos ponios .... (pavardės nebeatsimenu), kuri Jurgutį tvarkė ir turėjo jam daug įtakos, jis baisiai įsigeria, nesusitvarko. Tačiau, nors jis buvo ir ne blaiviame stovyje mudu apie labai daug ką pasikalbėjova. Aš pas jį išbuvau nuo 17^{45} iki 23 val., t. y. 5 valandas su viršum. Kalbėjova apie viską, palaidai, be plano, kaip mėgsta kalbėti įgėrę žmonės. Prie to paties klausimo grįžova dešimtimis kartų.

1) Jurgutis mano kandidatūrą į Ekonomijos fakultetą stipriai palaiko. Jis, kartu su Janulaičiu ir Vacl. Biržiška, yra teisių f-to promocijų komisijoje, todėl jo žodis svarbus. Jis labai norėtų, kad man pasisektų pateikti į f-tą. Bet jis neabejojo, kad taip bus, ir jau jis man patarė važiuoti į Vilnių, ieškoti buto. Jis mano, kad jau klausimas ~~bus~~ išspręstas. Jurgučio patariamas

padariau prašymą Teisių fak-Dekano vardu. Pridėjau savo darbų sąrašą ir curriculum vitae. Iš visų Jurgučio kalbų atrodo, kad aš jau beveik galiu skaitytis vėl un-to dėstytoju. Ypač mane karštai palaiko Janulaitis su Jurgučiu. Man būtų labai malonu atsidėti Lietuvos ūkio istorijai, nors teoretiškai ekonominiuose klausimuose aš nesijaučiu stiprus.

2) Jurgutis man labai daug pasakojo apie savo santykius su Saugumo Departamentu. Ten dirba daug jo buv. studentų. Be to, jo paties žodžiais pas jį ateina iš Saug. Dep-to net gerti kavos etc. Daug pastangų Jurgutis dėjo, ypač Kuraičio prašomas, išliuosuoti arba palengvinti Dielininkaičio situaciją. Jo knygą (disertaciją) jam pasisekė apginti. Ten buvusi liečiama sovietų mokymo sistema. Pasisekė Jurgučiui apginti Dielininkaičio straipsnius, bet jį užkabino už jo Prienuose, Panevėžyje ir kitur per krikšč. darb. susirinkimus pasakytų kalbų. Jurgučio nuomone, nei Dielininkaičio, nei Skrupskelio nepaleis. Skrupskeliui, be kitko, paskaityta į minusą, kad jo namiškiai (uošvienė Petrauskienė labai jaudinosi).
Jurgutis yra Saug. Departamento prašytas ir net raštu įspėtas nebeužsiimti prašymais paleisti. Jis man primygtinai kelis kart, jei ne keliolika, minėjo, kad prieš mane Saug. Departamente nėra jokios medžiagos. Ten labai gerai žinomi visi mano straipsniai. Bet aš esąs užsiėmęs tik mokslu. Iš politikos nieko nerašęs, nors be reikalo priklausęs į „XX A." kolektyvą. Rusams patikę mano pernykščiai str. apie lietuvių kovas dėl Palangos pajūrio etc. Mane Saug. D-tas laiko mokslo žmogumi. Tai jiems patvirtino dar Jurgutis. Jie aiškiai pasakė: „Против Ивинского ничего нету. Он ученый." etc.
Jurgutis minėjo, kad prieš Grinių jie kai ką turį. Jis „и глупости писал." Jurgu-

čio nuomone jis būsiąs suimtas. Dabar naujų suėmimų nedaroma, kadangi kalėjimai perpildyti. Vietos nėra. Jurgutis vis tą patį kartojo daug kartų ir vis pridėjo, kad aš galiu būti ramus. Prieš mane saug. dep. nieko neturi.

3) Jurgučio nuomone dar šį rudenį tarp rusų ir vokiečių gali kilti karas. Jis parodė dideliame atlase nubraižytas kryptis, kuriomis vokiečiai eisią prieš rusus: trys vokos — Liepoja, Klaipėda, Suvalkija. Kryptys tiksliau nebuvo nurodytos, kadangi žemėlapis labai stambaus mastabo. Jas nubraižęs jau vokiečių karininkas, kuris, pas mus tarnavęs kareivių gusarnose, o dabar jau išvažiavęs iš Lietuvos.

Jurgučio nuomone rusai turėsią apleisti Lietuvą, nes vokiečiai sumuš ne tik anglus, bet ir rusus. Mums reikia nesipinti į kovą, kad rusai išbėgdami kuo mažiausia sunaikintų, nes jie taip galvoja. Išbėgdami jie galvoja pasiimti ir inteligentus, nes jie visada norys grįžti ir nenorės tų inteligentų po vokiečiais palikti. Jurgutis mano, kad ir jis pats ir kiti inteligentai gali būti išvežti.

4) Jurgutis turi labai daug žinių. Jis yra iš visų pusių informuotas. Jis neaiškiai minėjo, kad per vieną moterį, kuriai už žinių suteikimą sumokėjęs 1200 litų, jis žinojo ir apie mūsų atėjimą dar birželio m. pradžioje. Jis apie tai norėjęs įspėti Prezidentą. Kalbėjęs ir su gen. Musteikiu, kuris tik per savo „durnumą" bėgęs, nors prieš jį nieko neturėta. Musteikis naiviai samprotavęs, kad mes dar galime rusų įgulas nuginkluoti. Jurgutis stebėjosi, kaip jie (t.y. mūsų vyriausybė) nesiorientavo padėtyje.

5) Jis (Jurgutis) minėjo, kad esą išvežtų į Rusiją. Jis pats matęs kelis, bet, rodos, gali būti keliasdešimt. Įdomu buvo iš jo girdėti, kad laikinasis Saug. D-to viršininkas Bortkevičius prieš išbėgdamas norėjęs sudeginti kartoteką, t.y. visas saugumo surinktas žinias. Tačiau jo įsakymo deginti kartoteką sargai nepildė. Ir taip tas kartotekas, kurio dalis jau net buvo išimta ir skirta sudeginti, išliko sveikas.

6) Iš pasikalbėjimų su Jurgučiu lengvai galima nustatyti, kad didelė dauguma Kuraičio informacijos yra iš Jurgučio. Tie patys žodžiai, tos pačios žinios. Tik dabar Kuraitis, kadangi gyvena Prienuose, daug rečiau lankosi pas Jurgutį. Jis ypač sielojasi dėl savo Prano Dielininkaičio, ir labai dėl jo jaudinasi. Jis būt, Jurgučio žodžiais, nesigailėtų jis ir savo gyvybės, kad tik galėtų Praną išgelbėti. Dabar Kuraitis esąs dėl to įsinervinęs. Jam ateinančios tokios liūdnos ir tamsios valandos, kad nors šok į Nemuną. Kuraitis, pasirodo, rūpinasi ir mano ateitimi. Jurgučiui dėstęs, kad ypač aš esu reikalingas kokios nors vietos, nes žmona mano ligota ir nieko negali uždirbti.

7) Jurgutis dėstė, kad daugelis, kurių yra paskelbti pabėgę, slapstosi arba jau yra suimti Lietuvoje. Daugelis norinčių negalėjo pabėgti, nes jau tą patį vakarą visai užėmę sieną. Daugelis tokių „pabėgėlių" esą suimti arba sunaikinti.

8) Jurgučio nuomone, kurią patvirtina ir kitų kalbos, bus tuoj repatriacija. Girdėjau, kad daug kas nori su vokiečiais ir iš lietuvių išvažiuoti. Daug tikrų lietuvių, kurie save laikė patrijotais, yra įsirašę į Kulturverbandą; tik jie gauną, kaip girdėjau, truputį kitokios spalvos pažymėjimus. Bet, rodos, leis, jeigu ir tuos lietuvius leis išvažiuoti, paimti tik „čemodanėlį". Šitokia

repatriacija visai nebus panaši į tą, kuri buvo 607
Latvijoje ir Estijoje. Čia ar turėtų nebūsią jokio
atsiskaitymo. 592

Su Jurgučiu praleidau visą vakarą. Apie 8 val.
parėjo Kokia tai panelė „Vanda", kuri, rodos, pas
jį gyvena. Man atrodė iš judesių kalbos ir santy-
kių (ji jam sakė „Tu"), kad ji eina tas pačias
pareigas, kurį ėjo nabašninkė ponia. Ta panelė
yra L. Banke Paknio sekretorė. Ji man sakė, kad,
tur būt, žūs mūsų taupmenos Bankuose. O kada
mūsų rublis bus įvestas, dar visai neaišku.

Jurgutis turi labai puikią biblioteką ca. 7000
tomų. Jos vertė ca. 100.000 litų. Ypač jo knygos mus-
tabiai gražiai įrištos. Jo bibliotekoje yra 400
tomų, kurių iš viso nėra Lietuvoje.

Trise valgėme vakarienę. Mudu su Jurgučiu
išgėrėva daug alaus. Daugiausia per vakarienę
kalbėjome apie Malakauskį, ypač toji panelė iš
Amerikos dėl santykių su ta Baltrušyte. Iš Jurgu-
čio, ir ji apie tai daug žino. Ta mergaitė norin-
ti Malakauskiui, kurio dabar nėra nė Kaune,
atkeršyti. Pasirodo, vekselius jis jai grasinęs.
Bet jos išėmimą Malakauskiui palengvino taip
D-ro Meškauskas. Iš vietos ji buvusi paliuosuota
taip pat Malakausko iniciatyva etc.

Kalbėdamasis su M. Biržiška savo akademinės
ateities reikalu, iš jo girdėjau, kad šv. M-joje
prieš katalikus dabar buvo labiau nusistatyta.
Ypač tas sugiedotas L. himnas atsiliepė. M.
Biržiškai buvo pasakyta: „Mes žinome, kad
tautininkai labiau prisidėjo. Tik katalikai
tautininkai labiau prisidėjo. Jie labiausiai giedojo. Todėl jie
laikosi savo." M. Biržiška sampratavo, kad tai
pajus.

593 608

Jeigu atsilieptų ir mūsų prašymams gauti vietas? Tautininkai iš tiesų greit prisiderino. Kas pirma už pinigus tarnavo ir buvo tautininku pagal užsakymą, turėjo primestą dvasinę uniformą, kuri su vidujiniais nusiteikimais nieko bendra neturėjo, tam ir dabar lengva naują „dvasinę" struktūrą prisiimti. Todėl „D. Lietuvos" redakcijoje randi J. Kusą, Beleckį, Gricių etc., kurie pirma buvo tikrieji tautininkų plytlaižiai. Beje, Kusa J., berods, dirbo „Tiesos" redakcijoje. Šitaip yra su daugybe tautininkų.

Vakar girdėjau, kad esąs ką tik suimtas Dr. N. Raulinaitis. Daugiau nieko patirti negalėjau. Buvau nuėjęs į L. Banką pasikalbėti su D. Budriu dėl mano kandidatūros į Ekonomijos fakultetą. Budrio, kuris yra Lietuvos Banko komisaras, nesulaukęs, pakalbėjau su tūlu Kuprioniu su agr., kurio pavardė, rodos, Kaladė. Tas aptarnąją užsienio trąšas. Jis minėjo, kad pernai šiuo laiku rudens sėjai trąšų buvo įpirkta 70.000 tonų, o dabar iš turimų 5.000 tonų dar daug neišpirkta. Pieninės, kurios turi po vagoną trąšų, neturi jų kur dėti. Kaladės nuomone smarkiai kris mūsų žemės ūkio produkcija. Mes ~~[illegible]~~ dabar ~~[illegible]~~ už riebių iš ha gauname 25 cent. o rusai tik 14 cnt. Tokiu būdu tuoj susilyginsime su SSSR.

Mūsų buv. „XX A." red. nario Kupčiūno nebegali pažinti. Puikus naujas paltas, geras kostiumas etc. Tokiu naujoje konjunktūroje mūsų Kupčiūnas, kuris visada buvo susiraukęs ir niekada neturėjo pinigų, dabar gyvuoja. Dabar gauna „D. Liet." 400 litų, o greit gaus 550.-

12 v. dieną.

Rugpjūčio 30 d. (penktadienis). Vakar vėl buvau Kaune. Buvau užėjęs pas Lietuvos Banko komisą, dr. Dzidą Budrį, kuris organizuoja Vilniuje ekonomijos fakultetą. Ir jis mano, kad aš galėčiau gauti un-te vietą. Iš jo kalbos supratau, kad jis mano kandidatūrai nėra priešingas. Vėliau teko susitikti su Dr. A. Šapoka. Ir jis, kaip ir daugelis, susirūpinęs, kad nebūtų išvežtas į Rusiją. Šiaip Šapoka nieko reikšminga nepasakė. Tiesa, jis kalbėjo apie tautininkų „donosus", kurie dabar randami Ministerijų bylose ar Saugumo D-te. Taip, pav., mokytojas Nevardaitis-Nevardauskas rašė „donosą" apie Sruogienę Vandą, kad ji globojanti „komunistukus", neremianti tautininkų ir t.t. Tokie donosai paaiškėję apie kai kuriuos žymius asmenis, o buvę parašyti jiems artimai stovėjusių žmonių.

Su Šapoka ilgai svarstėva, ar mes istorikai turėsime kokią nors pasireiškimo ~~galybę~~ galimybę Sovietų sąjungoje. Jis dabar ruošia trumpą Lietuvos istorijėlę (~~pr~~ Karo Kuriėjaus lankytojams rusams-kariams paaiškinimus). ~~Todė~~ Toje istorijėlėje jis jau stengiasi, rodos, net perdaug stengiasi operuoti naujomis sąvokomis. Tur būt, šituo būdu Šapoka nori taip pat įsiteikti. Pav., dr. V. Viliamas jau parašė kelis straipsnius, kur pataikauja naujai tvarkai. Gal panašiose aplinkybėse atsirado straipsniai taip pat „Darbo Lietuvoje" č. Pakucko, J. Kuprionio. Tiesa, apie pastarąjį, kad jis pataikautų, negalima nieko pasakyti. Žinoma, visi mes stengiamės visai naujose aplinkybėse sau susirasti naują gyvenimo formą.

Vakar buvau užėjęs pas dr. Leo. Visiems žurnalistams yra gavę raštus tuoj išvažiuoti iš Lietuvos

Rugpjūčio 1 d. Leo apleidžia Lietuvą. Vakar aš nuo jo nupirkau porą staliukų. Jis atrodė sujaudintas mano ir žmonos pasilikimu. Jo nuomone aš būtinai turėčiau bėgti į Vokietiją, nes ten tikrai manęs laukianti gera vieta. Leo neabejoja, kad mūsų inteligentai bus išvežti. Apskritai Lietuva- tai SSSR pasienis su Vokietija. Todėl čia turi būti ramu, neturi būti abejingų gyventojų, kurie Vokietijos- Rusijos konflikto atveju galėtų kelti komplikacijų. Tas Lietuvių eksportas būsiąs didelis ir dėl jo abejoti nereikią. Kauną rusai paversią didžiule tvirtove. Todėl mums daug naudingiau persikelti į Vilnių. Leo man kaip didelę paslaptį patikėjo tokį savo samprotavimą: vokiečiai repatriaciją, tur būt, tyčia patys vilkina. Vokiečiai statybą pradės tada, kai išvyks „vrisiemo akys", būtent, kai išsikraustysią vokiečiai. O vokiečių interesas palaukti su repatriacija iki rudens, kad tvirtovės statyba per žiemą (kai cementas negali šaltyje stingti) būtų sunkiai įmanoma. Kiekvienu atveju Kaunas bus stiprus rusų garnizonas. Kol karas vakaruose baigsis vokiečiams labai naudinga čia turėti savo fortifikaciją. Leo tikrai žino, kad Kauno tvirtovė būsianti stipriai fortifikuojama.

Ypač jis (Leo) mane baugino dėl ateities. Atmosas vokiškai („absolut beherrsche"), turįs parinkęs, žmonės ten, kaip aš, labai reikalingi. Dar esą galima per Suvalkų trikampį pabėgti. Tačiau Leo man negalėjo tiksliai pasakyti, kur yra mūsų pabėgusieji. Atrodo, kad apie Maceiną jis daugiau žino, bet neskaka. Leo tvirtino

tik, kad jam einasi gerai. Dauguma pabėgusiųjų, Leo įmonės žodžiais, turi „bei der Ernte helfen". Taip Leo mūsų ateities paveikslą piešė labai liūdnai. Jis neabejoja, kad mes būsime išgabenti.

Grįžęs iš Kauno į Kulautuvą radau automobiliu atvažiavusį Ambrazevičių ir Skirpsiekienę Aling. Ji buvo labai linksma ir gerdama apie, nes buvo gavusi vyrui įteikti baltinius (žinoma, jo pačios nematė). Jai teko pagaliau matyti ir jo parašą. Iš to ji galėjo neabejotinai įsitikinti, kad jis dar tebėra neišvežtas.

Ambrazevičius man teigė, kad jis yra įsitikinęs visu 100%, jog mes būsime išgabenti į Rusiją. Esą kalbama apie Saratovo guberniją. Vienam iš lietuvių (Dainauskui, (mokytojui?)) pasisekė pasikalbėti su Saug. D-to virš. maž. pulk. Fogarov (?). Visas kalbėjimasis leido padaryti išvadą, kad mes, inteligentai, tikrai būsime išgabenti. Rusai nenori mūsų čia laikyti jau vien dėl mūsų pasyvaus pasipriešinimo. Tai atitinka Leo išvedžiojimus, kuris sakė, kad išgabenimas gali prasidėti už 6 mėn., o gal už metų. Ambrazevičius aiškino: rusai taip vertina naujai užimtųjų tautų laikymąsi: 1) kiečiausiai laikosi lenkai, 2) paskui eina lietuviai. Čia didelis vaidmuo kunigų, bažnyčios, religijos. Lietuvių tautos masė 'nepasiduoda'. Iš to seka išvados apie mūsų „eksportą". 3) trečioje vietoje eina estai, o tik paskutinėje latviai.

J. Ambrazevičiaus visi duomenys kalbėjo apie tai, kad rusai lietuvius iš Lietuvos gabens-

697

Mano namiškiai (žmona ir uošvienė) vis dar bandė raginti bėgti, bet aš jau esu galutinai apsisprendęs.

Kaune būdamas įteikiau naują prašymą Kauno Kultūros muziejaus direktoriui P. Galaunei. Ten yra papildyti etatai. Prašiau skirti į sekretoriaus ar muz. registratoriaus vietą (X k.). Galaunė labai nustebo, kad aš pas jį vietos prašau. Bet aš jokio, ir paprasčiausio, darbo nebijau.

Mano namiškiai dabar bėdoje su rusais. Jau kelis kartus buvau vyr. Sekvestro komisijoj, bet toji prieš Raud. kariuomenės valią bejėgė. Dabar pataisė jie (namiškiai), kad viištininkas užimtas, medininčia taip pat paimta, net jokio sekvestro akto nepadarius. Na, o šiaip kareiviai eina, kur tik nori ir grobsto viską, ką tik jie gali ir mato. Tokie maišyčiai ir smulkūs nuostoliai patys biauriausi.

Rytoj vėl važiuoju į Kauną. Gal jau paaiškės mano tarnybos bei vietos reikalai. Va tai būtų labai gerai dirbti un-te.

6^{45} v. v.

Rugsėjis.

Rugsėjo 2 d. Šeštadienį, kaip įprasta vėl buvau Kaune (VIII.31). Kalbėjau su Vacl. Biržiška, kuris, atrodo, gana nuoširdžiai remia mano kandidatūrą, kad patekčiau į Vilniaus Ekonomijos fakultetą. Gal greičiau patekčiau į tą negu į Hum. m. f-tą. Visi, kuriais tik kalbėjau, sakosi pritarią mano kandidatūrai. Kadangi Lit. Institute aš vis dar antraeilėse pareigose, — nors kitų pareigų visai neturiu, — nuėjau pasikalbėti pas Kultūros R. d. direktorių Jodelę. Jis sakėsi buvęs Venclovai pristatęs mane į pirmaeiles pareigas tvirtinti (L. Inst.), bet tas atsakęs, kad dabar tai neaktualu.
— „Man tai labai aktualu, nes aš antras mėnuo gaunu tik 150 litų, iš kurių negaliu išgyventi" atsakiau aš.
Man Jodelis sakė, kad jis esąs linkęs mane paskirti į Kauno Kultūros muziejų. Aš jam pasakiau, kad, pagal savo sugebėjimus ir specialybę geriau man būtų dirbti Lit. Institute, bet jeigu ŠV. L. Komisariatas ras reikalinga, kad aš ten dirbčiau (t. y. Muziejuje), mielai aš eisiu. Jodelis žadėjo dar kartą mane pristatyti (Institute) patvirtinti pirmaeilėse pareigose.
Kiekvieną kartą kai tik nuvažiuoji į Kauną vis sutinku daug pažįstamų. Pasikalbėjau su Pauperu, kuris dirbo anksčiau Evangelikų f-te kaip pastorius ir docentas. Jis minėjo, kad daug lietuvių karininkų, mokytojų, net kunigų, yra užsirašę į vokiečių (Deutscher) Kulturverbandą nariais su tikslu išvažiuoti į Vokietiją. Paupero nuomone rusų priemonės,

kurių jie pas mus ėmėsi, yra grynai savisaugos priemonės. Rusai nė nemano vokiečių pulti, bet jie, atsargumo dėliai, nori apsisaugoti. Vokiečiai taip pat turi pasienyje daug kariuomenės. Nuo Karaliaučiaus iki Eitkau esančios nuleidžiamos traukiniuose užuolaidos. Per langus žiūrėti draudžiama, nes daug kur matosi kariuomenė. Reicho vokiečiai taip pat nemano, kad Hitleris puls SSSR. Hitleris esąs dėkingas Stalinui už paktą ir už žaliavų teikimą. Padaryto gero Hitleris neužmiršta.x)

Susitikau Dr. A. Vasiliauską. Jis pasakojo tokį faktą iš žemės skirstymo. Gyd. Trečiokas buvo pirkęs iš savo taupmenų nuo vieno ūkininko-girtuoklio 8 ha. Iš Trečioko, žinoma, tą žemę atėmė. Bet ją grąžino vėl tam girtuokliui, kuris pragėrė Trečioko taupmenas ir atgavo žemę. Dabar Trečiokas kasdien [illegible] dienos uždarbį.

Dabar negaliu perdaug susikoncentruoti vienam moksliniam darbui. Tas važinėjimas į Kauną gerokai išblaško. Pagaliau dar nenusistačiau, kuria kryptimi galėčiau nukreipti savo darbus. Daugelis mano darbų nutrūko: 1) Lietuvos istorija užsienyje (Ū.R.M.), 2) Medžių kultas, 3) Vasario 16 aktas-genezė, 4) Šanv. žinutės istorija etc. Tai tik stambieji darbai, kurių trys paskutinieji jau buvo po keletą kartų išspausdinti.

x) Toliau Pauperas įrodinėjo, kad Vokietijoje kilsianti revoliucija, bet nekomunistinė. Vokiečiai mano ir didžiausiom aukom laimėti karą, o tada grįžusi kariuomenė reikalausianti patenkinti jos reikalavimus.

8 30 v.v.

Rugpėjo 4d. (trečiadienis). Vakar buvau Kaune. Iš Jurgučio susižinojau, kad Rimka yra paskirtas Ekonomijos Fakulteto Dekanu. Todėl, to paties Jurgučio (telefoniškai) patariamas, parašiau Rimkai į jo ūkį (Virgyčių km.) ir Kaune (jo nuolatinio vieton) po laišką. Paskui buvau nuėjęs pas prof. Jungferį, kuris nė nenujaučia, kad jis – Ekonomijos f-tas, kaip Vokietijos pilietis, nebus paskirtas. Su Jungferiu, kuris dabar parašė romaną „Der Weg von Skaringa“ (slap. autoriaus Victor Georg Jungherr) ir gauna už jį honoraro ca. 24.000 litų, kalbėjova įvairiomis temomis. Ir jis reiškia abejonę, ar vokiečiams pasiseks šią žiemą anglus sutriuškinti. Už savaitės reikią laukti vokiečių „Generalangriff.“ Anglų aviacija esanti gerokai apsilpninta. Vokietijoje dar bolševizmo-komunizmo stiprėjimo nejaučiama. Tokią propagandą veda rusai. Vokiečių repatriacijos reikią laukti apie Kalėdas. Ir Jungferis mano, kad būtų labai tikslinga, jei aš gaučiau Ekonomijos f-te dėstyti ~~Lietuvos~~ ūkio istoriją.

Beje, kas liečia Vokietiją, Jungferis dėstė man, kad ten maisto davinys dabar esąs pagerintas. Ypač geras maitinama kariuomenė.

Vakar susitikau Kaune su iš Žadvainių gyjusiu švogeriu Grinium. Mano patariamas jis buvo nuėjęs pas Galaunę prašyti vietos. Tas pats be kitko minėjo, kad esą nusistatyta Vilnių padaryti lietuvišku miestu, ir iš Vilniaus ~~būtų~~ išgabenta 70.000 lenkų.

Šiandien tarnaitė iš Kulautuvos pašto man atnešė (V.K.) Jonyno (dailininko) pasirašytą telegramą: atvykti į muziejų (kultūros). Matyti, kad aš Muziejuje gausiu vietą ir į pirmaeilės pažiūras Lit. Institute nesu perveSamas. Gal čia kokia kon politika. Nežinia, kas dar iš to Instituto pasidarys!

6E1 616

Šiandien yra paskelbtas („D. Liet.") 82 pabėgusių ar pasislėpusių asmenų sąrašas, kurių turtas konfiskuojamas. Sąraše figūruoja Karvelis, Jonas Vailokaitis etc. Dar visa eilė man žinomų pabėgusiųjų į sąrašą nėra įtraukti.

Vanas J. Ambrazevičius sakė, kad J. Maceinienė praeitą penktadienį jau išbėgusi su savo 2 vaikais į Vokietiją. Yra Kaune organizacija, kuri už 1000 litų pergabena per sieną. Ambrazevičius girdėjęs iš Pr. Penkausko, kad esąs Ylos ir Brunsleio laiškas (per vokiečių pasiuntinybę rašytas). Atrodo, kad jiedu jau yra Italijoje. Rodos, Lanksutas jau gavo leidimą jiedu išgabenti į Ameriką. Vaičiulaitis taip pat važiuos į Ameriką. Kai visa tai Kulautuvoje išdėsčiau moterienei ir žmonai, jiedvi dar karštą energingai mane ir dr. Grinių ragino bėgti.

Jau aišku, kad Kaune bus kunigų seminarija, kurios rektorium bus Brizgys (vyskupas).

Kulautuva (dabar visada dienoraštis rašomas ir slepiamas tik Kulautuvoje).
7 v. 15 m. vakaro.

Rugsėjo m. 8 d. (sekmadienis). Vėl kas antra diena buvau Kaune (ketvirtadienį ir šeštadienį). Ketvirtadienį jau visai paaiškėjo, kad aš esu skiriamas V.K. Komiteto žinion į X kat. Kultūros Paminklų Apsaugos Įstaigon. Nuo Komiteto niekur, žinoma, negali pasprukti. Lituanistikos Institute į pirmaeiles pareigas manęs neperkelia. Jau buvau sugalvojęs pradėti savo pareigas naujoje vietoje, bet pagaliau nutariau prašyti atidėti paskyrimo įsakymą bent keliomis dienomis. Aš vis dar turiu vilties, kad galėsiu patekti į Ekonomijos fakultetą. Vakar kalbėjau vėl su Dr. Budriu. Jis sako, kad iš f-to pusės kliūčių nebus, nebent CK ką nors turėtų. Vilčių duoda ir Rimka. Gal būt, man ir pasiseks patekti į un-tą. Tai būtų džiaugsmas, nors jau daug žmonių yra išvalyta. K. Šalkauskis, P. Šalčius, Valiukevičius, Plateris, Dr. Tamošaitis, K. Dausa etc.. Yra Vilniaus un-to aukos, kurie bus ar jau yra atleisti. Dotnuvoje paliuosuoti dėstytojai 11. Jų tarpe Vitkus. Bet palieka vienas kitas ir katalikas. Dotnuvoje paliko, pav., Mauelis, o Vilniaus Ekonomijos f-te Padalskis. Tai ypač pabrėžė man Dr. Budrys, pažymėdamas, kad pirmoje eilėje žiūrima, ar geras dėstytojas.

Prekių vis mažiau ir mažiau rinkoje. Pirkimas nežmoniškas. Žmogus savęs imi klausti, iš kur tiek daug litų pas pirkėjus yra. Vilnonių medžiagų jau labai sunku begauti. Rodos, jų iš viso nebėra. Elektrinis prosas didelė

tetenybė, o skėčių iš viso nebėra. Daug ką perka ir rusai. Pasakojama anekdotų. Pav., prie Žgulos bažnyčios yra apsukus laikrodininkas žydas Gaulia, kuris per D. Karą turėjo Taškente (Turkestane) laikrodžių sinonų, kurios per bolševikus neteko. Atėjo pas jį du karininkai laikrodžio.

— „Gal reikia budilninko?" klausia žydas.

— „Ne! Mes norime kišeninio!" atsako jiedu.

— „Dabar neturiu, bet greit bus!"

Tada rusų karininkams pasidarė įdomu, iš kur galima dar gauti laikrodžių.

— „Už dviejų savaičių ateis transportas iš Maskvos!" jiedviems buvo žydo atsakymas.

Karininkai liko it musę kandę.

— „Tovarišč, идем!" pasakė vienas, ir abu lėkė per duris.

Kišeninių ir rankinių laikrodukų dabar niekur nebėra. Dabrila (laikrod.) man sakė, kad Kaune buvo surinkta 3000 laikrodžių.

Pasakojama ir daugiau linksmų numerių. Palangoje prie Jūrapilio vilos, kurią išsinuomavo Daumantienė, rusų kareivis vasarą saugojo turtą (rusų) ir išprašęs gerti. Iš Daum. gavo arbatos su citrina.

Jis labai nustebo gavęs arbatos.
— „O kas tai?" paklausė jis, rodydamas į citriną.

— „Tai citrina!" atsakyta.

— „А! это лимон!" sušuko jis. „Да у нас есть фабрика лимонов".

Jonas Grinius man pasakojo tokį dalyką: A. Panemunėje šv. Roko atlaidai. Suvažiavo daug žmonių. Vienas rusų pulkininkas su savo žmona ir 2 dukrelėm eina pasižiūrėti, kas čia per daiktas.

Atlaiduose, žinoma, yra didelės ubagų eilės. Ištisos eilės skarmaluotų ir apyplyšusių ubagų!

Viena dukrelė su didžiausiu nustebimu riktelėjo:

„Папаша! Папаша! и наши колхозники приехали!"

Mergaitei buvo baisiai įdomu, kaip, ne tik ji, bet ir „kolchozininkai" atvažiavo į tokį tolimą kraštą.

—

Girdėti, kad kaimas gana nepatenkintas. Į ketvirtadienį ant laivo susipažinau su vienu Radviliškio pradž. mokyklos vedėju. Jis dalyvauja vienoje matavimo brigadoje. Jis daug minėjo apie žmonių nepasitenkinimą. Be ko, jis papasakojo tokį dalyką:

Vienoje vietoje po vienos mūsų karininkas 605 620
išdidžiai senukui vienam, manydamas, kad
tas visiškas analfabetas, pareiškia:
„Prie mūsų tvarkos ir Tu, staričiok,
galėsi mokytis!"
Tas taisyklinga mūsų kalba raudonarmie-
čiui karininkui atsako:
„Skaityti aš moku! Rašyti taip pat
moku! Ką, aš galėčiau – 58 metų senis –
iš jūsų daugiau išmokti!"
Susigėdo ir nutebo rusas!

Šiandien mūsų tautos šventė. Bet nieko
nerymti. Turi būt, Kaune nėra jokių vėlia-
vų. Ir be galo keista būtų jeigu kur pa-
matytumei tautišką vėliavą. Akis jau atpratę.
Rodos, tai buvo taip senai. Man atrodo, kad
po šito jungu jau gyvenome ištisus metus.

Vanas su Grinium, Viliamu ir Ambrazevičium
(pasiuntinijo automobiliu) buvome nuvažia-
vę apžiūrėti Paršto ūkio. Dailus ir gražioje
vietoje ūkelis. Būtų gaila, jeigu jis ir Paršto
būtų atimtas. Man susidarė įspūdis, kad
Paršto pusbrolis Vanagas pats būtinai nori
tame ūkyje atsisėsti tikru valdytoju. Dabar
jis yra jo nuomininkas. Šiandien Parštui
parašiau platų laišką, bet daugiau apie
jo piniginius reikalus, kuriuos aš tvarkau.
Parašiau taip, kad niekas nesuprastų, kas
tą laišką rašo. Kulautuva. 5[45] m. p. p.

Rugpjūčio 11 d. (trečiadienis). Užvakar automobiliu iš Kulautuvos nuvažiavau į Kauną. U. K. Jonynui vakar pranešiau, kad mane skirtų į Kultūros paminklų Apsaugos įstaigą. Tiesa, atlyginimas vidutiniškas (IX kateg.), bet darbas, atrodo, bus tikrai malonus.

Kaune nuolat susitinku gatvėse pažįstamų, su kuriais vis tenka pasikalbėti, pasidalinti įspūdžiais. Atrodo, kad mes dar netinkame į socialistinę valstybę. Per daug „reakcionieriškos" kalbos! Pasakojamasi vis tos pačios rūšies dalykėliai, anekdotai, nuotykiai iš mūsų karių gyvenimo, kurie turi tikslą neigiamai atvaizduoti bolševikų tvarką. Žinoma, daug mūsų bolševikų kariai juokingai elgiasi, pagal savo „politgramotą" be saiko girdami savo tvarką. Kai kurie jų pasakojimai tiesiog juokingai skamba.

—

Užvakar (IX.9) gana sunkiai buvo susirgusi mano žmona. Buvo nusišaldžiusi. Jau buvome manę iš Kauno atkviesti greitąją pagalbą. Tačiau su Dr. J. Griniu suorganizavova, kad J. Ambrazevičius savo automobiliu atvežė mūsų bičiulį Dr. A. Starkų, kuris nieko pavojinga nerado. Paskui visi kartu vakare grįžome J. Ambrazevičiaus automobiliu grįžome į Kauną. Pasakojomės šį tą naują. Julija Macelienė su savo vaikais jau yra išbėgusi Vokietijon. Išbėgimas jai kainavęs 1000 litų. Pasirodo, K. Bauba dar buvo suorganizavęs antrą „mezliavą" jai išbėgti, nes pirmosios „mezliavos" pinigai jau buvo išleisti. Žinau, kad tam tikslui buta pas gyd. J. Meškauską, pas Starkus. Pasiuntinysis papasakojo, kad E. ir Pr. Vainauskai atsisakę tam reikalui duoti pinigų. Todėl Vainauskas kitą dieną, dėl savo įsitiki-

607. (622

mo, nukentėjo. Jam autobuse bevažiuojant buvo iš kišenės ištraukta – o gal jis pametė – 550 litų.

—

Šiandien buvo atėjęs pas mus Kulautuvoje (Jučionių km.) kun. Kęstutis ir kun. Judas. Jis pasibutiniojo visų pasižadymų ir nuotaikų supratau, kad jis nebėga ir nebėgs.

—

L. K. M. Akademija atidaryta. Jos reikalus veda su A. Skabulio tvarkova ir vedava prie pabaigos. Kad nereikėtų visų Šv. Darbų grąžinti (-o jie bus greičiausiai sunaikinti-) mes nutarėme savo lėšomis dalį Šv. Darbų nupirkti. Tam reikalui iš Virbickio, manęs ir Skabulio sudarėme „Akc. B-vę." Aš įmokėjau 100 litų.

90.5 m. Vasare
(prie ravakės) Jučio-
nių km., Kulautu-
voje.

Rugsėjo mėn. 14 d. (šeštadienis). Iš ketvirtadienio nuvažiavau į Kauną su nusiteikimu, kad jau teks važiuoti. Tačiau, Šv. Ministerijoje, t. y. Komisariate, pasklydus žinioms, kad aš esu skiriamas į Vilniaus un-tą, sulaikyta (dar pasirašymo) išvažiavimo parašymas. Nuėjau pas Dr. Dr. Budrį, ir paaiškėjo, kad dar mano kandidatūros klausimas į Ekonomijos fakultetą nėra išspręstas. Iš šeštadienio (t. y. šiandien) Fakulteto kandidatūros susirenka tik pirmajame posėdyje. Atrodo, kad man patekti į tą fakultetą yra galimybių, tačiau dar nėra aiškumo. Nuėjau į Šv. Komisariatą pas Žiemelį. Jam pasakiau, kad nuo šio pirmadienio (IX.16) mane paskirtų į tą Kultūros Paminklų Apsaugos Įstaigą. Kiek vėliau atvejis vėliau galiu atsisakyti, kai tik pateksiu į un-tą.

Un-te vis toliau valoma. Iš Gamtos-Matematikos fakulteto yra jau atleistas V. Viliamas ir Č. Pakuckas. V. Viliamo atleidimu „pasirūpino" ypač K. Bieliukas, jo bendradarbis-geografas. Bent taip aiškinama dabar.

Šiandien mums niekaip nesiseka išvažiuoti. Žadėjo atvažiuoti savo automobiliu J. Ambrazevičius. Bet jis, atrodo, yra kur kitur išvažiavęs. Dar nežinau, kaip mums pasiseks šiandien parvažiuoti į Kauną. Cilutė, dėl savo sveikatos, negali ~~savo~~ laivu važiuoti.

Dabar nė vienas inteligentas sau stato klausimą, kas bus toliau. Kartas nuo karto girdime, kad rusai vis tiek veš iš Lietuvos inteligentus.

Ketvirtadienį (IX.11) pas Dielininkaitienę val-
giau pietus kartu su Kuraičiu. Jis beveik nieko
kito nekalba, kaip tik apie Praną D. Kuraitis tiki-
ja, kad jei anglai išsilaikys iki lapkričio. 1 d.,
tai Vokietija karą tikrai pralaimėsianti. Šiaip
Kuraitis nieko daugiau reikšminga nepasakė. Aš
jam pasisiūlau duoti kiek pinigų, nes mano
pareiga jam padėti, ypač atsiminus, kad jis
mane yra šelpęs. Kuraitis sakėsi dar pinigų
turįs. Ir Dielininkaitienei pasiūliau mūsų, jos
Prano D. draugų – pagalbą, ypač tų, kurie
turi ar turės tarnybas. Ji dar turi taupmenų
Banke, o mėnesio gale žada važiuoti pas savo
tėvus – Šiaulius. Daugiausia, tur būt,
iš visų suinteresuotų žmonių ji yra privaikščio-
jusi. Ėjo ji, kur tik begalėjo.

Kulautuva
16 val.